

INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA

ISSN: 2667-7318 Yıl 6, Sayı 10, 31.12.2023

EDİTÖR / MANAGING EDITOR

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
(Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman / Türkiye)

EDİTÖR KURULU (ALAN EDİTÖRLERİ) / SECTION EDITORS

ESKİ TÜRK EDEBİYATI

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK
(Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Ankara / Türkiye)

YENİ TÜRK EDEBİYATI

Prof. Dr. Yakup ÇELİK
(Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul / Türkiye)

TÜRK HALK EDEBİYATI

Doç. Dr. Tuğçe ERDAL
(Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat / Türkiye)

TÜRK-İSLAM EDEBİYATI

Prof. Dr. Abdullah AYDIN
(Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu / Türkiye)

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT

Doç. Dr. Fesun KOŞMAK
(Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir / Türkiye)

ESKİ TÜRK DİLİ

Dr. Resul ÖZAVŞAR
(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Osmaniye / Türkiye)

YENİ TÜRK DİLİ

Doç. Dr. Burak TELLİ
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
Kahramanmaraş / Türkiye)

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ

Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ
(Iğdır Üniversitesi, Iğdır / Türkiye)

DİL EDİTÖRLERİ / EDITORS OF LANGUAGE

ANA DİL EDİTÖRÜ

(NATIVE LANGUAGE EDITOR)

Doç. Dr. Türker Barış BULDUK
(Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman / Türkiye)

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

(FOREIGN LANGUAGE EDITOR)

Doç. Dr. Ulaş BİNGÖL
(Siirt Üniversitesi, Siirt / Türkiye)

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi, İzmir / Türkiye)
Prof. Dr. Rıdvan CANIM (Trakya Üniversitesi, Edirne / Türkiye)
Prof. Dr. Habibe YAZICI ERSOY (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara / Türkiye)
Prof. Dr. Ebülfez RECEBLİ, (Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü / Azerbaycan)
Prof. Dr. Xatira BEŞİRLİ (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Bakü / Azerbaycan)
Prof. Dr. Serdar YAVUZ (Fırat Üniversitesi, Elazığ / Türkiye)

YAYIN DANIŞMA KURULU / BOARD OF EDITORIAL ADVISOR

- Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi, Kayseri / Türkiye)
Prof. Dr. Cafer MUM (İnönü Üniversitesi, Malatya / Türkiye)
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ (Harran Üniversitesi, Şanlıurfa / Türkiye)
Prof. Dr. Gülsel SEV (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu / Türkiye)
Prof. Dr. Halil ÇELTİK (Gazi Üniversitesi, Ankara / Türkiye)
Prof. Dr. Kemal TİMUR (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş / Türkiye)
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA (Uludağ Üniversitesi, Bursa / Türkiye)
Prof. Dr. Lokman TURAN (Atatürk Üniversitesi, Erzurum / Türkiye)
Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM (Uluslararası Balkan Üniversitesi, Üsküp / Makedonya)
Prof. Dr. Mustafa KARABULUT (Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman / Türkiye)
Prof. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara / Türkiye)
Prof. Dr. Nesrin SİS (İnönü Üniversitesi, Malatya / Türkiye)
Prof. Dr. Salim KÜÇÜK (Ordu Üniversitesi, Ordu / Türkiye)
Prof. Dr. Şener DEMİREL (Fırat Üniversitesi, Elazığ / Türkiye)
Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir / Türkiye)
Prof. Dr. Şevkiye KAZAN (Akdeniz Üniversitesi, Antalya / Türkiye)
Prof. Dr. Yakup POYRAZ (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş / Türkiye)
Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ (Batman Üniversitesi, Batman / Türkiye)
Doç. Dr. İlyas YAZAR (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir / Türkiye)
Doç. Dr. Mustafa Uğurlu ARSLAN (Dicle Üniversitesi, Diyarbakır / Türkiye)
Doç. Dr. Serdar BULUT (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya / Türkiye)
Doç. Dr. Ömer İNCE (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir / Türkiye)
Dr. Alev ÖNDER (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Adana / Türkiye)
Dr. Enser YILMAZ (Siirt Üniversitesi, Siirt / Türkiye)

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Adıyaman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adıyaman / Türkiye

Dergi Web Adresi <http://dergipark.org.tr/tr/pub/ijof>

Dergi E-Posta: journaloffilologia@gmail.com

&

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Adıyaman University Faculty of Science and Letters

Department of Turkish Language and Literature, Adıyaman / Turkey

Journal Web Address: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/ijof>

Journal e-Mail: journaloffilologia@gmail.com

International Journal of Filologia'da yer alan yazılardaki fikir ve görüşler tamamen yazarlara ait olup International Journal of Filologia dergisi yönetiminin görüşlerini yansıtmazlar. [The opinions and views expressed in the articles are the authors' solely and do not reflect the views of the International Journal Of Filologia's owners]

İNDEKS BİLGİSİ (INDEX INFORMATION)

International Journal of Filologia dergisi aşağıdaki indekslerde taranmaktadır.

- 1. EBSCO**
- 2. MLA (Modern Language Association)**
- 3. SIS (Scientific Indexing Services)**
- 4. Research Bib (Academic Resource Index)**
- 5. Cite Factor (Academic Journal Index)**
- 6. Root Indexing (Journal Abstracting and Indexing Service)**
- 7. DRJI (Directory Research Journal Indexing)**
- 8. İdeal Online**
- 9. Asos İndeks**
- 10. İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi)**
- 11. ACARINDEX**

EDİTÖRDEN

Değerli International Journal of Filologia Okurları,

Türk Dili, Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı, Türk İslam Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat, Dilbilim, Çağdaş Türk Lehçeleri, Türkçe Öğretimi, Yabancılara Türkçe Öğretimi, Türk Folklor Araştırmaları ve Türkoloji alanı ile ilgili tüm araştırmalar başta olmak üzere dil, ve edebiyat ile ilgili alana katkı sunacak özgün akademik çalışmalara, derleme ve kitap tanıtımlarına yer veren International Journal of Filologia dergisinin 10. sayısını sizlerle buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sayıda makaleleri yayımlanan yazarlarımızı tebrik ediyoruz. Ayrıca bu sayıda hakemlik yaparak dergimize katkıda bulunan değerli hocalarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz. Yeni sayımızda görüşmek dileğiyle...

Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Editör

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. Hanifi VURAL	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KARABULUT	Adıyaman Üniversitesi
Doç. Dr. Abdulhakim TUĞLUK	Iğdır Üniversitesi
Doç. Dr. Melike SOMUNCU	Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi
Doç. Dr. Nazmi ALAN	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Songül ERDOĞAN	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Doç. Dr. Ulaş BİNGÖL	Siirt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Bilal UYSAL	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ÇETİNKAYA	Adıyaman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hasan İSİ	Trabzon Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kübra Fatma DURSUN ÖNEN	Haliç Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat KARA	Batman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Enser YILMAZ	Siirt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Özlem BAY GÜLVEREN	Başkent Üniversitesi
Dr. Abdülkadir ÜNAL	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Dr. Asuman GÜRMAN ŞAHİN	Ege Üniversitesi
Dr. Nihal TOPCU	Karabük Üniversitesi
Dr. Nurcan Bekil ÇAKMAK	İstanbul Beykent Üniversitesi
Dr. Şaban ŞAHİN BAY	Milli Eğitim Bakanlığı
Dr. Tuğba KARACAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Zeki SÖZER	Emekli
Dr. Zeliha TUĞUZ	Mersin Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ** **1-13**
İkinci Yeni Soruşturması
Investigation of İkinci Yeni
- Dr. Recai BAZANCİ** **14-23**
Critical Analysis and Observations of İlhan Başgöz's Article, "Digression in Oral Narrative: A Case Study of Individual Remarks by Turkish Romance Tellers"
İlhan Başgöz'ün "Sözlü Anlatıda Konudan Sapmalar: Türk Roman Anlatıcılarının Bireysel Sözleri Üzerine Bir Vaka Çalışması" Başlıklı Makalesinin Eleştirel Analizi ve Gözlemler
- Dr. Yağmur KIZILAY** **24-35**
A Critical Approach to Transhumanist Ideals Within The Context of Greg Egan's "The Extra"
Greg Egan'ın "Ekstra" Öyküsü Bağlamında Transhümanist İdeallere Eleştirel Bir Yaklaşım
- Zöhre EKİNCİ** **36-45**
Ahmet Mithat Efendi'nin "Müşahedat"ında İktisadi İlişkiler ve Girişimci Ruh
Economic Relations and Entrepreneurial Spirit in Ahmet Mithat Efendi's Müşahedat
- Sezer BENEK** **46-62**
Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Ekonomik Eşitsizliğin İzleri Üzerine Bazı Dikkatler
Some Attention on the Traces of Economic Inequality in Orhan Kemal's Stories
- Doç. Dr. Şaziye Dinçer BAHADIR - Doktora İsmet KARACA** **63-88**
Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları Hakkında Yapılmış Çalışmalar Üzerine Bibliyografya Denemesi (2002-2023)
A Biographical Study on Studies on Word Groups in Turkish Turkey (2002-2023)
- Dr. Nesrin ARI** **89-94**
Abdü'l-Vahhâb B. Cemâle'd-Dîn Yûsuf B. Ahmedü'l- Medâ'inî ve Kânûnçe Fi't-Tıbb
Abdü'l-Vahhâb B. Cemâle'd-Dîn Yûsuf B. Ahmedü'l- Medâ'inî And Kânûnçe Fi't-Tıbb

Emrah AKSU

95-107

Ahmed Arif'in "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi" Adlı Şiirinin
Sözceleme Kuramı Çerçevesinde Söylem Çözümlemesi
Discourse Analysis of Ahmed Arif's Poem Called "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş
Bebenin Ninnisi" Within The Framework of Enclosure Theory

Doç. Dr. Türkan YEŞİLYURT

108-114

Nâzım Hikmet'in Bazı Şiirlerinde Bilim Kurgu Temaları
Science Fiction Themes in Some Poems of Nâzım Hikmet

YAYIN DEĞERLENDİRME / BOOK REVIEW

Dr. Hanife YAMAN

115-118

Kazakça Atasözü ve Deyimlerde Eskicil (Aktif Olmayan) Unsurlar, Marlen Adilov,
Türk Dil Kurumu Yayınları. 510 s. ISBN: 978-975-17-4808-9, 2021, 512 sayfa.

Samet ÜNALDI

119-124

Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan, Prof. Dr. Salahaddin Bekki- Arş. Gör. Yeliz Saygılı Savaş,
Fenomen Yayıncılık, 978-625-7351-62-1, 08- 2022, 907 Sayfa

DÜZELTME MAKALESİ / CORRECTION ARTICLE

Dr. Öğr. Üyesi Enser YILMAZ - Öğretmen Abdurrahman KAYA

125-137

Saf Şiir Bağlamında Bir Tahlil Denemesi: Olvido
An Attempt at an Analysis in the Context of Pure Poetry: Olvido

INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA DERGİSİ GENEL İLKELERİ

AMAÇ

International Journal of Filologia (IJOF); Türk dili, kültürü ve edebiyatına dair nitelikli bilimsel çalışmaları ilgili alanlara göre araştırmacıların hizmetine sunmayı ve her geçen gün gelişen ve dolayısıyla güncellenen ilmi ve edebî alana bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda dergimizin uluslararası camiada geçmişten günümüze uzanan kültür hazinemizin tanıtılmasında bir köprü vazifesini göreceğini umuyoruz.

KAPSAM

International Journal of Filologia (IJOF); Filoloji alanında hazırlanmış akademik çalışma, çeviriler, derlemeler, tenkit ve kitap tanıtımlarına yer vermektedir. Dergimizin yayın odağı kapsamı özetle şu şekildedir: Eski Türk Dili, Yeni Türk Dili, Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı, Türk İslam Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri, Türkçe Öğretimi, Yabancılara Türkçe Öğretimi, Türk Folklor Araştırmaları, Karşılaştırmalı Edebiyat, Dil Bilimi, Türkoloji, dil ve edebiyat alanını doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren her türlü akademik çalışma, derleme, tenkit ve kitap tanıtımları.

INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA- YAYIN İLKELERİ (INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA PUBLISHING PRINCIPLES)

1. Genel İlkeler / General Principles

- Yayımlanma kararı verilen makaleler, gerekli düzenlemeleri yapılarak sıraya alınırlar ve yayınlanmayı beklerler. Makalenin hangi sayıda yayınlanacağı konusunda yazarlara bilgi verilir.
- **International Journal of Filologia (IJOF)** dergisinde yazısı yayımlanan bir yazarın, yazı yayımlandıktan sonra en erken takip eden üçüncü sayıda -özel sayılar hariç- Dergimizde başka bir makalesi yayımlanabilecektir. Örneğin Dergimizin Mart 2021 Sayısında yazısı yayımlanan bir yazar, en erken 2022 Ekim Sayısında başka bir makalesiyle Dergimizde yer alabilecektir. Ayrıca bir yazar, devam etmekte olan makalesi ile alakalı süreç tamamlanmadan sisteme başka bir makale yüklememelidir. Böyle bir durumda yüklenen diğer makale ya da makaleler reddedilir.
- Bir sayıda gelen makale yoğunluğuna göre aynı üniversiteden öğretim üyelerine veya aynı kurumdan yazarlara kota sınırlaması uygulanmaktadır.
- Bir yazının **International Journal of Filologia (IJOF)** dergisinde değerlendirmeye alınabilmesi ve yayımlanabilmesi, öncelikle editörlerin makale hakkında dergiye uygunluk kararı vermesine bağlıdır. Editörler, şekil veya içerik bakımından uygun görmedikleri ya da yetersiz buldukları bir makaleyi hakem sürecine geçirmeksizin doğrudan reddedebilir. Değerlendirme sonucunda bir makalenin hakemlerden olumlu rapor alması o makalenin kesin olarak yayımlanacağı anlamına gelmemektedir. Editör, yayın kurulu ya da alan editörü, hakemlerden olumlu rapor gelse bile bir makalenin yayımlanmamasına karar verebilir. Ancak böyle bir durumda editör gerekçeyi yazara bildirmekle yükümlüdür.
- Dergimizin her sayısında lisansüstü tezlerden üretilen makaleler ve yayın değerlendirme / kitap tanıtımı için o sayıdaki makale sayısı dikkate alınarak kota uygulanmaktadır.
- Dergimize gönderilen makalelerin 12.000 sözcük ve 40 sayfayı aşmaması önerilmektedir. Ancak zorunlu olarak bu sözcük ve sayfa sayısının aşılması gerektiği durumlarda dergi editörlüğünün önceden haberdar edilmesi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen yazılar herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmişse, bu kurum veya kuruluş çalışmada belirtilmelidir.
- Daha önce, ulusal ya da uluslararası kongre ya da sempozyumlarda sunulmuş ve özeti yayımlanmış çalışmalar, bu nitelikleri belirtilerek gönderilmelidir.
- Yayımlanan yazılardan alıntı yapılması durumunda, kaynak belirtilmesi zorunludur.
- Dergide yayımlanması için gönderilen çalışmalar yayımlansın ya da yayımlanmasın iade edilmez.
- Bir sayıda aynı yazara ait birden çok makale yayımlanamaz.
- Yazar(lar), makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir nezih ve yöntem kullanılmadığını çalışma ile ilgili (varsa) ihtiyaç duyulan tüm izinlerin alındığını taahhüt eder.
- Dergi yazar(lar)ı yazılarının yayımlanması durumunda, etik kurallara uygun hareket edildiğini ve etik kuralların gözetildiğini ve bu konuda tüm sorumluluğun yazar(lar)da olduğunu taahhüt etmiş olurlar.
- 1 Ocak 2024 tarihinden itibaren dergimizde Düzeltme Makalesi yayımlanmayacaktır. Bundan dolayı

yazarların makalelerini yayımlandıktan sonra titizlikle kontrol etmesi varsa makaleleri ile ilgili küçük düzeltme taleplerini dergi yayımlandıktan üç (3) gün içerisinde dergi editörüne iletmeleri gerekmektedir.

2. Açık Erişim Politikası / Open Access Policy

International Journal of Filologia, açık erişimli bir dergidir. Açık erişim, tüm içeriğin kullanıcıya veya kurumuna ücretsiz olarak serbestçe erişilebileceği anlamına gelir. Yayıncı veya yazarın önceden izni alınmadan kullanıcılar, makalelerin tam metinlerini okumak, araştırmalarında kullanmak üzere indirebilir, kopyalayabilir, yazdırabilir, arama yapabilir, bağlantı kurabilir veya diğer yasal amaçlarla kullanabilir.

3. Ücret Politikası / Wage Policy

International Journal of Filologia Dergisi 2018 yılında, ücretsiz “Uluslararası Hakemli Dergi” olarak yayın hayatına başlamıştır. Dergimize yayımlanmak üzere gönderilen ve dergimizde yayımlanan makalelerden hiçbir şekilde ücret talep edilmemektedir.

4. Yayın Sıklığı / Publication Frequency

Dergi, **Haziran** ve **Aralık** tarihleri olmak üzere, **yılda iki** defa “online” olarak yayımlanır. Yayın Kurulunun uygun görmesi halinde Özel Sayı da yayımlanabilir.

5. Kapsam / Scope

Dergide, Eski Türk Dili, Yeni Türk Dili, Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Türk Halk Edebiyatı, Türk İslam Edebiyatı, Çağdaş Türk Lehçeleri, Türkçe Öğretimi, Yabancılar Türkçe Öğretimi, Türk Folklor Araştırmaları, Karşılaştırmalı Edebiyat, Dil Bilimi, Türkoloji başta olmak üzere dil ve edebiyat ile ilgili alana katkı sunacak akademik çalışmalara, derleme ve kitap tanıtımlarına yer verilmektedir.

6. Yayın Dili ve İmla / Publication Language and Spelling

- Derginin yayın dili Türkiye Türkçesi olmakla birlikte dergi, farklı dillerde yazılmış çalışmalara da yer vermektedir. Yabancı dilde yazılan çalışmaların özeti Türkçe olmalıdır.
- Dergiye gönderilen çalışmalarda dil bilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılabilirlik vs.) azami derecede riayet etme zorunluluğu vardır. Yazım ve noktalamadan kaynaklanan problem ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur. İmla ve noktalama açısından, çalışmanın ya da konunun zorunlu olduğu durumlar dışında Türk Dil Kurumu imla kılavuzu esas alınmalıdır.

7. Dergi İntihal Politikası / Journal Plagiarism Policy

Dergimize gönderilen çalışmalarla birlikte benzerlik raporu da sisteme yüklenmelidir. İntihal tespiti için tercihen iThenticate programı kullanılmalıdır. Bu sistem aracılığıyla makalelerin daha önce herhangi bir yerde yayımlanmadığı veya herhangi bir intihal içermediği teyit edilir. Özel durumlardan dolayı (tezden türetilme vb.) intihal raporunun yüksek çıktığı durumlarda bu durum önceden dergi editörlüğüne bildirilmeli, dergi editörünün onay vermesi durumunda makale sisteme yüklenmelidir. Bunun dışında benzerlik oranı %20'den fazla olan makaleler intihal olarak kabul edilir ve reddedilir.

8. Makale Değerlendirme Süreci / Article Evaluation Process

Makale değerlendirme süresi ortalama 3 aydır. Ancak bu süre hakemlerin geri bildirimlerine, gönderilen yazı ile ilgili hakemlerin düzeltme isteyip istememelerine, yazarların istenilen düzeltmeleri yerine getirmelerine vb. pek çok duruma göre azalıp artabilmektedir.

8.1. Editör Ön Değerlendirme Süreci / Editor's Pre-Evaluation Process

- Yazılar, yayın kuruluna gelmeden önce kurallara uygun yazılıp yazılmadığı editör(ler) tarafından makale şablonu, literatür, yöntem, bulgular ve sonuç açısından kontrol edilir; bir eksik ve/veya yanlış belirlendiğinde, düzeltilmesi için bir ön değerlendirme formu ile birlikte 15 gün içerisinde yazara iade edilir. Yazarın ön değerlendirme sürecinde Telif Hakkı Devir Formu ve gerekiyorsa “Etik Kurul Onay Formu” nu sisteme yüklemiş olmalıdır.
- Yazar editör(ler)in belirttiği düzeltmeleri yapmakla yükümlüdür. Ön değerlendirme sürecinde bir sorunla karşılaşılmayan ve dergi ilkelerine uygun olan yazılar hakemlendirme sürecine alınır.

8.2. Hakemlendirme Süreci / Refereeing Process

- Dergiye gönderilen çalışmalar Yayın Kurulu kararıyla en az iki hakemin değerlendirilmesine sunulur. Değerlendirmeye gönderilen çalışmalarda yazar(lar)ın ve hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur.

Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda çalışmayı ikiden fazla hakeme inceletebilir. Yayımlanacak çalışma ile ilgili nihai karar hakem çoğunluğunun görüşü de dikkate alınarak Yayın Kurulu tarafından verilir.

- Hakemlerin makaleyi incelemeleri için verilen süre 10 gündür. 10 gün içerisinde bildirimde bulunmayan hakemlere hatırlatma mesajı gönderilir. Hatırlatma mesajı gönderildikten 5 gün içerisinde bildirimde bulunmayan hakem, yayının hakem listesinden ve derginin hakem havuzundan silinir. Ve çalışma değerlendirilmek üzere farklı bir hakeme gönderilir.
- Hakemler dergiye gönderilen yazıyla ilgili birden çok kez düzeltme isteyebilir. Yazar(lar), yazıların yayımlanabilmesi için hakem ve yayın kurulunun görüş ve önerilerini yerine getirmek zorundadırlar.
- Yazar(lar)dan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç 10 gün içinde yapılarak dergiye ulaştırılması gerekmektedir. Düzeltilmiş metin, gerekli görüldüğü hâllerde değişiklikleri isteyen hakemlerce tekrar incelenebilir.

8.3. Hakem Raporlarına İtiraz / Objection to Referee Reports

Yazar(lar) hakemlerin olumsuz görüşlerine karşı kanıt göstermek koşuluyla itiraz edebilirler. Bu itiraz Yayın Kurulu'nda incelenir ve gerekli görülürse farklı hakem görüşüne başvurulur.

8.4. Editör Değerlendirme Süreci / Editor Evaluation Process

Hakemlerden gelen görüşler doğrultusunda editör, yayın kurulu ile birlikte nihai kararını 10 gün içerisinde verir. Editör, dergiye gönderilen yazılarda gerekli yazım düzeltmelerini, yabancı bir dilde yazılan özet ile ilgili düzeltmeleri ve gerekli gördüğü diğer düzeltmeleri yapma hakkına sahiptir.

8.5. Yayın Kurulu Değerlendirme Süreci / Editorial Board Evaluation Process

Editörler, hakem görüşlerine dayanarak verdikleri kararı 1 hafta içerisinde yayın kuruluna sunarlar. Yayın kurulunda yayımlanması uygun görülmeyen yazılar intihal programında taranmaksızın reddedilir. Yayımlanması yönünde olumlu karar verilen yazılar intihal programında taranır. İntihal programından olumlu sonuç alınması durumunda yazının mizanpajı yapılır. Ardından makale sorumlu yazara son okuma için gönderilir. Yazarın son okumada metnin değerlendirme süresi 3 gündür. Son okumanın ardından yazıya DOI numarası temin edilir. Yazılar yayın kurulunun belirlediği sıraya göre yayımlanır.

9. Düzeltme ve Geri Çekme Süreçleri / Correction and Withdrawal Processes

9.1. Yazar için Geri Çekme Süreci / Withdrawal Process for Author or Authors

- Yazar(lar)ın yayımlanmış, erken görünüm veya değerlendirme aşamasındaki çalışmasıyla ilgili bir yanlış ya da hatayı fark etmesi durumunda, geri çekme işlemlerinde dergi editörüyle işbirliği yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.
- Dergiye gönderilen yazılar ön kontrol adımı olduğu sürece yazar tarafından sistem üzerinden geri çekilebilir. Ancak hakemlendirme süreci başlayan bir makalenin geri çekilme isteği editöre gerekçesiyle birlikte yazılı ve ıslak imzalı olarak taranmış şekilde e-posta aracılığıyla dergi editörüne bildirilir.
- Editör, editör ve yayın kurulunun da görüşünü alarak konuyu değerlendirip yazara 20 gün içerisinde bildirimde bulunur.
- Yayın kurulu tarafından telif hakları gönderim aşamasında devredilmiş çalışmaların geri çekme isteği onaylanmadıkça yazarlar çalışmasını başka bir dergiye değerlendirme için gönderemezler.

9.2. Editör için Geri Çekme Süreci / Editor Withdrawal Process for

Yayın kurulu; yayımlanmış, erken görünümdeki veya değerlendirme aşamasındaki bir çalışmaya ilişkin telif hakkı ve intihal şüphesi oluşması durumunda çalışmayı ilişkin bir inceleme başlatır. Yayın kurulu yapılan inceleme neticesinde değerlendirme aşamasındaki çalışmada telif hakkı ve intihal yapıldığını tespit etmesi durumunda çalışmayı değerlendirmeden geri çeker ve tespit edilen durumları detaylı bir şekilde kaynak göstererek yazarlara iade eder.

Yayın kurulu, yayımlanmış veya erken görünümdeki bir çalışmada telif hakkı ihlali ve intihal yapıldığını tespit etmesi durumunda, en geç 15 gün içerisinde aşağıdaki geri çekme ve bildiri işlemlerini gerçekleştirir. Etik ihlali tespit edilen çalışmanın;

- Elektronik gösterimdeki başlığının başına “**Geri Çekildi**” ibaresi eklenir.
- Elektronik gösterimdeki *Öz* ve *Tam Metin* içerikleri yerine çalışmanın geri çekilme gerekçeleri, detaylı kanıt

kaynakları varsa yazar(lar)ın bağlı olduğu kurum ve kuruluşların konu hakkındaki bildirimleri ile birlikte yayımlanır.

- Dergi web sitesinin ana sayfasından geri çekme bildirimi ilan edilir.
- Geri çekme tarihinden itibaren ilk yayınlanacak sayının elektronik ve basılı kopyasının içindekiler listesine “**Geri Çekildi: Çalışma Başlığı**” şeklinde eklenir, birinci sayfasından başlamak koşuluyla geri çekme nedenleri ve buna kaynak gösterilen orijinal alıntılar kamuoyu ve araştırmacılarla paylaşılır.
- Yazar(lar)ın bağlı olduğu kuruluş(lar)a yukarıdaki geri çekme bildirimleri iletilir.

10. Telif Hakkı Devri / Copyright Transfer

- Telif hakkı devir formu makaleyi kaleme alan yazar veya yazarlar (Bundan sonra yazar olarak anılacaktır) tarafından imzalanıp dergi editörlüğüne yollandıktan sonra yürürlüğe girer. Yazar makalenin, yayıma kabul edilmesi durumunda makalenin tüm yayın haklarının süresiz olarak **International Journal of Filologia** (Bundan sonra IJOF olarak anılacaktır) dergisine ait olduğunu kabul eder.
- Yazar, sunulan makale üzerindeki mali haklarını, özellikle işleme, çoğaltma, temsil, basım, yayım, dağıtım ve internet yoluyla iletim de dâhil olmak üzere her türlü umuma iletim haklarını süresiz olarak **IJOF** dergisine devrettiğini kabul ve taahhüt eder.
- Yazar yukarıda başlığı ve yazarı belirtilen makalenin daha önce hiç bir yerde yayımlanmadığı, yayımlanmak üzere başka bir dergiye gönderilmediğini, eğer makalenin tümü ya da bir bölümü yayımlandı ise **IJOF** dergisinde yayımlanabilmesi için gerekli her türlü iznin alındığını ve orijinal telif hakkı devri formu ile birlikte **IJOF** dergisi editörlüğüne gönderildiğini beyan ve taahhüt eder.
- Yazar yukarıda başlığı ve yazarı belirtilen makale içeriği, sunduğu sonuçları ve yorumları konusunda, **IJOF** dergisi editörlüğünün hiç bir sorumluluk taşımadığını, makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul eder. Ayrıca yazar telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslarla istenecek hak talebi veya açılacak davalarda **IJOF** dergisinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarda olduğunu kabul eder.
- Yazar makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını çalışma ile ilgili (varsa) ihtiyaç duyulan tüm izinlerin alındığını taahhüt eder.
- Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını taahhüt eder.
- Makalenin tümünün veya herhangi bir bölümünün başka bir yayında kullanılması için **IJOF** dergisi yönetiminden yazılı izin alınması gerekir. İzin verilmesi durumunda **IJOF** dergisinin yayımcı kuruluş olarak belirtilmesi ve Dergi Adı, Makale Adı, Yazar(lar)ın Adı, Soyadı, Sayı No ve Yıl gibi bilgilerle dergiye atıfta bulunulması gerekmektedir.

Bununla birlikte yazarların aşağıdaki hakları saklıdır;

- Patent hakları,
- Telif hakkı dışında kalan bütün tescil edilmemiş haklar,
- Çalışmayı satmamak koşulu ile kendi bilimsel amaçları için çoğaltma hakkı,
- Yazarın kendi kitap ve diğer akademik çalışmalarında, kaynak göstermesi koşuluyla, çalışmanın tümü ya da bir bölümünü kullanma hakkı,
- Çalışma künyesini belirtmek koşuluyla kişisel web sitelerinde veya üniversitesinin açık arşivinde bulundurma hakkı.

Yayın Etiği ve Kötüye Kullanım Beyanı (Publication Ethics and Abuse Statement)

1. Yayın Etiği / Publication Ethics

Aşağıda yer alan etik görev ve sorumluluklar Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayımlanan öneri ve kılavuzlar temel alınarak hazırlanmıştır. Dergimiz aşağıda belirtilen etik ilkelerine uymayı taahhüt eder.

2. Yayıncıların Etik Sorumlulukları / Publishers' Ethical Responsibilities

- Yayıncı dergiyi yayımlamakla hiçbir maddi kâr amacı gütmemektedir.
- Yayıncı, dergiye gönderilen yazılarla ilgili editörlerin bağımsız kararlar almalarını taahhüt eder.
- Yayıncı, editörlere ilişkin her türlü bilimsel suistimal, atıf çeteciliği ve intihalle ilgili önlemleri alma sorumluluğuna sahiptir.
- Dergimize gönderilen makalelerin fikir özgürlüğü ve mülkiyet hakları gibi hususlar saygındır. Yayıncılar dergide yayımlanmış her yazının fikri mülkiyet ve telif hakkını korur. Dergi yönetimi olası ihlallerde

derginin ve yazarların haklarını savunur.

3. Editörlerin Etik Görev ve Sorumlulukları / Editors' Ethical Duties and Responsibilities

3.1. Editörlerin Genel Görev ve Sorumlulukları / General Duties and Responsibilities of Editors

- Editör, dergide yayımlanan yazıların derginin yayın politikasına, derginin amaç ve kapsamına uygunluğunu sağlamalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılardaki kişisel verilen korunmasına özen göstermeli ve bu kişisel verileri, bireylerin açık rızası olmadan yayımlamamalıdır. Editör, dergiye gönderilen yazı ile ilgili tüm bilgilerin yayımlanana kadar gizli tutulmasını sağlamalıdır.
- Editör, dergide yayımlanan yazılarla ilgili eleştirileri titizlikle dikkate almalı ve bu konuda yapıcı bir tutum sergilemelidir.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarla ilgili yazışma, dosya ve diğer kayıtları elektronik ortamda veya basılı olarak saklamalıdır.
- Editör, derginin ve yayının kalite standartlarını yükseltmek için gerekli çalışmaları yapmalıdır.
- Editör, akademik fikir çeşitliliğini ve bilimsel düşünce özgürlüğünü savunmalıdır. Aynı zamanda fikri mülkiyet hakları ile etik standartları gözeterek dergi işleyişini sürdürmelidir.
- Editör, dergiye gelen yazıları, yazarlarının etnik köken, cinsiyet, tabiiyet, dini inanış ya da politik felsefelerini dikkate almaksızın bilimsel içerik açısından değerlendirmelidir.
- Editör, yayın politikası gereği tüm yayın süreçlerinde (yayında herhangi bir sebeple düzeltme, değiştirme ve açıklama gerektiren konularda) şeffaflık ilkesini ön planda tutmalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarda insan ve hayvan haklarının korunmasını sağlamalıdır. Editör, makalelerde kullanılan deneklerle ilgili etik kurul onayı veya deneysel araştırmalarla ilgili yasal izinlerin olmadığı durumlarda söz konusu makaleyi reddetmelidir.
- Editör, kör ve çift hakemlik süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.
- Yazılarla ilgili hakem atamasında sadece editör ve editör kurulu tam yetkiye sahip olup yazıların yayımlanması ile ilgili sonuç kararından da editör ve editörler kurulu sorumludur.
- COPE (Committee on Publication Ethics) tarafından hazırlanan "Editörlerin Genel Görev ve Sorumlulukları" dergimizde ilke olarak benimsenmiştir.

3.2. Editörlerin Dergi Sahibi ve Yayıncı ile İlişkileri / Relations of Editors with the Journal Owner and Publisher

- Editör ve yayıncı arasında editöryal bağımsızlık ilkesi bulunmalıdır.
- Editör ile yayıncı arasındaki ilişki yazılı bir sözleşmeye dayanmalıdır.
- Editörün dergideki yazılarla ilgili alacağı kararlar yayıncı ve dergi sahibinin müdahalesine açık olmayıp bağımsız olmalıdır.

3.3. Editörlerin Yayın Kurulu ile İlişkileri / Relations of Editors with the Editorial Board

- Editör, yayın kurulu ile iletişim halinde olmalıdır.
- Editör, yayın kurulunun dergiye katkı sağlayan ve dergi alanıyla uyumlu aktif üyelerden oluşmasını sağlamalıdır.
- Editör yayın kurulunun değerlendirmelerinde nesnel ve tarafsız olmalarını sağlamalıdır.

3.4. Editörlerin, Editör Kurulu ile İlişkileri / Relations of Editors with the Editorial Board

- Derginin editör kurulunda yer alan kişiler derginin gelişimine aktif olarak katkı sunmalıdır.
- Editör, editör kurulunu alanlarıyla ilgili yazı ve çalışmalarla ilgili bilgilendirmelidir.
- Editör, derginin yayın politikasını editör kurulunun da görüş ve önerilerini dikkate alarak şekillendirmelidir.

3.5. Editörlerin Yazarlarla İlişkileri / Relations of Editors with Authors

- Editör, yazarların derginin yayın ve yazım ilkelerinin ve makale şablonunun güncel haline ulaşmalarını sağlamalıdır.
- Editör, dergiye gönderilen yazılarda çok önemli bir sıkıntısı olmadığı sürece yazıları ön değerlendirme aşamasına almalıdır.
- Editör, yazarlara, yazılarının tüm aşamaları ile ilgili doğru, açıklayıcı ve bilgilendirici şekilde bildirim ve dönüş sağlanmalıdır.
- Editör, olumlu yöndeki hakem önerilerini göz ardı etmemelidir. Olumlu yöndeki hakem önerilerinin reddi durumunda ret nedeni bilimsel, etik, yasal vb. normlar çerçevesinde değerlendirmelidir.
- Editör, yazılara gelen eleştirilerle ilgili yazarlara cevap hakkı tanınmalıdır.
- Editör, hakemlerin istedikleri düzeltme önerilerini ivedilikle yazara iletmelidir.

3.6. Editörlerin Hakemlerle İlişkileri /

Relations of Editors with Referees

- Editör, dergiye gönderilen yazılar için çalışmanın alanına ve muhtevasına uygun hakemler belirlemelidir.
- Editör, hakemlere yazıların değerlendirilmesi ile ilgili gerekli form ve dosyaları süresi içerisinde göndermelidir.
- Editör, süresi içerisinde dönmeyen veya hakemlik etiğine uymayan hakemleri hakem havuzundan çıkarmalıdır.
- Editör, yazarın yazı dosyalarında yaptıkları düzeltmeleri ivedilikle hakemlere iletmelidir.
- Editör, yayın değerlendirme sürecinde hakemlerin kimlik bilgilerini gizli tutmalıdır.
- Editör, bilim etiğine uymayan ve kırıcı değerlendirmeleri yazara ulaşmadan engellemelidir.
- Editör, derginin hakem havuzunu daima güncelleyip geniş bir yelpaze oluşturmalıdır.
- Editör, yazıları farklı hakemlere gönderme konusunda çaba sarf etmelidir.
- Editör, dergiye gelen yazıları aralarında çıkar çatışması-çıkarcı birliği olmayan hakemlere yönlendirmelidir.
- Editör, hakemlerin yazıları tarafsız, bilimsel ve nesnel bir dille çalışmayı değerlendirmeleri için teşvik etmelidir.

3.7. Editörlerin Okuyucularla İlişkileri / Relations of Editors with Readers

Editör; okuyucu, araştırmacı ve uygulayıcılardan gelen geri bildirimleri dikkate almak ve bu geri bildirimler konusunda okuyucu, araştırmacı ve geri bildirimcilerle sağlıklı geri bildirim vermekle yükümlüdür.

4. Hakemlerin Etik Sorumlulukları / Ethical Responsibilities of Referees

4.1. Çift, Kör Hakemlik / Double, Blind Referee

Hakemler, kör değerlendirme sürecine uygun olarak tarafsızlık ve gizlilik içerisinde hareket etmelidir.

4.2. Gizlilik / Privacy

Değerlendirme için hakemlere gönderilen çalışmalar gizli tutulmalıdır. Çalışmalar başkalarına gösterilmemeli ve içerikleri tartışılmamalıdır. Gizlilik kuralı, hakemlik yapmayı reddeden kişileri de kapsamaktadır.

4.3. İvedilik / Urgency

Hakem değerlendirme yapmak üzere davet alan bir hakem, ilgili çalışma için hakemlik yapıp yapamayacağını 10 gün içinde editöre bildirmelidir. Hakem değerlendirme sürecini 10 gün içinde tamamlamalı ve yazarlar da sorumlu yazara bildirilen değişiklikleri 15 gün içinde tamamlamalıdır.

4.4. Kaynak Belirtme / Specifying a Resource

Hakemler, atıf yapılmamış yayımlanmış yayın tespiti, yazar tarafından yapılan telif hakkı ihlali ve intihal durumlarının farkına varmaları durumunda konuyu dergi editörlüğüne iletmelidir.

4.5. Tarafsızlık / Impartiality

Hakemler, çalışmayı tarafsız, bilimsel ve nesnel bir dille değerlendirmelidir. Hakemler hakaret ve kişisel yorumlardan kaçınmalı, asgari nezaket kurallarına uygun değerlendirme yapmalıdır. Hakemler, ilgili makaleyi bilimsel ölçütleri göz önünde tutarak değerlendirmelidir.

4.6. Nezaket / Kindness

Hakemler, ilmi olmayan veya hukukî sonuçları olabilecek mesnetsiz değerlendirmelerden kaçınmalıdır.

4.7. Uzmanlık / Expertise

Hakemler, uzmanlık alanı ile ilgili çalışmalarını kabul etmeli, uzmanlık alanı dışındaki çalışmalarını reddetmelidir.

4.8. Çıkar Çatışması-Çıkar Birliği / Conflict of Interest-Union of Interest

Hakemler, değerlendirdiği çalışma ile ilgili çıkar çatışması-çıkarcı birliği fark ederse hakemlik yapmayı reddederek bunu dergi editörlüğüne bildirmelidir.

5. Yazarların Etik Sorumlulukları / Ethical Responsibilities of Authors

- Yazar(lar) dergide yayımlanan çalışmanın her türlü yayın hakkının gönderdikleri dergiye ait olduğunu kabul eder. Yazar(lar) dergimize gönderdikleri yazılar için telif hakkı talep edemez.
- Yazar(lar) dergiye gönderdikleri yazıları derginin yayın ve yazım kuralları ile makale şablonuna uygun olarak sisteme yüklemelidir.
- Yazar(lar) dergiye yayımlanmak üzere gönderilen makalenin daha önce herhangi bir yerde, herhangi bir dilde yayımlanmadığını, yayımlanmak üzere başka bir dergiye gönderilmediğini, ya da yayımlanmak için değerlendirmeye alınmış olmadığını; eğer makalenin tümü ya da bir bölümü yayımlandı ise dergimizde yayımlanabilmesi için gerekli her türlü iznin alındığını ve orijinal telif hakkı devri formu ile birlikte dergi editörlüğüne gönderildiğini beyan ve taahhüt etmelidir.
- Yazar(lar), aynı sayıda yayımlanmak üzere dergimize birden fazla yazı göndermemelidir.
- Yazar(lar), makaleye yazar olarak katkı sunmayan kişilerin ismini yazar olarak eklememelidir.
- Yazar(lar), dergiye gönderdikleri yazıların özgünlüğü temin etmelidir.
- Yazar(lar), dergimizde her türlü telifli materyal (tablo, şekil, katkı sunan alıntılar vb.) ile ilgili tüm sorumluluğu üstlenmelidir.

- Yazar(lar); başka yazarlara, katkıda bulunanlara veya kaynaklara uygun bir şekilde atıf yapmalı ve ilgili kaynaklar mutlaka belirtilmelidir.
- Yazar(lar), dergimize gönderilen çalışma ile ilgili bilinmesi gereken ve çalışmanın bulgularını ya da bilimsel sonucunu potansiyel olarak etkileyebilecek varsa mali ilişkiyi ya da çıkar çakışması (conflict of interest) veya rekabet (competing interest) alanlarını bildirmeli; çalışmaya yapılan tüm mali katkıları, sponsorlukları ya da proje desteklerini yazılı olarak belirtmelidir.
- Yazar(lar), dergiye gönderilen yazılar ulusal ya da uluslararası kongre ya da sempozyumlarda sunulmuş ve özeti yayımlanmış çalışmalar ise bu niteliklerini belirtmelidir.
- Yazar(lar), dergimizde yayımlanmış olan yazısında anlamlı bir bilimsel hata ya da uygunsuzluk tespit ettiğinde, yazısını geri çekme ya da yazıdaki hatayı düzeltme amacıyla hızlı bir şekilde editör ile temasa geçmelidir.
- Yazar(lar), dergimize gönderilen çalışmaların, bilimsel araştırma ve yayın etiğine uygunluğunu sağlamalıdır. Bu konuda YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirtilen kurallara titizlikle riayet etmelidir.
- Yazar(lar), dergi editörlüğünün, bir yazının ön kontrol, değerlendirme süreci ve düzenleme süreci devam ederken yazar(lar)dan makalenin etik durumuna ilişkin istediği ek belgeleri süresi içerisinde vermelidir.
- Yazar(lar), değerlendirme süreci başlamış bir yayını ile ilgili sorumluluklarını değiştirmemelidir. (yazar ekleme/çıkarma, sıra değiştirme)
- Yazar(lar), dergiye yayımlanmak üzere gönderdikleri yazılarda temel insan haklarına ve hayvan haklarına saygıyı esas tutmalıdır. Bu çerçevede makalelerde kullanılacak deneklere ilişkin etik kurul onayını mutlaka almalıdır.
- Dergi yönetimi, editör ve editör kurulu dergimize yayımlanmak üzere makale gönderen yazarların, yukarıda belirtilen koşullara uymayı kabul ettiklerini var saymaktadır.

Yazarlık ve yazar sorumlulukları konusundaki ICMJE yönergeleri için tıklayınız.

6. YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine Uygunluk / Compliance with YÖK Scientific Research and Publication Ethics Directive

YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Madde 8'deki "Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler" başlığında aşağıda verildiği gibidir. Yazarların aşağıda ayrıntıları verilen hususlardan ciddiyetle sakınmaları gerekir:

a) İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak.

b) Sahtecilik: Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek.

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.

ç) Tekrar Yayım: Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

f) Diğer Etik İhlali Türleri: Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayımlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek. İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayımlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,

tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak.

Etik İlkeler Uymayan Durumun Editöre Bildirilmesi / Notifying the Editor of Non-Compliance with Ethical Principles

Editörler, hakemler, yazarlar ile ilgili etik ilkeler uymayan bir davranış ya da değerlendirme sürecindeki, erken görünümdeki ya da yayımlanmış bir makale ile ilgili etik olmayan bir durumla karşılaşılması durumunda journaloffilologia@gmail.com adresine bildirilmesi gerekmektedir.

ETİK KURUL ONAYI / ETHICS COMMITTEE APPROVAL

TR Dizin 2020 yılı Dergi Değerlendirme Kriterleri Madde 8’de sosyal bilimlerde dâhil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için “Etik Kurul Onayı” alınmış olmasını, bu onayın makalede belirtilmesini ve belgelenmesini talep etmektedir. TR DİZİN Değerlendirme Kriterleri kapsamında Madde 8’de yer alan bu değişiklik üzerine süreci 2020 yılında başlayan etik kurul izni gerektiren çalışmalarda Etik Kurul Onayında yer alan izinle ilgili bilgilerin (etik kurul adı, tarih ve sayı numarası) makalenin yöntem bölümünde ve ayrıca makalenin ilk/son sayfasında yer alması zorunlu kılınmaktadır. TR Dizin’in “Etik Kurul Onay” belgesi için belirlediği kriterler şunlardır:

1. Sosyal bilimlerde dâhil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.
2. Bu başlık altında, hakem, yazar ve editör için ayrı başlıklar altında etik kurullarla ilgili bilgi verilmelidir.
3. Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.
4. Ulusal ve uluslararası standartlara atıf yaparak, dergide ve/veya web sayfasında etik ilkeler ayrı başlık altında belirtilmelidir. Örneğin; dergilere gönderilen bilimsel yazılarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Committee on Publication Ethics)’un Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.
5. Etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makale ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.
6. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda dergimize bundan sonraki süreçte yayımlanması için gönderilecek yazılarda;

1. Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen bütün araştırmalarda,
 2. İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanıldığı araştırmalarda,
 3. İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalarda,
 4. Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda,
 5. Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif araştırmalarda etik kurula ilişkin bilgilere ilgili bölümlerde yer verilmesi ayrıca araştırma ve yayın etiğine uyulması gerekmektedir.
- Araştırma makaleleri dışında gönderilecek olgu sunumlarında ise;
6. Aydınlatılmış onam formunun alındığının belirtilmesi,
 7. Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi ve kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir.
- Derleme makaleler için Etik Kurul Onayı istenilmeyecektir.

Dergiye gönderilen makaleler yayımlanması kabul edildikten sonra sorumlu yazarın makalenin son sayfaya “..... başlıklı çalışmada karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ‘International Journal of Filologia’ Dergisinin hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu taahhüt ederim.” şeklinde bir ifade ekleyerek imzalaması gerekmektedir. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılarımız da etik kurul onayı gerektiren araştırmaları için bölgelerinde bulunan Etik Kurullara başvurarak Etik Kurul Onayını almaları gerekmektedir.

INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA YAZIM KURALLARI
(INTERNATIONAL JOURNAL OF FILOLOGIA WRITING RULES)

Yazı, Dergipark üzerinden Makale Takip Sistemi aracılığıyla, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden raporların gelmesi beklenmelidir.

Yazar ad(lar)ı ve adresi: Yazının başlığının altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılacak e-posta adresi gibi bilgilere yer verilmemelidir. Yazar adları, sistem yöneticisi tarafından görülebildiğinden, bu bilgiler, yazıya editör tarafından eklenecektir. Yazılar sisteme eklenirken, yazara ait herhangi bir bilginin yazıda yer almadığından emin olunmalıdır. Bu husus, makaleyi inceleyecek hakemlere daha rahat hareket imkânı tanınması açısından önemlidir.

Özel bir yazı tipinin (font) kullanıldığı çalışmalarda, kullanılan yazı tipi de yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Makale Sayfa Düzeni: Makale A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıda, 2010 ve üzeri Word programında, 2,5 sayfa kenar boşluklarıyla Times New Roman Yazı Tipi, 11 Punto, paragraf önce 0, sonra 6, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla paragraf başlarında boşluk bırakılmadan yazılmalıdır.** Makale sayfaları numaralandırılmamalıdır.

Türkçe Başlık: Times New Roman yazı tipi, tamamı büyük kalın (bold) harflerle, 10 punto, ortalı

Öz (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, İlk harf büyük

Öz (Metin): Times New Roman Yazı Tipi, 9 punto, önce 0, sonra 6, iki yana yaslı, tek satır aralıklı, (150-200 kelime)

Anahtar Kelimeler (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, iki yana yaslı, sadece ilk harf büyük, (en az 5 en fazla 10 kelime)

İngilizce Başlık: Times New Roman yazı tipi, İlk harfleri büyük kalın (bold) harflerle, italik, 10 punto, ortalı

Abstract (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 10 punto, İlk harf büyük

Abstract (Metin): Times New Roman Yazı Tipi, 9 punto, önce 0, sonra 6, iki yana yaslı, tek satır aralıklı, (150-200 kelime)

Keywords (Başlık): Times New Roman yazı tipi, 9 punto, iki yana yaslı, sadece ilk harf büyük, (en az 5 en fazla 10 kelime)

Giriş: Makalenin başında mutlaka “Giriş” kısmı bulunmalıdır. Giriş başlığı numaralandırılmamalıdır.

Başlıklar: Times New Roman, 11 punto, 1 no’lu başlıklar büyük harfle diğer başlıklar sadece ilk harfleri büyük, italik kullanılmayacak. “Giriş” ve “Sonuç” başlıklarına numara verilmeyecek. Başlıklar aşağıdaki şekilde numaralandırılarak düzenlenmelidir.

1. BÜYÜK HARF

1.1. İlk Harfleri Büyük

1.1.1. İlk Harfleri Büyük

1.1.1.1. İlk Harfleri Büyük

Ana Metin: Times News Roman yazı tipi, 11 punto, paragraftan önce 0, paragraftan sonra 6 nk boşluk, 1,15 satır aralıklı, iki yana yaslı, ilk satır girinti yok

Metin İçi Alıntılar: Metin içi alıntılar APA-7 Atıf Sistemine Göre (APA-7 Yazım Kurallarına bakılabilir) düzenlenmelidir. Doğrudan alıntılar üç satırdan az ise tırnak işareti içinde, italik olarak, metin içinde yazılır. Doğrudan alıntılar üç satırdan fazla ise soldan ve sağdan birer satır içeride, 10 punto ve tek satır aralıkla yazılmalıdır.

Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekiller renkli baskıya uygun hazırlanmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.

Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, tablo ve şekillerdeki kurallara uyulmalıdır.

Dipnot: Dipnotlarda otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir. Dipnotta yer alan bütün bilgiler 10 punto ve 1 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Sonuç: “Sonuç” başlığı altında Times News Roman yazı tipi, 11 punto, paragraftan önce 0, paragraftan sonra 6 nk boşluk, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla**, iki yana yaslı, ilk satır girinti yok

Kaynakça: Times New Roman Yazı Tipi, 11 Punto Paragraf önce 0, sonra 6, **satır aralığı en az, 1,15 aralıkla**, paragraf başlarında ve ilk satırda boşluk bırakılmamalıdır. Kaynakça APA 7 Atıf sistemine göre hazırlanmalıdır. Kaynakçada asılı sistem 1,15 değer kullanılacaktır.

YAZIM KURALLARI (APA 7)

01.01.2022 tarihinden itibaren dergimizde değerlendirmeye alınacak makalelerin APA-7 kurallarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Buna göre dergimizde makale hazırlanırken esas alınacak metin içi ve metin sonu kaynakça kuralları ve örnekleri aşağıda yer almaktadır. Aşağıda verilen şablonda yer almayan hususlar ve APA-7 ile ilgili daha detaylı bilgi için aşağıdaki linke tıklayınız.

(<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>)

KİTAPLAR	
1. Tek Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Uçan, H. (2006). <i>Yazınsal eleştiri ve göstergebilim</i> . (1. Baskı). Hece Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Uçan, 2006, s. 22-27)
2. İki Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. ve Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Şentürk, A. A. ve Kartal, A. (2021). <i>Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı tarihi</i> . (19. Baskı). Dergâh Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Şentürk, A. A. ve Kartal, A. 2004, s.)
3. İki'den Çok Yazarlı Kitap	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi., Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. ve Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı Sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Okuyucu, C. Kartal, A. ve Köksal, F. (2012). <i>Klasik dönem Osmanlı nesri</i> . (3. Baskı). Kesit Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Okuyucu vd., 2012, s. 55)
4. Editörlü Kitapta Bölüm	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitap bölümünün adı</i> . Editörün adının baş harfi. Editörün soyadı (Ed.), <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı, sayfa aralığı) içinde. Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, A. (2021). <i>Arketipçi eleştiri</i> . U. Bingöl ve E. Yılmaz (Ed.), <i>Edebiyat yazıları II – eleştiri kuramları ve metin tahlilleri</i> (1. Baskı, s.111-129) içinde. DBY yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2021, s. 111)
5. Çeviri Kitap	
Kaynakçada Kural	Orijinal kitabın yazarının soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı). (Çevirmenin adının baş harfi. Çevirmenin soyadı, Çev.). Yayınevi. (Orijinal eserin yayın

	tarihi)
Kaynakçada Örnek	Deny, J. (2013). <i>Türk Dili gramerinin temel kuralları</i> .(4. Baskı). (O. Şahin, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Deny, 2013, s. 25)
MAKALELER	
1. Süreli Yayınlarda Tek Yazarlı Makale	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Ciğa, Ö. (2020). Deneysel edebiyat yönüyle müstakil bir şiir risâlesi: Cemâlî'nin (Bâyezîd) er-risâletü'l-'acîbe fi's-sanâyi' ve'l-bedâyi' adlı eseri. <i>Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i> , 8(16), 431-480. https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/58684/838409
Metin İçinde Örnek	(Ciğa, 2020, s. 435)
2. Süreli Yayınlarda İki Yazarlı Makale	
Kaynakçada Kural	Birinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. ve İkinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Kılınççeker, Ö. ve Gök, S. (2021). Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden Türk ordusuna yapılan yardımlarda Türk Kızılayı'nın rolü (1940-1943). <i>Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 6 (11), 274-294. https://doi.org/10.32579/mecmua.849277
Metin İçinde Örnek	(Kılınççeker ve Gök, 2021, s. 275)
3. Süreli Yayınlarda İki'den Çok Yazarlı Makale	
Kaynakçada Kural	Birinci yazarın soyadı, Adının baş harfi., İkinci yazarın soyadı, Adının baş harfi. ve Üçüncü yazarın soyadı, Adının baş harfi. (Yıl). Makalenin başlığı. <i>Süreli Yayının Adı, Cilt</i> (Süreli yayının sayısı), Sayfa aralığı. http://doi.org/xx.xxxxxxxx
Kaynakçada Örnek	Gönen M., Çelebi Öncü, E. ve Isıtan, S. (2004). İlköğretim 5. 6. 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. <i>Milli Eğitim Dergisi</i> , (164), 7-35.
Metin İçinde Örnek	(Gönen vd., 2004, s. 30).
4. Gazetelerde Yayımlanan Makaleler	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl, Ay Gün.). Makalenin başlığı. <i>Gazetenin Adı</i> .
Kaynakçada Örnek	Carey, B. (2019, March 22). Can we get better at forgetting? <i>The New York Times</i> .
Metin İçinde Örnek	(Carey, 2019, s.)
BİLİMSEL TOPLANTI VE SEMPOZYUM	
Kaynakçada Kural	Katılımcının soyadı, Adının baş harfi. (Yıl, Gün, Ay). Sunumun başlığı. <i>Konferans /Sempozyum adı</i> , Konferans / Sempozyumun Gerçekleştiği Şehir, Ülke.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, İ. H. (2012). 18. yüzyıl şâirlerinden Alî Rızâullâh Efendi: Hayatı, dîvânı ve edebî kişiliği. <i>VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu</i> , Diyarbakır, Türkiye.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2012, s. 123)
TEZLER	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Tezin başlığı</i> . [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi / Yayımlanmamış doktora tezi]. Üniversitenin adı.
Kaynakçada Örnek	Tuğluk, İ. H. (2007). <i>Abbas Vesîm Efendi; Hayatı, eserleri, edebî kişiliği, Divanı'nun tenkitli metni ve incelemesi</i> . [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
Metin İçinde Örnek	(Tuğluk, 2007, s. 13)
SÖZLÜK	

Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). <i>Kitabın adı</i> (Baskı sayısı). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Karaağaç, G. (2013). <i>Dil bilimi terimleri sözlüğü</i> . Türk Dil Kurumu Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Karaağaç, 2013, s. 45)
ANSİKLOPEDİ	
Kaynakçada Kural	Yazarın soyadı, Yazarın adının baş harfi. (Yıl). Madde adı. <i>Ansiklopedinin Adı</i> .(C., ss.). Yayınevi.
Kaynakçada Örnek	Akün, Ö. F. (1994). Divan Edebiyatı. <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi</i> (C.3, ss.112-115). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
Metin İçinde Örnek	(Akün, 1994, s. 160)
ARŞİV KAYNAKLARI	
Kaynakçada Kural	Arşiv Adı Kısaltması, Arşiv Adı. <i>Defter Adı [Defter Kodu]</i> . No. Numarası, (varsa) Gömlek No. Numarası. (varsa) Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	BOA, Osmanlı Arşivi. <i>Mühimme-i Asâkir Defterleri [A.DVNS.ASK.MHM.d]</i> . No. 989, Gömlek No. 7. https://katalog.devletarsivleri.gov.tr
Metin İçinde Kural	Defter Kodu, No. Numarası, (varsa) Gömlek No. Numarası
Metin İçinde Örnek	(A.DVNS. ASK.MHM.d, No. 989, Gömlek No. 7).
YAZMA ESERLER	
1. Müellifi Bilinmeyen Yazma Eserler	
Kaynakçada Kural	<i>Yazma Eser Adı</i> . Kütüphanenin Bulunduğu Şehir: Kütüphane Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası, Varak Aralığı. Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	<i>Tefsîru suveri'l-Kur'ân</i> . Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar, 363/2, 48a-72b. http://yazmalar.gov.tr/ eser/tefs%C3%A9ru-suveri-l-kuran/4084
Metin İçinde Kural	(Yazma Eser Kısa Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası)
Metin İçinde Örnek	(Tefsîru suveri'l-Kur'ân, Yazmalar, 363/2).
2. Müellifi Bilinen Yazma Eserler	
Kaynakçada Kural	Yazar Soyadı, Adı. <i>Yazma Eser Adı</i> . Kütüphanenin Bulunduğu Şehir: Kütüphane Adı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası, Varak Aralığı. Erişim Adresi
Kaynakçada Örnek	Birgiwî, Meħmed ibn Pîr 'Alî. <i>Kitāb al-Ṭarīğah al-Muħammadīyah</i> . Copenhagen: The Royal Library, Danish Collection, Cod. Arab. A.C. 5, 1a-227b
Metin İçinde Kural	(Yazar Soyadı, Koleksiyon Adı, Kayıt Numarası)
Metin İçinde Örnek	(Birgiwî, Danish Collection, Cod. Arab. A.C. 5)
TÜZEL YAZARLI ÇALIŞMALAR	
Kaynakçada Kural	Resmi Yayını Basan Kurumun Adı. (Yıl). Raporun adı (Yayın no.). Yayınevi. Resmi Yayını Basan Kurumun Adı. (Yıl). Raporun adı (Yayın no.). İnternet adresi
Kaynakçada Örnek	Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). İstatistiklerle çocuk (Yayın no. 4581). https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zu
Metin İçinde Kural	İlk gönderme: (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2019, s.)
Metin İçinde Örnek	İkinci ve sonraki göndermeler: (TÜİK, 2019, s.)
İNTERNET SAYFASI KAYNAKLARI	
Kaynakçada Kural	Yazar Soyadı, Adının baş harfi veya Grup adı. (Yıl). <i>Çalışmanın başlığı</i> . İnternet sitesinin adı. URL adresinden tarihinde alınmıştır.
Kaynakçada Örnek	Pilav, S. (2013) <i>Âkif Paşa</i> . Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1003 adresinden

	12.04.2015 tarihinde alınmıştır.
Metin İçinde Örnek	(Pilav, 2013, s. 2)
DİĞER	
1. Aynı Yazarın Farklı Yıllarda Yayınlanan Eserlerine Gönderme:	(Arslan, 2007, s. 16; 2008, s. 28-44)
2. Aynı Gönderme Aynı Yazarın Aynı Yılda Yayınlanan İki Farklı Yayınına Yapılırsa:	(Akıncı, 2011a, s. 24-31; 2011b, s. 3-20)
3. Aynı Gönderme Ayrı Yayınlarla Yapılırsa:	(Demir, 2010, s. 37-44; Güneş, 2012, s. 55)

İKİNCİ YENİ SORUŞTURMASI

Investigation of İkinci Yeni

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ

Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Batman, Türkiye.
korkmaz1871@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
10.10.2023

Kabul/Accepted
07.12.2023

Sayfa/ Page
1-13

Öz

Pazar Postası'nda 1957 yılının başlarında yayımlanan "İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor" adlı soruşturma, İkinci Yeni'nin bir şiir hareketi olarak kabul edilmesi açısından son derece önemlidir. İkinci Yeni Soruşturması, edebiyat dünyasında İkinci Yeni'nin ortaya çıkması açısından 'sui generis' bir manifestodur. İkinci Yeni Soruşturması'na katılan şair ve yazarlar dikkate alındığında, sınırlı sayıda yazar ve şairin savunuculuğunu belirli bir süre yürüttüğü İkinci Yeni, adı geçen soruşturmanın yapılmasından itibaren edebiyat dünyası tarafından ortak bir mesele haline gelir. Böylece yeni şiirin getirdiği yeni poetik duruş, geniş ölçüde tartışılmaya başlanır ve geleceğe etkili olarak varlığını kurar. Söz konusu soruşturmaya İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Tevfik Akdağ, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan, Yılmaz Gruda ve Ahmet Oktay katılır. İkinci Yeni'nin öncü şairlerinden Cemal Süreya ve Sezai Karakoç soruşturmada yer almaz. Bu çalışmada, İkinci Yeni üzerine yapılan ve *Pazar Postası*'nın 27 Ocak 1957 tarihli 5. sayısı ile 24 Şubat 1957 tarihli 9. sayıları arasında yayımlanan soruşturma değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İkinci Yeni, Soruşturma, *Pazar Postası*.

Abstract

The investigation titled "What the Poets Say About the İkinci Yeni", published in *Pazar Postası* newspaper in early 1957, is extremely important in terms of accepting the İkinci Yeni as a poetry movement in Turkish Literature. The investigation is a *sui generis* manifest in the emergence of the İkinci Yeni in the literary world. Considering the poets and writers who participated in the investigation, it ensured that the İkinci Yeni, which was defended by a limited number of writers and poets for a certain period of time, was adopted by the literary world from that date onwards. Thus, the İkinci Yeni becomes a common problem for writers and poets of all kinds; the new poetic stance brought by the new poetry begins to be widely discussed and effectively establishes its presence in the future. İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Tevfik Akdağ, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan, Yılmaz Gruda and Ahmet Oktay participated in the investigation. Cemal Süreya and Sezai Karakoç, the pioneering poets of the İkinci Yeni, did not take part in the investigation. In this study, the investigation conducted on the İkinci Yeni and published in the 5th issue of *Pazar Postası* dated 27 January 1957 and the 9th issue dated 24 February 1957 is evaluated.

Keywords: İkinci Yeni, Investigation, *Pazar Postası* Newspaper

Atıf/Citation: Korkmaz, F. (2023). İkinci Yeni Soruşturması. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 1-13.

Bu makale Ferhat KORKMAZ tarafından Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doç. Dr. Alaattin KARACA danışmanlığında hazırlanan "Pazar Postası'nın Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Cumhuriyet Dönemi Türk şiiri ve edebiyatının önemli dönüm noktalarından biri de şüphesiz ki İkinci Yeni hareketi olmuştur. İkinci Yeni, Türk şiirinde mantıksal çizgiyi bertaraf etmiş; şiirde anlam, sentaks ve gerçeklik bakımından yepyeni yaklaşımlar getirmiştir. Bu yaklaşımların önemli bir kısmı, 1950'li yıllardan günümüze değin yıllar içinde pek çok edebî tartışmaya konu edilmiştir.

Garip hareketinin şiirde kırdığı sanatsallık ve yapmacıklık, İkinci Yeni şiirinin mecrasının belirlenmesini sağlamış; yeni şiir sayesinde geleneksel şiir anlayışı ve şiirde klasik söz diziminin dışına çıkmıştır. İkinci Yeni şiirinin ortaya koyduğu yeni üslup başta hikâye olmak üzere diğer edebî türler üzerinde de etkili olmuştur.

Yazar ve şairler, İkinci Dünya Savaşı yıllarından itibaren Birinci Yeni'nin Türk şiirine egemen olmasıyla bazı istisnalar dışında bu hareketin sanat anlayışına uygun eserler ortaya koymuşlardır. Şairler, savaşın büyük felaket ve yıkımlarla sona ermesinden itibaren yeni arayış içinde olmuşlar; kimi eser, dergi ve gazetelerde İkinci Yeni şiirine örnek sayılabilecek öncü şiirler yayımlamışlardır. *Pazar Postası*, *Yeditepe* ve *Dost* gibi yeni edebiyat ve sanat anlayışını destekleyen gazete ve dergilerde yayımlanan şiirler, edebiyat âleminde zamanla kayda değer bir ağırlık kazanarak yeni bir şiir hareketine zemin hazırlamıştır. Böylece 1960'lı yıllara doğru İkinci Yeni'ye uygun şiir ortamı edebiyat âlemini etkisi altına almıştır. *Son Havadis* ve *Pazar Postası* gibi modern edebiyat ve sanatsal deneylere kucak açmış gazetelerde yazı yazıp yöneticilik yapan Muzaffer Erdost'un¹ ismini koyduğu İkinci Yeni, o yıllardan itibaren modern Türk şiiri üzerinde günümüze kadar etkilerini sürdüren majör bir harekete dönüşmüştür.

1950 sonrası edebiyat ortamında, geniş bir yelpazeye dağılan ve farklı hareketlere mensup şairler, şiir görüşlerini ortaya koymayı bir zorunluluk olarak görmüşlerdir. Bu nedenle Türk şiirinde İkinci Yeni hareketiyle birlikte poetika konusu sanat ve edebiyat üzerine yayın yapan dergi ve gazetelerde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. İkinci Yeni'nin çok sesli poetikasına paralel görüşlerin ortaya konmasında Turgut Uyar, İlhan Berk, Sezai Karakoç, Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, Hüseyin Cöntürk ve Muzaffer Erdost gibi şair ve yazarların etkin rolleri vardır.

Yukarıda sarf ettiğimiz “moda” ve “tarz” yakıştırmalarını dikkatli kullanmakta yarar vardır. Zira bu denli geniş etki uyandıran İkinci Yeni'nin etrafında birleştiği tek sesli poetik bir çizgiden bahsetmek mümkün değildir. İkinci Yeni'yi polifonik bir poetika ya da bir şiir/şair orkestrasyonu olarak tanımlamak edebiyat tarihi değerlendirmeleri açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görünmektedir. Nitekim Alaattin Karaca, İkinci Yeni şairlerinin anlaşmaksızın ve birbirinden habersizce ortak bir “başkalık”ta bulunduğu ifade eder (Karaca 2005, s. 91).

İnönü Dönemi hükümetlerinde Ticaret ve Devlet Bakanlıkları yapmış olan Cemil Sait Barlas'ın² sahibi olduğu *Pazar Postası* gazetesi, 1951-1959 yılları arasında yayımlanan ve Menderes hükümetlerine karşı muhalefetin adresi haline gelen bir gazetedir. Başlangıçta politik amaçlarla kurulan *Pazar Postası*, artan ölçüde basın ve yayıncılığa getirilen kimi kanuni düzenlemeler ve tahditler nedeniyle, gazetenin 1956 yılı sonrası yayınlarında sanat ve edebiyat konularına daha çok yer vermesi şeklinde tezahür etmiş; İkinci Yeni şiir hareketine uygun şiirlerin yayımlandığı bir odak haline gelmiştir. Bu açıdan Servet-i Fünûn hareketi açısından *Servet-i Fünûn* dergisinin hayatîyetiyle İkinci Yeni şiir hareketi için de *Pazar Postası*'nın hayatîyeti benzerdir. Nitekim *Servet-i Fünûn* dergisi de artan sansür nedeniyle şiir ve dolayısıyla sanat ve edebiyat dergisine dönüşmüştür.

Garip şiir hareketinin egemen olduğu bir edebiyat dünyasında kapalılık ve anlamsızlıkla suçlanan ‘yeni şiir’e uygun yazılan şiirlerin yayın organı bulması hayli güç olmuştur. Ankara’da Veterinerlik okuduktan sonra gazetecilik ve yayıncılığa atılan Muzaffer Erdost'un *Pazar Postası*'nın sorumlu yazı işleri müdürü olmasıyla “yeni tarz şiir”e muhkem kale de temin edilmiş olur. Böylelikle Erdost'un desteklediği ve büyük bir kararlılıkla savunduğu yeni şiir, kendisini *Pazar Postası* sayfalarında ifade imkânı elde etmiştir.

İkinci Yeni şiirinin; sanatçıların geniş ölçüde ortak meselesi haline getiren olay da şüphesiz ki *Pazar Postası*'nın 1957 yılının Ocak ve Şubat sayılarında yayımlanan “İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor”

adlı soruşturmadır. Bu soruşturma, İkinci Yeni şiir hareketinin temel motivasyonunu oluşturan unsurlar ve ilk elden bir kaynak oluşu açısından son derece önemlidir. Henüz “İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor”³ adlı soruşturma yapılmadan önce *Pazar Postası*’nda yayımlanan şiirler dikkate alındığında ise şiir dilindeki değişme ve yeni arayışlar açıkça tespit edilebilmektedir. Dolayısıyla bu soruşturma ile İkinci Yeni şiirinin etrafında gelişen meseleler, her türden yazar ve şairin ortak konusu haline gelmiştir.

İkinci Yeni üzerine yapılan soruşturma, *Pazar Postası*’nın 27 Ocak 1957 tarihli 5. sayısı, 3 Şubat 1957 tarihli 6. sayısı, 10 Şubat 1957 tarihli 7. sayısı, 17 Şubat 1957 tarihli 8. sayısı ve 24 Şubat 1957 tarihli 9. sayısında yer almaktadır. Soruşturmaya; İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Tefvik Akdağ, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan, Yılmaz Gruda, ve Ahmet Oktay katılarak cevap vermişlerdir.

Soruşturmaya katılan şairlere şu sorular yöneltilmiştir:

“1- İkinci Yeni diye adlandırabileceğimiz şiiri, toplum sorunları arasında değerlendirenler ona faydasız şiir diyorlar. Bu şiir sizce faydasız mıdır? Faydalı ise bunu nasıl açıklarsınız?

2.Sizce bu şiir:

a) Toplumsal bir kaygı ile mi?

b) Şiirimizin içine düştüğü bir bunalımın itmesi ile mi?

c) Şiirimizin geçirdiği tabii bir evrimin sonu mu? ortaya çıkıyor. Her üç halde de, şiirin kelimeye dayanmasını ne dereceye kadar iyi karşılıyorsunuz?

3- Yazdığımız şiirlerin başıboş bir şiir olduğunu söyleyebilir misiniz? Başıboş bir şiir değilse tutumunuz nedir? Bu şiirle ne yapmak istiyorsunuz? İkinci yeni bir şey söylemeyen, daha doğrusu anlamı rastlansal olacak, yani anlamı mısra, şiir kurulduktan sonra belirebilecek bir şiire doğru gidiyor mu? Böyle bir şiire gidip gitmemesi bir yana, siz bu tutumu nasıl karşılıyorsunuz? Birinci sorumuzda toplum sorunları yönündeki bu şiirin faydası olmadığını sorduk. Bir de bu şiir başlangıçtan sonsuza giden şiiri etkileyecek, faydası olacak mıdır? Bu akım silinse bile onun üzerine kurulacak şiir, yeniye katılabilir mi? Oktay Rıfat son çalışmalarıyla, kendi kuşak kendi yeniliği üzerine gelen bu ikinci yeniliğe katılabilir mi?”⁴ (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, 1957b, 1957c, 1957ç, 1957d: s.6-7)

İncelememizde, *Pazar Postası*’nda yayımlanan “İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor” adlı soruşturmaya katılan şairlerin her bir soruya verdikleri yanıtlar üzerinde bütün ayrıntılarıyla durulmaktadır.

1.Şiir-Fayda İlişkisi

İkinci Yeni’nin ortaya çıkış yıllarında sanat ve edebiyat ortamına egemen toplumcu gerçekçilik (realismé social) nedeniyle şiir-fayda ilişkisi en çok tartışılan konuların başında gelir. O nedenle hareketin başlangıcında yeni şiir, toplumsal meselelere duyarsızlık ekseninde “faydasız” bir çıkış olarak görülüp eleştirilmiştir. Bu açıdan İkinci Yeni’ye gönül veren sanatçılar, yeni şiirin fayda bağlamında değerlendirilip değerlendirilmemesi noktasında savunu yapma mecburiyetinde hissetmişlerdir.

İlhan Berk, soruşturmada yeni şiirin faydalı olup olmadığı hususundaki soruya verdiği yanıtta, İkinci Yeni’nin faydasını saf şiire olan katkıları bakımından savunmaktadır:

“Turgut Uyar’ın, Cemal Süreya’nın, Edip Cansever’in, Tefvik Akdağ’ın, Ece Ayhan’ın, (Yılmaz Gruda, Ahmet Oktay’ın) şiirleri okunursa, ilk sorunluğun şiir adına, şiiri kurtarma adına olduğu görülür. Şu demektir bu şiirin öğelerini, ilkelerini saptamak, kendi ilkelerinin dışındaki bütün öbür araçları atmak. Şiiri, şiir olarak ama bir şiir olarak düşünmek yani. İkinci yeni şiir, ilk bunu düşünüyor işte. Ben bundan daha da büyük bir sorunluluk bilmiyorum. En yüce asının⁵, şiir için bu olduğu kanısındayım. Bu şimdiye değin böylesine düşünülmedi diyeceğim. Bu duyu, bir divan şiirimizde de var, varsa. Ozanın ilk işi bu olmalı derim: şiiri, şiir olmayan araçlardan sıyırmak, şiirin kendi niteliğini baş tacı etmek. Ondan daha başka yararlık beklemek, şiiri şiir olarak düşünmemektir, o yüce silâhı, yadsımaktır. Orhan Veli bu konuda, ilk kaba ayıklamayı yaptı. Katıksız şiiri veremedi de göçtü. İkinci yeninin ilk sorunu burada işte. Halis şiir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 6)

Dolayısıyla İlhan Berk, İkinci Yeni'nin saf şiiri hedeflediğini ve saf şiirin ardından gittiği için şiirde toplumsal fayda aramanın gereksiz bir çaba olduğunu, şiir veya sanatsallık bağlamında fayda değerlendirmesi yapmanın gerekli olduğunu dile getirir.

Edip Cansever, Muzaffer Erdost'un kimi yazılarında ifade ettiği gibi, şairin bir duyguya, bir düşünceye, bir konuya bağlanmaksızın kelimeler arasında olanakları deneyerek şiirini okuyucunun çağrışım gücüne bağlı kılması durumunda faydalı olmayacağını; böyle anlaşılan İkinci Yeni'nin de fayda getirmeyeceğini belirtir (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7).

Turgut Uyar, sanat eserinde faydayı aramanın gereksiz olduğunu dile getirir:

“Şiirin, genel olarak sanat yapıtının, çeşitli birtakım açılardan değerlendirilmesini anlamıyorum. Bana bu işin bir tek açısı var gibi geliyor. Önemli de değil zaten o kadar. Ben sanat yapıtlarının faydasına da inanmıyorum zaten. Şiirin, kişiyi, eğitmesine, yüceltmesine bile fayda demek gelmiyor içimden. Böylece, bu ikinci yeni dediğiniz şiirin de, kimselere, ne zararı vardır ne de faydası, ozanından başka.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957b, 6)

Ece Ayhan, yeni şiirin ihtiyaç üzerine ortaya çıktığını belirterek şiire toplumsal fayda temelinde bakanların yahut sanat ve edebiyatta toplumcu-gerçekçiliği savunan aydınların İkinci Yeni'yi faydasız bulduğunu ifade ederek yeni şiiri savunan görüşlere yer verir, yeni şiiri faydasız olarak değerlendirenlerin yoğun cahil olduğunu iddia eder:

“Bugünkü yır⁶ da toplum içinde (belki de bir yır toplum içinde) bir gereksinmeyi karşılamaktadır. Bana kalırsa, bugünkü yıra toplumsal açıdan bakarak ‘faydasız yır’ diyenler, tutumbilimi⁷ yalnız okullardan ibaret sanıp, bunların toplum yaşantısı içindeki yankısını ‘sınıf kavgası’ şeklinde görüp ve mutlaka bu okullardan (ister anti-kapitalizm) birinin savunulması gerektiğine inanan ‘yoğun cahil’ kişilerdir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7)

Tevfik Akdağ, yeni şiirin henüz sağlamak istediği faydayı elde edemediğini; ancak belli bir toplumsallığa dayandığını savunur:

“... öz, karanlık ve anlaşılmaz görünmekte, istihsal etmek istediği faydayı şimdilik elde edememektedir. Oysa bu şiir, toplumcu bir platform üzerine kurulmak yolunda ve amacındadır. Kolay şiir olmadığı için kolay şiir olmadığı için, fayda temini için okurlardan kafa yormalarını ister bulunmaktadır.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Özdemir Nutku, yeninin araştırılmasının her durumda fayda sağlayacağını; bu nedenle yeni şiirin faydalı olabileceğini vurgular: “Sanatta, bilhassa şiirde pusula bilgidir. Arayışın iyi sonuç vermesi buna dayanır. Bu denli yenilik getirenler de ileriye bir kapı açmış olurlar, dolayısıyla faydalıdırlar.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957c, 7)

Nihat Ziyalan, soruşturmaya verdiği yanıtta, şairin her durumda topluma bir faydasının olabileceğini vurgular. Ziyalan'a göre, şair ister toplumsal konuları işlesin ister topluma kendini tamamen kapatsın sonuçta kurduğu dil ile topluma katkıda bulunur. “Biz, yılda böyle bir devinme yaparken toplumdan ayrılmış değiliz. Esasen dörütçünün⁸ topluma asısı⁹: Bilim yazılarının kavramlarından ayrı olarak; tilcik tasarılarıyla süzölmüş yıra varmaya çalışmasıyla.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957ç, 6)

Yılmaz Gruda, İkinci Yeni'nin faydasını ancak gelecek kuşakların belirleyebileceğini; fakat İkinci Yeni'yle anlamsız birtakım sözcük dizilerinin verildiğini savunur:

“Önce, ikinci-yeni ayırımına tutulduğumu belirteyim. Bir şiir, ya yenidir, ya eski! Sonra böylesi bir adlandırmayı gerektiren şiirler henüz ‘bağırın’ bir durumda olmamakla beraber benim gördüğüm, bir kör kelimeler dizisi şiir olarak sunulmak isteniyor. Bu çabada ‘immediate’ fayda, kelimeler arasındaki olanakları yeni ve ‘rastlansal’ olmayan güzelliklere ulaştırabilmekle oranlıdır. Ne var ki, ben, her davranışın faydasını, değerini daha çok sonraki kuşaklar, ortamlar tanımlar (tayin eder), diyeceğim.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 6)

Bu açıdan Gruda, yeni şiirin faydalı olup olmadığının belirlenmesinin ancak zamanla mümkün olacağını vurgular.

Ahmet Oktay ise soruşturmaya verdiği yanıtta, Attilâ İlhan'la savunuculuğunu yaptığı toplumsal-gerçekçi edebiyat görüşleri ışığında değerlendirmelerde bulunur. Yeni şiirin topluma sırt çevirdiğini ve topluma sırt çeviren her türlü eylemin faydasız olacağını öne sürer:

“Bir duyguya, bir düşünceye bağlanmadan yazılacak şiirlerin, salt toplum sorunları yönünden değil, toplu olarak faydasız olduğuna inanıyorum. İnsanla ilgisini koparan her sanat yapısı çürümek zorundadır. Bir sanat yapısının ana özelliği, insanlar arasında bir anlaşma aracı olmasıdır. Seslendiği insanlar arasında bir ortak dil kurmaktır. Bu ortak dil kurulduktan sonradır ki, o sanat yapısının varlığı, faydası üstünde konuşulabilir. Sentaksı bozmak, cümle yapısını tanınmaz hale getirmek, salt akıl dışı organizasyonlardan faydalanmak suretiyle ortak bir şiir dili kurulacağına inanmıyorum.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6)

Sonraki yıllarda İkinci Yeni olgusunu kabul edip savunan Ahmet Oktay'ın soruşturmaya verdiği cevaplarda İkinci Yeni şiirini faydasız olarak değerlendirir ve yeni bir şiir dili kuramadığını öne sürer.

2. Türk Şiirinde Bunalım ve Gelişim

İkinci Yeni şiirinin bir bunalımın etkisiyle gelişim gösterdiği hususu İkinci Yeni hareketinin poetik tartışma çerçevesi içinde yer tutan başka bir konudur. İkinci Yeni şiirinin bir ‘bunalım’ şiiri olduğu yönünde dönemin sosyal gerçekçi yazar ve şairleri tarafından ileri sürülmüştür. İkinci Yeni soruşturmasına da soru olarak yansıyan bu konuda, hareketi destekleyen şairlerle harekete karşı olan veya nötr duran şairlerin görüşleri arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

İlhan Berk, soruşturmada İkinci Yeni şiirinin bir evrim sonucunda doğduğunu ve asıl kimliğini şiir denemeleriyle bulduğunu ifade eder:

“Bunun bir adı da, evrim belki. Bu evrimin tilciklere gelip dayanmasında, işe ilk oradan başlamasında niçin bir sakınca görmeli anlamıyorum. Tarancı'nın Diranas'ın başlaması da böyle, denecek belki. Değil. Tilciği sevmekle başlamak başka, ona anlam vermek başka. Tilciği sevmek işin başı, ama anlam edindirmek büsbütün başka. Birincisi, her ozanın ilk bileceği uğraş gereği, ikincisi ozanlığın ta kendisi. İkinci yeninin tilcikle olan bağıntısı, anlam adına olanıdır. Yadırganışı da bundan.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10)

Edip Cansever, İkinci Yeni'nin Türk şiirinin geçirdiği bir evrim sonucunda ortaya çıktığını dile getirerek “Bence İkinci Yeni gene Erdost'un adını andığı ozanlarla kuruluyor. Ne var ki onları anlamsız şiirin çemberi içinde düşünmek yanlış bir yol. Can Yücel'in de belirttiği gibi bu yeni silkiniş, tilcik-görüt¹⁰-anlam üçlemesini çözecek ozanlarla kendini bulacak. Hatta böyle bir oluşmanın içinde bulunduğumuzu da ekleyebiliriz o sözlere.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7) şeklindeki ifadelerle yeni şiirin anlamsızlığı amaçlamadığı düşüncesine yer verir.

Türk şiirinin yenileşmesinde hem bunalımın itmesi hem de evrimin etkili olduğunu ifade eden Turgut Uyar ise;

“Şiirin, toplumsal kaygılarla, zorlarla değişmesi, yenilenmesi sanırım, toplumsal şartların da değişmesine, yenilenmesine bağlıdır. Bizim toplumumuzda uzun zamandır böyle şiiri etkileyecek değişiklikler yok. Bir de okur-yazar, şiirin doğruca kendisiyle, kaderiyle ilgili bir toplumun, bıkmı, kanıksama sonucundaki baskısını kastediyorsanız, başka toplumlar için de pek düşünmüyorum ya, hele bizim toplumumuz için hiç aklıma gelmiyor böylesi. Nerede o toplum? Sanırım en iyisi bunalımla evrimi birlikte düşünmek. Alışılmış şiirin hazırladığı ortamda, söylenecek yeni şeyler bulmak, söylenecek bu yeni şeyler için yeni biçimler aramak, önce bir bunalım görüntüsü verirse de hatta hatta düpedüz bir bunalım ise de, bu yeniliğin, öğeleri belirldikçe bir evrim olduğu anlaşılır sanıyorum. İyi karşılıyorum. Şiir bu, başka nereye dayanacak Allah aşkına. Bu, kelimeye yeniden yeni yüklenmiş bir yük, bir iş değil ki! Yalnız sık sık kelime anlayışımız değişiyor. Bütün mesele, kelimenin macerasını,

söz olarak, anlam olarak, değerini bilmekte, alabileceği, taşıyabileceği yükleri ölçmektedir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957b, 6-7)

şeklindeki görüşlerine yer vererek toplumun kendi dönemi koşulları içinde sanatçı üzerinde baskı kuracak bir durumda olmadığı, sanatın zaten bir bunalım sonucu evrimleşerek geliştiği görüşlerine yer verir.

Ece Ayhan, yeni şiirin yaşanan bunalımın itmesiyle oluştuğunu ve toplumsal kaygıyı taşıdığını dile getirir:

“Yırın, tilciğe dayanması demek, tilcikle ‘kurulur’ demek gibi yalın bir anlama geliyorsa âmennâ (ötekiler tilcikle yazıyorlardı), ama salt tilcik olanakları bakımından bir anlam veriliyorsa, hayır. Tilcik, salt görütü yakalamak için bir araçtır demek de, yırı, bugünkü yırı anlamak, yırın kendisini, tilciğin değerini bilmemektir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7)

Dolayısıyla Ece Ayhan, söz konusu sanatçı bunalımının toplumsal yönünün bulunduğunu ifade eder.

Tevfik Akdağ, “Yeni şiir, alışılmış anlamıyla daha doğrusu alışılmış şekliyle toplumsal meselelere dayanmakta, bu toplumsal gerçekleri çok yönlü olarak değişik şekilde ele almak istemekte görünmektedir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11) diyerek yeni şiirin toplumsal kaygı ile yazılmak istendiğini savunur. Yeni şiirin bir öz ve biçim sorunu olduğunu söyleyen Akdağ, İkinci Yeni’nin gelip kelimeye dayanmasının şiirin iç gerçekliğiyle ilgili bir husus olduğunu vurgular:

“Şiirin, kelimeye dayanması da özü bırakması, özden uzaklaşması demek değildir. Kelimenin önemli bir anlatma aracı oluşu, şiirde özel bir durum kazanıyor. Bu da, şiirin, kelimeyle yapılan diğer sanatlarla göre, daha yoğun olmasından doğuyor. Diğer kelime sanatlarında, kelimeye yüklenen rolün ağırlık nisbeti yanında çok hafif kalır. İşte, bunun için, her zaman şiirin kelimeye dayanması, kelime üzerinde çok durulması gereklidir. Ve hep böyle olmuştur. Yalnız, kelime derken, onu, cümle dışında, anlama etkimeyen, anlamı kurmayan soyut bir varlık olarak düşünemeyiz. Önce de söylediğimiz gibi, şiirin bir özü vardır. İşte, bu özü anlatan, onlara anlam veren kelimelerdir. Bu da, bir mısradan veya birkaç mısradan ibaret olan cümle içinde kelimelerin yan yana gelmesi sonucu olabilir. Fakat, bu yan yana gelişler çeşitli sebeplerle değişik şekiller gösterdiği için, şiirin anlamsız olduğu, kelime oyunu olduğu kanısına varılabilir. Örnek olarak, sentaksın değiştirilmesi sonucu, bütün kelimelerin yerinden oynaması, şiiri anlamsız gibi gösterebilir, bazı kelimelerin soyut olarak göze batırılmak istendiği sanılabilir. İkinci bir örnek olarak da, imajı gösterebiliriz. Asıl önemli ve tehlikeli olan budur. Şiiri, anlaşılması güç ve tuhaf sözler dizisi haline sokabilir. Örneğin, basit konuşma ve yazı dilinde yan yana getirilmeyen sıfatlarla diğer kelimelerin yan yana getirilmesi ile olur. Bunu şöyle anlatabiliriz. Basit konuşma ve yazı dilinde, belli sıfatlar belli kelimelerin önüne getirilerek, belli tanımlamalar, terkipler yapılabilir. Bir kelimenin önüne konacak belli sıfatları vardır. Bu, o kelimenin ifade ettiği eşya veya mefhumun cinsine göre belirir. İşte, o eşya veya mefhumun şeklini değişik görmek veya göstermek için, onun önüne başka eşya veya mefhumun sıfatlarını koyarak, dış gerçeği başka türlü yansıtırız. Sonra, sonsuz olarak, her eşya veya mefhumu fizik veya moral imkânları dışında çeşitli fiiller yükleyerek çeşitli imajlar yapabiliriz. Bunlar, bir özü daha iyi veya güzel anlatabilme çabası ile yapılan bir anlatım aracı olmaktadır. İşte yeni şiir de bu imaj aracının sentaks başlıklarından faydalanmakta, daha iyi veya daha güzel anlatabilme yollarını araştırmaktadır.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Özdemir Nutku, yeni şiirin ortaya çıkmasında Türk şiirinde yaşanan gelişme ile birlikte bunalımın da etkili olduğunu belirtir. Şiirin gelip kelimeye dayanması hususunda ise bazı sakıncalar görür, parça-bütün ilişkisi bağlamında yeni şiirin anlaşılması gerektiğini resim sanatından örneklerle izah eder:

“Ne var ki bu denli gelişmede salt tilciğe önem vermek tehlikeli. Her tilcik kendi oranında bir estetik yapıt ve anlamla donanmış. Parça parça estetik ve anlam olan bu tilcikleri bir bütün estetiği kurmadan sıralamak nirvanaya götürür bizi. Sanat kollarını düşünelim. Güzel olan bir bütün güzeldir. Parça parça güzellikleri alıp birleştirmek kırk yamalı bohçadır. Tek tek güzel olan birleşince güzel olma niteliğini yitirir. Çünkü bu tek tek güzellik birbirinden ayrı düzende güzeldir. Oysa bir bireşimden sonuçlanan

güzellik, tam ve yıkılmayan bir güzelliştir. Bir kırmızı, bir turuncu ve bir mavi kendi başlarına güzeldir. Bunların birleşince güzelliğini sağlam birtakım renkleri yan yana getirince olur. Yoksa hepsini bir arada kullanmak çirkinini verir bize. İşte bu renkleri beğentisi –üstün bir nitelikte koyabilmek için gerekli olan görgüye ve bilgiye sahip olmamız gerekiyor. Tilcik konusunda da bu böyle. Parça- estetikten bir bütün-estetik yapabilmek için bilinç önemli.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957c, 11)

Nihat Ziyalan, yeni şiirin ortaya çıkışının tabii bir evrim sonucu olduğunu belirtir. Ziyalan, şiirin kelimeye dayanmasının öz-biçim bütünlüğü gerekçesiyle zorunlu olduğunu savunur:

“Burada, herkesin anlamak istemediği nen¹¹; tilcikleri yan yana koyarken; bizi, salt biçimci göstermeleridir. Oysa tilciklerin kendi çağrışımlarıyla –yaptığımız paradokslar- bir kelime gerçeği yaratarak; özü kendi kendine döleğe¹² çıkarmış olacaktır. Bu salt biçimcilikle adlandırılmaz. Öz –derken- konuyu kasıtlamayıp; bir bütünü –tilcikler bütünü- açıkladığım bellidir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957ç, 6)

Yılmaz Gruda, İkinci Yeni şiirin toplumdan kaçışın şiiri olduğunu, benzer yöntemlerin Türk şiirinde daha önce denendiğini ve şiirin zaten kelimelerle yazıldığını dile getirir:

“Bu şiir, sorunun a, b, c bölümlerindeki ‘mi?’ler yüzünden doğmamıştır. Bir doğma vakıası olamaz da! Bu bir kaçıştır. Bu, bir yığın toplum sorunlarını açık-seçik söylemekten korkmaktır. Bu, birtakım doğruların gerektirdiği çalışmadan, davranıştan uzak kalmaktır.; yani aydınsal bir tembelliktir. Toplum kaygusu, şiirimizin içine düştüğü bunalımın itmesi, şiirimizin geçirdiği tabii evrimin sonucu olamaz bu şiir. Aksine, O. Veli, A. İlhan tutumlarının özelliği olan ‘espri’, ‘tekerleme’, ‘kaçış’, ‘ağlamaklılık’ şiirinin ve özellikle bu şiirin dışında, daha bir topluma eğilmiş bir şiirdir gereken. Kaldı ki, ikinci yeniyi kurdukları söylenen kişilerden önce, usa aykırı, mısraçlı şiirler bir hayli yazıldı. Bu halde, denenmiş bir ‘eski-yeni’nin daha bir karmaşığının, olumsuzunun sözü ediliyor. ‘Şiirin kelimeye dayanması’ diye de bir şey düşünülemez. Şiir zaten kelimelerle söylenir, ama rastlantı anlatımlara ulaşmak için değil.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 6-7)

Ahmet Oktay, İkinci Yeni’nin toplumsal bir itme ile ortaya çıkmadığını, bir bunalım neticesinde ve esasında Batı şiirini yanlış anlamaya dayalı olarak geliştiğini savunur:

“İ[lhan] Berk’in, T[urgut] Uyar’ın, T{evfik} Akdağ’ın bazı denemelerini ve E[ce] Ayhan’ı toplu olarak dışarda bırakırsak, ikinci yeni içinde toplanan şairler, bir bunalım sonucu olarak O[rhan] Veli hareketine karşı çıkmışlardır. Bu çıkışta dünya şiirini biraz daha fazla tanımanın da etkisi olsa gerek. Yalnız bu tanımadada birçok yanılgılar var. Örneğin D[ylan] Thomas’a, Eliot, Pound gibi şairler akıl dışı bir tutumdan yanaymışlar gibi gösteriliyor. Oysa ki Eliot dini, Thomas Freudien sembollerine ve Pound ‘imagism’ine rağmen yine gerçeğe bağlı, akılcı şairlerdir. Ama biz bir şairin bütünlüğüne değil, mısralarına bakarak bir genelleme yapıyoruz. Bir şiirin bütünü içinde akıl dışı mısralara rastlanabilir. Ama bütünü hiç de öyle değildir. Sonra bu akılcılık sorusunu bilim yönünden ele almak gerekir. Bugün şairlerimizin yürüdükleri yol toptan bir akıl dışıcılık değildir. Sonunda yanlış anlaşılabilir bir folklorculukta tıkanan şiirin soluk kazanmasına çalışmaktır. Bu çalışmanın ise toplum kaygısıyla falan ilgisi yok. Zaten toplum kaygısı başladığı zaman ikinci yeni adı verilen harekette de bir durulma olacaktır.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6) Ahmet Oktay, kelimenin ancak belli olay ve durumları anlatmada aracı olduğunu dile getirerek “kelimenin bir fetiş haline getirilmesine karşıyım.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6) der.

3. Şiirde Başboşluk

İkinci Yeni şiirine anlamsızlık ekseninde başboş bir şiire dönüştüğü yönünde pek çok eleştiri yapılmıştır. Belirttiğimiz gibi bu eleştirilerin kaynağı ise dönemin sanat ve edebiyat ortamına hâkim olan toplumsal gerçekçi yönelimdir.

İlhan Berk, başboş şiirler yazmadığını; amacının saf şiir yazmak olduğunu dile getirir: “... şiir olduğunu, ilk kez, şiir olduğunu biliyorum. Bu yetmez mi? Dünyada bir şiir yazmaktan, onu gönlümüzce

bulmaktan daha büyük bir şey yoktur. ” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10) Görüldüğü gibi İlhan Berk’in İkinci Yeni savunusunda “saf şiir” vurgusu öne çıkmaktadır.

Şiirin artık toplumu anlatmak olduğunu ve başıboş şiir yazmadığını belirten Edip Cansever, şiirsel amacını hareket bilinci çerçevesinde açıklar: “Ben ozanlarla birlikte varım, onlarla birlikte tükeneceğim. Geleceğin insanı nasıl olacak bilmiyorum. Şiirlerim bir yere kadardır. Kelimelerimse hemen hemen her yerde kullanılan kelimelerdir. Onları öylesine birleştirmeye çalışırım ki, halkların gel geç bildiklerini işaretlemiş olurum.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7) Cansever’in bu yaklaşımı, esasında İkinci Yeni’nin ortaya çıkmasında bir nevi “cephe” teşekkülünün etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Başıboş şiirin olamayacağını dile getiren Turgut Uyar, salt şiiri hedeflediğini şu sözlerle vurgular: “Benim bir tek tutumum var bu konuda, yazdıklarımı şiir etmeye çalışmak. Şiirle ne yapmak istenebilir. Hiçbir şey yapmak istemiyorum. İşte, şiir yazmak istiyorum yazıyorum o kadar.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957b, 7-11)

Hiçbir şiirin başıboş olmadığını söyleyen Ece Ayhan, kendi şiirsel amacını tamamen karşı bir tavırla savunur:

“... ikinci cephe’yi açmak, us dışında da bir anlam olduğunu savunmak, yır kuralları konusunda anarşist davranmak, anlamsızlığın anlamına doğru gitmek, bu gerçeklikleri dil kurallarıyla sınırlamadığım için dili aşmak, tilcikleri özdeğinden kurtararak, yeni özün sorumlu sonucu olan yeni biçimi, yeni biçimin de zorunlu olan yeni özü getirmek diye özetleyebilirim.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7-11)

Bu görüşleriyle dikkat çeken Ece Ayhan, henüz o yıllarda dahi bu görüşleriyle İkinci Yeni’nin en aykırı şairi olma yolunda kendisine önemli bir yer edinmiş; kanaatimizce hareketin çokça eleştiri almasının nedeni de şairin bu “karşı-poetik/anti-poetry” tutumu olmuştur.

Tevfik Akdağ da soruşturma yanıtında bu hususta yeni şiirin başıboş olmadığını ve kendi tutumunun da böyle bir niteliğinin bulunmadığını vurgular.

Nihat Ziyalan, başıboş şiirin olmadığını belirterek, kurmak istediği şiirin amacını, “Konu kuyusuna düşmeden; bir bütüne varıp, tilciklerin us dışı gerçeğini vermek –diyebilirim.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957ç, 6) şeklinde açıklar.

Şiirlerinin başıboş olmadığını ve belli bir tutumla yazıldığını vurgulayan Yılmaz Gruda, amacının “... bilimsel, dolayısıyla olumlu bir doğru üzerinde, şiirde yaratılan, yarattığım ya da yaratacağım olanaklarla kişilerin mutluluğu için ‘bana-kadar’ı yapabilmek, bu mutluluğa gidişi hızlandırabilmektir.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7) olduğunu dile getirir.

4. Şiirde Anlam Sorunu

İkinci Yeni hareketinin gelip dayandığı en önemli mesele anlam konusu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Yeni’nin poetik aksının belirlenmesinde “anlam” tartışmaları en önemli husus olarak dikkat çekmiştir.

İlhan Berk, İkinci Yeni’nin anlamsız olmadığını, İkinci Yeni ile kurulmak istenen şiirin usa bağlandığını, şiirin usa bağlanmasının Batı’da da gerçekleştirildiğini ifade eder:

“Şimdi ise, Batı, yeni bir şiiri, Rimbaud’dan Lautreamont’dan gelen şiiri, o şiiri deniyor. Bunun şimdiden büyük ozanları bile var: T.S. Eliot, Ezra Pound, Dylan Thomas. Fransa’da ise, şiir, Rimbaud’nın, bir onun bu, Apollinaire ile başladı. Eluard, Rene Char, Tristan Tzara, Henri Michaux’nun elinde yüceldi. (...) Böylece, modern şiir Dante’nin, Viktor Hugo’nun oturduğu yere, onlarleyin güçlü ama başka bir yere oturacak. Bize düşen, buna var gücümüzle çalışmak. Şiirimizin Batı ile at başı gitmesi böyle olacak olsa. Bütün iş Batının şiir çizgisine katılabilmekte, o çizgiyi uzatmakta, ondan sonrası o vakit düşünülmesi. Bunun her şeyden önce, yeni bir dil yaratmaya bağlı olduğunu da söylemeliyim. Belki ilk bunu kurmak gerek. Rene Char’ı bu dille anlıyoruz çünkü”. (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10) şeklindeki sözlerle açıklayarak yeni bir şiir dilinin kurulması

gerektiğini vurgular. İlhan Berk yeni şiirin anlamı nesre vergi olarak gördüğünü, bu yönüyle şiirdeki anlamın rastlansal olduğunu dile getirir: “İkinci Yeni şiirinin başıboş bir şiir olmadığını, şiir tutumunun salt şiiri yakalamak olduğunu belirten Berk, şiirde anlam konusuyla ilgili olarak, “İkinci Yeni dediğimiz şiiri, yeni yapan ilkelerin başında, şiirin araçlarını saptadıktan sonra, bu dış yapısından sonra, iç ilkesi olarak öne sürdüğü nen, anlamın, şiirden çok nesre vergi olduğudur bence. Bu, bir nen dememek değildir ama. Her şair, şiir okuduktan, yani yazıldıktan sonra, bir nendir. Bu konuda ben, şimdiye değin şiirlerimde ne diyordumsa, gene onu diyorum. Aynı nene, öbür yüzlerinden bakıyorum, öbür yüzlerinin de olduğunu gördüm, o kadar. (...) Oysa, şiirin en yüce ögesi, usu allak bullak etmesi, onu yıkmasıdır. Batı şiiri bir elli yıldır bu. Usa bağlı şiirin son yaratıcısı Valéry idi. Mallarmé, en büyüğüdür.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10)

Edip Cansever de Tefvik Akdağ gibi düşünür, anlamı mısra kurulduktan sonra ortaya çıkan şiirin olamayacağını dile getirir: “Anlamı mısra ve şiir kurulduktan sonra belirebilecek bir şiire, çalışma tarzına aklım yatmıyor. Hem de bir marifet değil bu. Divan edebiyatının mısraçılığına bile dönmek değil. Şiirimiz böyle bir akımın içinde olmadığı gibi, o akıma cephe alıyor bana kalırsa.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7)

Turgut Uyar’a göre, Türk şiirinde ilk defa İkinci Yeni içinde bir şeyler söylemenin tadına varılmıştır. Turgut Uyar, anlamın yeni şiirde rastlansal olmadığını şu ifadelerle belirtir:

“Bir şeyler söylemenin tadına, gereğine yeni yeni varıldı şiirimizde. Batılılar için bir diyeceğim yok. Düşüncenin, duygunun her çeşidi ile haşır neşir olmuşlar, söylemedikleri nen kalmamış, bir kanıksama hatta bir yozlaşma bile başlamış, elbet bir şey söylememeyi yeğlerler. Kaldı ki onlar bile bu anlayışı çok gerilerde bıraktılar. Düşüncenin, büyük anlamın değeri yitmez sanıyorum. Ben böyle bir şiirin gereğini duymuyorum. İnanmıyorum üstelik. Hiç değilse bana göre değil. Yazan varsa mübarek olsun. Hem, şakayı, evrimi falan bir yana bırakın, anlamdan kaçmanın mümkün olmayacağını nasıl düşünmüyorlar. Ozan, bildiğimiz kelimeleri kullandıkça, ne kadar çabalarsa çabalasın, bize bir şeyler anlatmaktan, hatırlatmaktan, hiç değilse çağrışımımızdan kurtulamayacaktır.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957b, 11)

Tefvik Akdağ, soruşturmaya verdiği yanıtta, şiirde öz ile biçimin birbirinden ayrılamayacağını, her şiirde bir özün bulunduğunu; öz dolayısıyla anlamın ortaya çıktığını vurgular. İkinci Yeni şiirinin anlamsız olmadığını; ancak zor anlaşılır bir niteliğe sahip olduğunu dile getirir.

“Muzaffer Erdost’un, yeni şiir için ‘Bir şey söylemeyen, anlamı rastlansal olan şiir’ demesi, bence yanlıştır. Yani, mısra, şiir kurulduktan sonra belirebilecek bir anlam düşünülemez. Şiirin kurulmasına takaddüm eden en kısa anda veya kuruluş anında kaçınılmaz olarak bir öz düşünülmüş, tasarlanmıştır. Ancak bundan sonra bir şekil ortaya çıkabilir. Demek oluyor ki, önce bir öz vardır ve bu öz, şeklini getirir. Hiçbir zaman öz olmadan, bir düşünce olmadan şekil ortaya çıkamaz. Bunun başka türlü olmasının imkânı da yoktur. Anlam da, özün görünüşü, verililişidir. Eğer bir şiirde anlam varsa o şiirin bir özü var demektir. Ve bu hale göre, anlamı olan bir şiirin, özü de olacağından biçim kurulduktan sonra anlamın tesadüfi olarak meydana gelmesi imkânsızdır. Muzaffer Erdost’u bu yanlış yargıya götüren sebep, bu şiirin bileşik özünden dolayı zor anlaşılır olması ve değişik sentaks usulleri sebebiyle ilk bakışta kelime cambazlıkları gibi görünmesidir sanıyorum.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7)

Tefvik Akdağ, Muzaffer Erdost’un ‘şiirin gelip kelimeye dayanması’ ve ‘rastlansal anlam’ gibi yeni şiire yönelik çözümlmelerine eleştiri getirmiştir. Bu eleştiriler, sonraki yıllarda birçok şair tarafından kabul gören bir görüşe dönüşmüştür.

Tefvik Akdağ’ın görüşlerinin tersine Ece Ayhan, Muzaffer Erdost’un görüşlerine katılarak yeni şiirde anlamın şiir oluşturulduktan sonra ortaya çıktığını ifade eder: “... bu yır, anlamı mısra, yır kurulduktan sonra belirebilecek bir yıra doğru gidiyor. Bu yeni bir yöntem sorunudur.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Özdemir Nutku, modern insanın her türlü olasılığı denediğini, bu durumun şiiri de etkilediğini; şiirin de böylelikle anlamsız bir yola saptığını savunur.

Nihat Ziyalan da Tevfik Akdağ ve Muzaffer Erdost gibi, İkinci Yeni şiirinin kurmak istediği anlamın rastlansal olduğunu ve şiirde anlamın mısra kurulduktan sonra belirdiğini savunur:

“Tilciklerle (mısrayı) kurarken ‘şunu söylemeye çalışacağım’ deyip- bunu bilinçlendirmeye hiçbir zaman –zaman kalkmıyoruz – Hoş bu, yırlarımızda bir başlangıç olarak görülür. Böylece oluşumdan sonra, okuyucu –kendi çekirdeğinden- anlamına rastlansal olarak varacaktır. Ozan için de böyledir. Yeri gelmişken, tilcikli yırı sürükleyeceğine inandığım ozanları sıralıyorum: İlhan Berk, Özdemir İnce, Ece Ayhan, Nureddin Yerdelen. Öbür arkadaşlar şimdilik; topluma ası –sıkı sarıldıkları- konunun derinliğine inme terimlerinden pek uzaklaşmışlardır.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957ç, 10)

Yılmaz Gruda, İkinci Yeni şiirinin anlamsız olduğunu; böylelikle suça yöneldiğini ve gereken şiiri geciktirdiğini şöyle savunur:

“Bence, ikinci yeni, kolayla, dolayısıyla iyi karşılamadığım ‘suç’ bir yöne gidiyor. Suç’u doğuran birkaç sebep var. a) Halk. Bırakın halkı, aydınlar bile, O[rhan] Veli ile gelen şiire ısınmak üzereyken, böylesi, birbiriyle ilgisi olmayan mısralar içinde, kelimelere usu aşan deyimler yüklemeye çalışan bir tutum karşısında duraklayacaklardır. b) 1952 yılından bu yana şiirimizi birtakım molozlardan temizleme hareketi henüz son bulmamışken daha bir kolay söylenen bir şiirle başka türden molozlara fırsat vermek gibi bir durum yaratılıyor, ki şimdiden birkaç moloz adı verilebilir. c) Üçüncü olay da bazı şairlerin beraber gösterilmek. Örneğin, İ[lhan] Berk’in Te Daum’u ile Paul Klee’de Uyanmak ya da M şiiri arasında hiçbir yeni yön yok. Üstelik bu çabaya T. Akdağ’ın bir şiiriyle yaptığı ‘iştirak’ kadar iştiraki yok. Diğer taraftan, C[emal] Süreya, Edip Cansever bir E[ce] Ayhan kadar kelimeci değiller. Aksine toplum kaygıları, uslu kelime buluşları daha bir baskın- Bu şiir, eğer bir yere gidiyor denirse, suça gidiyor. Gereken şiiri geciktirmeye gidiyor.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7-11)

Ahmet Oktay, şiirde anlamın rastlansal olarak kurulamayacağını savunur: “Anlamı rastlansal olan bir şiir aklın ve yaratıcılığın kurallarına aykırı en önce. Şiir bir sentez işi bence. Kelimeler, duygular, olaylar, eşyalar arasında bir seçme ve birleştirme işi yapılırken de rastlantıya yer yoktur. Amaç kasıtlı olarak anlamsız bir şiir yaratmaksızın, tut kelin perçeminden derim.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6) Oktay, şiirin rastlantısal bir anlam taşımasının aklın ve yaratıcılığın kurallarına karşı olduğunu belirtir ve şiirin bilinçli bir seçme ve birleştirme süreci gerektirdiğini vurgular; kasıtlı olarak anlamsız bir şiir yazmanın ise doğru olmadığını ifade eder.

5. İkinci Yeni’nin Kalıcılığı

İkinci Yeni’nin şiirsel bir deneme olup olmadığı ve bir moda olarak edebiyat dergilerinde kalan bir nostaljiye dönüşüp dönüşmeyeceği meselesi, soruşturmaya konu edilen hususlardan bir diğeridir.

Yeni şiirin öncü şiir olduğunu ve Türk şiirini etkileyeceğini savunan İlhan Berk, İkinci Yeni şiirinin zamanla kendi şairini ve eleştirmenini ortaya çıkaracağını dile getirmiştir.

“Bunun okuyucusu yok henüz. Eleştirmeni ise hiç yok. Ama okuyucuyu, eleştirmeni, hele ikincisini, hep ozanlar getirmişlerdir. Gene onlardan beklemeli. Eleştirmeni eğitecekler ilkin, sonra bırakabilecekler. Onunla, eleştirmenle bu yeni dediğimiz şiir alışılır oluverecek, yani yadırgısı kalkacak. İkinci yeni, eleştirmeni eğitime yolunda şimdi. Rimbaud’yu, Dylan Thomas’ı sevdirecek, anlayacaksınız.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10)

Edip Cansever, yeni şiirin geleneğe katılması dolayısıyla geleceğe kalacağını şöyle ifade eder:

“Bence en ilginç soru. Vereceğim yanıt şimdiye dek söylediklerimle çelişmeye düştüğüm sanısını uyandırabilir. Ama ben tehlikeyi göze alıyorum. ‘Şiir gerileyemez. Neden? İlerleyemez de ondan’ diyor Victor Hugo. Şiir, salt şiirle ölçüldüğü zaman ya vardır ya da hiç yoktur. Geliştiğini sandığımız sadece onun dış görünüşüdür. İnsan oğlunun bitmez tükenmez bıkkınlığı her yeniyi daha bir yeniyi ekliye durmuştur.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 7)

Turgut Uyar'a göre, yeni şiirin gelecek şiire faydası dokunacak, başarısız bile olsa sonra gelen şiire yol gösterecektir.

Ece Ayhan, yeni şiirin geleceğe bir şeyler bırakacağını; ancak her yeni şiirin kendinden önceki şiirin devamı olmadığını ve gelecek şiirlerin de bir öncekilerin devamı olmayacağını dile getirir.

Tevfik Akdağ, İkinci Yeni'nin geleceğe kalıp kalmayacağını mevcut şartlarda bilinemeyeceğini ifade eder:

“Bu şiirin ortaya çıkış sebeplerini de şimdilik belli bir ifadeyle çerçevelemek gerekli sanıyorum. Bu akımı, Orhan Veli'den sonra, geçirilen bir evim sayabileceğimiz gibi yeni özlerin ortaya çıkması ve yeni toplumsal şartların belirmesi sonucu yeniden kurulma devresine girme durumunda da sayabiliriz. Böyle olunca da, gelecek için söz etmek, acele olur sanırım.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Özdemir Nutku, yeni şiirin henüz bir akım niteliği kazanmadığını; zamanla geleceğe etki edeceğini şu sözlerle dile getirir:

“Bugün yapılanlar bir araştırmanın ilk adımlarıdır. Oturmamıştır yerine. Bugün için değeri azdır. Ancak bu yeniliğin önce faydası ileriye geniş bir kapı açmış olmasıdır. Bu akım silinse bile (ki bu çaba ve atılım henüz bir akım olma niteliğinden uzaktır) ileride şiire yeni ve bilinçli bir nen getirecektir. Bu atılım ilerinin şiirini filizlendirecek bir tohumdur.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957c, 11) Nihat Ziyalan, yeni şiirin geleceğe ancak özgün bir dil kurma şartıyla kalabileceğini vurgular: “Şimdiye değin süregelen yır, bizi anıkladı (hazırladı). Bir devinim ile ondan koparak, yavaş yavaş aşılması gereken yolu salt çabuklaştırdık. İstenilen dil kendini getirince. Bu bizim çalışmamızla olur. – kolaya kaçmadan yalına varmak, tek ereğimiz olacak belki de ileride.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957ç, 11)

Yılmaz Gruda, soruşturmaya verdiği yanıtta, söz konusu edilmek istenen şiirin geleceğe kalıp kalmayacağını sonraki şartların belirleyeceğini dile getirir. (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Ahmet Oktay, soruşturmaya katılan diğer şairlerin görüşlerinin aksine düşünce ortaya koyan tek şairdir: “Sizin anladığınız anlamda, yani bir duyguya, bir düşünceye bağlanmadan şiir yazmak şeklinde ele alırsam, bu şiirin kalıcı bir yönü olmayacaktır. Çünkü gelişmeyecektir. Yok şiirin olanaklarını geliştirmek şeklinde düşünürsem etkileri şimdiden ortada.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6). Oktay'a göre, İkinci Yeni mevcut şartlarıyla geleceğe kalamayacak, unutulup gidecek bir ‘şiir modası’ halinde hatırlanacaktır.

6.Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak*'ı ve İkinci Yeni

İkinci Yeni hareketinin edebiyat dergilerini ve sanat anlayışını domine eden Yaşar Nabi Nayır ve Oktay Rifat gibi yayıncı ve şairlere karşı açılan yeni bir cephe olduğu hususu da yapılan tartışmalarda söz konusu edilmiştir. Bu bakımdan Oktay Rifat'ın 1956 yılında yayımladığı *Perçemli Sokak* eserinin İkinci Yeni şiiri içinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği yapılan tartışmalardan başka biridir.

İlhan Berk, Oktay Rifat'ın İkinci Yeni hareketi içinde değerlendirilemeyeceğini ve İkinci Yeni'nin gerisinde olduğunu savunur:

“Oktay Rifat'ın süveni yeni bir serüven kendisi için bizim için de yeni. Batı içinse eski bir serüven biliyorsunuz. Oktay Rifat, adlandırmıyor ama, bunun hiçbir önemi yok. Surrelisme bunun adı. Dediğim ikinci yol şiirine giden yolun ilk belirtisi. Bunu hemen bütün büyük uluslar geçirdi. Rimbaud'nın ışığını yakmak için yapıyordu. Batı bunu, özellikle Fransa, iyice yaşadı. Resimde şiirde bunun ustaları bile çıktı. Ama Batı, resimde şiirde şimdi yeni yönde, başta dediğim yönde. Oktay Rifat, çağdaş şiir düşünülürse bunun gerisinde kalmış görünüyor.” (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 10)

Edip Cansever, İkinci Yeni'nin Oktay Rifat gibi şairlere cephe alarak ortaya çıktığını savunur: "O. Rifat'ın Perçemli Sokak da yaptığı şu: Batıda çoktan işlemini yitirmiş bir akımı yurdumuza ithal etmiş olması. Bana göre İkinci Yen'in başarısı, şiirin ne olduğunu bilerek, O. Rifat ve onun gibi yazarlara cephe almasından ibarettir." (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Oktay Rifat'ın şiirleriyle İkinci Yeni içinde değerlendirilemeyeceğini belirten Turgut Uyar, "Bence Oktay Rifat bu yeniliğe filan katılma kaygısında değil. Bir ozan için en iyi tutumlardan biri sayılabilecek 'kendini yenileme'ye çabılıyor. Kendi başına, önceden de denenmiş bir denemeye girişmiş. Belki iyi bir sonuca varır da 'üçüncü yeni'yi getirir bakarsınız." (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957b, 11) şeklindeki görüşlere yer verir.

Ece Ayhan, Oktay Rifat'ın eserinin yeni şiire dahil edilemeyeceğini mizahi bir dille anlatır:

"Bay Horozcu, mahalleye yeni gelen kiracıların çocukları gibi süregelmekte olan bir oyunun başından başlamak istiyor. Üstelik bu oyunun kurallarını bilmeden, salt öykünerek, dün dediğinin tam aksini söyleyerek, acemice yapıyor bunu. Mahallenin elebaşlarıyla bir anlaşmazlık çıkacağı doğaldı. En iyisi, annesi (Hüsam)¹³ onu sokağa bırakmamalıydı, diyorum. Perçemli Sokak, bayramlarda çocukların salt patlatmak için ağlıya, tepine annelerine satın aldirttikları düdüklü balonlara benziyor, o kadar." (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Özdemir Nutku, Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak*'ta yaptığı denemelerle yeni şiire katılamayacağını ve eski şiirden de koptuğunu ifade eder: "Düşünümüz Oktay Rifat'ın havada kalmış olmasıdır. Şimdi ne eskide, ne de yenide duruyor ozan." (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957c, 11)

Yılmaz Gruda, Oktay Rifat'ın *Perçemli Sokak* adlı eseriyle yaptıklarından hareketle İkinci Yeni'ye dahil edilemeyeceğini dile getirir:

"Eserlerden, vakıalardan yargılara varmamız gerektiğine göre O. Rifat, Perçemli Sokak ile tükenişini ustaca örtmeğe çalışan bir şair rolündeydi. Beceremediği Chagall'cılığı gitmeden önce M. Cevdet'e asıl şiiri bir kere daha sormalıydı. İkinci yeniliğe katılamaz O. Rifat. İkinci yeni henüz genç, durulacaktır elbette!" (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957a, s. 11)

Ahmet Oktay, Oktay Rifat'ın İkinci Yeni içinde yer aldığını savunur: "Oktay Rifat surrealisme'i ile sizin anladığınız ikinci yeni'nin içine girebilir. Çünkü ikisi de gerçek ve toplum dışı. İkisi de gerçek şiirin ayağına köstek oluyor." (Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd., 1957d, 6) Görüldüğü gibi Ahmet Oktay, Oktay Rifat'ın, diğer şairlerin aksine, yeni şiirin içinde yer aldığını savunmuştur.

Sonuç

"İkinci Soruşturması" olarak adlandırılan ve *Pazar Postası*'nın 1957 Şubat sayılarında yayımlanan "İkinci Yeni İçin Ozanlar Ne Diyor" başlıklı soruşturma, İkinci Yeni hareketinin ortaya çıkmasında hayati bir role sahiptir. Soruşturmaya; İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Tevfik Akdağ, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan, Yılmaz Gruda, ve Ahmet Oktay katılarak cevap vermişlerdir. İkinci Yeni'nin öncü şairlerinden Cemal Süreya ve Sezai Karakoç'un soruşturmada yer almamasının nedenleri ayrıca araştırılmaya muhtaçtır. İkinci Yeni'nin öncü şairlerinden dört sanatçının soruşturmaya katılması ve İkinci Yeni hareketine ana hatlarıyla bağlılıklarını bildiren görüşler ortaya koyması, yeni poetik çizginin belirginleştiren bir hadisedir.

İlhan Berk, Edip Cansever, Turgut Uyar ve Ece Ayhan gibi İkinci Yeni şiirinin öncü şairleri; İkinci Yeni şiirinin anlamsız şiiri hedeflemediğini, şiirde faydanın sanat yönüyle değerlendirilmesi gerektiğini, yeni şiirin ana hatlarıyla topluma sırt çevirmediğini ve hareketin kendi şair ve eleştirmenini yetiştirerek kalıcı olacağını, kendinden sonra gelecek olan şiire yön vereceği yönünde görüş belirtmişlerdir. Tevfik Akdağ, Özdemir Nutku, Nihat Ziyalan ve Yılmaz Gruda da İkinci Yeni hareketinin öncü şairlerinin savunduğu görüşlere yakın düşünceler ortaya koymuşlardır. Soruşturmanın tek aykırı sesi olan Ahmet Oktay; toplumcu-gerçekçi sanatçıların o dönem için İkinci Yeni'yi benimsememeleri nedeniyle yeni şiirin toplumsal yönü bulunmayan, anlam arayışıyla boğuşan bir şiir tarzı olduğunu savunmuş ve yeni şiirin geleceğe kalamayacağı ve bir moda olarak gelip geçeceğini ifade etmiştir.

Kaynakça

- Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd. (1957a). İkinci yeni için ozanlar ne diyor. *Pazar Postası*. S. 5, 27 Ocak 1957.
- Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd. (1957b). İkinci yeni için ozanlar ne diyor. *Pazar Postası*. S. 6, 3 Şubat 1957.
- Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd. (1957c). İkinci yeni için ozanlar ne diyor. *Pazar Postası*. S. 7, 10 Şubat 1957.
- Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd. (1957ç). İkinci yeni için ozanlar ne diyor. *Pazar Postası*. S. 8, 17 Şubat 1957.
- Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd. (1957d). İkinci yeni için ozanlar ne diyor. *Pazar Postası*. S. 9, 24 Şubat 1957.
- Karaca, A. (2005). *İkinci yeni poetikası*. Hece Yayınları.
- Korkmaz, F. (2007). Pazar Postası'nın Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. [Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Korkmaz, F. (2008). Cemil Sait Barlas'ın hayatı, fikirleri ve gazeteciliği. *Uluslararası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü, Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu* (s. 1-5) içinde.
- Korkmaz, F. (2012). *İkinci yeni limanı pazar postası*. Salkımsöğüt Yayınları.
- Korkmaz, F. (2014). Tokatlı bir yayımcı ve kuramcı Muzaffer Erdost. *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu* (s.139-156) içinde.

Sonnotlar

¹ Bkz. Korkmaz, Ferhat (2014). “Tokatlı bir yayımcı ve kuramcı muzaffer erdost”. Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, 24-26 Eylül 2014, ss.139-156

² Bkz. Korkmaz, Ferhat (2008). “Cemil sait barlas'ın hayatı, fikirleri ve gazeteciliği” Uluslararası Gaziantep Araştırmaları (Sözlü, Kültür, Dil ve Edebiyat) Sempozyumu, 10-12 Nisan 2008, ss.1-5.

³ “İkinci yeni için ozanlar ne diyor” soruşturmasının metin içi atıf gösteriminde kolaylık sağlaması bakımından yazıya “Berk, İ, Cansever, E, Uyar, T., Çağlar, E.A. vd” şeklindeki kısaltmayla yer verilmiştir.

⁴ “İkinci yeni için ozanlar ne diyor”, *Pazar Postası*, Sayı 5, 27 Ocak 1957, s.6

⁵ ası: fayda

⁶ yır: şiir

⁷ tutumbilim: iktisat, ekonomi-politik

⁸ dörütçü: sanatçı

⁹ ası: fayda

¹⁰ görüt: müşahede

¹¹ nen: şey

¹² dök: ağırbaşlı, uslu

¹³ Hüsamettin Bozok (makale yazarının notu)

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayım etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

CRITICAL ANALYSIS AND OBSERVATIONS OF İLHAN BAŞGÖZ'ÜN ARTICLE, "DIGRESSION IN ORAL NARRATIVE: A CASE STUDY OF INDIVIDUAL REMARKS BY TURKISH ROMANCE TELLERS"

İlhan Başgöz'ün "Sözlü Anlatıda Konudan Sapmalar: Türk Roman Anlatıcılarının Bireysel Sözleri Üzerine Bir Vaka Çalışması" Başlıklı Makalesinin Eleştirel Analizi ve Gözlemler

Dr. Recai BAZANCİR

Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Özalp Meslek Yüksekokulu, Van, Türkiye. recaibazancir@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received:
11.06.2023

Kabul/Accepted:
24.12.2023

Sayfa/ Page:
14-23

Abstract

In the research, based on the examples of Turkish folk tales, legends and folk songs, the deviations from the subject during the performance and the changes in the oral tradition products were evaluated in the axis of İlhan Başgöz's work, which is the subject of the article. The "digression", which took place when the narrator wanted to see himself as a part of the narrative, gave the opportunity to new verbal creations. In this sense, there have been changes in the products of oral tradition. In the research, the deviations from the subject during the performance and the changes in the oral tradition products were evaluated in the axis of the article, based on the examples of Turkish folk tales, legends, and ballads. My advisor Prof. Başgöz published a major digression research which is often referred to by the American scholars in the Journal of American Folklore.¹ In this paper I will do first, and necessarily, a critical analysis of Başgöz's article and then I will report my own observation concerning digression based on the data I collected in Turkey in the Summer of 2009 when I worked on my incomplete. Also, apart from the compilations, the content on "digression" in my master's thesis, which I completed under the supervision of Başgöz, was briefly mentioned in the study. My data deals with the digression in folksongs, legends and the daily conversation.

Keywords: Digression, İlhan Başgöz, analysis, folk song, compilation.

Öz

Yapılan araştırmada Türk halk Hikâyesi, efsane ve Türkü örnekleri baz alınarak, icra sırasındaki konudan sapmalar ve sözlü gelenek ürünlerindeki değişimler eleştirel bir bakış açısıyla İlhan Başgöz'ün makaleye konu olan çalışması ekseninde değerlendirilmiştir. Anlatıcının kendisini anlatının bir parçası olarak görmek istemesiyle ortaya çıkan "digression" (konudan sapma), yeni sözel yaratımlara fırsat vermiştir. Bu anlamda sözlü gelenek ürünlerinde de değişimler yaşanmıştır. Araştırmada Türk halk hikâyesi, efsane ve türkü örneklerinden hareketle icra sırasında konudan sapmalar ve sözlü gelenek ürünlerindeki değişimler makale ekseninde değerlendirilmiştir. Danışmanım Prof. Başgöz, Journal of American Folklore'da Amerikalı akademisyenler tarafından sıklıkla atıf yapılan önemli bir konu dışı araştırma yayınlamıştı. Bu yazıda önce ve zorunlu olarak Başgöz'ün makalesinin eleştirel bir incelemesi yapılmış ve ardından 2009 yazında Türkiye'de derleme çalışırken topladığım verilerden yola çıkarak digression ile ilgili kendi gözlemlerim aktarılmıştır. Ayrıca derlemeler dışında, Başgöz danışmanlığında tamamladığım yüksek lisans tezimdeki "digression" konulu içeriğe de çalışmada kısaca değinilmiştir. Veriler; türküler, efsaneler ve günlük konuşmalardaki konudan sapmalarla ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Digression (konudan sapmalar), İlhan Başgöz, analiz, halk türküsü, derleme.

Atf/Citation: Bazancir, R. (2023). Critical Analysis and Observations of İlhan Başgöz'ün Article, "Digression in Oral Narrative: A Case Study of Individual Remarks By Turkish Romance Tellers". *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 14-23.

Introduction

Since there are limited studies on "digression" and these studies usually occur during performance, the study needs to be observed in the field. When I received this question I tried, first what the term digression means beyond the daily usage. Then checked the folklore Bibliographies in English and Turkish to find out the scholarly approach to digression research. Standard dictionaries define digression as "departure from the main subject, a passage which deviates from the central themes". As for the digression research I did not find any research on the topic in English except a short article by Robert George.

Robert George noticed that his mother included some individual remarks to the narration of anecdotes. His data was so limited that he was not sure, as the title of his article suggests, whether the narrator digresses or not. The title of his article: It was, "Do Narrators Really Digress" (1983, p. 245-249).

The studies of Turkish oral narrative, folk tales and epics in Turkey begin in 1923 when Ziya Gökalp, (1876-1924) the founder of Turkish nationalism, collected and published folk tales from Diyarbakır (Tansel, 1952, p. 207). Under the impact of Herder's romantic nationalism Gökalp did not publish them without editing essentially. He reshaped the themes, changed the characters, and versified some of them to promote his ideology, the Turkish nationalism. For example, England, a character in one of his tales was a stepmother, The Moon Lady, another tale character was Turkey and the Star İslam. (Tansel, 1965, p. XXVI). Gökalp neither included digressions in his collection nor paid any attention to that aspect of the tale. In fact, until 1940's the individual remarks in Turkish folklore continued to be unnoticed. In his publications of folktales, such as *Zaman Zaman İçinde*, (Boratav 2007), *Az Gittik Uz Gittik* (2006), Pertev Naili Boratav, recorded digressions and preserved them when they were published. And in 1975 Umay Günay, another scholar included digressions in her collection and publications of *Elazığ Masalları*. I quote a digression from her book to provide an example of such early recording of individual remarks of the teller. Muhsine Karaçorlu, a female folk tale narrator stops the narration for a while and says: "In hour village they collect animal dung to burn as fuel. This is a custom here, the girl (in the folk tale) also went to collect dung." (Günay, 1975, p. 431). Neither Boratav, nor Günay who noticed the existence and recorded them, devoted any study to digression.

Başgöz collected abundant data during his many attendances of Hikâye performances from 1943 until 1973. The number of digressions he analyzed is 29. Although his data deals mainly with the Turkish folklore he believed that his finding could be applied to international folklore studies and for that reason he quoted digression from Havelok, a medieval romance and from the Callimaque and Chrysorrhoe, a Greek novel Here is a quotation from Havelok, which is very interesting in establishing formal similarities with the Turkish digressions: " Listen good folks, wives, maidens and men, and I will tell you the tale of Havelok ...but fill me a cup of good ale, ere here the story begins. And may Christ shield us all from Hell" (Başgöz, 1986, p. 231). In fact most of the digressions in Turkish oral narrative begin by such an address to the audience and the teller asks the permission from the audience to drink a cup of tea during the performance. Based on these observations Başgöz states that: "Those individual remarks which are also called audience aside, or parenthetical remark, or digression are cross cultural folklore phenomenon" (Başgoz, 1986, p. 231).

Başgoz' analysis of digression is limited to the Hikâye performances. But Başgöz did not deal with digression in anecdotes, folk tales, legends of saints. A narrator in a Hikâye performance which may last evenings, has enough time do digress on many topics from the daily life, and every aspect of present and past culture without any pressure of time. In a short narrative such as Hikâye, anecdote, and legend the teller did not have the luxury of unlimited time to digress. And then what would happen, how he introduces digression, on what topics. Specially in folktale which is the creation and performance of woman what selection is made, what is the differences of digression introduced to the oral narrative by man and woman? Although Başgöz briefly remarks that "In smaller scale digression is found in folksong" he did not go further to analyze digression in folksong.

1. Discussion and criticism

My remarks should not be taken as a criticism to Başgöz research, it would not be fair the expect in such a study to deal with every aspect of the digression in Turkish oral narratives. I expect his article will open a new way to study of oral narrative by other scholars in Turkey and other countries.

Obviously, as the article shows, Başgöz did not suffice to collect data only from oral sources but went on to examine major publications of the narratives which were published in book form between 1943 and 1974. His examination of the books is rewording because he finds digressions preserved in the Book of Dede Korkut which was written down in the second half of the 15th century. Here is a digression from that book. In the heroic fight of a son to save his father, the narrating bard says: "O my Khan, in those days a son did not go counter to his father's word; had done so, the father would not have acknowledged him as his son." (Lewis, 1974, p. 93). Başgöz also finds digressions in the early Turkish novels written between 1865 and 1880 by Namık Kemal (1840-1888) and Ahmet Midhat Efendi (1844-1913) who used digression to inform the readers of some modern technological inventions such as central heating and to teach them good behaviors. Başgöz claims that they learn the technique from the oral narratives. I believe if the publication of the early Ottoman history, such as *Tevarih-i Âl Osman*, edited and published by Prof. Kemal Silay (Silay, 2004) and the travel book of Evliya Çelebi (*Evliya Çelebi*) are carefully examined we will find other digressions preserved in books or manuscripts.

Based on these data Başgöz defines the digression, its place in the performance, its characteristics and function. My reading of the article suggests that Başgöz does not like a short definition of anything. He prefers instead finding, examining, and analyzing the main attributes of the topic. He recognizes the difficulties that the medievalists experienced in identifying and defining the digression in a single published epic, such as in *Iliad* or *Odysseus*. And then he says that it is not hard to recognize, identify, collect, and classify digression in a performance situation of Turkish folk narratives. A teller of, let us say a romance, finds some ways during his performance to inform his audience directly that he is shifting now to tell something different than the traditional story. He may address the audience saying: "O my dear guests, or my esteemed friends, my dear beys" and begins to interject himself into the performance and continue to tell his own life, feelings, comments etc. And almost always stops the tell the story in the third person narrative and shifts to the first one, beginning with I. If he does not address the audience as such, he may change the pitch of his voice which indicates that the story line, or the channel of communication is changing. Başgöz explains this move from the narration of a traditional story by examining the issue of human identity. He refers to the study of Gert and Mills (Gert and Mills) to explain that every human personality is composed of the combination of several identities. A person may be a teacher, a member of a family, or a club, supporter of an ideology, member of a church and so on, and enacts from time to time the role of one of them. For example, the storyteller assumes, for a limited time, until the end of his performance the identity of a performing artist and plays that role. This means he will act on the stage the way a storyteller must act, move an accepted way by the audience, or behaves the way such role requires. His main role there is to narrate a traditional story which took place in the past. Selecting "the role of a storyteller and enacting it for a limited time does not eliminate the other roles and selves; it just pushes them aside" (Başgöz, 1986, p. 233). On the stage, he is not anymore, a father, a husband, a farmer etc. During the performance for some reasons which cannot be easily guessed, one of these other identities comes to the fore. And that personality begins to talk, and the teller interjects this personality into the traditional narration. "He speaks about his own troubles acting out the role of a patient in group therapy. He discloses his opinions, ideas, values enacting the role of an old man, a father. And he praises, protests, criticizes individuals, institutions, and human relations of the past and present like a social commentator. Thus, he deviates from the narration of the story." (Başgöz, 1986, p. 233). To Başgöz, the digression in folk narrative is this deviation.

In his research Başgöz recognizes three categories of digression which are:

1. Explanatory and Instructional
2. Opinion, Comments, and criticisms,
3. Self-reproach and Confession.

To Başgöz, the first category includes digressions dealing with the teller explanation of the topic and he believes that his audience does not know.

Müdami, for example, used, in one of his performances, the word *imrahor*, an old Ottoman name meaning a person who is in charge of the imperial stable. Knowing that his audience does not know

the meaning of that word, he digressed: "This means tavla onbaşısı (recent military terminology meaning the corporal of the stables). At that time the corporal of the stable was called imrahor." (Başgöz, 1986, p. 242).

The second category includes comments, criticism, and suggestion to many aspects of social and individual life. This includes suggestion of good behavior, envy of good old times, explanation of this or that side of the past, attack to the platform of political parties. Here are two examples from that category:

Müdami, after talking the beauty of young hero in the story digressed:

"The hair of the girls in olden times reached to their ankles, long and soft like silk. They were not like today's girls who look like chicks without tale." (Başgöz 1986, p. 246).

Behçet Mahir, a narrator from Erzurum forwarded a comment and criticized with a digression, the policy of the political party in power which did not want to have tourist in Turkey. He said: "Foreigners come to our country and spend money like crazy. They purchase old rusty keys and locks. Let them buy. Some people who have no intelligence objects to their coming and accuse them of influencing our moral badly. This is not true. We should not bar their visits. Why should we kill the chicken which lays the golden egg." (Başgöz, 1986, p. 245).

The third category includes the comments of the teller about his own problems and troubles. For Müdami, for example being fat and old for Muhsine Karaçor being stupid. Such digression always is attached to the narrative by "like me".

Two examples: Müdami, an old, fat and diabetic man talked about a powerful hero who was hired to kill the hero, he commented: "See that man, killing a strong man is not a problem for him, unlike me who cannot kill a chicken. A doorman in Ankara university, the repository of a folktale, in the narration of the tale talks about young heroes who sell his property to see the World Beauty. At that pint the narrator says, "like me" (Başgöz, 1998, p. 247).

His life story reveals that he was a peasant from Sungurlu who sold his field and property to move to Ankara for a better life. But he did not succeed in this big city and remained penniless. The digression "like me" give him a chance to talk about his trouble and confess the mistake he made. It is not hard to guess that the confession provides relief for the teller This is the psychological dimension of the function. Başgöz refers to his earlier study to explain when and why the teller opens his heart before an audience: "The teller candidly unveils his problems before a friendly audience. The unresponsive audience functions as a deterrent to honest confession." (Başgöz, 1976, p. 172).

In his research Prof. Başgöz, recognizes a different category of digression in Turkish oral narratives which consists mainly the incorporation of traditional folklore forms such as proverbs, folk poetry, anecdote, a short folk tale into the performance. In this category of digression, the teller is the selector, not the creator. The digression does not directly reflect his own feelings, ideas, values etc. instead his selection does it indirectly. In the selection of such digressions the teller often uses proverbs in his performance. "These proverbs transmit messages related to past norms and values and lend prestige of the traditional culture into the teller's point of view." (Başgöz, 2008, p. 173). Başgöz provides he proverb quotation of the teller and how he incorporates it into the narration: In a blaze of rage a khan in Aliyar story orders the execution of his young wife. There the storyteller quotes a proverb to condemn this unfair order: "Our ancestors say anger comes and make the eyes blind it goes and makes the face black." (Başgöz, 2008, p. 173). In all proverbs quoted in a folk narrative the aşık refers to ancestors. In fact, the Turkish term for proverb, atalar sözü means the word of ancestors.

Aşık Behçet Mahir and Sabit Mudami sometime incorporate one or two stanzas from folk poetry. For example, when Aşık Behçet Mahir suggests young students to keep their tongue tied to avoid trouble, he quotes this quatrain from Aşık Sümmani: (1862-1914):

Clean your heart from lie.

Don't worry then for the earth or sky.

Don't break anyone's heart by bad word.

No avail when you feel sorry later (Başgöz, 1986, p. 245).

Prof. Başgöz in this research also reports us some examples of the audience's digression. If the audience, or some members are pleased for the artistic ability of the teller they express their praise openly or tacking money to the musical instrument of the narrator. If they are displeased of the performer's art, they openly criticize him. Başgöz' research provides us such an example of the audience response who strongly criticized the narrating artist of ignorance (Başgöz, 2008, p. 238).

Başgöz is convinced that the digression in general creates a contemporary atmosphere in the performance place. The story takes place in the past, the characters of the story live in the past and the plot contains past events. But the teller represents a contemporary individual and the audience a contemporary group of people. There is a gap between the worlds of these peoples. Digressions which transmit the individual problems of the teller, the concerns of the contemporary audience transform the romantic Hikâye, into a modern novel. As the digressions in the appendix clearly demonstrate that what they introduced to the traditional narration are all contemporary concerns and problems. The digression no.14 for example, tells us the increasing food price and inflation, no.21 complains about the behavior of young university students who learns science and knowledge but do not know how to behave properly and who are not patriotic. And addresses them saying: "Oh, Turkish youth! Why do you fight each other? You are not the enemy, you are brothers. Do not be misguided. And no. 25 the hard life of the poor people. There is no need to extend the number of the digressions. The above selections shows that digression creates in the performance place a contemporary society by using digressions. This is the subject of modern novel.

In concluding his research Başgöz forwards a hypothesis dealing with the function of folklore. He says folklore in general and each folklore genre in particular should not be attributed a general and constant function or functions. He believes that every performance may have a different function, depending on the ideology, lifestyle and education of the teller, and the structure, education, and social origin of the listeners. And digression plays a major role in introducing function to performance.

He criticizes William Boscom's four functions and claims that the four functions ascribe a politically and socially conservative role to folklore. Because all of them tend to maintain the stability and peaceful operation of the social system. Başgöz provides data from Turkish folklore to show that folklore also functions as a force which creates protest, disunity, fighting and rebellion. Başgöz expressed that hypothesis in previously published research titled "Protest: the fifth function of folklore." ² (Başgöz, 1998, p. 339-356).

In this part of my paper, I would like to report my own finding and analysis of digression in the daily conversation and folk song:

2. Digression in conversation

Last summer when I collected data for my master thesis, I met İbrahim Koç, who lost his hands as a result of an accident. Marxist, Leninist İbrahim is an Alevi, but for a while in the past he identified himself with a Marxist ideology and did not care about his Alevi culture and background. Now, contrary to his revolutionary identity he returned again Alevism and became an active speaker, in Alevi organisations, such as Pir Sultan Abdal Cultural Association., and Hacı Bektaş-ı Veli Cultural Center. He is very energetic and forcefull speaker. He writes, from time to time for Alevi journals and newspapers.

I came together with İbrahim in the summer course of Dr. Başgöz in Güre where a third person psychiatrist Taner Mehmet joined us. Four of us talked, until early morning and mainly listened to İbrahim's life story.

Songs were composed about him in the family. Suddenly he departed from the main theme and İbrahim was talking about his family and the place of Pir Sultan Abdal in the family. He explained why Pir Sultan Abdal was so important in the family and why every year several lament songs were created in the family. And asked Dr. Taner Mehmet: (*Digression 1*) "Do you remember once I asked you something about phantom pain?" Dr Mehmet said "Of course." He continued to talk about this phantom pain. Following the incident when he lost his hand and fingers he felt terrible pain, from time to time, in the place of the lost organ. He believed that if he forgot the tragedy it would help. It

did not. Then he stopped again the narration course and said: (*Digression 2*) "I was born and raised in this house".

İbrahim continued to talk about his family and said whenever my mother talked about Pir Sultan Abdal tears run from her eyes like rivers. I observed this very often. Here again İbrahim shifted the conversation and begun to talk about himself. He said: (*Digression 3*) "Of course, at that time I was a child. I did not know history. I mean I did not know that Pir Sultan Abdal was hanged four hundred years ago." İbrahim introduced another short digression to the conversation when he talked about the long-lasting impact of the death of Pir Sultan Abdal and Hüseyin, the son of the caliph Ali in the Alevi community. He said I believe the strong impact of their death was due to the fact that they were murdered much earlier than they would normally die, they were young: (*Digression 4*) "Just like how I lost my hand in an untimely fashion."

Then İbrahim talked about a legend related to the life of Pir Sultan Abdal. The legend reports that Hızır Pasha, the governor of the Ottoman government at some point before he ordered the execution of Pir Sultan, proposed a deal, and said "If you sing three songs in which you would newly mention the name of the Shah, the Ruler, I will pardon you. Pir Sultan sung three poems all of which praised the Shah in every stanza. Here İbrahim intervened again and digressed: (*Digression 5*) "Alevi's mean Ali, the caliph when they say "shah", sometimes they mean the Shah of Iran who battled with the Ottoman Sultan Yavuz Selim who massacred Alevi's, sometimes to both."

The legend reports that Hızır Pasha ordered everyone stone Pir Sultan Abdal. Peoples stoned him with the exception of a friend who threw a pebble, in a variant a rose. At that point İbrahim quoted two lines from Pir Sultan poetry which read:

None of the stones of this world may hurt me.

But a single pebble thrown by my sweetheart terribly wounds me. In the second variant of this poem the pebble is replaced by a rose. Feeling that Prof. Başgöz would know the second variant İbrahim shifted the narration into a discussion and said (*Digression 6*). "You know Hızır Pasha who ordered killing of Pir Sultan Abdal, was a cruel tyrant of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire after the 16th century was the worst enemy of the Alevi people. Who would dare to throw a rose to Pir Sultan Abdal before such a cruel Paşa who ordered his execution."

İbrahim talked about the death of Hüseyin, the son of Ali and said: They beheaded Hüseyin, brought his head to Damascus, (*Digression 7*), "as my mother said". He repeated the reference to his mother twice in the same paragraph.

The selection, the nature and function of digression in my analysis of a single conversation, agrees in general with Dr. Başgöz research. Digression number 4, for example is definitely a self-reproach and confession as Dr. Başgöz named it. And the digression nu. 1, 3, 5 are informative and explanatory. İbrahim introduced them into conversation when he believed that we did not know the historical background and he should teach us that page of history, or his daily life. Digression number 7 is very informative in that it reveled us a very important part of his psychological life, a strong love for his mother. The impact of the mother who is a very strong believer and domineering individual is so strong on İbrahim that he filmed his mother's life story and gave a copy of this film to Dr. Başgöz.

It should be mentioned that, as my observation indicates, digression occurs very often in the daily conversation, especially if it is long. Following this experiment with İbrahim, I begin to think our casual conversation with friend. Specially, if we are not sure that we explained something effectively, we digress. The introduction of folklore forms such as proverbs, anecdotes and reference other subjects to daily conversation, or discourse are very much a part of the conversation.

Another point which should be emphasized is the context of the conversation. In my case contextual component are the speaker, the listeners, and the place of conversation. These components interact in the creation of digression. The knowledge of the main speaker about the education, personality and social standing of the listeners plays a role in selecting the digression. For example, İbrahim would not introduce digression nu.4 if he did not feel that Dr. Başgöz knew the poem of Pir Sultan Abdal.

Audience's familiarity of the subject matter in conversation is another major contextual element in the selection and frequency of selection of digression. İbrahim knew that we did not know much about his life, tragedy, and his activity during his revolutionary years. That is why he stopped the main conversation line and digressed nu; 3,4, 5 just to inform us about his life story. Theoretically, as Dr. Başgöz examined in his research, audience also digress. But our admiration of İbrahim's strong personality, his energetic discourse and his survival from such a tragic life had such a great impact on us that we were almost speechless before such a strong personality. Consequently, we did not dare to stop his discourse and interfere the conversation.

Digression, in my case study seems to be a very informative source of the psychological life of the speaker. Digression number 7, for example, reveals us the strong bond of the mother and son, which is usually a matter of privacy in Turkish context. By means of a digression İbrahim opened his hearth with no hesitation before an audience which he met for the first time. In this sincerity Dr. Başgöz's played a role. Because when we met İbrahim he expressed his admiration of Dr. Başgöz's research and Başgöz's approach to Alevi culture with love and admiration. This is another example of the correlation of digression and social context.

I believe s hearth with no hesitation, which is a matter of privacy. That is why we learned how much this strong Alevi believer was influential on İbrahim to become a hero, who would sacrifice his life for a moral and ideological belief, like Pir Sultan Abdal.

1. Digression in legend texts

In Bingöl Legends, which I compiled under the supervision of my teacher İlhan Başgöz, Legends do not have a specific narrative technique and language of their own. Each narrator was shaping the legends that I had compiled according to his own flow of thought and putting them into words. The narrators generally used their own dialects and language features. I have preserved this language to the extent that it is understandable. Since some narrators had a stream of consciousness, deviations from the subject, that is, memories and adventures, were also included in the legend, adding a believable feature to the legend.

İlhan Başgöz's view on this issue is as follows:

"Tale-tellers (tale-mothers) tell folk tales, while Minstrels tell the folk tale. But anyone can tell the legend and use their own language as the language of legend. According to the narrator's wishes, the legend can be shortened, lengthened, and take the form of a story or a fairy tale, or even an anecdote if the belief in it is ridiculed.

.....

The fact that every person can easily tell the legend, and that every narrator puts it into the mold that he listens to, makes the legend, after all, the property of the society; easily makes it a collective narrative genre" (Bazancir, 2010, p. 5).

In my research on legends, the narrators began to present me tales, anecdotes, their own life stories, interesting events they had experienced as a child, and memories from loved ones of the region. A narrator presented the people who were loved, respected and respected in Bingöl as legendary figures.

I experienced deviations from the subject in almost all narrators. When I intervened and wanted to draw the narrators into the material I wanted to learn, I was wasting time. Then I developed a solution and presented the narrators with examples from the Legends of Bingöl and the Legends of Diyarbakır, and I read examples from the legend books I had. This association worked very well, and people told themselves various legends from the classifications I read (Bazancir, 2010, p. 23).

2. Digression and folk song

Alevi's are known as people who are very fond of music and poetry. In every Alevi household you find at least a saz and a singer who plays that musical instrument. The published folk song in Turkey and my attendance in a concert in Ankara which has taken place in a Türkü Bar (song bar) revealed some interesting data on digression in folk song. Here is an example: A folk song from Bursa which is called Uzun Kavak (the tall tree) Includes the following two lines:

Uzun kavak ne uzarsın boyumca (the tall tree why did you grow so tall like me.) Kurban olayım o boyuna bosuna. (May I sacrifice myself for your height.)

The song has 11 syllables line, a typical folk song style and the rhythm pattern aa. In a variant of the song the two lines included a minor digression, definitely reflecting the feeling of an unknown singer:

Uzun kavak, ne bilem ne bilem, ne uzarsın boyumca.

Kurban olayım o boyuna bosuna. (The tall tree, how do I know, how do I know, why did you grow so tall like me).

This small interjection breaks the traditional song style, still remained in the song line. It suggests several questions which cannot be answered by just examining the published text. Did someone among the audience ask the teller why the tree is so tall? Or the singer was a really tall man and felt to express his feeling by interjecting a brief digression How do I know how do I know.

A different form of digression in folk song, more common in fact, is the addition of some individual remarks at the end of the musical line. Such individual remark may consist of a single, but repeated word. Aşık Ali İzzet, an Alevi aşık provides a good example. Here is a stanza from this song:

Bir Allahı tanıyalım (Let us worship to a single god).

Ayrı ayrı bu din nedir (Why are so many religions).

Senlik benliği nidelim (Why selfishness, why self-interest)

Bu kavga dövüş kin nedir? (Why is this hatred, this conflict, and this war?).

Prof Başgöz witnessed the performance of the song before a friendly audience. Here is that form:

Bir Allahı tanıyalım

Ayrı ayrı bu din nedir dost dost dost. (O friend, friend, friend)

Senlik benliği nidelim

Bu kavga dövüş kin nedir dost dost dost. (O friend, friend friend)

The noun *dost*, is used in the Turkish society to address to a very close friend. To mean more than a friend. In the Alevi discourse it may mean a soul brother. By adding the digression *dost, dost dost* the singer establishes a strong bond between himself and the member of the same religious order. This is the expression of individuality within the tradition. That kind of digression at the end of a musical line may consist of more than one single word. The following is an example:

İbrişim örmüyorlar oy oy (They do not wseave the silk, oy oy)

Sevmişim vermiyorlar (I love but I can not have her)

Tanrının zalimleri oy oy (God's cruel creatures oy oy)

Münasip görmüyorlar. (They dont beleive that we match.)

In the second recording in the individaul archive of Kubilay Dökmetaş the song was included a rather extended digression:

İbrişim örmüyorlar (oy oy)

Sevmişim vermiyorlar, dayanamam ben, sabredemem ben. (I can't take anymore, I can't wait anymore)

Tanrının zalimleri (oy oy)

Münasip görmüyorlar, sabredemem ben. (I can't wait anymore.)

Digression in folk song, may take place in the beginning of a line, and a member of the audience may also digress. Whenever Prof. Başgöz becomes very emotional in a folk song singing party he always screams saying "Anan öle oğul anan öle, may your mother die my son, your mother die. The singer takes this interjection as a great appreciation of his talent.

Result

In the formation process of folklore texts, personal creations are directly affected by environmental factors and the immediate psychological state of the narrator. The contents may vary depending on the subject chosen by the narrator during the transfer of a folk song, legend or tale. The influence of the mental state and mentality on the narrative is inevitable. As can be seen in the above narrative, İbrahim Koç, who is a political personality, has added his own worldview and belief structure to the narratives with the influence of his political ideology and emotionality. Deviations from the subject, which are subjectively regarded as the product of individual creation, or expressions that have acquired a new form should be regarded as organically new creations.

Başgöz believes that deviation in general creates a contemporary atmosphere in the performance space and the transmission process. In a sense, the person who realizes the "digression" puts his signature by adding his own existence and mentality to the genre. The audience or audience taking place during the transmission has a significant impact on the formation of this improvisation or new creation. Another thing to know about "Digression" is accumulation. The narrator can add meaning to this new narrative thanks to his command of the law and his knowledge.

We hope that our study of digressions in colloquial speech, folk song, and legends will make a small contribution to researchers working on this subject.

References

- Başgöz, İ. (1976). *The tale singer and his audience in folklore, performance and communication*. Dan Ben-Amos and K. Golstein (Ed.) Univrsity Press of Pennsylvania Press.
- Başgöz, İ. (1986). *Digression in oral narrative, by Turkish romance tellers*. Journal of American Folklore 99, pp.5-22. (Republished in Turkish Folklore and Oral Literature, Selected Essays of İlhan Başgöz, ed. Kemal Silay). Indiana University Turkish Studies Publ., Series 19, 1998. pp. 231-250.
- Başgöz, İ. (1998). *Protest: the fifth function of folklore'in Turkish folklore and oral literature*. (ed. Kemal Silay). Indiana University Turkish Studies Series 19, Indiana Press.
- Başgöz, İ. (2008). *Hikâye Turkish folk romance as performance art*. Indiana University Press.
- Bazancir, R. (2010). *Bingöl efsaneleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Boratav, P. N. (2006). *Az gittik uz gittik*. İmge kitabevi.
- Boratav, P. N. (2007). *Zaman zaman içinde*. İmge Kitabevi.
- Evliya Çelebi . (1935). *Seyahatname*. Maarif Vekaleti Basımı.
- George, R. (1983). *Do narrators Really digress? a reconsideration of audience aside in narrating*. Western Folklore (40), 245- 252.
- Gert, H. & Wright M. C. (1953). *Character and social structure*. Harcourt, Brace and World Publishing.
- Günay, U. (1975). *Elazığ masalları*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Lewis, G.L. (1974). *Translator. the book of Dede Korkut*. Penguin Books.
- Silay, K. (2004). *Tevarih-i müluk-i ali Osman*. Yakın Doğu Bölümü Publication.
- Tansel, F. A. (1952). *Ziya Gök Alp külliyyatı*. C. I. TTK Basımevi.
- Tansel, F. A. (1965). *Ziya Gök Alp külliyyatı: Limni ve Malta mektupları XXVI..* C.2. TTK Basımevi.

Sonnotlar

¹ See for details: Başgöz, İlhan (1986). *Digression in Oral Narrative, by Turkish Romance Tellers*. Journal of American Folklore 99, pp. 5-22. Republished in Turkish Folklore and Oral Literature, Selected Essays of İlhan Başgöz, ed. Kemal Silay. Indiana University Turkish Studies Publ., Series 19, 1998. pp. 231-250.

² See for details: Başgöz, İlhan. (1998). *Protest: The Fifth Function of Folklore in Turkish Folklore and Oral Literature*, Selected Essays of İlhan Başgöz. ed. Kemal Silay. Indiana University Turkish Studies Series19, Bloomington: Indiana University Press.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Recai BAZANCİR

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

A CRITICAL APPROACH TO TRANSHUMANIST IDEALS WITHIN THE CONTEXT OF GREG EGAN'S "THE EXTRA"

Greg Egan'ın "Ekstra" Öyküsü Bağlamında Transhümanist İdeallere Eleştirel Bir Yaklaşım

Dr. Yağmur KIZILAY

Ankara Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara, Türkiye. ykizilay@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received

28.08.2023

Abstract

Hugo Award-winning Australian science-fiction author Greg Egan's short story, "The Extra" (1990) envisions a transhumanist future in which the use of human clones as organ donors and the transplantation of human brains' into clones' bodies with the aim of extending the human lifespan are made possible. This study aims to present a critical transhumanist analysis of Egan's "The Extra" in order to provide insight into how the transhumanist technologies of cloning and transplantation hold the potential to engender detrimental outcomes for human life both at the individual and societal level. This study will demonstrate that the radical interventions in the interdependence of the body and the mind via transhumanist technologies could disrupt the integrity of human identity by alienating the individual from a unified sense of self. In addition to this, it will also be concluded that a transhumanist society may pose the risk of creating new forms of abuse and discrimination in society by deepening the hierarchical gap between those who have access to enhancement technologies and those who do not and leading to the exploitation of the clones as a new victimized and marginalized group.

Kabul/Accepted

24.12.2023

Sayfa/ Page

24-35

Keywords: Greg Egan, "The Extra", transhumanism, clones, brain transplant

Öz

Hugo ödüllü Avustralyalı bilim-kurgu yazarı Greg Egan'ın "Ekstra" adlı öyküsü (1990) insan klonlarının organ bağışçısı olarak kullanılmasının ve yaşam süresini uzatmak amacıyla insan beyninin klon bedenlerine nakledilmesinin mümkün olduğu transhümanist bir gelecek tasviri sunar. Bu çalışma, transhümanist klonlama ve nakil teknolojilerinin hem bireysel hem de sosyal düzeyde insan yaşamı için zararlı sonuçlar doğurma potansiyeline sahip olduğunun anlaşılması için Egan'ın "Ekstra" öyküsünün eleştirel bir transhümanist analizini sunmayı amaçlamaktadır. Bu analiz sonucunda bu çalışma transhümanist teknolojiler aracılığıyla beden ve zihin birlikteliğine yapılan radikal müdahalelerin bireyi tam bir benlik algısına yabancılaştırarak insan kimliğinin bütünlüğünü bozabileceği fikrini ortaya koyacaktır. Buna ek olarak, transhümanist bir toplum yapısının geliştirme teknolojilerine erişimi olanlar ve olmayanlar arasındaki hiyerarşik uçurumu derinleştirerek ve mağdur edilen ve ötekileştirilen yeni bir grup olarak klonların suistimal edilmesine yol açarak toplumda yeni sömürü ve ayrımcılık biçimleri yaratabileceği riski taşıdığı sonucuna varılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Greg Egan, "Ekstra", transhümanizm, klonlar, beyin nakli

Atıf/Citation: Kızılay, Y. (2023). A Critical approach to transhumanist ideals within the context of greg egan's "the extra". *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 24-35.

Introduction

Transhumanism is a scientific and cultural movement that advocates the idea that human's biological nature is improvable through the use of contemporary technosciences, such as biotechnology, cloning, genetic enhancement, artificial intelligence and robotics. The proponents of transhumanism believe that it could be possible to extend the human life span, enhance human intellectual and physical capacities, and eventually eliminate aging, disease and suffering thanks to these technologies (More, 1990, p. 10). Science fiction as a literary genre that "*presents readers with an alternative view of social, technological and industrial progress*", therefore, conveniently becomes "*the locus classicus for reframing transhumanist questions*" (Baratta, 2012, p. 4; Hayles, 2010, p. 216). Hugo Award-winning Australian science-fiction author Greg Egan's short story, "The Extra" (1990) envisions a transhumanist future in which the use of human clones as organ donors and the transplantation of human brains' into clones' bodies with the aim of extending the human lifespan are made possible. Since "*all science fiction seeks to humanize the problems and potentials of scientific and technological advances*", Egan's "The Extra" can be viewed as a striking example of how science fiction becomes a valuable medium for providing a social and cultural context through which the far-reaching implications of transhumanist ideals both at the individual and societal level could be perceived (Burnham, 2014, p. 40).

In "The Extra", the transhumanist ideals of improving the human condition through scientific and technological advances and enabling humans to transcend their biological limitations with cloning and transplantation technologies are brought into question. Egan's story depicts a transhumanist society in which only the privileged minority have the chance to make use of clones to rejuvenate their damaged organs and eventually to transplant their brains into clones' bodies for a prolonged lifespan. Accordingly, the story raises questions with regard to the possible consequences of seeing the body as discardable and separating human consciousness from the body as well as how these technologies create new forms of abuse and discrimination in society. This study aims to present a critical transhumanist analysis of Greg Egan's "The Extra" in order to provide an understanding of how the transhumanist technologies of cloning and transplantation hold the potential to engender detrimental outcomes for human life both at the individual and societal level. It will be concluded that while the radical interventions in the interdependence of the body and the mind via transhumanist technologies could disrupt the integrity of human identity by alienating the individual from a unified sense of self, a transhumanist society may pose the risk of not only deepening the hierarchical gap between those who have access to enhancement technologies and those who do not, but also exploiting the clones as a new victimized and marginalized group.

1. THE BASICS OF THE TRANSHUMANIST DISCOURSE

With various technological and medical breakthroughs that have been achieved in the contemporary era, a paradigm shift in our understanding of the human condition has accordingly become inevitable. As such, "*the human is giving way to a different construction called the posthuman*" through these technological advancements thanks to which humans are believed to be able to improve their physical and mental capabilities and free themselves from the detriments of aging and various diseases (Hayles, 1999, p. 2). The interfusion of human bodies with digital technologies and machinery and the technological advances that give rise to the possibilities in transcending the constraints of the body have become influential in the emergence of the transhumanist movement.

The term "transhumanism" was coined by Julian Huxley, "*the grandson of the Victorian Darwinian Thomas Henry Huxley*" in 1957 (Tirosh-Samuelson, 2010, p. 20). In his *New Bottles for New Wine*, Julian Huxley proposes the name "transhumanism" to refer to the belief in the possibility for the human to "*transcend itself- not just sporadically [...] but in its entirety, as humanity [...] by realizing new possibilities of and for his human nature*" (1957/1959, p. 17). Consequently, transhumanism is viewed as an extension and intensification of humanism and hence signified by "H+" as an indication of its vision of "*enhanced humanity*" (Bostrom, 2003, p. 4; Tirosh-Samuelson, 2010, p. 26). As one of the leading figures of transhumanism, Max More defines transhumanism as "*a class of philosophies of life that seek the continuation and acceleration of the evolution of intelligent life beyond its currently human form and human limitations by means of science and technology*" (1990, p. 10). Furthermore, for Nick

Bostrom, the prominent philosopher of the transhumanist movement, "*the human species in its current form does not represent the end of our development but rather a comparatively early phase*" (2003, p. 4). Accordingly, the transhumanist movement supports that humans are in the process of becoming "*transitional human*", which is "*a phase in human evolution from the ordinary human today to the posthuman of the remote future*" (Tirosh-Samuels, 2010, p. 26). What transhumanists pursue is to reshape humans into a posthuman state, which is not only a departure from what are commonly considered human qualities but also radically better than, or transcendent of, humanity as we know it (Bostrom, 2014, p. 219). Concisely, with its emphasis on the human perfectibility "*by transcending the bonds of materiality and embodiment*", transhumanism seeks to eradicate "*traditional, biological, genetic, and intellectual constraints on [human] progress and possibility*" with the aim of enabling humans to evolve into an enhanced state (More, 1998; Wolfe, 2009, p. xv).

However, transhumanists' futuristic vision of humans as superior beings liberated from the limitations of their physical body through means of certain possibilities such as uploaded consciousness and extended lifespan is not free from serious consequences as reflected in Egan's "The Extra". Egan's story offers a glimpse into a transhumanist future by touching upon some of the fundamental themes of the transhumanist discourse in its exploration of the use of human clones as organ donors and the transplantation of human brains into clones' bodies. By naming his main character Daniel Gray, Egan hints at Oscar Wilde's Dorian Gray in *The Picture of Dorian Gray* (Burnham, 2014, p. 54). In Wilde's well-known work, the inner workings of Dorian Gray's soul and mind are reflected in the painting of him that gets more and more hideous over the years while his body remains young and beautiful. The representation of Dorian Gray's moral collapse and mental deterioration in the painting in the form of physical decay exemplifies "*Wilde's sense of self*", according to which "*mind and body exist in intimate yet ambiguous combination, each necessarily part of the self and neither reducible to the other*" (Davis, 2013, p. 558). Egan's short story, thus, not only presents a futuristic touch on the complex relationship between the mind and the body by delving into the implications of splitting the mind from the body via transhumanist technologies but also addresses the issues of embodiment, consciousness, ethics, social and economic equality in a transhumanist future.

2. THE IMPLICATIONS OF TRANSHUMANIST IDEALS IN "THE EXTRA"

2.1. The Exploitation of Human and Nonhuman Bodies and Ethical Concerns

In "The Extra", the destructive consequences of transhumanist technologies on the embodiment of the individual are explored through the forty-four-year-old billionaire Daniel Gray. Gray keeps "*a stock of congenitally brain-damaged clones [...] in the short term, as organ donors; in the long term (once the techniques [are] perfected), as the recipients of brain transplants*" (Egan, 1990, p. 34). Comforted by the fact that he has the privilege to harness the vital organs of his clones and transplant them into his own body, Gray leads and "*fervently approve[s] of [a] gluttonous, sedentary, drug-hazed, promiscuous life*" and treats his body in an abusive way (Egan, 1990, p. 37). Gray is "*the ultimate beneficiary*" of the good health of his clones called "Extras", since these "*athletic, clean-living brothers had already supplied him with two livers, one kidney, one lung, and quantities of coronary artery and mucous membrane*" (Egan, 1990, p. 34). Evidently, Gray exploits his clones' organs in order to remove the traces of his self-indulgent and pernicious lifestyle on his body. Gray's treatment of his body as a discardable object that can be rejuvenated by the organs of his clones and eventually replaced with one of his young and healthy clones' bodies emphasizes the fact that he commodifies his body through transhumanist technologies. For Z. Bauman, in the posthuman world we live in our existence is defined by consumption, as we are trained to "*perceive the world as of a container full of disposable objects, objects for one-off use*", including our own bodies (2001, p. 156). Based on the Marxist idea that "*the utility of a commodity is its use value and use values become a reality only by use or consumption*", it could be commented that people commodify their bodies because they have to prove their usefulness as a functional value in this society of consumers (1867/2011, p. 27). Bauman underlines that the body is thought of as a transmitter of pleasurable sensations and simultaneously as the final criterion of usefulness (2010, p. 143). Therefore, the main concern of consumers in the modern era has become

struggling with body imperfections and replacing ineffective organs as seen in the case of Daniel Gray in Egan's story.

Furthermore, new biotechnologies in the posthuman era enable consumers to remake their bodies which are "far from perfect" and available "to be tinkered and tampered with" (Bauman, 2010, p. 144-45). Through these biotechnological advancements, people are prone to dump their discarded body and construct "a substitute" in an act of "being born again" (Bauman, 2010, p. 148). This is exactly what Gray does in the story by replacing his degenerated and abused organs with the new and untouched organs of his clones as he holds the belief that the purified bodies of his Extras can provide him with "a sense of purification, a sense of rebirth" (Egan, 1990, p. 36). He even considers cremating his old and sinful body after his brain is transplanted into a clone's body:

He could not wipe out his past, nor did he wish to, but to discard his ravaged body and begin again in blameless flesh would be the perfect way to neutralise this irrational self-disgust. He would attend his own cremation, and watch his "sinful" corpse consigned to "hellfire"! (Egan, 1990, p. 37)

Gray falsely believes that by discarding his degenerated body, he can be relieved from the immoral acts of his past and his self-hatred. Such commodification of his own body not only results in its depreciation by subjecting it to every type of sexual and drug abuse, but also creates an illusion that he can easily get rid of his worn-out body and transfer his brain into a young and healthy clone's body with no effects on his identity and self.

Gray's exploitation of the clones' bodies for his self-interests can also be thought in relation to nonhuman ethics. Rosi Braidotti states, "the posthuman era is ripe with contradictions" in terms of its positive and negative outcomes (2013, p. 51). Transgressing the borders between the human and the nonhuman with biotechnological interventions that make it possible to extend human lives and to improve their quality of life could be thought as a positive development. However, the darker side of this posthumanist world is that these possibilities create new ways for humans to exploit and victimise the nonhuman entities through their commodification. The ethical concerns in regard to the position of the clones in a transhumanist future are also reflected in the story from Gray's point of view:

Any owner who went public could expect a barrage of anonymous hate mail, intense media scrutiny, property damage, threats of violence - all the usual behaviour associated with the public debate of a subtle point of ethics. There had been legal challenges, of course, but time and again the highest courts had ruled that Extras were not human beings. Too much cortex was missing; if Extras deserved human rights, so did half the mammalian species on the planet.

It is clear that the ownership of clones is a controversial issue in terms of the ethicality of using Extras for the benefits of the wealthy minority in this transhumanist society. Besides, the argument of whether Extras must be endowed with human rights or not points to anthropocentrism due to the faulty understanding that only humans deserve rights. Nevertheless, as opposed to this human-centred understanding of the posthuman/transhumanist world, a vision of the posthuman era with "an enlarged sense of inter-connection between self and others, including the nonhuman or 'earth' others, by removing the obstacle of self-centred individualism on the one hand and the barriers of negativity on the other" must be embraced for a transhumanist future to be egalitarian and non-exploitative (Braidotti, 2013, p. 190).

Viewed in this context, reflecting different forms of abuse Extras are subjected to, Egan's story takes issue with the lower status of clones as nonhuman entities in a transhumanist society. To illustrate, in the story Gray discards his Extras after the organ transplantations even if they can still function: "[...] he'd had the donor put down, whether or not it had remained strictly viable; the idea of having imperfect Extras in his collection offended his aesthetic sensibilities" (Egan, 1990, p. 34). Being reduced to their bodily parts and rendered functional only because of their usefulness to their owner as "a living factory of vital organs", Extras are treated as mere commodities in the Marxist sense (Pastourmatzi, 2009, p. 209). More strikingly, in his midsummer garden party in which Gray proudly presents his Extras to "his wealthy and powerful guests" with a parade, Sarah Brash, "a recent former lover" expresses her disappointment with the fact that Gray did not use one of his Extras for their past sexual intercourse:

"Don't you think it was terribly selfish of you, Daniel? You gave me your body...but you didn't give me your best one" (Egan, 1990, pp. 33, 35). Later that night Sarah, Gray and one of his Extras engage in a sexual intercourse in which Sarah has sex with one of Gray's Extras as Gray tapes them: "*The Extra Sarah had chosen - C7, one of the twenty-four-year-olds - had been muzzled and tightly bound throughout, but it had made copious noises in its throat, and its eyes had been remarkably expressive*" (Egan, 1990, p. 35). Subdued and sexually exploited, the body of the Extra serves for the bodily pleasures of both Sarah and Gray: "*His appetite for sexual novelty aside, perhaps he had agreed to Sarah's request for that very reason: to see this primitive aspect of himself unleashed, without the least risk to his own equilibrium*" (Egan, 1990, p. 36). It is through the sexual abuse of his Extra's body Gray satisfies his primitive sexual urges with no moral bearings. Therefore, in stark contrast with an understanding of the human life in the posthuman era as "*embedded in a material world of complexity, one on which we depend for our continued survival*", the position of Extras in the transhumanist society Egan envisions is highly problematic (Hayles, 1999, p. 5). To put it simply, Extras are simply utilized by affluent humans for their physical needs and sexual pleasure instead of being viewed and treated as nonhuman entities with which they are closely entwined for their healthy and prolonged lives.

The ethical concerns in relation to Extras in the story culminate when Sarah has conceived a child of Gray's Extra and requests that "*Gray provide her with fifteen billion dollars to assist with the child's upbringing*" (Egan, 1990, p. 37). Sarah's impregnation by Gray's Extra functions as one of the pivotal events of the story by making us question the ramifications of the existence of clones in a transhumanist future. Firstly, as Gray underlines, Sarah may have planned to have a sexual intercourse with Gray's Extra in order to exploit her pregnancy as a means of providing herself with financial security in this transhumanist society in which the rich have extended lives: "*Her wealth was comparable to his own, but the prospect of living for centuries seemed to have made the rich greedier than ever; a fortune that sufficed for seven or eight decades was no longer enough*" (Egan, 1990, p. 37).

Moreover, having decided to "*take the matter to court*", Gray thinks that he can easily prove that it is not him but his Extra who has impregnated Sarah (Egan, 1990, p. 37). As "*all Extras were genetically tagged with a coded serial number, written into portions of DNA*", "*these tags were always on both chromosomes of each pair, so any child fathered by an Extra would necessarily inherit all of them*" (Egan, 1990, p. 37). The "*practice of branding the DNA of clones with indelible genetic markers automatically reifies [Extras] and justifies their commodification*" (Pastourmatzi, 2019, pp. 211-12). The objectification of Gray's Extra during the sexual intercourse with Sarah is highlighted when Gray later on sees "*the night's events re-enacted, except that this time it was he who was bound and muzzled, slave to Sarah's hands and tongue, while the Extra stood back and watched*" in his dream (Egan, 1990, p. 38). As Gray's dream reveals, having been made to have sex, Gray's Extra is treated simply as "*a fabricated commodity whose social status is the same as chattel*" (Pastourmatzi, 2019, p. 212). Therefore, the fact that Gray is not the father of Sarah's child does not necessarily mean that he is free from ethical and legal responsibilities. Gray points out, "*perhaps Sarah planned to freely admit that the Extra was the father, and hoped to set a precedent making its owner responsible for the upkeep of its human offspring*" (Egan, 1990, p. 37). Hence, the role Gray plays in the impregnation of Sarah by one of his Extras as a matter of controversy in the story presents a future vision into the possible issues to be faced with in a transhumanist society of which clones are a part and the extent of "*real material consequences to our actions and choices*" related to these nonhuman subjects (Vint, 2007, p. 187).

Another significant issue seems to be the future of the child fathered by Gray's Extra, pointing to the area of reproduction "*at the center of transhumanist concerns*" (Hayles, 2010, p. 216). It is because of the fact that "*when advanced technologies come together with reproduction [...], it is impossible to predict accurately all the consequences*" (LaTorra, 2010, p. 225). Accordingly, it can be anticipated that the position of the child "*as [the] product of miscegenation*" in the transhumanist society Egan depicts will not only give rise to disputes with respect to the social status of the child but also mental and psychological complexities for the child due to its in-between position as the offspring of a clone and a human (Pastourmatzi, 2019, p. 212). Consequently, as LaTorra underlines, "*to arrive at the future we want, we must first be able to imagine it as fully as we can, including all the contexts in which its consequences will play out*" (2010, p. 225). In line with this view, the multi-faceted issue of Sarah's

impregnation by Gray's Extra in Egan's story could be interpreted as a thought experiment with which the various repercussions of a transhumanist future where human and nonhuman subjects are involved in possible scenarios could be glimpsed into in order to be able to address the problems that lie in store in such a future.

2.2. Social and Economic Inequalities

The social and economic implications of transhumanist technologies are also problematized in Egan's story. Viewed in the Marxist framework, "*every society has been based on the antagonism of oppressing and oppressed classes*" throughout the history (Marx & Engels, 1848/1969, p. 119). It can be expected that a transhumanist society will maintain and even deepen the gap between these classes by "*lead[ing] to a stratification of society between the enhanced and the unenhanced*" (Baumann, 2010, p. 77). Egan's story also underscores that the transhumanist ideals of improving the human condition and transcending human limitations can only be possible for those who have economic privilege in society: "*Twenty-first century medicine had gradually weakened many of the causal links between lifestyle and life expectancy - and the advent of Extras would, for the very rich, soon sever them completely*" (Egan, 1990, p. 36). This inequality gap in terms of having access to transhumanist technologies becomes one of the most challenged aspects of transhumanism. In her "Wrestling with Transhumanism", Hayles asserts that "*transhumanist rhetoric concentrates on individual transcendence; [however], there is a conspicuous absence of considering socioeconomic dynamics beyond the individual*" (2010, p. 217). Hayles states that "*the social and economic inequalities entwined with questions of access*" are not considered as an issue in the transhumanist discourse, which points to the fact that "*transhumanist individuals will be among the privileged elite that can afford the advantages advanced technologies will offer*" (2010, p. 218). This is also observed in Egan's vision of a transhumanist future in which very few people have Extras in the world, "*perhaps the wealthiest ten thousand, perhaps the wealthiest hundred thousand*" (Egan, 1990, p. 34).

Moreover, from a Marxist perspective, the modern society as a whole is split into "*two great classes directly facing each other; Bourgeoisie and Proletariat*" (Marx & Engels, 1848/1969, p. 109). Accordingly, it can be deduced that the status of the clones and lower-class people in a transhumanist society will "*revive the conflict between the bourgeoisie and the proletariat*" (Klichowski & Marciniak 164). To clarify, in a transhumanist future these two classes will likely to become more "*polarized into conflicted groups*", namely, "*digitariat*" and "*technological proletariat*" (Klichowski & Marciniak, 2013, p. 164). In Egan's story, the wealthy minority who have access to enhancement technologies could be thought as 'digitariat' while the lower-class people who are both deprived of such access and exploited by digitariat and the clones who are commodified by the digitariat could be classified as 'technological proletariat'. In the story, the "*issues of social injustice*" in a transhumanist world are revealed by the fact that lower-class people are used as subjects in brain transplant experiments conducted by "*Gray's vast corporate empire*" (Egan, 1990, p. 38; Elliott, 2003, p. 20):

[T]heir own scientists had (illegally) signed up fifty men and women in their early twenties, and Extras had been made for them. These volunteers had been well paid but not so well paid that a far larger sum, withheld until after the actual transplant, would lose its appeal. (Egan, 1990, p. 40)

The deepened gap between socio-economic classes in this transhumanist society, therefore, becomes emblematic of how not only the benefits of transhumanist technologies are solely "*restricted to the economic elite*" but also the privileged minority "*profits from the scientific and economic control and the commodification*" of the lower classes (Braidotti 2013, p. 59; Vint, 2007, p. 61).

Besides, Hayles asserts that the transhumanist vision of a future in which humans will embrace their "*postbiological successors*", such as intelligent machines, androids or clones is implausible (2010, p. 210). In a similar vein, Egan's story shows that a transhumanist society runs the risk of not being an egalitarian one in which humans and clones exist on equal terms. The hierarchy between humans and clones in a transhumanist future is directly related to Foucault's idea that relations of power are immanent in all types of relationships because of the fact that "*they are the immediate effects of the divisions, inequalities, and disequilibriums*" (1978, p. 94). To exemplify, in Egan's story Gray exerts

dominance and authority over his clones and exploits them in every possible way because of "*his long-held belief in human superiority over Extras*" (Egan, 1990, p. 47). The hierarchical relationship between Gray and his Extras "*by virtue of [its] inequality engender[s] states of power*", which is exemplified in Gray's parade of five batches of his Extras, "*each batch a decade younger than the preceding one, each comprising twenty-five Extras*" to impress his rich and distinguished guests in his luxurious residence (Egan, 1990, p. 33; Foucault, 1978, p. 93). In an effort to highlight the "*less-than-human*" status of his clones and his superiority over them, Gray purposely presents his Extras naked in the parade as he fears that clothing them would make them appear "*too human*" (Egan, 1990, p. 33). He is content that he has managed to get the approval and admiration of the members of his privileged class: "*Everyone applauded demurely as it passed by - in the context, an extravagant gesture of approval. They weren't applauding the Extras themselves [...] they were applauding Daniel Gray*" (Egan, 1990, p. 34). Clearly, Gray exploits his clones which have arisen as an underprivileged group in a transhumanist society as a means of displaying and confirming his economic power and prestige in his social milieu.

2.3. The Abuse of Transhumanist Brain Transplant Technology and Its Detrimental Outcomes

Gray's ease of access to enhancement technologies and hence his inclination to squander them bring about catastrophic consequences as demonstrated by his brain transplant operation, which goes terribly wrong. Gray's over-dependence on transhumanist technologies and his desire to go through a brain transplant although he does not need it in his current state epitomize how "*technological developments can change drastically the human experience of life and the personal meanings and subjectivities that go with this*" (Marsen, 2010, p. 87). To clarify, Egan's story successfully reflects how living in a high-tech society can affect people's perception of themselves and make them falsely believe that they are all-powerful with the advanced technology at their disposal. In the story although Gray first plans to discard his old body after his brain is transplanted to one of his Extras, he then changes his mind since he wishes to "*be remembered for the rest of his vastly prolonged life*" for "*keeping his old body alive with the Extra's brain*" (Egan, 1990, p. 38). Inspired by the idea that "*what could be more controversial, more outrageous, than having not just his Extras, but his own discarded corpse, walking the grounds of his estate*", Gray apparently capitalizes on transhumanist technologies with the aim of rendering himself worth remembering for his radical and excessive actions (Egan, 1990, p. 38). His grandiosity bolstered by his exploitation of the advanced transhumanist technologies could also be discerned in his dream to be the first person to go through a brain transplant operation:

[...] He was not in urgent need by any means - there was nothing currently wrong with him that required a single new organ, let alone an entire new body - but he desperately wanted to be first. The penniless volunteers didn't count - and that was why he hesitated: trials on humans from those lower social classes struck him as not much more reassuring than trials on Extras. Who was to say that a process that left a rough-hewn, culturally deficient personality intact, would preserve his own refined, complex sensibilities? Therein lay the dilemma: he would only feel safe if he knew that an equal - a rival - had undergone a transplant before him, in which case he would be deprived of all the glory of being a path-breaker. Vanity fought cowardice; it was a battle of titans. (Egan, 1990, p. 41-42)

Already convinced of his superiority over lower-class volunteers used as subjects in brain transplant experiments, Gray feels that he has to go great lengths in order to prove his supremacy to his fellow upper-class members in this high-tech culture and society, which has turned into an arena of power struggle for the wealthiest who compete to make the most of transhumanist technologies.

In addition, Gray sees his brain transplant operation as an opportunity to avoid possible legal liabilities that the approaching Sarah Brash's court case will bring to him. He believes that his brain transplant operation would make Sarah's case seem trivial and invalid, since "*if he swapped bodies with an Extra in time for the trial - becoming, officially, the first human to do so - nobody would waste time covering the obscure details of Sarah's side of the case*" (Egan, 1990, p. 42). It is obvious that enhancement technologies in a transhumanist future could easily be used for purposes other than intended. To put it simply, a transhumanist future poses the risk of "*subjugating all [...] technological achievements to the values of the bourgeois class*" (Peters, 2010, p. 172) as observed in the billionaire Daniel Gray's wish

to undergo a brain transplant not because of a medical urgency but simply because of his wealth that allows him to do so as well as his selfishness and pomposity in Egan's story.

Towards the end of the story, Gray chooses the Extra D12 "at random" from "Batch D, which were now just over nineteen years old" for his brain transplant operation (Egan, 1990, p. 43). Gray's wish to transplant his brain into one of his Extras showcases the transhumanist assumption that it is possible to free the human from being slave to his/her ineffective body, which is an idea that renders the body inferior and obsolete (Bergsma, 2000, p. 403). This also resonates with the Cartesian worldview asserting that the immaterial mind is distinctly separated from the material body (Descartes, 1637/2006, p. 29). As one of the fundamental tenets of transhumanism, the Cartesian mind-body dualism not only privileges the mind as the locus of rationality and intellect over the material body but also reduces the mind to brain functions such as reason and intelligence. Therefore, it can be concluded that the Cartesian mind/body split is radicalized in the transhumanist ideal of uploading the contents of the human brain into an external entity. Transhumanist visionaries such as Ray Kurzweil and Hans Moravec imagine a "brain-porting scenario" that will enable disembodied consciousness to transcend the limitations of the body (Tirosh-Samuelson, 2010, p. 42). Kurzweil's concept of "singularity" puts forward that in the transhumanist future human brain will leap from human bodies to machines because "intelligence is not dependent upon our biological substrate; rather, as information in patterns, intelligence can be extricated from our bodies" (Peters, 2010, p. 151). Similarly, in the story Gray also views his body as a "discarded corpse" (Egan, 1990, p. 38). He is convinced that by transplanting his brain into a young clone's body he will be able to preserve his mind, a very precious part of his self, which is "full of memories of great music and literature and art, full of moments of joy and insight from the finest psychotropic drugs, full of ambitions that, given time, might change the course of civilisation" (Egan, 1990, p. 44). Having embraced the Cartesian mind/body dualism in his privileging his mind over his body, Gray turns the transhumanist ideal of brain transplant into a reality by eventually having his brain uploaded into his clone's body.

However, the illusion that transplanting Gray's brain into a clone's body, namely, separating his mind from his body will preserve his consciousness and identity intact is completely shattered when the brain transplant ends disastrously at the end of the story. After the brain transplant operation, Gray's self is split between his old body and the body of the Extra to which his brain has been transferred. This tragic result of Gray's brain transplant operation, thus, casts doubt on the transhumanist view of the human brain as a "computational machine", which can be extricated from the body as expressed in Kurzweil's idea of singularity (Tirosh-Samuelson, 2010, p. 38). Prior to Gray's brain transplant, his team of neuroscientists have carried out brain transplant trials both among Extras and between Extras and human volunteers. Some of these trials have resulted in complications like "paralysis, sensory dysfunction, and sometimes even death" (Egan, 1990, p. 39). The interdependence of the body and the brain is proposed as the possible reason for these results in the story:

Brain and body grow and change together throughout life, becoming increasingly reliant on each other's idiosyncrasies, in a feedback process riddled with chaotic attractors-hence the unavoidable differences, even between clones. In the body of a human (or an Extra), there are thousands of sophisticated control systems which may include the brain, but are certainly not contained within it, involving everything from the spinal cord and the peripheral nervous system to hormonal feedback loops, the immune system, and, ultimately, almost every organ in the body. Over time, all these elements adapt in some degree to the particular demands placed upon them-and the brain grows to rely upon the specific characteristics that these external systems acquire. A brain transplant throws this complex interdependence into disarray [...] (Egan, 1990, p. 39)

It is highlighted that human consciousness is formed through an interplay between the mind and the body as they change and develop through new experiences and interaction with an environment in flux. Namely, the "human brain is part of a highly complex and integrated organism" that cannot be reduced to brain functions like intelligence (Tirosh-Samuelson, 2010, p. 38). Therefore, "it is an illusion to assume that human essence can be extracted at will just like we extricate information from a computer chip" (Pastourmatzi, 2009, p. 211). Moreover, in her criticism of Hans Moravec's scenario of transferring human consciousness into an external entity without any effect on the identity of the

individual, Hayles states that *"how could anyone think that consciousness in an entirely different medium would remain unchanged, as if it had no connection with embodiment?"* (1999, p. 1). In parallel with Hayles' argument, Egan's story also underscores that the transhumanist ideal of extracting the brain from the body without any effects on human consciousness and self is doubtful and unrealistic as proved by Gray's fragmented consciousness and disintegration of his identity after the brain transplant.

Despite being aware of the dangers of such radical medical interventions and remembering his parents who *"had both died years before (on the operating table - an almost inevitable outcome of their hundreds of non-essential transplants)"*, Gary still undergoes the brain transplant and suffers from the consequences of a risky operation that he does not actually need similar to his parents (Egan, 1990, p. 40). The brain transplant fails to provide a complete transfer of the contents of Gray's brain to the clone's body. Accordingly, the *"remnants of his brain in [his old] body retain[ing] enough memory and personality make him believe that he, too, was Daniel Gray"* (Egan, 1990, p. 47). It is ironic that instead of splitting his mind and body, Gray ends up splitting his self. Following his brain transplant surgery, he wakes up to find that he is trapped in his old body, which is numb. *"Unable to move or make a sound"*, he feels *"utterly helpless and humiliated"* (Egan, 1990, p. 44). Although a certain period of physiotherapy restores his motor control and sense of touch over time in his old body, he can never regain his neurological faculties such as *"power of speech"* and *"the necessary modes of thought"* (Egan, 1990, p. 47).

Gray is initially not cognizant of the fact that his brain transplant has actually been completed and *"part of his brain is left in a decrepit and mute body, still conscious of its treatment as leftover meat"* (Burnham, 2014, p. 54). Thus, the Gray in his old body falsely believes that *"something must have gone wrong, late in the operation, forcing them to cancel the transplant after they had cut up his brain"* (Egan, 1990, p. 45). His desperate attempts to *"regain what he [has] lost"* via certain treatments make him swear that *"he would never try the transplant again; he would be faithful to his own body, in sickness and in health"*, emphasizing his regret for attempting to disconnect his body and mind (Egan, 1990, p. 46).

At the end of the story, when Gray is introduced to Extra D12, the clone to whom his brain has been transplanted, he eventually perceives the sad and shocking reality: *"There [are] now two Daniel Grays [...] One had everything: The power of speech. Money. Influence. Ten thousand servants. And now, at last, immaculate health. And the other? He had one thing only. The knowledge of his helplessness"* (Egan, 1990, p. 47). This shows that Gray has lost his sense of self as a whole person since he is split into two Daniel Grays, one in the body of Extra D12 and one in his original body. Gray's alienation as a result of the detachment of his organic brain from his physical body could be deciphered within the psychoanalytic framework. Based on the psychoanalytical theories of Freud and Lacan, the interrelation between mind and body is decisive for the formation of one's self. Freud emphasizes that the instincts, in other words, unconscious bodily drives and desires *"represent the somatic demands upon the mind"* (1940/2000, p. 4959). Freud asserts that a human's instinctual drives, bodily needs, desires and impulses, particularly sexual and aggressive drives are what determine his/her behaviours, thoughts and feelings (1940/2000, p. 4957). By highlighting the interdependence of body and mind in the identity formation of an individual, Freud indicates that the unconscious drives and desires can never be fully removed from human life; thus, they become a constant reminder of the centrality of the body for human self.

The French psychoanalyst Jacques Lacan, on the other hand, situates the identification with the body image as the first layer of the ego. When the infant identifies him/herself with the mirrored image, s/he gains mastery over its chaotic bodily experience and the disturbances initiated by the drives (1949/1977, p. 4). Lacan also states that the human subject must be integrated into the Symbolic Order, mediated by the signifiers such as the words, behaviours and gestures of the others so that the infant is progressively informed of its bodily coherence and unity (1957/1977, p. 112). In brief, both Freud and Lacan affirm that the interplay between the mind and the body is central in one's identity formation. It is through this interaction between the body and the mind that one gains a coherent sense of self and identity.

Tracing the theories of Freud and Lacan, modern psychoanalytic studies also maintain that emotive and cognitive processes have their roots in the body because they are interlinked and exist to make

interaction with the world (Fuchs, 2009, p. 8). It is denoted that embodiment impairments play a significant role in disturbances that primarily affect one's sense of self. Thus, the break of bodily functioning and the disconnection of intercorporeality could lead to a loss of the link between the self and the world, resulting in an alienated self (Fuchs & Schlimme, 2009, p. 571). In this sense, the psychoanalytic view of the inseparability of the mind and the body for a coherent human self can explain why Gray's brain could not be totally transferred to the clone's body. As Gray comes to understand, "*processes that constituted human self-awareness were redundantly duplicated in the most primitive parts of the brain*" (Egan, 1990, p. 47). As revealed by the complexity of the brain-body relationship which can be irrevocably impaired with the attempt of separating the physical body from the organic brain, the transhumanist ideal of brain transplant is proved to be quite controversial in the story.

Adopting a psychoanalytic perspective, F. Baumann also criticizes the mind-body distinction radicalized by the transhumanist discourse. Baumann asserts that since "*the relation one has to one's self is certainly in a large part a matter of one's vulnerable, mortal, finite body, its moods and appetites and physical capacities*", transhumanists' interpretation of the body as obsolete and discardable would "*ultimately loosen our sense of identity*" (2010, p. 75). As such, since Gray's mind has perceived and reacted to the world in relation to his body throughout his life, the split of his mind from his body and the transfer of his brain into his Extra has resulted in the loss of his sense of integrity and identity. On the one hand, he feels that he is still himself in his old body because "*all his memories told him he was Daniel Gray*"; on the other hand, he has gradually come to awareness that "*the other Daniel Gray*" in the body of Extra D12 "*without a doubt - the more complete Daniel Gray - had achieved his lifelong ambition*" now that the brain transplant has been carried out despite its complications (Egan, 1990, p. 47). Ending his story with Gray's realization that human consciousness is "*the most physical of things*" and that it is naive to expect that it can "*still be kept intact*" after cutting up it "*like a starfish*", Egan showcases how the transhumanist ideal of disconnecting consciousness from the body poses a great danger to the integration of human self and identity (Egan, 1990, p. 47; Pastourmatzi, 2009, p. 212).

Conclusion

In the modern era in which lots of scientific and medical breakthroughs have been achieved, the question of what could be the potential impacts of further advancements on the human condition in the future makes such an analysis of transhumanist ideals as represented in Egan's story topical and worth-pondering. A critical transhumanist analysis of Egan's "The Extra" makes it clear that it is vital to perceive transhumanism as "*a set of dynamic and diverse approaches to the relationship between technology, self, and society*" (Marsen, 2010, p. 86). Egan's story offers us the chance to contemplate on the implications of a transhumanist future from diverse aspects ranging from the possible effects of transhumanist technologies on the embodiment and consciousness of the individual to the economic and social consequences of such technologies in relation to the central concerns of ethics and equality.

As the representative of transhumanist individual, Egan's protagonist Daniel Gray's dependence on his clones, namely his Extras, as organ donors and his eventual brain transplant operation exemplify how the abuse of enhancement technologies could lead to catastrophic consequences both for the individual and society. On an individual level, Gray's brain transplant surgery that results in his fragmented consciousness and alienated self brings the transhumanist ideal of transplanting human brain into an external body/entity into question by showing its potential to sever an individual's ties not only with his/her own body but also with the entirety of his/her existence. On a societal level, the enjoyment of transhumanist technologies only by the privileged minority at the expense of both lower-class people as experiment subjects and clones as discardable objects that serve for the enhancement of the wealthy and powerful could be anticipated to become a major issue of social justice, equality and ethics in a transhumanist future.

To conclude, for transhumanism to be a giant leap for humanity, it needs to ensure not only the improvement of human capabilities by means of various technologies but also the conception and creation of an inclusive, ethical and egalitarian transhumanist future in which human life will be intricately interconnected with the scientific, social, economic, ethical and individual dimensions of an enhanced state of humanity.

References

- Baratta, C. (2012). *Introduction*. C. Baratta (Ed.). *Environmentalism in the realm of science fiction and fantasy literature* (1st ed., pp. 1-8). Cambridge Scholars Publishing.
- Bauman, Z. (2001). *The individualized society*. (1st ed.). Polity Press.
- Bauman, Z. (2010). *Living on borrowed time: conversations with citlali rovirosa-madrado*. (1st ed.). Polity Press.
- Baumann, F. (2010). Humanism and transhumanism. *The New Atlantis*, 29, 68-84. Retrieved June 10, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/43152560>
- Bergsma A. (2000). Transhumanism and the wisdom of old genes is neurotechnology as source of future happiness? *Journal of Happiness Studies*, 1(3), 401-417. Retrieved 09 March, 2023, <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1010016532529>
- Bostrom, N. (2003). The transhumanist FAQ: a general introduction. version 2.1. *World Transhumanist Association*. Retrieved May 20, 2023, from <https://nickbostrom.com/views/transhumanist.pdf>
- Bostrom, N. (2014). *Why I want to be a posthuman when I grow up*. R. L. Sandler (Ed.). *Ethics and Emerging Technologies* (1st ed., pp. 218- 234). Palgrave Macmillan.
- Braidotti, R. (2013). *The posthuman*. (1st ed.). Polity Press.
- Burnham, K. (2014). *Greg egan*. (1st ed.). University of Illinois Press.
- Davis, M. (2013). Mind and matter in “the picture of Dorian Gray”. *Victorian Literature and Culture*, 41(3), 547-560. Cambridge University Press. Retrieved June 13, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/24575691>
- Descartes, R. (2006). *A discourse on the method of correctly conducting one's reason and seeking truth in the sciences*. (I. Maclean, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 1637)
- Egan, G. (1990). The Extra. *Eidolon: The Journal of Australian Science Fiction & Fantasy*, 1(2), 33-48. Retrieved Feb. 13, 2022, from http://eidolon.net/eidolon_magazine/issue_02/02_extra.htm
- Elliott, C. (2003). Humanity 2.0. *The Wilson Quarterly* 27 (4), 13-20. Retrieved April 21, 2023, from <https://www.jstor.org/stable/40260800>
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality. Volume 1: An Introduction*. (R. Hurley, Trans.). (1st ed.). Pantheon Books.
- Freud, S. (2000). An outline of psychoanalysis. I. Smith (Ed.), *Freud Complete Works* (pp. 4954-5011). Retrieved April 16, 2023, from https://www.valas.fr/IMG/pdf/Freud_Complete_Works.pdf. (Original work published in 1940)
- Fuchs, T. (2009). Embodied cognitive neuroscience and its consequences for psychiatry. *Poiesis & Praxis*, 6, 219-233. Retrieved April 15, 2023, from <https://www.researchgate.net/publication/285872675>
- Fuchs, T. & Schlimme, J. E. (2009). Embodiment and psychopathology: a phenomenological perspective. *Current Opinion in Psychiatry*, 22, 570-575. Retrieved May 11, 2023, from <https://pdfs.semanticscholar.org/636c/188034be12926c97c50798cf9856a8d4f21d>
- Hayles, K. N. (1999). *How we became posthuman: virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. (1st ed.). The University of Chicago Press.
- Hayles, K. N. (2010). Wrestling with transhumanism. G. R. Hansell & W. Grassie (Eds.), *H± Transhumanism and Its Critics* (1st ed., pp. 215-226). Metanexus Institute.
- Huxley, J. (1959). *New bottles for new wine*. Chatto & Windus. (Original work published 1957).

- Klichowski, M. & Marciniak, M. (2013). The paradox of commodification of the body in the society of consumption and cyborgization. *Educational Studies*, 29, 153-167. Retrieved Jan. 14, 2023, from <https://www.researchgate.net/publication/270624269>
- Lacan, J. (1977). The mirror stage as formative of the function of the I as revealed in psychoanalytic experience. A. Sheridan (Trans.), *Ecrits: A Selection* (pp. 1-5). Routledge. (Original work published 1949)
- Lacan, J. (1977). The agency of the letter in the unconscious or reason since Freud. A. Sheridan (Trans.), *Ecrits: A Selection* (pp. 111-136). Routledge. (Original work published 1957)
- LaTorra, M. (2010). *Transhumanism: threat or menace? a response to Andrew Pickering*. G. R. Hansell & W. Grassie (Eds.), *H± Transhumanism and Its Critics* (1st ed., pp. 205-211). Metanexus Institute.
- Marsen, S. (2010). *Playing by the rules-or not? constructions of identity in a posthuman future*. G. R. Hansell & W. Grassie (Eds.), *H± Transhumanism and Its Critics* (1st ed., pp. 84-93). Metanexus Institute.
- Marx, C. (2011). *Capital: A critique of political economy. volume i book one: the process of production of capital*. F. Engels (Ed.). (S. Moore & E. Aveling, Trans.). Progress Publishers. Retrieved June 22, 2023, from https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Capital-Volume_I.pdf. (Originally published 1867)
- Marx, C. & Engels, F. (1969). *The communist manifesto. Marks & Engels selected works*. Vol. One. (pp. 98-137). Progress Publishers. (Original work published 1848)
- More, M. (1990). Transhumanism: towards a futurist philosophy. *Extropy*, 6, 6-13. Retrieved April 19, 2023, from <http://fennetic.net/irc/extropy/ext6.pdf>
- More, M. (1998). The extropian principles version 3.0: a transhumanist declaration. Retrieved June 27, 2023, from http://www.mrob.com/pub/religion/extro_prin.html
- Pastourmatzi, D. (2009). Flesh encounters biotechnology: speculations on the future of the biological machine. In Z. Detsi-Diamanti & K. K. Mitakou & E. Yiannopoulou (Eds.), *The Future of Flesh: A Cultural Survey of the Body* (pp.199-221). Palgrave Macmillan.
- Peters, T. (2010). *Transhumanism and the posthuman future: will technological progress get us there?* G. R. Hansell & W. Grassie (Eds.), *H± Transhumanism and Its Critics* (1st ed., pp. 147-175). Metanexus Institute.
- Tirosh-Samuelson, H. (2010). *Engaging transhumanism*. G. R. Hansell & W. Grassie (Eds.), *H± Transhumanism and Its Critics* (1st ed., pp. 19-52). Metanexus Institute.
- Vint, S. (2007). *The bodies of tomorrow: technology, subjectivity, science fiction*. (1st ed.). University of Toronto Press.
- Wolfe, C. (2009). *What is posthumanism?* (1st ed.). University of Minnesota Press.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Yağmur KIZILAY

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

AHMET MİTHAT EFENDİ’NİN “MÜŞAHEDAT”INDA İKTİSADİ İLİŞKİLER VE GİRİŞİMCİ RUH

Economic Relations and Entrepreneurial Spirit in Ahmet Mithat Efendi’s Müşahedat

Doktora Zöhre EKİNCİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Van, Türkiye. erdalzehra13@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
28.08.2023

Kabul/Accepted
24.12.2023

Sayfa/ Page
36-45

Öz

Ekonomi, yaşamın her alanına hükmeden dinamik yapıya sahiptir. Her zaman aynı olmasa da insanların tümünün yaşam döngüsü, her durumda para odaklı dönüşümlerden belli ölçülerde etkilenir. İnsanlığın yeryüzünde görünür kıldığı, sosyal ve beşeri bilimlerin ilgi odağında yer alan bütün maddi ve manevi birikimin gerisindeki temel güdüleyicinin ekonomiye bakan yönü, ağırlık noktasını oluşturur. Bu durum bilim, teknoloji ve kültürel devinimlerin ilerleme süreçlerinin gerisindeki belirgin tez olarak öne çıkar. Bütün kültürlerde varlık gösteren ekonomi merkezli yaşamın izleri, güzel sanat dallarında da önemli bir yere sahiptir. Bazı edebi eserler, özellikle roman türü, yazıldıkları dönemde yaşamın fotoğrafı olduklarından, sanatçının kadrajında görülmeleri ölçüsünde insanı ekonomik ilişkiler ağı içinde yansıtmaktadır. Osmanlı yazarlarının, Türk romanının başlangıcından itibaren, sonradan İttihat ve Terakki'nin 'milli burjuvazi' oluşturma programının da bir yansıması denebilecek iktisadi girişim fikrini işlediği gözlenmektedir. Bunlardan biri olan Tanzimat dönemi sanatçısı Ahmet Mithat Efendi, 19. yüzyıl romantiklerinin de etkisiyle roman kişilerini, yüzyılın 'çalışma fikri'ni yansıtmak için küçük çaplı iktisadi teşebbüsler içinde model olarak gösterir. Yazarın yakından ilgilendiği iktisadi gelişim düşüncesinin yansıdığı eserlerinden biri olan *Müşahedat*, üretim fikrini geçerli ve önemli bir değer olarak öne çıkarır. Bu makale, yazarın anılan eserine yansıyan, iktisadi girişimcilik fikrini dönemin ruhu içinde çözümlemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, Ahmet Mithat Efendi, edebiyat ve iktisadi girişim, milli burjuvazi

Abstract

The economy has a dynamic structure that dominates every aspect of life. Although not always the same, the life cycle of all human beings is affected to a certain extent by money-oriented transformations. The economic aspect of the basic motivator behind all the material and immaterial accumulation that humanity has made visible on earth, which is at the center of interest of social and human sciences, constitutes the center of gravity. This stands out as the prominent thesis behind the progress of science, technology and cultural movements. The traces of economy-centered life that exist in all cultures also have an important place in fine arts. Since some literary works, especially novels, are photographs of life in the period in which they were written, they reflect the human being within the network of economic relations to the extent that they are seen in the frame of the artist. Since the beginning of the Turkish novel, Ottoman writers have been dealing with the idea of economic enterprise, which can be seen as a reflection of the program of the Committee of Union and Progress to create a 'national bourgeoisie'. One of them, the Tanzimat period artist Ahmet Mithat Efendi, with the influence of the 19th century romantics, shows his novel characters as models in small-scale economic enterprises that reflect the 'idea of work' of the century. *Müşahedat*, one of the works reflecting the idea of economic development that the author is closely interested in, emphasizes the idea of production as a valid and important value. This article analyzes the idea of economic entrepreneurship reflected in the aforementioned work of the author.

Keywords: Turkish novel, Ahmet Mithat Efendi, literature and economic enterprise, national bourgeoisie.

Atıf/Citation: Ekinci, Z. (2023). Ahmet Mithat Efendi'nin *müşahedat*'ında iktisadi ilişkiler ve girişimci ruh. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 36-45.

Giriş

Ekonomi, yaşamının her alanına hükmeden dinamik bir yapıya sahiptir ve her zaman aynı olmasa da insanların tümünün yaşam döngüsü, her durumda para odaklı dönüşümlerden belli ölçülerde etkilenir. Dünya nüfusunun hızla artmasından doğan yeni ihtiyaçlar, teknolojik gelişmeler, artan ticari ilişkiler her toplumun bu dönüşümlerden payına düştüğü ölçüde etkilenmesini kaçınılmaz kılar. Gelişmiş ülkeler kendileri için tüketilebilir yeni hammadde arayışları içerisine girerek 'kıt kaynaklar'ın paylaşılma problemine neden olurken, sürekli değişen toplum yapısı beraberinde gelir düzeyine göre sınıflandırılmayı da getirir. Böylelikle insanların mal edinme arayışı tek başına ekonomik bir problem olarak karşımıza çıkmaz aynı zamanda sosyo-kültürel ve politik boyutlarıyla da insanlığın gündemini sürekli meşgul eder.

İnceleme nesnesi olsun ya da olmasın antropoloji, psikoloji, sosyoloji, siyaset, tarih, uluslararası ilişkiler ve edebiyat gibi sosyal ve beşeri bilimler alanında yazılan eserler, açık ya da örtük halde bir şekilde ekonomik olan ile bir bağa sahiptir. Bunun gibi güzel sanatlar alanında, durum ya da olayların gerisinde ana veya ara motive edici etmen olarak iktisadi olguların etkisine dair çok sayıda gözlem ve inceleme yapılabilir.

Toplumsal hayatın her alanında görülen iktisadi meseleler kimi zaman sanat eserlerinin oluşum sürecine de etkin şekilde yansiyabilir. Klasik ve neo-klasik iktisadın 'Homo Economicus' olarak gördüğü insanın her tür davranışına etkileyen rasyonel tutumlar toplamının gerisinde, ekonominin göz ardı edilemez tesirinin olduğunu vurgulamakta yarar vardır. İnsan ilişkilerinin temelinde güçlü bir konumda olan ekonominin, birçok disiplinin buluşma noktasında yer alışı, onu kaçınılmaz olarak multi-disipliner bir odağa çeker. Bazı edebi eserler, özellikle roman türü, var oldukları çağdaki yaşamın yansıtıcısı olduklarından, sanatçının kadrajında görülmeleri ölçüsünde insanı, ekonomik ilişkiler ağı içinde gösterebilmektedir. Buradan hareketle roman türünün bir yanı sıra, en küçük detaydan büyük hareketliliklere kadar toplumların ekonomik davranışlarının güçlü bir yansıtıcısı olduğu, sadece bu niteliğinden ötürü birçok disiplinin merkezi ilgisi içinde yer aldığı söylenebilir. Çınla Akdere, günümüzün karmaşık sorunlarının tek disiplinin merceğinden çözümünün yetersiz kaldığını, 20. yüzyılın sonlarından itibaren kimi bilgilerin çerçevesinin belirginleştirilmesi için disiplinlerin birbirinden yararlanmasının zorunluluk halini aldığını belirtir. Yazar, günümüzde kimi bilgilerin soyut çerçevesini çizilebilir için diğer bazı disiplinlerden yararlanmanın zorunluluğunu vurgular (2017, s. 196-97). Edebiyat alanında da farklı disiplinlerden yararlanma gerekliliği toplumsal olguların çok boyutlu yaşanmışlıkları ile bağ kurmasından kaynaklanır. Edebi yapıtların sosyal yaşama dokunması, günümüzün sorunlarıyla fazla iç içe oluşundan dolayı kaçınılmazdır. Roman gibi, hayatı bütünlüklü kapsayan edebi türler için de bu bir zorunluluk halini almıştır. Günümüzün gittikçe karmaşıklaşan toplumsal dinamikleri, romanın her zaman insani ve beşeri bilimlerin ilgi kümesinde görünmesini kaçınılmaz kılmıştır.

1. EDEBİYAT VE İKTİSAT İLİŞKİSİ

Sosyal bilimlerin insan davranışlarının karmaşasının bir sonucu olduğunu belirten Hüseyin Şahin, sınırları fazlasıyla iç içe geçen disiplinlerin birbirinden yararlanmasının gerekliliğine ve bunun ayrıştırılmasının güçlüğüne vurgu yapar (1997, s. 7). Duygu Büyükyazıcıoğlu, iktisadın çok yönlü doğasının, onu tanımlamayı ve tek kategoride incelemeyi güçleştirdiğini ifade eder. Yazara göre fizik, kimya ve matematik konusu olabileceği gibi felsefe, tarih ve edebiyat konusu da olabilen iktisadın "diğer disiplinlere sıfır noktası, birçok sosyal bilimde olduğu gibi belirsiz"dir (2017, s. 57). Çınla Akdere'ye göre edebiyat ve iktisadın birbiri ile ilişki zemini, ikisinin zaten doğasında vardır. Gelir dağılımı, zenginlik, kâr ve zarar gibi konular iktisadi konular olmasına rağmen bunların kazanımı ve harcaması kısacası gündelik yaşama yansımaları bir sosyal bilim alanı olarak değerlendirilir (2019: 64). Deniz Kılınçoğlu, "edebiyat iktisat ilişkisi ve edebiyatın bir iktisat eğitim aracı olarak" kullanımının neredeyse ekonomi tarihi kadar eski olduğunu öne sürer (2017, s. 231). Ülgener; Lionel Robbins'ın 20. yüzyıl iktisatçısının yalnız teknik verilerle kalmadan çağın edebi ürünlerini de dikkatle incelemesi gerektiğini, bazen edebi bir eserden topluma dair çok sayıda ekonomi kitabının vereceğinden daha fazlasını öğrenmenin mümkün olduğunu söylediğini aktarır (2008, s. 148). Ülgener, iktisadi zihniyet analizine "insansız ve ruhsuz" başlanmaması gerektiğini şu sözlerle dile getirir:

[İ]ktisadi yaşayış, nerede ve hangi zamanda olursa olsun, yalnız mal ve eşya yığınlarının bir araya gelişinden ibaret bir madde dünyası değildir. Bütün o yığınların altında ve gerisinde kendine has tavır ve davranışları ile insan gerçeği yatar. Kapitalizmi, söz gelişi, kapitalizm yapan yalnız dış görünüşü ile para, sermaye akımı yahut o akımların gövdeleştirdiği kuruluşlar değil, aynı zamanda ve belki daha önemli ölçüde çağın tipik insanının davranış biçimi, tercihleri ve bütün bunların toplam ifadesi olan yaşayış normlarıdır. Pre-kapitalist insan için de aynı şey söylenebilir. O da içinde yaşadığı dış kalıpların basit bir fonksiyonu olmaktan çok çevreye ve maddî eşyaya belli bir bakış açısı ile kısaca, bütün bir iç dünyası ile karşımıza çıkar (M, s, 12).

Adem Levent, insanların gündelik yaşamı sürdürme adına maruz kaldığı zorlu çalışma koşulları, bunun getirdiği yabancılaşma, kadın ve çocukların işçi olması gibi birçok olgunun, edebiyat-ekonomi ilişkisinde merkezi bir noktada yer aldığını, benzer durumların edebiyat ve kapitalizm bağlamında da değerlendirilebileceğini söyler (2019, s. 174-175). Deniz Kılınçoğlu roman, iktisat ve tarih arasındaki yakın bağı şu sözlerle anlatır:

Kurgusal bir tür olan romanın tarihsel bağlamı içinde anlaşılması için aynı dönemde yazılmış kurgusal olmayan metinlerle paralel olarak okunması gerektiği fikrinden yola çıkan bu yaklaşım, özellikle İngiliz ve Fransız edebiyat tarihi içinde, iktisat, tarih ve edebiyat arasında önemli bağlantıları ve karşılıklı etkileşimleri ortaya koyar (M, s. 234).

İktisat ve insan arasındaki karmaşık ilişkinin belirginlik kazandığı husus özellikle romanlarda izlenir. Mustafa Özel'e göre ekonominin reel, romanların ise kurgusal olması, ikisinin sağlam bir zeminde buluşması anlamına gelmez. Çünkü kurgu gerçeğin henüz meydana gelmemiş halini anlatır (2019, s. 28). Aydın, 17. ve 18. yüzyıllarda, burjuvazinin iktidara egemen olmasından sonra romanı da sahiplendiğini söyler. Yazara göre sanayii toplumlarında görülen "*ferdiyet, aşk, hassasiyet, yardımseverlik, iyilikseverlik*" gibi niteliklerin yerini "*para, erotizm, iktidar ve iktidar hırsı*" ve benzeri şeylerle yer değiştirdiğini ifade eder (2002, s. 353).

Romanın insan yaşamını aktarmada güçlü rolü bulunmaktadır. İnsan doğasında olan sahip olma ve güzelduyu birleşerek tahkiye eserlerde şekil bulur. Toplumların ekonomi üzerine kurulu çatışma ve çıkarları roman bağlamında gerçekleri ya da gerçekleşmesi muhtemel olanı yansıtır.

1870'li yıllardan itibaren Osmanlı ekonomi yazını ve romanı eş zamanlı gelişme göstermeye başlar. Daha önemlisi ise bu iki paralel çizginin zaman zaman kesişmesidir. Ahmet Mithat Efendi (1844-1912), Mizancı Murad Bey (1854-1917), Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957) ve dönemin diğer yazarlarının hikâye ve romanlarında ekonomik ve toplumsal sorunlara yer verdiği görülür (Kılınçoğlu, 2017: 232).

Şemsettin Sami'nin *Taaşşuki Talat ve Fitnat* (1872) romanında Fitnat'ın üvey babasının, kızını evlendirirken tercihini zengin olan Ali Bey'den yana kullandığı görülür. Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*'nda (1898) neredeyse eserin tümünde iktisadi çıkar ilişkilerinin etkileri bulunur. İyi bir eğitim almamış olan Bihruz Bey, babasının mal birikimini alafranga bir yaşam uğruna hesapsızca tüketirken parodik bir bakışa oturtulur.

Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* (1899) adlı romanının odak noktası, beyaz kadın ticaretidir. 19. yüzyıl Osmanlı toplumunda varlığını canlı şekilde sürdüren kölelik kurumu, Dilber'in sonu Nil nehrinde intiharla sonuçlanan hikâyesi üzerinden ele alınır. Nabizade Nazım'ın *Zehra*'sında (1896) kıskanç kadının; uzağına düştüğü eşini başka bir kadının tuzağına düşürerek iktisadi bir tükenişin içine sürüklediği ve onu bir sokak serserisine dönüştürdüğü görülür. Aynı yazarın *Karabibik* (1890) adlı eserinde de köylülerin ekonomik çıkara dayalı ilişkileri söz konusudur. Bir çift öküz için kızını biraz zengin birilerine verme derdinde olan *Karabibik*'in hikâyesi anlatılır. Görüldüğü gibi Osmanlı romanının başlangıcında insani ilişkilerin anlatımında ağırlıklı bir şekilde ekonomik ilişkiler ele alınır. İnsanın iktisadi davranışlarının izi, sadece Tanzimat dönemi ile sınırlı kalmayıp, sonraki süreçte yazılan birçok romanda sürülebilir.

2. AHMET MİTHAT EFENDİ'NİN EKONOMİK GÖRÜŞLERİ

Türk edebiyat tarihinde önemli bir yeri olan Ahmet Mithat Efendi, ilerlemenin temel prensiplerinden birinin çok yönlü ve çalışmak olduğunu düşünür (Mardin, 2008, s. 57). Yazarın, çalışma hayatıyla erken yaşta tanışmak zorunda kaldığı görülmektedir. Küçük yaşta babasını kaybettiği için ağabeyi ile birlikte yaşam güçlüklerinin üstesinden gelmek zorunda kalır. Ticaretle erken yaşta uğraşan Ahmet Mithat, eğitimini de sürdürürken, sonrasında, arkasından 200'e yakın eser bırakacağı yazarlık hayatına da atılır (Esen, 2014, s. 13-16). Ahmet Mithat'ın sonradan geniş bir akademik ilginin odağında yer alan bu eserlerinin bir kısmı da doğrudan ekonomi ile ilgilidir. Yazarın toplum için faydalı gördüğü düşüncelerini aktarıp benimsetmek ve yaygınlaştırmak amacıyla hemen her türde ve geniş bir konu aralığında ürün verdiğini söyleyen Yaşar Çakmak, onu, “*salt iktisatçı ya da salt romancı diye tanımlama*”nın zor olduğunu söyler (199, s. 33). Ahmet Mithat Efendi, insanların iktisadi davranışlarının din, gelenek ve kültür toplamından etkileneceğini şekillendiğini öne sürer. Yazara göre ülkenin ekonomik girişimleri yabancıların çıkarlarından uzak tutulmalıdır. Buna binaen devlet kendi halkının ekonomik gelişmeyi sağlayacak her anlamdaki adımını desteklemeli, kolaylaştırmalı, özendirme amacıyla ödüllendirmeli ve ihracat imkânları tanımalıdır. Şerif Mardin yazar hakkında şunları söyler:

Ahmet Mithat Efendi'nin Türkiye'de ilk popüler iktisat kitabını yazması bir rastlantı değildi. Ona göre iktisadi hayat, çalışma, emekle değer yaratma modernleşmenin ta kendisiydi. Önceleri yeni Osmanlı çevrelerine yakın olduğu sıralarda bile Türkiye'nin ilerlemesinin ancak çalışkan ve verimli bir Osmanlı 'Homo Economicus' yaratmak suretiyle sağlanabileceğine inanıyordu (M, s, 56).

Yazarın pek çok eseri arasında doğrudan ekonomi ile ilgili olan *Sevda-yı Sa'y-ı Amel* (1880), bireysel müteşebbis ruhun gerekliliğini anlatır. Eserde içten gelen bir gayretle yapılacak çalışmaların hem madden hem de manen kişiye kazanç sağlayacağı düşüncesi üzerinde durulur. *Teşrik-i Mesa'i* ve *Taksim-i Mesai* (1912) adlı eserlerde, iyi kazanç edinmede başarılı olabilmek için iş bölümü, iş birliği ve şirketleşmenin önemi üzerinde durulur. Yazar *Ekonomi Politik*'te (1879), iktisat ve iktisat tarihi açısından yeni sayılan bu bilim dalını halk düzeyine indirerek anlatmaya çalışır. Son olarak da *Hall-ül Ukad* (1890) adlı eserinde mübadele, zenginleşme, para, iktisadi politikalar ve Batılı bazı ekonomistlerin görüşleri ele alınır. Yazarın yanlış batılılaşma ve iktisadi kalkınmaya dair görüşlerinin belirgin biçimde görüldüğü romanlarından olan *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'de, (1875) varlıklı bir ailenin çocuğu olan Felatun Bey'in lüks düşkünlüğü ve kazanmadan, baba parası ile sürekli harcamalar yapması karşısına küçük yaşta annesini ve babasını kaybeden yoksul bir çocuk olan Rakım Efendi'nin bireysel bağlamda ekonomik açıdan kalkınması konur ve bu iki tip üzerinden sürekli karşılaştırmalar yapılır. Makalede söz konusu olan *Müşahedat*'ın (1890) ele aldığı sorunlar arasında da iktisadi gelişme ve girişimcilik ruhu başat roledir. Kılınçoğlu, yazarın bu romanda “*okuyucuyu çok çalışma ve girişimciliğe dayalı kapitalist bir ruhu*” benimsemeye davet ettiğini belirtir (2017, s. 255).

2.1. Girişimcilik Ruh

Ahmet Mithat Efendi, *Müşahedat* adlı romanında girişimcilik, ticaret ve daha iyi bir gündelik yaşam sürdürme gibi temaları ele alır. Eserde ilk müteşebbis kişi hem kahraman anlatıcı hem de eserde roman kovalayan bir gazeteci-yazar olan Ahmet Mithat Efendi ile özdeşlik arz eder. Vapurda gördüğü modern görünüşlü iki kadından birinin kamara ortasında iyi giyimli zengin bir adamı tokatlaması yazarın dikkatini çeker. Gazeteci yazar, merakla takip ettiği kadınların yaşadığı mekânı öğrenir. Bu merakın gerisinde bir roman konusu yakalama düşüncesi vardır. Kadınlarla görüşme isteğine olumlu karşılık aldığına, “[o] gözler önünde gelişen romanı yazma aşkı”nın “*gönlünü ve canını*” bütünüyle sardığını düşünür (M, s. 49). Anlatıcı kahraman, eser boyunca yazarlık ve gazetecilik mesleğini icra etmek için birçok fedakârlıkta bulunur. Eserin kurgusuyla paralel yürüyen roman yazma edimi, gazeteci-yazarın da yakınlaştığı Agavni ve Siranuş adındaki kadınlardan edindiği hikâyelerin görünürlük kazanması ile birlikte ilerler.

Yazar, emek ve gayretin, yenilik fikriyle birleşmesi sonucu yazmaya başladığı romandan oldukça memnundur. Öyle ki bir süre sonra tüccar Seyit Mehmet Numan da yazma serüvenine kendisini

kaptırarak yazılanları görmek ister. Notların bir kısmının henüz temize çekilmemiş olmasını önemsemeyerek yazar dostuna “[b]izim de çorbada tuzumuz olsun, ben temize çektiririm. Notları öyle girişli çıkışlı, karmakarışık görmek doğal olacağı için, daha çok hoşuma gider,” der (M, s. 187).

Eserin başkişisi, yaşamında hiçbir zorlukla karşılaşmadan yaşayan ve üretmek için çaba göstermeyen insanların amaçsız ve mutsuz olduğunu düşünür. Ahmet Mithat, çalışmayan kimseleri eleştirir, bunların “dünyada merak edilecek, öğrenilecek, o noktada dersler alınacak, eğlenilecek şeyler bulunmadığı kanısıyla iç sıkıntısından” kurtulamayacağını düşünür. Oysa çalışkan insanlar böyle değildir. Onları üretken bulur. Üretmeyen insanlar ise gereksinimleri ve istekleri önlerine sürekli hazır olarak taşıdığı için ‘yükümlülük’ duymazlar. Eserde Seyit Mehmet Numan’ın kızı da bu durumun belirgin örnekleri arasında gösterilir. Üretken ve disiplinli bir iş insanının tek çocuğu olan kızı beden, ahlak ve zihinsel yapısı itibariyle olumsuz biri olarak betimlenir. Zamanında her istediğine erişebilmiş olması onda mutsuz, doyumsuz ve bencil bir kişilik gelişimine ortam hazırlamıştır. Öyle ki sevdiği adama evlenebilmek için arada engel olarak gördüğü başka bir kadını öldürtmekten imtina etmemiştir.

Roman boyunca çalışkanlık ve üretkenlik övülürken tembelliğin de zamanla bir hastalık şekline dönüştüğü savunulur ve aralarındaki fark; “*İşleyen demir pas tutmaz’ atasözünün tersi de doğrudur. Yani tembellik insanı çürütür,*” (M, s. 55) sözleriyle açıklanır. Durağanlık yerilir, üretici olmanın değeri vurgulanır. Orijinal üretimler yapmak için de uyanık bir zihne sahip olunması gerektiği savunulur. Eserde herhangi bir amacı olmadan gezintiye çıkmış bir kimsenin “*bir dükkânın önünde durup orada satılan tuhaf, ufak tefek şeyler*” seyretmesi örneği verilir. Çarşı pazarda “*tespih yapan, bıçak bileyen, kitap ciltleyen, ayakkabı diken sanatkârları uzunca bir süre seyredebilirsiniz*” (M, s. 55) diye yol gösterilir. Böyle bir gözlemden bu işlerin yapılmaya teşebbüs edileceği anlamı çıkmaz. Ancak tecrübeler birleştirilerek yeni bir üretim, farklı bir kazanç kapısının aralanması olasıdır. Yazar “*Böyle uyanık ve haberdar olanlar(ı) filozoflardan say*”ar (M, s. 56).

Tüccar Seyit Mehmet Numan; dürüst, çalışkan ve zeki olmasının yanında oldukça müteşebbis bir iş insanı olarak da sunulur. Bu tüccarın evrakı her piyasada değerlidir. Nedeni ise çok zengin olması değildir. Aksine ticari girişimlerdeki başarısıdır. Yazar Seyit Mehmet Numan’ın ticari ağlarını belirtirken imparatorluk coğrafyasının içinden konuşur:

Midilli zeytinyağcılarının kendisine verdikleri kredi ile İzmir’deki kuru üzümcü veya palamutçusunun hesabını görür. Ya da Fiyume’den İskenderiye’ye taşıdığı kâğıt ve kartonların bedelini Akka, Ladikya Antakya dolaylarından toplanıp Triyeste’ye sevk ettiği yün bedeliyle kapatır. Bir mücadeledir gidiyor. Bir dolaptır dönüyor ki, değme kafası çalışan gençlerin bile aptallaşacakları meydandayken, Seyit Mehmet Numan o ihtiyar kafasıyla bu işlerin hepsini muntazam bir şekilde yürütüyor (M, s, 143).

Her meslek grubunda yükselmenin ön koşulu, diğerlerinden farklı olarak biraz daha fazla çaba gösterilmesiyle mümkündür. Ticarete ise bu çaba üretken bir zihne evrilir. Yazara göre on kuruşa alınan malın on iki kuruşa satılması aslında kolay değildir. Çünkü ürünün yeni satıcısı buna fazladan bir şey eklemeyen piyasaya sunar. Tüccar, ürünü piyasaya sunarken farklılaşma ve yenilik yoluna gitmede yeteneksizlik gösterirse, girişimlerinde başarısız olur. Eserde tüccarın hesaplayamadığı kör dalışların, attığı yanlış adımların, sadece “*manevi sorumluluklar’la kalmayacağına, aynı zamanda ‘mal varlığının yok olmasına’*” da neden olacağına dair deneyim aktarılır (M, s. 143-144).

Yazar, devlet memuriyetine eleştirel tutumunu Seyit Mehmet Numan üzerinden gerçekleştirir. Aslen Mısırlı olan roman kahramanı Türkiye’de durumuna uygun memuriyetler ve kaymakamlıklar teklif edilmiştir. Dönemi itibariyle aslında çok iyi olan bu teklifler roman kahramanı tarafından reddedilmiştir (M, s. 146). Eserde aynı zamanda bir roman kahramanı olan Ahmet Mithat Efendi bunun nedenini tüccara sorar. Tüccar, ticari faaliyetleri dolayısıyla tanıdığı batılı ülkeler ve kimselerde zeki ve üretken kimselerin ticaretle ilgilendiğini söyler. Mısır’ın da bir zamanlar zenginleşmemesini ticaretin Kölemenler’in elinde bulunmasına bağlar. Osmanlı kültüründe insanların gözlerini devlet memuriyetine dikmiş olmasını eleştirir. Kazanç kapısı olarak göz dikilen devlet hazinesinin; ziraat, sanayi ve ticaretle dolacağını vurgular. Ülke halkının kolay ekmek kapısı olarak düşünüp tercih ettiği memuriyetin yeterli olmadığını bu durumun gelişmeyi ve üretimi sağlayacak en önemli iş sahalarını

gayrimüslimlere bırakacağını söyler. Aynı zamanda İttihat ve Terakki'nin bir politika olarak uyguladığı milli burjuva oluşturma düşüncesinin bir savunucusu gibi görünen Seyit Numan toplumsal eleştirisini şu sözlerle sürdürür:

Devlet adamlarının hepsi toprak sahibi, ticaret adamıdır. Herkes evinin geçimini ziraatı, ticareti aracılığı ile yapmıştır. Bu halde zekâ kavrayışı, gayret ve atılganlığı hükümetin gerek memurluk hizmetinde ve gerek askerlik hizmetinde bulunmaya yeterli görülenler, o şerefle de şereflenirler. Fakat evlerinin geçimi gene eski düzende devam eder (M, s, 148).

Seyit Mehmet Numan, İstanbul'a ilk geldiği yıllarda gördüğü manzara karşısında üzülür. Başka milletlerin kentteki yabancıların zenginleşme fırsatlarını “*yetmiş iki buçuk millet buraya dolarak ve kazanç yollarından her birini birisi yakalayarak bol kazançla*” gelişmesinin karşısında yerli halkın tek derdinin “daha çocukluktan kurtulmadan, devlet dairelerinde bir sandalye” bulmaya çalışmalarını çok yersiz bulur. Üstelik insanlar bu koltuklara gelirken yetkinlik de göz ardı edilir. Adeta ‘mevki’ye oturulduğu anda kendiliğinden bir bilgelik, uzmanlık geleceği sanılır ki bu da doğru değildir. Seyit Mehmet Numan böyle bir grup arasında iyi bir makam elde etmektense iş insanı olmayı tercih eder. “*Acizler güruhu*” gibi devlete yük olmaktansa kendi kendine yetebilmeyi seçer. Bu tercih aynı zamanda kendisini iyi hissetmesine, doğurgan, güçlü ve başarılı olma duygusuna yol açarak ruhunu da besler (M, s. 149-150). Ancak sadece “devlet memuriyeti”ne odaklı düşünmek bireyin kendi üretkenliğini keşfetmesini engellemenin yanı sıra ülkenin milli kalkınmasını da engeller niteliktedir. Zaten Osmanlı Devleti'nin yıkılışında da bu eksiklik bariz bir biçimde görülmüştür. Ticaretten ve sanayiden anlamayan yerli halk bir süre sonra gelişen milletlerin sömürgesinin muhatabı olmaktan kaçamamıştır. Ahmet Mithat bundan ders çıkarılmasını ister. Bu nedenle devlet memuriyetine odaklanarak yaşam kurulmasının anlamsızlığına ayrıca *Ekonomi Politik* adlı eserinde vurgu yapar. Ülke insanının gelişim ve kazanç adına üretkenliğine geçmesinin önemini vurgular.

Seyit Mehmet Numan bolluk ve berekete kâr ve kazanç yoluyla gidilebileceği konusunda ısrarlıdır. İnsanların gelirlerini milyonlara taşıyabileceğini söyler ve şöyle devam eder:

Avrupa'ya baksanız ya, gelirleri sayesinde her biri bir beyzadeden alâ! Ticari üstünlüklerini bizim memleketlerimizde deneyerek, bize bile büyüklük taşıyorlar. Onlar buranın zenginleri biz fakirleri sayılıyor (M, s. 150).

Ahmet Mithat Efendi, devletin son yıllarda yaptığı girişimlerin de fark edilmesini ister. Bu bağlamda Seyit Mehmet Numan, halkın henüz gözünün açılmadığını, devletin ise “*çeşitli tekstil fabrikaları aç(ıl)muş (...)* şişe, cam ve mum yağı yapmak için bile fabrikalar kur(ul)muş. *Kâğıthane, ipekhaneler yap(ıl)muş*” olduğu şeklindeki girişimleri anlatır. Ancak bu fabrikalardan pek çoğu toplum tarafından sahiplenilmediği, insanların yenilik arayışı olmadığı için yeni iş sahaları sağlayamamış hatta bir kısmı çalışamaz duruma gelmiştir (M, s. 151).

İnsanların büyük bir bölümü çok çalışır ancak çalıştığı karşılığını almaktan uzaktır. Ahmet Mithat Efendi buna da eleştirel bir tutumla yaklaşır. Ticaret insanı satacağı malın veya hizmetin pazarlama sürecini doğru tayin etmediği zaman harcadığı emek ve paranın karşılığını alamaz. Yazar bu durumu köylünün ürünlerini yetiştirip satış aşamasına getirerek elden çıkarmasına kadar geçen zaman zarfında yaşadığı sıkıntılar bağlamında ele alır. Köylü, ürünü yetiştirmek için öncelikli olarak tarla kirasına, tohuma, gübre ve toplama zamanında çalışana belli bir ücret ödemek zorundadır. Halkın durumu şu paragrafta belirginlik gösterir:

Bazıları hâlâ bir önceki senenin gübre parasını verememiş. Kimisi bu sene bahçe sahibinin peşin istediği kirayı nerden bulup da vereceği konusunda şaşkın... Bazısının öküzleri ihtiyar ve zayıfsa da değiştirmekten aciz. Bazısı patlıcan tarlalarını hazırlama zamanı gelmiş olduğu halde henüz yanaşma bulamamış olmasından ziyade üzgün (M, s. 59).

Köylü, yukarıda değinilenlerin yanı sıra, uzun süreli iş gücü emeği de harcar. Ancak ürünlerini sattıklarında kazançları oldukça azdır. Buna binaen çaresizliklerini “[b]iz çalışıyoruz, asıl madrabazlar kazanıyor,” (M, s. 59) sözleriyle dile getirirler. Bu ifadeler tarımsal alanda verdikleri çalışma ve gayretin karşılığının başkalarının eline geçtiğini ortaya koyar.

2.2. Birey Olabilmek İçin Girişimcilik

Eserde birey için en iyi övünç kaynağının “zenginlik” olduğu vurgulanır. Yazar bu vurgunun da yanlış anlaşılmasını istemez. Sözgelimi zengin bir ebeveynden kalan miras, çocuklar tarafından kullandığında evlat mirasyedi olarak tanımlanır. Oysa bu durum yadsınmaması gereken doğal bir döngüdür. Ancak zenginlikle eşdeğer değildir. Çünkü zengin olan kişi çalışmış ve üretmiştir. Bu nedenle taltif edilir (M, s. 154-55).

Ahmet Mithat'a göre insanın reşit olması, ekonomik özgürlüğünü elde etme yolunda bir çaba içinde olması demektir. İş sahibi olamayan insanın iradesinin hür sayılmayacağını belirten Ahmet Mithat, “*çalışma ve gayret*”i erdem olarak değerlendirir ve bunlar için çaba göstermeyen kişileri ise “*adam bile saymak istemez*” (M, s. 154).

İnsanların birey olmasının, kendi inisiyatifini kullanabilmesinin, kendi yaşamı üzerinde kendi kararlarının hâkim olmasının ön koşullarından biri de ekonomik özgürlüğün oluşmasıdır. Gündelik yaşam ihtiyaçlarını diğerlerine bağımlı olarak gidermek zorunda kalanlar, genellikle hür karar vermekte de sıkıntı yaşar. Çünkü harcamaları noktasında hesap verme zorunluluğu hissedilen durumlar söz konusudur. Eserdeki bazı kişiler, ekonomik bağımsızlığını kazanma noktasındaki üretkenlik serüvenini, kimi mecburiyetlere borçludur. Bunlardan biri olan Refet, Seyit Mehmet Numan'ın ticarethanesinde çalışır. Refet patronunun kızıyla evlenmek zorunda bırakıldığında, bu durumdan kurtulmak için işten atılma ihtimalini göz önünde bulundurmamak durumunda kalır. Ekonomik bağımsızlığını ise bireysel teşebbüsleri ile devam ettirebileceğine güvenini “*kendi başına ticaret edebilecek kadar tecrübe kazanmış*” olmasına dayandırır. Genç çalışanın bağımlı olmayışını müteşebbis kimliği ile beslediği söylenebilir (M, s. 226).

Yaşamını bağımlılıktan kurtularak kurmak zorunda olan başka bir roman kahramanı da Siranuş'tur. Nişanlısı tarafından kandırılarak parası alınan bu kadın ve Agavni adındaki arkadaşı bir süre Seyit Mehmet Numan'ın himayesinde yaşamak zorunda kalırlar. Yaşlı tüccarın kızı ile evlenmeyi reddeden Refet'in Agavni ile evlenmek istemesinden dolayı, tüccarın ekonomik desteğini çekmesi durumunda kimsesi olamayan Siranuş, Agavni ile Refet'in himayesine girmek zorunda kalacaktır. Ancak kadın kahraman onlara ya da başkalarına sığınarak yaşamak istememektedir. Siranuş, yazar dostu ile sohbetleri sırasında zihninde yer eden bu korkusunu dile getirir. Ahmet Mithat Efendi ile yaptıkları uzun konuşmalarının ardından kadın kahramanın kendi yetenekleri doğrultusunda iş bulması sağlanır. Yabancı dil ve piyano becerilerinden hareketle ders verebileceğine karar verilir. Böylece geçimini sağlayacak, hürriyetini başkalarının iradesine bırakmayacaktır. Siranuş, kendisini şu sözlerle açıklar:

Ben gururlu, kasıtlı bir kız değilim. Açgözlü hiç değilim. Henüz kendimi denememiş olsam da sanırım çok çalışkanım. Kimseye yük olmamak için kendim çaba göstererek, geçinme mutluluğunu elde etmek yolunda gece gündüz çalışmaya kendimi çok hüner buluyorum (M, s. 229).

Roman kahramanı olan Ahmet Mithat Efendi Siranuş'a kendisinde olan meziyetleri fark ettirir (M, s. 232). Diğer taraftan da yazar iç monolog aracılığıyla kadına hamilik yapan tüccara öfkesini, ona birey olarak ayakları üzerinde durmayı öğretmediği için şöyle yansıtır:

Onu bu vicdani mahkemede karşıya alıp sorguya çekmeli, suçlamalı, yargılayarak ceza vermeli! Çünkü tek bir işaretiyle kendi hakkı serbestlikten yararlanabilecek olan ergin bir insanı; yetmiş, seksen yaşındaki bunak düşünceleri ile dilencilik düzeyine indirgemıştır (M, s. 233).

Siranuş kısa süre içinde “*kendisine Osmanlı'nın itibarlı ailelerinden*” pek çok öğrenci bulur (M, s. 239). Başarılı öğretmen bununla da yetinmeyerek ilerleyen zamanlarda, eğitim gönüllülerinin de yardımı ile kız çocukları için yatılı bir dil ve musiki okulu açar (M, s. 240).

2.3. Gençlere Girişimcilik Dersleri

Eser, gençlere girişimcilik dersi verir niteliktedir. Ahmet Mithat, gece hayatı, alkol, çarpık ilişkiler gibi aslında gençlerin pek de kulak asmayacağı nasihatlerde bulunmanın anlamsızlığını vurgular. Gençlere sadece istihdam sağlamayarak onlara girişimcilik konusunda da deneyim aktaran Seyit

Mehmet Numan, yazar dostuna, gençlerin eğlence hayatına karışma konusunda çekimsiz davranmasının nedenini şöyle açıklar:

Ben gençlere yiyip içme, gülüp oynama, düşün kalkma, bu konularda israf etme diye hiçbir nasihatte bulunmam. Etkisi olmaz ki vereyim. Gençlere bu yoldaki konuşma ve nasihati tekrar etmek ve çoğaltmak, kendini onların gözünde gevezeliğe mahkûm etmeye varır. Dinlemeyecekleri, kabul etmeyecekleri sözleri neden söylemeli (M, s, 156).

Yaşlı tüccar, gençlerin dinlemeyeceği öğütler yerine onlara kabul edecekleri ve genç zihinleriyle gelişebilecekleri alanlarda rehberlik etmeyi tercih eder. Böylece üretkenliklerine katkıda bulunmayı ve zihinlerini farklı perspektiflere, kazanç kapılarına açmasını sağlayacaktır. Henüz denenmemiş yerlerde yeni tekniklerle zenginleşmenin yollarını açtığını şu sözlerle açıklar:

Benim Refet'e söylediğim sözler Odesa Varna yoluyla Rusya ve Avrupa'ya turfanda ürünler gönderirse, henüz açılmamış olan bu ticaret yolundan kendi de para kazanıp, bana da para kazandıracağını söylemekten ibarettir (M, s, 156).

Seyit Mehmet Numan'ın ticaret hayatında uyguladığı, genç Refet'e devrettiği bir ticari yöntemi de "turfandacılık"tır. Yaşlı tüccar, gençlere deneyim aktarılması noktasında öncülük yapmayı bir görev olarak bilir. Daha önceleri "fazlası ile küçümsen(miş)" olan turfandacılık işine yeniden canlılık kazandıran yaşlı tüccar, bu işin kendisine gelinceye kadar keşfedilemeyeşini ticari ürünlerin taşınacağı yolların eksikliğine bağlar. Roman kahramanı, ticarete ilerlemenin bir koşulunun da o dönem itibarıyla demiryolu gibi taşımacılıkta oldukça gerekli olan yolların eksikliğini şöyle açıklar: "Varna demir yolunun açılmasıyla Romanya yollarının ona bağlanması Seyit Numan'da bu fikrin doğmasına neden olmuştur" (M, s. 157). Kuşkusuz farkına varılan "turfandacılık" sadece bir örnek niteliğindedir. Ancak ticaret hayatında zengin olabilmenin pek çok yolu bulunmaktadır. İnsan zekâsı gerekli çabayı ve dikkati gösterdiğinde benzer yöntemlere ulaşabilecektir. Zaten aksi takdirde aynı yolların sürekli takip edilmesi sonucunda ticaret, tıpkı Osmanlı'nın son dönemleri gibi tekrara düşerek gelişimden uzak ve kayıp içinde bir döngüde dolanmaktan öteye geçemeyecektir. Ahmet Mithat Efendi bununla ilgili olarak şunları söyler:

Ticaret hayatında her şey keşiftir. Yeni kâr sağlayacak keşifler bulunmazsa, zaten bilinen yöntemler çok büyük kâr getiremezler. Çünkü gözü açık, uyanık olan binlerce diğer ticaret ustası, onun üzerine hücum ederek doğal ve mecburi olan rekabet de, onun kazancını azalta azalta zararlar kâr arasındaki farkı hemen eşit seviyelere getirir (M, s, 157).

Başarılı bir iş insanı olabilmek için disiplin zorunludur. Seyit Mehmet Numan'ın da ticarethanesi sadece iyi fikirler üretmenin sonucu değildir. Deneyimli tüccar, çalışma ahlâkını önemser, gerekli koşulları emrinde çalışanlara öğretir. İş disiplini ve dürüstlük gibi erdemler bu yaşlı tüccar için vaz geçilemeyecek öğretiler arasındadır. Bunu bilen çalışanlarından Refet, patronunun hassasiyetlerine dikkat eder. Yanına gelen arkadaşıyla berbere kadar gittiğinde izin alır ve ne kadar süre kalacağını bildirir. Oradan farklı bir yere geçmesi gerektiğinde de aynı izni tekrarlamak zorundadır. Bu durum yazar arkadaşının gözünden kaçmaz: "Kendisi bir şey söylemiyorsa da izinsiz bir yere, lokantaya dahi gitmemek derecelerindeki disiplin ve düzen her halde gözümden kaçmıyordu" (M, s. 71).

Sonuç

Ekonomik bir varlık olan insanın yaşamını sürdürebilmesi için temel maddi ihtiyaçlarının temini, belli bir mal varlığını edinmeyi zorunlu kılar. Bir ömür boyunca sürebilen bu zorunluluk, bazen hayatın anlamını yüklenir. İnsanın gelecek kaygısından güç alan mal biriktirme içgüdüğü, zenginleşmeyi getirir, bu durum belli bir kesimin elinde mal temerküzünü sağlarken gerideki yoksul yığınları yaşam standartlarının altında hayatını sürdürmeye mahkûm eder. Kültür ve sanat endüstrisi de ekonomik güçle doğrudan ilişkili bir zihinsel ameliyeler toplamı olarak toplumların entelektüel sermayesini oluşturur. Bunun dışında konusunu doğrudan ekonomik ilişkiler ağı üzerinden inşa eden bazı sanat eserleri, söz gelimi roman türü, yazarın bilinçli gözlem ve tutumlarının ürünü olmakla birlikte,

yansıttığı dönemin sosyal dokusuna dair multidisipliner yaklaşımlar için zengin karşılıklar verebilmektedir.

Sanatın oluşumundan, yayılmasına ve toplumu ruhsal ve zihinsel açıdan besleyen güçlü bir aygıt olmaktan, tüketilen bir nesneye dönüşmeye kadarki bütün süreçlerde ekonomik gücün belirgin etkisinin olduğu vurgulanabilir. Topluma ayna tuttuğu ölçüde edebiyat da insanları ekonomik hareketlilik süreçleri içinde ele alabilmektedir. Osmanlı Türk romanının ortaya çıkışı sırasında, batının sanayileşme hamlesi karşısında pasif durumda kalan aydınların, ekonomik hamleler peşinde modellik yapmaya çalışan kişiler yarattığı görülmektedir.

Ahmet Mithat Efendi, tematik zenginliği olan romanlarının birçoğunda, insanı ekonomik çabalar içinde göstererek dönemin toplumuna yol gösterici modeller ortaya koyar. Osmanlı Devleti'nin ekonomik gerilemesinden duyduğu rahatsızlığı, roman kişilerini sermaye edinme yolunda yönlendirerek İttihat ve Terakki'nin de bir politika olarak uyguladığı 'milli burjuvazi oluşturma' fikrini savunur. Sermaye birikimi ile ilgili, ilgi ve deneyimlerini romanlarında küçük ticari hamleler halinde serpiştirerek güçlü bir toplum olmanın yolunun sermaye edinmeden geçtiğini ortaya koymaya çalışır. Yazarın eserlerinden biri olan *Müşahedat* üretken, çalışkan ve müteşebbis kimseleri topluma örnek göstererek ekonomik ilerlemenin ön koşullarına göndermede bulunur. Ahmet Mithat, insanların yeteneklerinin farkında olarak doğru zamanda, doğru adımlar atmak suretiyle zenginleşebileceği tezini öne sürer. Memuriyeti bir tür aylaklık olarak gören yazar, bunu ekonomik gelişim önünde engel sayar. Yazar, gençlerin de kapitalizm karşısında durağan kalmamaları gerektiğini, özellikle yeni dönemin girişimci ruhuyla zenginleşmeye çalışarak birey olmalarının zorunluğunu vurgular. Roman boyunca insanların kötü alışkanlıklardan ve tembellikten uzak durarak çalışmasının ve istikrarlı bir biçimde ilerlemesinin gerekliliği anlatılır.

Kaynakça

- Ahmet Mithat Efendi (2017). *Müşahedat*. K. Çetinoğlu. (Haz.) (1. Basım). Özgür Yayınları.
- Akdere, Ç. ve Özge M. (2017). İktisat ve edebiyatın disiplinlerarası iletişimi: Stephan King'in ruhlar dükkânı romanında tüketim. Ç. Boz, K. Ögüt, A. D. Bozkurt, (Der.) *İktisat ve Diğer Bilimler*. (s.185-225) içinde. İletişim Yayınları.
- Aydın, D. G. (2010). Kapitalizmde bireyin sorgulanması: yabancılaşma ve demir kafes. *Amme İdaresi Dergisi*. 43 (2), 335-346.
- Büyükyazıcı, D. (2017). Bilinen toprakların ötesinde: iktisat ve sanat. *İktisat ve Toplum Dergisi*. (81), 54-69.
- Çakmak, Y. (1995). *Tanzimat sonrası iktisadi düşüncede Ahmet Mithat Efendi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Esen, N. (2014). *Hikâye anlatan adam; Ahmet Mithat* (1.Basım). İletişim Yayınları.
- Kılınçoğlu, D. T. (2007). Weber, Veblen ve Ahmed Midhat Efendi'nin kahramanları. E. Özveren (Der.). *Kurumsal İktisat*. (s. 441-472) içinde. İmge Yayınları.
- Kılınçoğlu, D. T. (2017). İktisadi düşünce tarihi kaynağı olarak edebiyat: geç Osmanlı imparatorluğundan üç örnek. Ç. Boz, K. Ögüt, A. D. Bozkurt. (Ed.), *İktisat ve Diğer Bilimler*. (s.231-263) içinde. İletişim Yayınları.
- Levent, Â. (2014). Edebiyat ve iktisat ilişkisinin George Orwell'ın eserleri üzerinden kurulması.. D. G. Aydın ve Ç. Akdere (Der.). *Edebiyattaki İktisat*. (s.163-177) içinde. (1. Basım). İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2008). *Jön Türklerin siyasi fikirleri: 1895-1908*. (3. Baskı). İletişim Yayınları.
- Nabizade Nazım. (2014). *Zehra*. (3. Basım). Dergâh Yayınları.
- Nabizade Nazım (2016). *Karabibik*. (1. Basım). Karbon Kitaplar Yayınları.
- Özel, M. (2019). *Romanperver iktisatçı*. (1. Basım). Küre Yayınları.

- Recaizade Mahmut Ekrem (2005). *Araba sevdası*. (1. Basım). İskele Yayınları.
- Samipaşazade Sezai (2004). *Sergüzeşt*. (2. Basım). Toker Yayınları.
- Şahin, H. (1997). *İktisat ilkelerine bakış*. (1. Basım). Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şemsettin S. (2019). *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*. (2. Basım). Bilge Kültür ve Sanat Yayınları.
- Ülgener, S. F. (1981). *İktisadi çözümlenin ahlâk ve zihniyet dünyası*. (1. Basım). Derin Yayınları.
- Ülgener, S. F. (2008). İktisat zihniyeti ve iktisat ahlâkı. *İş Ahlakı Dergisi*. 1 (1), 137-162.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Zöhre EKİNCİ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ORHAN KEMAL'İN HİKÂYELERİNDE EKONOMİK EŞİTSİZLİĞİN İZLERİ ÜZERİNE BAZI DİKKATLER

Some Attention on the Traces of Economic Inequality in Orhan Kemal's Stories

Sezer BENEK

Milli Eğitim Bakanlığı, Batman, Türkiye. sezer.benek@hotmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received

27.07.2023

Türk edebiyatının toplumcu gerçekçi kimliğiyle öne çıkan en önemli yazarlarından olan Orhan Kemal, elli altı yıllık yaşamı boyunca çok sayıda hikâye, roman, senaryo, şiir, anı kaleme almıştır. Yazın hayatına şiirle başlayan yazar, Nazım Hikmet'in etkisiyle düz yazıya yönelmiştir. Düz yazıya yönelmesiyle birlikte özellikle roman ve hikâyeleriyle uzun yıllar adından söz ettirmiştir.

Kabul/Accepted

24.12.2023

Toplumcu gerçekçi anlayışa bağlı kalarak eserler veren Orhan Kemal, hikâyelerinde toplumsal sınıflar arasındaki ekonomik eşitsizliği ön plana çıkarmıştır. Toplumun ezilen, sömürülen, hor görülen, dışlanan, küçümsenen, alay edilen her türlü kesiminin sesi olan yazar; onların acıklı hayat hikâyelerini, hayatta kalma mücadelelerini eserlerinin temel konusu yapmıştır. Onun hikâyelerinde, hikâye kişileri arasındaki sınıfsal eşitsizlik çokça hissedilir. Sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan hikâye kişileri, çoğu hikâyede maddî gücü elinde bulunduran sermaye sınıfı tarafından sömürülmüştür. Sömürülen bu hikâye kişileri, sınıfsal bilinçte olmadıkları için sermaye sınıfının sömürülerine katlanmak zorunda kalmıştır. Bu makalede de Orhan Kemal'in hikâye kişileri arasındaki sınıfsal ve ekonomik eşitsizlikler üzerinde durularak konu örneklerle somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Sayfa/ Page

46-62

Anahtar Kelimeler: Orhan Kemal, Sınıfsal Eşitsizlik, İşçi Sınıfı, Sermaye Sınıfı, Ekonomik Eşitsizlik.

Abstract

Orhan Kemal, one of the most important writers of Turkish literature who stands out with his social realist identity, wrote many stories, novels, scripts, poems and memoirs throughout his fifty-six years of life. The author, who started his writing life with poetry, turned to prose under the influence of Nazım Hikmet. As he turned to prose, he made a name for himself for many years, especially with his novels and stories.

Orhan Kemal, who produced works adhering to the social realist understanding, highlighted the economic inequality between social classes in his stories. The writer who is the voice of all segments of society that are oppressed, exploited, despised, excluded, despised and ridiculed made their sad life stories and struggle for survival the main subject of his works. In his stories, the class inequality among the characters is strongly felt. The characters of stories, who are exposed to class inequality, are exploited by the capital class that held the financial power in most of his stories. Since they have no consciousness about economical classes, these exploited characters had to endure the exploitation of the capital class. In this article, the subject will be tried to be concretized with examples by focusing on the class and economic inequalities among Orhan Kemal's story characters.

Keywords: Orhan Kemal, Class Inequality, Working Class, Capital Class, Economic Inequality.

Atıf/Citation: (2023). Orhan Kemal'in hikâyelerinde ekonomik eşitsizliğin izleri üzerine bazı dikkatler. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 46-62.

Bu makale, Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ danışmanlığında hazırlanan Orhan Kemal'in Hikâyelerinde Sosyal ve Ekonomik Eşitsizlik adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Yazın hayatına şiirle başlayan Orhan Kemal, Bursa Cezaevi'nde tanıştığı Nazım Hikmet'in etkisiyle roman ve hikâyeye yönelir. Nazım Hikmet, Orhan Kemal'in şiirlerini samiyetsiz, taklitler ve laf ebellikleriyle dolu olduğunu söyler (Bezirci, 1984, s. 21). Nazım Hikmet'le bir süre sonra dost olan yazar, eserlerini ona okutturur. Ve zamanla şiirlerindeki fazlalıklardan kurtulur. Ancak yine de onun gibi şiir yazmadığını düşünür. Nazım, bir gün Orhan Kemal'in romanını okur ve hayran kalır. Orhan Kemal'e, bundan sonra düz yazıya yönelmesi tavsiyesinde bulunur. “*Bırak şiiri, miiri birader, hikâye yaz, roman yaz sen... Şiirle ne uğraşıyorsun?*” (Önger, 1970, s. 3). Nazım Hikmet'in tavsiyesini dinleyen yazarın hikâye yazma serüveni böylece başlamış olur ve elli beş yıllık yaşamına 257 tane hikâye sığdırır.

Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz çizgisinde eserler veren yazar; şekil olarak Ömer Seyfettin, içerik olarak ise Sebahattin Ali geleneğini devam ettirir (Eliuz, 2020, s. 3). Yazar, 15.01.1966 tarihinde *Varlık* dergisine verdiği bir röportajında kendisini materyalist bir yazar olarak tanımladığını söyler. Orhan Kemal, gerçekçi bir yazarın en iyi bildiği şeyleri yazması gerektiği düşüncesindedir. Bilmediği, tanımadığı, yaşamadığı bir hayatı anlatmanın doğru olmadığını vurgular. Sanatçının toplumsal sorunları sanatı vasıtasıyla topluma aktarmasının bir görev olduğunu dile getirir (Bezirci, 1984, s. 48).

Yazar, ilk hikâyelerinde daha çok Çukurova'da çalışan tarım ve fabrika işçilerine yer vermiş. İstanbul'a taşınmasıyla birlikte kenar mahallede çalışan yoksul insanların acıklı yaşam mücadelelerini anlatmaya devam etmiştir. Yazarın hikâyelerinin çok büyük bir kısmı otobiyografik öğeler barındırır. Küçük yaşından beri çeşitli işlerde çalışıp ekmeğini kazanması, hikâyelerinde yoğun bir şekilde hissedilir. O yaşamadığı, görmediği, bilmediği hiçbir şeyi yazmadığını söyler. Öyle ki 1956 yılında yayımladığı “Arka Sokak” adlı hikâyesi kovuşturmaya uğrayınca, hâkim karşısına çıkar. Hâkim, konularını neden hep fakir fukaradan seçtiğini, ülkede varlıklı insanların hiç mi olmadığını söylediğinde hâkime şu cevabı verir: “*Ben gerçekçi yazarım. En iyi bildiğim konuları alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok*” (Bezirci, 1984, s. 29). Yazarın bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, hikâye konularını/kişilerini hep yaşadığı, bildiği çevrelerden seçmiştir.

Orhan Kemal, hikâye kişilerini ekmek peşinde koşan memurlardan, fabrikada zor şartlarda yaşam mücadelesi veren işçilerden, hor görülen çöçülerden, dilenmek zorunda kalan dilencilerden, bedenini satmak zorunda kalan kadınlardan, istismara uğrayan çocuklardan yani toplumun en alt tabakasından seçmiştir. Yazarın hikâye kişilerinin hayal dünyaları çok dardır. En büyük hayali karınlarını doyurmak olan bu hikâye kişilerinin emekleri çoğu hikâyede sömürülür.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde, biçim ön planda değildir. Sanat görüşüne uygun olarak konuyu ön plana çıkaran yazarın çoğu hikâyesi, ekonomik eşitsizlik ekseninde gelişir. Yazar, toplumun en alt tabakasını oluşturan insanların gündelik yaşamlarını, işsizlik, yoksulluk, cinsel istismar, gelir adaletsizliği, ekonomik eşitsizlik karşısındaki yaşam mücadelelerini; işçi sınıfının sorunlarını, cezaevlerindeki adaletsizlikleri, sömürülen kadın ve çocuklarının çaresizliklerini anlatmıştır. Onun hikâye kişileri arasında, sınıfsal farklılıklar belirgin bir şekilde görülür. Ve çoğu hikâyesinde toplumun en alt tabasını oluşturan işçi sınıfının, sermaye sınıfı tarafından ezildiğine tanıklık ederiz.

Orhan Kemal, hikâyelerinde kendi döneminin aksine sade, anlaşılır bir dil tercih etmiştir. O Türk edebiyatında kendisine yer bulamayan, dışlanan yoksul insanlara yer vererek Türk öykücülüğünün sokağa açılan penceresi olmuştur (Tosun, 2011, s. 43). Yazar, hikâyelerinde yer verdiği kişileri kendi ağız özelliklerine uygun bir şekilde konuşturmuştur (Demirtaş, 1979, s. 147). İlk hikâyelerinde yöresel söyleyiş baskın olsa da İstanbul'a yerleştikten sonra kaleme aldığı hikâyelerinde bu yöresel söyleyişlerin azaldığı görülür.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde seçtiği mekânlar, hikâye kişilerinin yaşam koşullarıyla doğrudan ilintilidir. Hikâyeleri genellikle mekânın kısa tanıtımı ile başlar ve daha sonra hikâye kişilerinin kısa tasvirleriyle devam eder (Lekesiz, 1998, s. 299). Onun hikâyelerindeki tasvirler, daha çok olayın yaşandığı anla ilgili yapılan kısa tasvirlerdir. Hikâyelerinin büyük çoğunluğu olaya dayalı hikâyelerden oluşur. Hikâye tarzı biçim olarak her ne kadar Ömer Seyfettin hikâyelerini andırırsa da içerik olarak toplumcu gerçekçi bir yazar olan Sebahattin Ali hikâyeleriyle daha çok benzeşir.

Orhan Kemal, hikâyelerinin çoğunda toplumsal sorunlara yer vermiştir. Onun hakkında yapılan pek çok araştırmada kendisinin toplumcu gerçekçi olduğu değerlendirilmiştir. 19. yüzyılda Sovyet Rusya'da temelleri atılan “toplumcu gerçekçi” akım, zamanla tüm dünyaya yayılmıştır. Bu akım 1934 yılında Sovyet Rusya'nın resmi ideolojisi haline gelmiştir. Toplumcu gerçekçilik; insanı toplumsal yaşamdaki ilişkileri içinde ele alan, sosyal hayatın gerçeklerini ve çarpıklıklarını tespit eden ve tüm bunlara sosyalist bakış açısıyla çözüm arayan estetik, felsefi ve sanatsal bir akımdır. Bu akım, siyasi ideoloji itibarıyla Marksist anlayışın temel ilkeleri üzerine kurulmuş, kapitalist düzenden komünizme, burjuvazi anlayıştan sosyalizme geçmeyi amaçlamıştır. Aynı zamanda devrimci proletarya sınıfının gelişmesini, ezen ve ezilen geniş bir kitlenin sözcülüğünü yapmayı ve bu doğrultuda mücadele etmeyi benimsemiştir. Bu mücadeleyi geniş halk kitlelerine ulaştırmak için de sanatın tüm gücünü kullanmaya çalışmıştır (Alver, 2014, s. 130).

Toplumcu gerçekçilik, Marksist ideolojinin edebiyata uyarlanmasıdır. Bundandır ki toplumcu gerçekçi anlayış, Marksist felsefenin temel öğretilerinden hareket ederek edebiyatı, toplumdaki sosyal sınıflar arasındaki mücadelenin aracı olarak görür. Bu doğrultuda hareket eden toplumcu gerçekçiler, hayatı sadece gözlemlememiş onu değiştirmeyi temel hedef edinmişlerdir. Kapitalizme karşı Marksist ideolojiyi benimseyen toplumcu gerçekçiler, bunun geniş kitlelere ulaşması için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Onlar eserlerinde burjuvazi kişilerin karşısında devrimci işçi sınıfını, proletaryayı, emekçileri ve geniş halk kitlelerini çıkarmış, onların sözcülüğünü üstlenmiştir (Demir, 2008, s. 67).

Toplumcu gerçekçi akımın en önemli temsilcilerinden biri ve hatta bu akımın asıl kurucusu kabul edilen Maksim Gorki, toplumun değiştirilmesi ve dönüştürülmesi gerektiğine inanır. Bu amaçla yapılacak her çalışmanın bir devrim niteliğinde olduğunu söyler. Gorki, toplumcu gerçekçiliğin temellerini oluşturmuş ve yazara önemli sorumluluklar yükleyerek yazarın asıl görevinin insanı genişletmek ve yeniden üretmek olduğunu vurgulamıştır. Bu amaçla Gorki, bir yazarın eserine konu ettiği bireyi tasvir ederken, o bireyin yaşadığı sınıfın özelliklerini iyi ve kötü yanlarıyla belirtmesi gerektiğini vurgular (Oktay, 2000, s. 107). Bu bağlamda toplumcu gerçekçilik, içinde bulunulan toplumu en ideal seviyeye ulaştırmak, ekonomik temellere dayanan sınıf ayrımını ortadan kaldırmak, kapitalist toplum düzeni yerine sosyalist toplum düzenini kurmak amacıyla kişilerden başlayıp tüm toplumu yeniden oluşturma sorumluluğunu yazara yükler.

Toplumcu gerçekçiler, sanatı ideolojilerinin geniş kitlelere ulaşması için bir araç olarak görürler. Bu akımı benimseyen yazarlar, eserlerini oluştururken estetik kaygı taşımazlar. Onlar için önemli olan içerik ve özür. Eserlerini oluştururken geniş kitlelere seslerini duyurabilmek için onların yöresel söyleyiş ve terimlerine yer verirler. Toplumu eğitime, dönüştürme, onlara faydalı olma gayesiyle hareket eden yazarlar, daha çok burjuva toplumlarında kendine yer bulmuş “sanat için sanat” görüşünü eleştirip sanatın toplum için olması gerektiğini söyleyen “toplum için sanat” ilkesini benimsemişlerdir.

Toplumcu gerçekçiliğin Türk edebiyatında görülmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan sosyoekonomik gelişmelerden sonra olmuştur. Türkiye fiilen savaşa girmediyse de sosyo-politik ve ekonomik gelişmelerden yoğun bir şekilde etkilenmiştir. Savaş yıllarında ve sonrasında yoksulluk giderek artmış, ilaçlar karaborsaya düşmüş, sağlık problemleri baş göstermiştir. Bu durum emek-sermaye çatışmasının daha da şiddetlenmesine sebep olmuş; zenginler daha zenginleşmiş, fakirler ise daha da fakirleşmiştir. Hızlı bir şekilde değişen bu sosyoekonomik ve siyasi yapı edebiyata da yansımıştır. Böylelikle Türk edebiyatında “toplumcu gerçekçilik” anlayışı ortaya çıkmıştır.

1940 yılında kurulan “Köy Enstitüleri” ve bu kurumdan yetişen birçok aydın “köy” ve “köylü” sınıfını edebiyatın konusu yapmıştır. Eserlerde toprak ağaları toplumun üst tabakasını oluştururken; ırgat, çiftçi, köylüler de alt tabakayı oluşturmuşlardır. Bu iki grup arasında sürekli ezen-ezilen ilişkisi oluşturulmuştur (Alver, 2014, s. 133). Bu anlayışla eser veren yazarlar, edebiyatımızda “toplumcu gerçekçilik” anlayışının güçlenmesinde önemli bir pay sahibi olmuşlardır.

Türk edebiyatında toplumcu gerçekçiliğin en önemli isimlerinden biri olan Nazım Hikmet, işçi sınıfı edebiyatının işçilerin ortak ürünü olduğunu, iyi bir eserin sağlam bir ideoloji içermesine bağlı olduğunu dile getirmiştir (Nazım Hikmet, 2012, s. 37-38). Toplumcu gerçekçiliğin diğer bir önemli temsilcisi ise Orhan Kemal'dir. Kendisini toplumcu gerçekçi olarak tanımlayan Orhan Kemal, yazarın görevinin sadece toplumun bozuk düzenini insanlara göstermek olmadığını, asıl görevinin bozuk düzeni düzeltmek için çabalamak olduğunu vurgulamıştır (Narlı, 2002, s. 26). Bu ifadelerden de

görüreceği üzere, yazara göre toplumcu gerçekçilik topluma ayna tutmak değil, toplumun sorunlarını çözmek için fikirler üretmek, çözüm bulmaktır.

Orhan Kemal, yoksulluk, ekonomik eşitsizlik, ahlaki yozlaşma, işçi sınıfının sömürülmesi, kapitalist sistemin eleştirilmesi gibi konuları eserlerinin temel konusu haline getirmiştir. Hikâyelerinin çoğunda toplumsal meseleler ön plandadır. Bu toplumsal meselelerin temelinde de ekonomik eşitsizliğin yattığı görülür. Bu durum yazarın toplumcu gerçekçi bir çizgide eserler kaleme aldığı değerlendirmesini beraberinde getirmiştir.

1. EKONOMİK EŞİTSİZLİĞİN BİR SONUCU OLARAK SINIFSALEŞİTSİZLİK

Toplum, belirli sistemlerle bir araya gelen kişilerin katkısıyla oluşmuş sosyolojik bir yapıdır. Bu yapının işlerlik kazanmasında kültürel, siyasal ve ekonomik olguların önemi büyüktür. Toplumsal yapının çeşitli sınıf ve zümrelere ayrılmasında bu olgular rol oynar. Toplumun bu sınıf ve zümrelere ayrılmasındaki en önemli etken ekonomik eşitsizliktir. Ekonomik eşitsizlik zaman içerisinde çeşitli etmenlere bağlı olarak sınıfsal eşitsizliğin doğmasına sebep olur. Hemen hemen tüm toplumlarda yoğun bir şekilde görülen sınıfsal eşitsizlik, küreselleşmeyle birlikte ciddi bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür (İnce, 2017, s. 303).

Eşitsizlik, geçmişten günümüze tüm toplumlarda önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakla birlikte, günümüzde bu durum daha da büyük bir sorun haline gelmiştir. Toplumda meydana gelen bu sorun, kimi toplumsal sınıfların belli konularda ayrıcalıklı olmasını sağlamış, kimi sınıfların ise dezavantajlı olmasına sebep olmuştur (Dönmezer, 1990, s. 307-308). Toplumsal yaşamda meydana gelen bu sorun edebiyat eserlerine de yansımıştır. Özellikle toplumcu gerçekçi yazarlar bu soruna eserlerinde sıkça yer vermişlerdir.

Ekonomik eşitsizlik sorununa en çok değinen yazarlardan biri olan Orhan Kemal, hikâyelerinde ekonomik eşitsizliğin kişileri sınıflara ayırdığını bilinçli bir şekilde okuruna sunmuştur. Orhan Kemal'in hikâyelerinde, hikâye kişileri arasındaki sınıfsal eşitsizlik net bir şekilde görülür. Marksist bir hayat görüşüne sahip olan yazar, insanların eşit bir şekilde insan onuruna yakışır bir hayat yaşaması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncesinin izlerine çoğu hikâyesinde rastlarız.

Yazarın hikâyesini anlattığı kişiler; genellikle maddi sıkıntılar yaşayan, ekonomik eşitsizliğe maruz kalan, toplumsal yaşamdan dışlanan kişilerdir. Bu hikâye kişileri çoğu hikâyede maddi gücü elinde bulunduran sermaye sınıfına karşı boyun eğmek durumunda kalırlar. Ekonomik eşitsizliğin verdiği sıkıntılar, hikâye kişilerini çoğu zaman çaresiz bırakır. Çaresiz bırakılan bu hikâye kişilerinin durumunu yazar bilinçli bir şekilde okurun karşısına çıkarır.

Orhan Kemal'in çoğu hikâyesinde ekonomik eşitsizlik, zıtlıklar üzerinden verilir. Onun hikâyelerinde bir yandan karnını doyurmak için sömürülmeyi kabul etmek zorunda olan işçiler/ırgatlar, diğer yandan bir eli yağda bir eli balda olan sermaye/zenginler sınıfı vardır. Yazarın "Behiye" adlı hikâyesinde bu durum açıkça görülür. Behiye hikâyesinde, henüz on dört yaşında olan bir kızın evlendirme vaadiyle kandırılıp istismar edilmesi anlatılır. Yaşı küçük olduğu için fabrikada çalıştırılmayan Behiye'yi, mahalle bakkalı Nuri istismar eder. Sınıfsal farklılığı vurgulamak isteyen yazar, Behiye'nin karnını ekmek ve zeytinle doyururken mahalle bakkalı Nuri'nin "*Sabahleyin, bal, tereyağı, süt; öğleyin komşu kasaptan aldığı bol yağlı etlerle yakın fırına verdiği vicık vicık güveci sıcacık kocaman bir somunla nefes nefese*" (Kemal, 2017b, s. 249) yediğini söyler. Sınıfsal farklılığın yoğun bir şekilde işlendiği hikâyede, ona yeni kıyafetler ve ayakkabılar alacağını söyleyen mahalledeki erkekler küçük kızı istismar ederler. Zıtlıklar üzerine kurgulanan hikâyede yazar, yoksul olduğu için istismar edilen Behiye'den yana taraf olduğunu hikâye boyunca hissettirir.

Sınıfsal eşitsizliğin köylüler ve şehirliler üzerinden verildiği "Gurbette (Garip)" adlı hikâyede, hemşerisine güvenerek iş bulmak umuduyla büyükşehre gelen Mustafa adlı bir köylünün başından geçen olaylar anlatılmıştır. Mustafa, hemşerisi Sarı İbrahim'e güvenerek İstanbul'a gelir. Ancak koca şehirde iş bulamayan adamın ayağına giyecek ayakkabısı dahi yoktur. Yalın ayak gezdiği İstanbul'da, şehirlilerin parayı nasıl bulduklarına bir türlü akıl erdiremez. Şehirlilerle kendisini kıyaslayan Mustafa, bu durumu başta Allah'ın takdiri olarak görse de sonra kendisinin de Allah'ın kulu olduğunu, neden onlar kadar para kazanamadığını sorgulamaya başlar. İş bulamadığı için, İstanbul'a geldiğine bin pişman olan Mustafa, şehirli ve köylü arasındaki eşitsizliği sorgulamaya başlar. Orhan Kemal'in

hikâyelerinde genellikle işçi ve patron arasında sınıfsal eşitsizlik işlenir. Ancak bu hikâyede yazar, Mustafa üzerinden köylü ve şehirli arasındaki eşitsizliği vurgulamıştır.

Orhan Kemal, insanların asgari düzeyde de olsa geçimini sağlayabilecek ekonomik refaha ulaşması gerektiği düşüncesindedir. Hikâyelerinde bu durum açık bir şekilde görülür. Ona göre, yönetenler/sermaye sınıfı her insanın insan onuruna yakışır bir hayat yaşaması için gerekli koşulları sağlamalıdır. “Numaracı” adlı hikâyesinde bu durumu açık bir şekilde görülmektedir. Bu hikâyede kızının verem hastası olduğu yalanını söyleyerek karnını doyuran yaşlı bir adamın başından geçen olaylar anlatılır. Anlatıcı, yaşlı adamın yalan söylemek zorunda kalmasını toplumsal düzene bağlar. Ekonomik eşitsizliğin bir sonucu olan sınıfsal eşitsizlik, yaşlı adamın yalan söylemesinin sebebi olarak görülür. Bu durum hikâyedeki şu ifadelerden de net bir şekilde anlaşılır:

...pek pek bir tabak kuru fasulyeye kavuşmak için elli, belki de altmış yaşındaki bir insanın numara yapmak zorunda kalışı acı değil miydi?.. Topluma karşı olan ödevini yerine getirmiş bir insan huzuruyla hiç kimsenin karşısında küçülmeden sıcak yemek, zevkle içilen içki, rahat bir döşek bulmak, insanlığın hakkı olmamalı mıydı? (Kemal, 2019, s. 198).

Ekonomik sıkıntıya maruz kalan birey, zamanla suça itilebilecek davranışlarda bulunabilir. Bu hikâyelerden biri olan “Üçüncü” adlı hikâyesinde, üstlerinde giyecek ceketleri dahi olamayan iki gencin yaşlı bir adamı gasp etme planları anlatılır. Hikâye başkışisi gençler, üstlerine giyebilecek ceket dahi olmayan yoksul kişilerdir. Diğer hikâye kişisi yaşlı adam ise zengin, varlıklı biridir. Anlatıcı, zıtlıklar üzerinden kurguladığı bu hikâyede yaşlı adamın lüks mağazalardan alıp diktirdiği lacivert paltosu üzerinden sınıfsal farklılığı vurgulamıştır. Bir tarafta ceket dahi olmayan yoksul gençler, diğer tarafta en iyi tarzda özenilerek diktirilmiş lacivert paltosu olan yaşlı adam vardır. İki zıt durum üzerinden kurgulanan hikâyede anlatıcının suçlu da olsa gasp planı yapan gençlerden yana tavır aldığı görülür.

Hayatın her alanında görülen sınıfsal farklılık, hapisanede de kendini hissettirir. Bu hikâyelerden biri olan “72. Koğuş” adlı hikâyede, cezaevinin en kötü koğuşu olan yetmiş ikinci koğuştaki mahkûmların başından geçen olaylar anlatılmıştır. Ekonomik eşitsizliğin vurgulandığı bu hikâyede, olayın zıtlıklar üzerinden kurgulandığı görülmektedir. Hapishanenin en kötü koğuşunda kalan mahkûmlar karnını dahi doyuramayacak kadar yoksul, çaresizdirler. Hapishanenin iyi şartlara sahip koğuşunda da sermayeyi elinde bulunduran zengin mahkûmlar kalırlar. Sölezi adlı mahkûmun kaldığı bu koğuşta, tiftik battaniyeye örtülü devetüyü yastıklar vardır. Ancak 72. Koğuş'ta bırakın tiftik battaniyeyi, yastık bile yoktur. Anlatıcının bilinçli bir şekilde kurguladığı bu hikâyede, yaşamın her alanında olduğu gibi hapishanelerde de ekonomik eşitsizliğin yoğun bir şekilde görüldüğüne tanıklık ederiz.

Ekonomik eşitsizlik, tarihin her döneminde görülür. Ancak savaş dönemlerinde bu eşitsizliğin daha da arttığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemin anlatıldığı “Dünyada Harp Vardı” adlı hikâyede, savaş dönemlerinde karaborsacılık yaparak zengin olan Selahattin Bey adındaki bir mahkûmun yaşadıkları anlatılır. Anlatıcı, karaborsacılık yaparak zengin olan Selahattin Bey adındaki mahkûma diğer mahkûmlardan farklı davranıldığını bilinçli bir şekilde okura sunar. Diğer mahkûmların elleri zincirle bağlıyken, Selahattin Bey'in elleri kelepçesizdir. Hikâyede sınıfsal eşitsizliğin sadece dışarıda olmadığı, cezaevine girince de devam ettiği vurgulanır. Anlatıcı hikâye sonunda karaborsacılık yaparak zengin olan Selahattin Bey'i kumar ve esrar bataklığına saptırarak tarafını hikâye boyunca hissettirir.

Ekonomik sıkıntının arttığı toplumlarda, intihar vakalarında artışların görülmesi olasıdır. İşten çıkarıldıktan sonra ekonomik sıkıntı çeken üç çocuklu Zehra adındaki bir kadının intiharının anlatıldığı “Bir Ölüye Dair” adlı hikâyede, hikâye başkışisi Zehra fabrikadan kovulduktan sonra üç çocuğuna bakamaz olur. Çocuklarıyla birlikte perişan halde yaşayan kadın, son çareyi intihar etmekte bulur. Zehra'nın intihar etmesi, onu işten çıkararak patronu için önemli değildir. Onun için önemli olan tek şey, para kazanmaktır. Sınıfsal eşitsizliğin yoğun bir şekilde işlendiği hikâyede, Zehra'nın yoksulluğundan ve çaresizliğinden faydalanan mahallenin bakkalı Hamdi Baba Zehra'yı istismar eder. Bakkal Hamdi Baba, yoksul Zehra'nın borcuna karşılık onunla pirinç çuvalların üstünde ödeşir. Hikâyede Zehra'nın çocuklarına ekmek götürebilmek için bedenini sattığı görülür. Bu hikâyede, anlatıcı bedenini satmak zorunda kalan Zehra'nın durumunu ekonomik eşitsizliğin bir sonucu olarak gösterir.

Orhan Kemal'in hikâye kişileri, genellikle toplumsal yaşamın en alt tabakasında bulunan yoksul insanlardır. Yoksul insanların sesi olan yazar, bunu hikâyelerinde açık bir şekilde ortaya koyar. Yine bu hikâyelerden biri olan “Tokat (Kör Salih)” adlı hikâyede, sağanak yağmurdan kaçarak bir kahveye sığınan bir adamın yaşadıkları anlatılmıştır. İşsiz ve beş parasız olan hikâye başkışisi, yağmurun fırtınayla birlikte şiddetlendiği bir günde kahveye sığınır. Anlatıcı hikâyenin başında “*Ceplerinde paraları olanlar kahvelere, lokantalara; olmayanlar, yağmurun vurmadığı saçak altlarına sığınıyorlardı.*” (Kemal, 2017a, s. 116) diyerek bu eşitsizliği vurgular. Kör Salih, kahveye sığınır ancak cebinde çay içecek parası dahi yoktur. Hikâyenin devamında, kahveye varlıklı şişman bir adam gelir. Adam istediği kadar çay içer. Kör Salih, adamın kendisine çay ikram etmediğinden kendisinin halinden anlamadığından yakınıdır. Aslında anlatıcı burada Kör Salih'in yerine geçerek zengin adama öfke duyduğunu, sınıfsal eşitsizliğin karşısında olduğunu hissettirir. Hikâyede zenginlerin yoksulların halinden anlamadığı da bilinçli bir şekilde vurgulanır.

Sınıfsal farklılığın hayvanlar üzerinden anlatıldığı “Velinimet” adlı hikâyede, hikâye başkışisi kısa boylu, zengin Rus burjuvalarını anımsatan yaşlı bir adamdır. Yaşlı adam kendisi gibi bakımlı, iyi eğitim almış köpeğini gezdirir. Anlatıcı, Rus burjuvalarına benzettiği yaşlı adamın köpeğine insanmış gibi muamele yaptığını görünce çok şaşırır. Ve yaşlı adamı takip eder. Hikâyenin devamında yaşlı adam, köpeğine sınıfsal sokak köpeğini engeller. Anlatıcı, insandan daha çok değer gören zengin köpek üzerinden sınıfsal eşitsizliği vurgular. Sokak köpeğinin, zengin köpeğe dahi yaklaşmasına izin verilmemesi sınıfsal eşitsizlikten kaynaklıdır. Hayvanlar üzerinden vurgulanan sınıfsal eşitsizlik, hikâye boyunca hissedilir.

Ekonomik eşitsizlik, sağlık hizmetlerine eşit bir şekilde ulaşamamayı da beraberinde getirir. Ekonomik eşitsizliğin sağlık üzerindeki etkisi kadın, çocuk, yaşlı vb. risk altındaki tüm gruplarda kendisini hissettirir (Koçoğlu & Akın, 2009, s. 145). Ekonomik eşitsizliğin yaşandığı hikâyelerden olan “Arka Sokak” hikâyesinde, yoksul bir kadının mahallenin arka sokağında doğum yaparken yaşadığı sıkıntılar anlatılmıştır. Hikâye başkışisi kadın, mahallede aniden sancılanınca ebeye haber verirler. Durumu gören mahalleli kadınlar, çocuk “Ya ters gelirse?” sorusunu sormaya başlar. Kadınlardan biri, doğum yapan kadının parası olmadığı için hastaneye gidemeyeceğini söyler. Bunun üzerine mahalleli kadınlar, çocuk sezaryenle alınamayacağı için çocuğun öleceği düşüncesine kapılırlar. Mahalleli kadınlardan biri yoksul insanları hükümet yetkililerinin düşünmesi gerektiğini, kadınların göz göre göre ölüme terk edilmesinin doğru olmadığını söyler. Bu da anlatıcının ekonomik eşitsizliğin çözümü için devlet yetkililerine çözüm önerilerinde bulunduğu kanıtıdır. Orhan Kemal'in de tam olarak söylemek istediği budur. Ona göre sanatçı topluma sadece ayna tutmamalı, sorunları çözmek için öneriler sunmalı, çözümler üretmelidir. Hikâyenin devamında yine sınıfsal eşitsizlik vurgulanır. “*Sezaryen yapmak lazım. Bizim akrabaların gelini yaptırdılar... Ama onlar çok zengin*” (Kemal, 2019, s. 72). Toplumun alt tabakasını oluşturan yoksulların bu hikâyede de eşitsizliğe maruz kaldığı görülür. Anlatıcı, hikâyede devlet yetkililerinin bu eşitsizliği ortadan kaldırması için çözüm önerileri sunar.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde, hikâye kişileri arasında ciddi sınıfsal farklılıklar bulunur. Yazarın kendi ideolojik görüşüne uygun bir şekilde yer verdiği bu hikâye kişileri, kimi zaman bu durumu sorgulamaya başlar. Böyle bir hikâyenin anlatıldığı “Süpürgeci” hikâyesinde, altı ay önce köyden İstanbul'a yerleşen bir süpürgecinin başından geçen olaylar konu edilir. Süpürgeci, iş bulmak için geldiği İstanbul'da altı aydır çalışmasına rağmen hala köy muhtarının oğlu Zeynel Ağa'nın giydiği yemenilerden alamadığından yakınıdır. Bu sınıfsal farklılıktan yakınan süpürgeci, kendisi ile Zeynel Ağa'yı kıyaslar. Onun her şeyi çok kolay abildiğini ancak kendisinin altı aydır İstanbul'da çalışıyor olmasına rağmen Ağa'nın düğünde giydiği kıyafetleri dahi alabileceği parayı kazanamadığını söyler. Gelir adaletsizliğini vurgulayan anlatıcı bununla da kalmaz, Ağa'nın İstanbul'a çalışmaya değil anca para yemeğe gelebileceğini söyler. Hikâye boyunca Zeynel Ağa ve süpürgeci arasındaki sınıfsal farklılık yoğun bir şekilde hissedilir.

Sınıfsal farklılığın anlatıldığı bir diğer hikâye “Yandan Çarklı (Kör)” hikâyesidir. Bu hikâyede, on üç çocukla iki odalı bir evde zor koşullarda yaşamak zorunda kalan bir sıvaccının yoksullukla olan mücadelesi anlatılmıştır. Toplumsal yaşamın en alt tabakasında yer alan sıvacı, ev sahibinin kirasını haksız yere arttırdığından şikâyetçidir. Ev sahibinin Şişli'de büyük bir apartmanı, Heybeli'de köşkü, dükkânları ve konakları vardır. Anlatıcı tüm bu mal varlığına rağmen, ev sahibini doyumsumuz, açgözlü,

mutsuz bir karakter olarak hikâyede konumlandırır. Sıvacı ise, her şeye rağmen mutlu olabilen bir karaktere sahiptir. Anlatıcının hikâyede sıvacıdan yana bir tavır sergilemesi, sınıfsal farklılığı belirgin bir şekilde hissettirmesi, ideolojik görüşünün bir yansıması olarak hikâyede yer alır.

İşsizliğin artması, sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan kişilerin bu durumunun daha da kötüleşmesine sebep olmaktadır. “Pazartesi” adlı hikâyede, işsiz kalma korkusuyla patronunun her dediğini kabullenmek zorunda olan bir adamın yaşadıkları anlatılır. Hikâye başkışisi, işsiz kalma korkusuyla patronunun türlü hakaretlerine göz yummak zorunda kalan lise mezunu bir muhasebecidir. Yayınevi sahibi olan patron ise, sahip olduğu maddi gücü işçiler üzerinde kullanan ilkokul mezunu biridir. Yine her pazartesi günü olduğu gibi yayınevi sahibi yanında çalışan muhasebeciyi azarlar. Fırsatını her bulduğunda hakaretler savuran yayınevi sahibi, kendinden daha alta gördüğü insanları ezmekten gurur duyar. Bir parti toplantısında konuşma yapan yayınevi sahibi, eğitimle sınıflar arası eşitsizliğin giderilmeyeceğini vurgular. *“Tahsil, bilgi, görgü fazla bir şey vermiyor halka. Bırakın okusunlar. Sonunda hiçbir şey değişmeyecektir. Akli başında konuşmasını bilen, bilhassa zeki bir iş adamıysanız...”* (Kemal, 2020b, s. 69). Anlatıcı, sınıfsal eşitsizliğin hiçbir koşulda giderilmeyeceğini söyleyen yayınevi sahibi üzerinden toplumsal eleştiri yapar.

Sınıfsal eşitsizlik toplumsal yaşamın her alanında görülen bir durumdur. Bu duruma maruz kalan sadece yetişkinler değildir. Çocukların da sınıfsal eşitsizliğe maruz kaldığını gördüğümüz “Çocuklar (Yeni Arkadaş)” adlı hikâyede, farklı ekonomik koşullara sahip iki çocuğun tesadüfen tanışıp dost olmaları anlatılır. Hikâyenin başkışileri sokak çocuğu ve zengin avukat çocuğudur. Anlatıcı, çocuklara isim vermeyip zenginliği ve fakirliği simgeleyen sokak çocuğu ve avukat çocuğu ifadelerine yer vermiştir. Anlatıcı bu ifadelerle yer vererek meselenin kişilere özgü değil, topluma ve toplumun geneline özgü bir durum olduğunu vurgulamıştır. Çocuklar arasındaki sınıfsal farklılık, onların hayal dünyalarını da yaşamdan beklentilerini de etkilemiştir. Zengin çocuğun hayali, hariciyede çalışmaktadır. Sokak çocuğunun ise yaşamdan hiçbir beklentisi yoktur. O mahalledeki Süleyman Ağabey dediği kişiyle övünür. Sınıfsal eşitsizliğin sonucu olarak görülen ekonomik eşitsizlik, çocukların bakkala gazoz almaya giderken yaptıkları konuşmada da görülür:

Avukatın oğlu:

Bize iki gazoz ver!

Bende mangır yok ama, dedi beriki.

Bende var (Kemal, 2020b, s. 61).

Orhan Kemal, bazı hikâyelerinde ideolojik görüşüne uygun hikâye kişileri yaratmıştır. Yazar, hayalindeki toplumsal düzeni bu hikâye kişisi aracılığıyla okuyucuya ulaştırır. Bu hikâyelerden biri olan “Adam” adlı hikâyede, anlatıcının kömür sırasına giren birbirinden farklı hayalleri olan kişilerle olan sohbeti anlatılır. Toplumun en alt tabakasını oluşturan bu insanların en önemli sıkıntısı geçim derdidir. Hikâyenin devamında pırl pırl ayakkabılı, kolalı yakasıyla lacivert takım elbisesiyle bir adam gelir. Vali veya mebusu andıran bu adam, kömür sırasına girmeden işinin halledilmesini ister. Ancak memur bu işlemin sırayla olduğunu söyleyip kabul etmez. Adam, sıradaki insanlardan sonra kömür almayı gururuna yediremez. Kömür satış memuru ise sıraya girmesini tekrar tembihler ve adamı sıraya alır. Yazarın dünya görüşüyle uyumlu bir şekilde hikâyede yer alan kömür satış memuru, yazarın hayalindeki toplumsal düzenle bire bir örtüşür. Yazarın yine bu hikâyede kişilere isim vermeyip adam, ihtiyaç kadın, memur diye isimlendirmesi sınıfsal eşitsizlik sorununun kişilerinle ilgili olmadığını toplumsal düzenden kaynaklandığını vurgulamaya yöneliktir.

Zengin bir kadınla yapılan bir röportajın anlatıldığı “Salata” hikâyesinde, zengin kadınla röportaj yapan iki gazeteci de ekonomik sıkıntı yaşayan kişilerdir. Birinin elektrik borcunu ödemesi, diğerinin yaklaşan kirasını ödemesi gerekmektedir. Zengin kadının ise tek derdi köpeğine Avrupa maması bulamamaktır. Sınıfsal farklılığın yoğun bir şekilde görüldüğü bu hikâyede, gazetecilerden birinin *“Bunların tuvalet masrafı, senin benim altı aylık kazancımızdır.”* (Kemal, 2007, s. 327) ifadesi, aralarındaki ekonomik eşitsizliğin anlaşılması bakımından önemlidir. Zengin kadının kültürsüz olması, gazetecilerin onunla alay edildiğinin bile farkında olmaması anlatıcının bilinçli bir şekilde böyle bir karakteri okurun karşısına çıkardığı izlenimini verir.

Osmanlı döneminde yoğun bir şekilde görülen sınıfsal eşitsizlik zamanla azalınca Osmanlı Paşaları bu durumdan hoşnut olmadığını belirtirler. Osmanlı Dönemi'nde gerçekleşen tarihi olaylara tanıklık eden Haşmet Efendi'nin başından geçen olayların anlatıldığı "Eski Plak (Dost)" adlı hikâyede, Haşmet Efendi adliyede arzuhalcilik yaparak geçinen biridir. Osmanlı Dönemi'ndeki tarihi olayları anlatırken söylediği şu ifadeler Osmanlı'da sınıflar arasında eşitsizliğin yoğun bir şekilde görüldüğünü, sınıfsal eşitsizliğin en alt tabakasında yer alan halkın yoğun bir şekilde ekonomik eşitsizliğe maruz kaldığının kanıtıdır:

'Ayaktakımı' denilen 'kul tayfası'nı, 'zillulah-ı filalem'e karşı ayaklandıracak ne vardı? Gül gibi, misler gibi geçinip gidiyordu. Zengin zenginliğini biliyor, fakirlerse Cenab-ı Allah'ın alınlarına yazdığı yazıya razı.. Sonra, beş parmağın beşi de bir miydi? 'Sen ağa ben ağa bu inekleri kim sağa?' (Kemal, 2017b, s. 259).

Orhan Kemal hikâyelerinde genellikle küçük insanın gündelik yaşamına, yoksulluk, açlık ve ekmek kavgası karşısında verdiği mücadelelere değinmiştir. Hikâyelerini anlattığı kişiler, genellikle sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan yoksul ve çaresiz insanlardır. Bu insanlar, çoğu hikâyede ekonomik eşitsizliğin bir sonucu olarak görülen sınıfsal eşitsizliğe maruz kalırlar. Eğitimde, sağlıkta, hapisanede hayatın her alanında sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan bu insanlar, yazarın ideolojik görüşüne uygun olarak hikâyede yer alırlar. Ezilen sınıfa temsil eden bu insanlar çoğu hikâyede, kendilerini ezen sermaye sınıfına ses etmezler. Çünkü onların tek amaçları karınlarını doyurmaktır. İşsiz kalmamak için sermaye sınıfının her dediğini yaparlar, ancak yine de onlara yaranamazlar. Yazar, çoğu hikâyede sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan hikâye kişilerinin yanında olsa da bu, hikâye kişilerini sermaye sınıfına karşı ezilmekten kurtarmaz.

1.1. İşçi Sınıfı ve eşitsizlik

Yıldırım Koç'un tanımıyla (2003): "*İşçi, geçimini sağlayabilmek için işgücünü satmaktan başka yolu olmayan ve ayrıca işgücünü satabilme özgürlüğüne sahip bulunan ve üretimi kendi başına sürdürebilecek başka olanaklara sahip bulunmayan (mülksüzleşmiş) ücretlidir*" (s. 8). Bu tanımdan da görüleceği üzere, işçi emek karşılığında geçimini sağlamaya çalışan kişidir.

Ülkemizde sanayileşmenin geç başlaması, işçi sınıfının oluşumunun da uzun yıllar almasına sebep olmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra kısmen işçi sınıfı oluşsa da, işçilerin kendilerini bu sınıfa ait hissetmeleri çok sonra gerçekleşmiştir. Bunda işçilerin köyle olan ilişkilerini uzun yıllar koparamaması etkili olmuştur.

Türk edebiyatında işçi sınıfı denilince akla ilk gelen isimlerinden biri olan Orhan Kemal, edebiyatının ana kaynağını işçiler üzerine oluşturmuştur. Buğday, maden ve pamuk endüstrisi işçi sınıfının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. İşçileşmenin, işçi sınıfının en yaygınlaştığı yerlerden biri Çukurova'dır. Otuz beş yaşına kadar Çukurova'da yaşayan yazarın edebiyatının omurgasını burada çalışan tarım işçileri oluşturmuştur. İstanbul'a yerleştikten sonra ise tarım işçilerinin yerini bütün işçileri, fabrikada çalışan işçiler, gecekondualarda hayatını sürdüren köyden kente göç edenler, muhacirler, işportacılar almıştır (Bingöl, 2014, s. 190-191).

Orhan Kemal, işçi sınıfının yaşamını en iyi bilen yazarlardandır. Kendisi de uzun yıllar kâtiplik, memurluk yapan yazar; işçilerin yaşadıkları sorunları bizzat görmüş ve bu sorunları eserlerinde dile getirmiştir. Orhan Kemal "saf halk çocukları" olarak tanıttığı işçilerin, şehirli burjuvalılar tarafından sömürülmesini çoğu hikâyesinin konusu yapmıştır (Uğurlu, 1973, s. 45).

İşçilerin sorunlarına yer vermenin toplumsal bir görev olduğunu benimseyen yazara en büyük desteği de işçi sınıfı vermiştir. Bulgaristan'da hayatını kaybeden yazarın cenazesi Kapıkule sınır kapısından ülkeye girince ilk karşılayan yine işçiler olmuştur. Onu karşılayan işçilerin bir çiçek demetine yazdırdığı "*Biz işçiler, hatıran önünde saygıyla eğiliriz.*" (Bezirci, 1984, s. 39) ifadesi, işçi sınıfının Orhan Kemal'e olan bağlılığının göstergesidir.

Orhan Kemal'in çoğu hikâyesi, ezen ezilen ilişkisi çerçevesinde gelişir. Sermaye sınıfını oluşturan patronlar, çoğu hikâyede işçi sınıfını ezerek onlar üzerinden para kazanmaya devam ederler. "Bir Yılbaşı Macerası" adlı hikâyede de durum bu şekilde gerçekleşir. Bu hikâyede, bir fabrikanın yıl sonu işlemlerini yapan muhasebe memurlarının verdikleri emeğin karşılığını alamaması konu edinir. Sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibi Hurşid Ağa, yanında çalışan bir dostunun oğlu olan

Muhiddin'i sürekli kollar. İşçiler arasında adaleti sağlayamayan Hurşid Ağa, maaş zamlarında ilk Muhiddin'i düşünür, ikramiyenin çoğunu ona verir. Diğer işçiler bu durumdan hoşnut olmasa da patrona bir şey diyemezler. Bütün öfkelerini Muhiddin'e yönlendirirler. *“Ukala... Bütün gün elinde aynayla tarak... Bir de anası ağlıyormuş... Yarın biz buluruz yedi kuruşu, ikramiyenin çoğu ona çarpar”* (Kemal, 2021, s. 69). Hikâyede, emeğinin karşılığını alamayan işçilerin işten çıkarıldıklarında da bu duruma itiraz etmedikleri görülür. Sınıfsal bilince sahip olmayan işçileri, Hurşid Ağa hikâye boyunca dilediği gibi sömürür.

Orhan Kemal, bir röportajında “saf halk çocukları” olarak gördüğü işçilerin şehirli sermaye sınıfı tarafından nasıl sömürüldüklerine bizzat şahit olduğunu söyler. Bu hikâyelerden biri olan “Uyku” hikâyesinde, çoğunluğu çocuk işçilerden oluşan bir fabrikada gece mesaisine zorla bırakılan işçilerin uykularına direnme mücadelesi anlatılır. Ağır şartlarda çalışan işçiler, işten kovulmamak için ustabaşının mesaiye kalma teklifini kabul ederler. Çalışma koşulları kötü olsa da bir işleri olduğu için kendilerini kısmen şanslı hisseden işçiler, İş Kanunu'na göre cumartesi öğleden sonra çalışmak yasak olduğu halde çalıştırılırlar. Çalışma şartlarının daha da ağırlaştığı fabrikada en çok zorlanan çocuk işçiler olur. Uykusuna direnemeyen Çocuk Haydar, yere düşerek başını yarar. Canı çok yanmasına rağmen ustasının kendisine kızacağını düşünen Çocuk Haydar, etrafındakilerin dağılmasını ister. Çünkü ustabaşının onu bu halde görünce kızacağını düşünür. İşçilerin canlarının ne kadar değersiz olduğunu gördüğümüz bu durum, sermaye sınıfının umurunda değildir. Onlar için önemli olan kanunsuz da olsa bu işten kazandıkları paradır. Bu durum sadece sermaye sınıfı için değil, onların atadıkları ustabaşılar için de geçerlidir. Ustabaşıyla diğer bir usta olan Celal Usta'nın tartışmasında söylediği *“Senin karşında iki paralık işçi yok.”* (Kemal, 2021a, s. 87) ifadesi, işçi sınıfının ne kadar değersiz görüldüğünün kanıtıdır. Hikâye boyunca çocuk işçiler, uykularına direnme mücadelesi verirler. Sermaye sınıfını temsil eden patron ise, ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi fabrikaya gelerek bir zarfın içine koyduğu parayı işçilere dağıtması için ustabaşına verir.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde sadece patronların değil patronun atadığı diğer kişilerin de işçi sınıfını hor gördüğünü, ezdiğini görürüz. “Mahalle Bekçisi Ali” adlı hikâyede, iplikhane fabrikasında çalışan Ali'nin işten çıkarıldıktan sonra mahalle bekçiliğine başvurup bekçi olduktan sonraki değişimi anlatılmıştır. İplikhanede çalışan Ali, doktorun zafiyet raporuyla işten çıkarılır. Tesadüf o da mahalle bekçiliğine başvurur ve daha önce çalıştığı fabrikanın olduğu mahallede bekçi olarak göreve başlar. Bekçi olduktan sonra işçiler hakkında farklı düşünmeye başlayan Ali, onları aşağılık yaratıklar olarak görür. *“Onu bunu bilmem, amelelik namuslu insan harcı değil!”* (Kemal, 2021a, s. 23-24). İşçi sınıfını küçümseyen sadece Bekçi Ali değildir. Sermaye sınıfını temsil eden patronun atadığı ustabaşı ve fabrikanın kapısında bekleyen kapıcı Recep de işçi sınıfı küçümser. Hikâyenin devamında fabrikada bir hırsızlık vakası yaşanır. Bu hırsızlık vakasından sonra işçiler, artık daha sıkı bir şekilde kontrolden geçerler. İnsanlık onuruna yakışmayan bir duruma hiçbir işçi itiraz etmez. İşçiler hikâye boyunca patron ve onun atadıkları tarafından ezilirler.

Orhan Kemal'in hikâye kişileri genellikle sömürülen, hakkı yenilen ve hiçbir koşulda itiraz etmeyen kişilerden oluşur. Ancak bazı hikâyelerinde, az da olsa sermaye sınıfına itiraz eden hikâye kişileriyle karşılaşırız. Bu hikâyelerden biri olan “Dilekçe” adlı hikâyede, hiçbir gerekçe gösterilmeden işten çıkarılan bir tellağın işe dönmek için verdiği mücadele anlatılır. Hikâye başkışisi tellak, hiçbir gerekçe gösterilmeden işten atılır. İşten atılan Tellak, mahalleden Koç Ahmet'in verdiği akılla işe dönmek için şikâyet dilekçesi yazdırır. Orhan Kemal'in hikâyelerinde alışık olmadığımız bu durum işçi sınıfının sermaye sınıfına karşı verdiği mücadele olarak hikâyede yer alır. Orhan Kemal'in hayalindeki toplumsal düzenle uyumlu bir şekilde verilen bu durum, işçi sınıfının az da olsa bilinçlendiğinin kanıtıdır.

İşçi sınıfının sınıfsal bilinçle hareket ettiği az sayıdaki hikâyelerden biri de “Grev” adlı hikâyedir. Bu hikâyede, bir dokuma fabrikasında çalışan işçilerin İş Kanunu hükümlerine uyulmadığı gerekçesiyle yaptıkları iş yavaşlatma eylemi anlatılmıştır. İş Kanunu'na göre sekiz saat çalışması gereken işçiler, patronun para kazanma hırsı yüzünden mesai ücreti verilmeden on iki saat çalıştırılır. Bu duruma itiraz eden işçiler İş Kanunu hükümlerinin uygulanmasını talep ederler. Ancak Sermaye sınıfını temsil eden patron, işçilerin bu taleplerini kabul etmez ve durumu devlet yetkililerine bildirir. Devlet yetkilileri de patrone yana olunca işçiler tamamen yalnızlaşır. *“Koskoca mâl sahibi. Nankörlüğün âlemi var mı? Sayesinde sebepleniyorsunuz, karnınız doyuyor”* (Kemal, 2019, s. 10). Hakkının değil de güçlünün,

sermaye sınıfının yanında olan polis, komiser, vali muavini, savcı gibi devlet yetkilileri eyleme katılan işçileri gözaltına alırlar. Ve hikâye iş yavaşlatma eylemi yapan diğer işçilerin işbaşı yapmasıyla sonlanır. İşçilerin başarılı olmasalar da verdikleri mücadele Orhan Kemal'in hikâyelerinde sık karşılaşmadığımız bir durumdur. Eylemi yapan işçilerin başı olarak görülen Sarı Mehmet'in patronun oğluna söylediği şu sözler, işçi sınıfı bilincinin oluşturulmaya çalışıldığını gösterir. “*Sen? Bana ekmek veriyorsun ha? Sen kimsin de bana ekmek vereceksin? Çalışıyorum ben, alnımın teriyle kazanıyorum onu... Bana ekmek veriyormuş... Ben çalışmayayım da sen bana ekmek ver... Ulan siz değil ekmek, günahınızı bile vermezsiniz bedavadan!*” (Kemal, 2019, s. 6). Hikâye her ne kadar işçi sınıfının direnişiyle başlasa da, devlet yetkililerinin de desteğini alan patronun istediği şekilde biter.

Orhan Kemal uzun yıllar kâtiplik, memurluk, hamallık yapmıştır. İşçinin, işçi sınıfının sermaye sınıfı tarafından ezildiğine bizzat tanıklık etmiştir. İşçi sınıfının hor görüldüğü “Nureddin Şadan Bey” adlı hikâyede, Avrupa’da eğitim almış soylu bir adamın cezaevinde yaşadığı olaylar anlatılmıştır. Hikâye başkışısı Nureddin Şadan Bey, sermaye sınıfını temsil eden zengin bir aileye mensup bir kişidir. Kendisini sürekli işçi sınıfından üstün tuttuğunu gördüğümüz bu tip, işçi sınıfını her fırsatta küçümser. İşçilerin kendisiyle eşit muamele görmesini gururuna yediremez. Bakkal, fırıncı, kundura boyacısı gibi işçilerin cahil olduğunu, ülkenin durumu ve geleceği ile ilgili yorumlar yapmasını boş bir çaba olarak görür. Hikâye boyunca sermaye sınıfını temsil eden Nureddin Şadan Bey, işçileri küçümser.

Orhan Kemal'in hikâye kişileri genellikle sınıf bilincinden yoksun, sömürülen, yoksul kişilerden oluşur. Zor yaşam koşullarında mücadele eden bu kişiler, ailesinin geçimini sağlamak için patronun kötü muamelesine karşı çıkmazlar. Bu hikâyelerden biri olan “Dert Dinleme Günü” adlı hikâyede, Ankara’dan halkın sorunlarını dinlemek için gelen milletvekillerin Halkevi’nde yapacakları dert dinleme toplantısı anlatılır. Ankara’dan gelen milletvekilleri Halkevi’nde dert dinleme toplantısı yapacaktır. Bu toplantıya fabrikadan da yirmi kadar işçi katılacaktır. Patron dert dinleme toplantısına katılacakları belirlemek için odasına bir grup işçi çağırır. Yemeklerin kötü olduğunu, aldıkları paranın yetmediğinden yakınan işçiler, patronun odasına geldiklerinde her şeyden memnun olduklarını söylerler. Patron, dert dinleme toplantısına katılacak işçilere fabrika ile ilgili kötü bir şeyler söylememelerini tembihler. Sınıf bilincinden yoksun işçiler, her şeyin çok iyi olduğunu söylerler. İşçilerin patronun odasına geldiklerin farklı davranmaları, işsiz kalma korkusundan dolayı gerçekleri söyleyememeleri, patronun onları daha çok sömürmesine sebep olmuştur. Hikâyede bu duruma itiraz eden sadece bir işçi vardır. Kemal Dokuzcanlı adlı bu işçinin “*Büyük tüccarlar, büyük çiftçi, büyük fabrikatör benim küçük derdimi ne bilecek?.. Onlar kendi dalgalarında, ben kendi dalgamdayım...*” (Kemal, 2019, s. 38) ifadesi, işçilerin sınıf bilinciyle hareket ettiğini gösterse de diğer işçi hikâyelerinde olduğu gibi bu karakter de yalnız kalmıştır. Az sayıdaki bu işçi karakterler tek başına bir şeyleri değiştiremediği için, patronlar yine işçileri sömürmeye devam etmiştir. Hikâyenin sonunda toplantıya katılacak işçilere, Halkevi’ndeki toplantının bittiği söylenerek geri gönderilirler.

Orhan Kemal hikâyelerinde işçi sınıfı, sınıf bilincine sahip değildir. Sermaye sınıfı ve onun atadığı yöneticilerin her türlü hakaretlerine boyun eğerler. Onun hayalindeki toplum düzeni hikâyelerinde genellikle görülmez. Ancak “Kardeş Payı” adlı hikâyesinde durum farklıdır. Bu hikâyede, geçimini hamallık yaparak kazanan hamallarla onlara iş bulan hamalbaşı arasındaki mücadele anlatılır. Hamalbaşı, depo sahibi Refik Bey’le anlaşarak iş tutar. Ancak Refik Bey, daha ucuza hamal bulunca hamalbaşıyla olan anlaşmasından çayar. Depoda yabancı hamalların çalıştığını gören Sivrekli adlı hamal, koşarak hamalbaşına durumu anlatır. Bu durumun hesabını sormak için Refik Bey’in yanına giden hamalbaşı, Refik Bey’in verdiği rüşveti alarak susar. Hamalbaşının Refik Bey’le anlaştığını öğrenen işçiler, hamalbaşının nasıl biri olduğunu anlarlar. İşçilerden en safi olanı, Sivrekli, bu durumu kabullenmez. Diğer işçi arkadaşlarını da yanına alarak hamalbaşını döverler. Hikâye hiç alışıktığımız şekilde işçi sınıfının zaferiyle sonuçlanır. “*Bundan böyle kendi göbeğimizi kendi elimizle keselim arkadaşlar!.. Bu i..eye lüzüm yok! Kazancımızı da kardeş payı ederiz. Oldu mu?*” (Kemal, 2021c, s. 8). Hikâyede işçi arkadaşlarını kendi çıkarı için satan hamalbaşı, işçiler tarafından dövülerek cezalandırılır. Hikâyede işçilerin sınıfsal bilince sahip olduğu görülse de, yabancı hamalların fiyat kırarak Refik Bey’le daha düşük ücrete çalışması, işçilerde sınıf bilincinin olmadığını gösterir. Hikâyede Sivrekli’nin kazandıklarımızı kardeş payı ederiz ifadesi, Orhan Kemal’in hayalindeki toplumsal düzenle uyumlu bir şekilde hikâyede işlenir.

Orhan Kemal, hikâyelerinde işçilerin gündelik yaşamlarını, işsiz kalma korkusu karşısındaki çaresizliklerini anlatmıştır. Onun hikâyeleri işçi sınıfı ekseninde gelişmiştir. Ancak hikâye kişileri genellikle sınıf bilinci olmayan, haksızlığa boyun eğen, patronun türlü sömürüleri karşısında ses etmeyen kişilerden oluşmuştur. Bu hikâyelerden biri olan “Pazartesi” adlı hikâyede, bir yayınevi sahibinin yanında çalışan muhasebeciyle bir pazartesi günü yaşadığı olaylar anlatılmıştır. Yayınevi sahibi, ilkokulu bitirememiş ve sahip olduğu maddi güçle yanında çalışanları ezen biridir. Yayınevi sahibi yine her pazartesi günü olduğu gibi asabi bir şekilde yayınevine girer. Sermaye sınıfını temsil eden bu tip, Orhan Kemal’in çoğu hikâyesinde olduğu gibi elindeki maddi güçle yanında çalışan muhasebeciye hakaretler savurur. Muhasebeci de yine yazarın çoğu hikâyesinde olduğu gibi sınıf bilinci olmayan, patronun her türlü hakaretine boyun eğen biridir. Muhasebeciye hakaretler savuran yayınevi sahibi, onun kendisiyle eşit olmadığını her fırsatta dile getirir. *“Sakin şu aylığı verdi, kızdı mı eşeğe benzettiği hurt kendisiyle alay etmesindi? Hani bal gibi de olabilirdi. O kadar ki, akşam paydosundan sonra bulduğu kendi gibilere, ‘Bizim patronla iyi bit dalga geçtim bugün,’ diyebilirdi”* (Kemal, 2020b, s. 67). Muhasebecinin işsiz kalma korkusuyla yayınevi sahibinin tüm hakaretlerine boyun eğmesi, hikâye boyunca hissedilir.

Orhan Kemal’in bazı hikâyelerinde ideolojik düşüncesinin yansımalarını açık bir şekilde görürüz. Onun hayalindeki toplumsal düzen genellikle hikâyelerinde gerçekleşmez ama o yine de okuyucuya bu düzenin gerekliliğini hissettirmeye çalışır. Orhan Kemal’in ideolojik düşüncesini en iyi yansıtan hikâyelerden olan “Eskici” adlı hikâyede, anlatıcı ayakkabı tamir eden bir dükkâna girer. Hikâyenin başkisi Eskici, ayakkabı tamircisi olan gözü tok bir ihtiyardır. İşçi sınıfını temsil eden Eskici, anlatıcının ayakkabısını tamir eder ve bunun karşılığında yetmiş beş kuruş ister. Anlatıcı, yaptığı bu işin karşılığının üç lira olduğunu düşünerek hak ettiği ücreti öder. Yoldan geçen bir adam bu durumu görür ve anlatıcıyı sert bir şekilde eleştirir. Toplumsal sınıf ayrımını savunan bu adam, işçi sınıfının şımartılmaması gerektiği düşüncesindedir. Ona göre bu insanlar, aza alışmışlar onlara çok para veren anlatıcının onların ahlâkını bozduğunu söyler. Allah’ın onları böyle yarattığını, bu düzeni değiştirmenin doğru olmadığını, aksi takdirde bu kişilerin daha çok şeyler isteyebileceğini söyler. Adamın bu düşüncesine karşı çıkan anlatıcı, toplumsal sınıf ayrımının olmaması gerektiğini her insanın insan onuruna yaraşır şekilde ve eşit şartlarda yaşaması gerektiğini yüksek sesle dile getirir. Yazar bu durumu savunan sermaye sınıfını, işçilere şikâyet ederek sınıfsal bilinci oluşturmak ister.

Ey azla yetinenler, ey daha fazlasını istemeyen, istemesini bilmeyenler. Bakın bu adam az önce bana ne dedi! Dünya nimetlerini size çok görüyor bu, sizin yokluk, sefalet, ikellik içinde kahrolmanızı istiyor. Bunu tanıyın, iyi tanıyın bunu. Bu ve bunun gibiler sizin başdüşmanımızdır! (Kemal, 2018, s. 171).

Orhan Kemal’in hikâyelerinde işçilerin genellikle sınıfsal bilince sahip olmadıklarını, sermaye sınıfının tüm isteklerini koşulsuz bir şekilde kabul ettiklerini görürüz. Yazarın hikâyesinde yer verdiği işçiler, çoğunlukla sömürülen yoksul insanlardır. Orhan Kemal, sömürülen bu işçilerin sınıfsal bilince erişmesi gerektiğini anlatmaya çalışsa da hikâye kişilerinin bu bilinçte olmaması bu durumun oluşmasını engeller. Hikâyelerde sınıfsal bilince sahip hikâye kişileri az da olsa görülür. Ancak bu kişilerin sayısı az olduğu için sermaye sınıfı bunların konuşmasına müsaade etmez ve işten çıkarır. Hakkını arayanın işten çıkarılacağı düşüncesi de bu bilincin oluşmasını engelleyen diğer bir önemli bir husustur. Hikâyelerde işçiler, sermaye sınıfını temsil eden patrona ses çıkaramadıkları için öfkelerini onun atadığı ustabaşı ve yöneticilere yönlendirirler.

1.2. Sermaye Sınıfı

İnsanlar tarih boyunca toplumsal yaşam içerisinde eşitsiz konumlara ayrılmıştır. Bu farklılıklar ve eşitsizlikler için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlar bazen toplumsal bir sınıfı bazen de sosyal bir tabakayı ifade etmiştir. Sanayi Devriminden sonra oluşan yeni dünya düzeninde üretim ilişkilerinin çeşitlilik göstermesiyle de sınıf kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Başaran, 2017, s. 215).

Toplumsal bir sınıf olarak sermaye sınıfı, gücünü toplumsal statü ve zenginliğinden alır. Daha çok kentli insanların oluşturduğu bu sınıf, tarih boyunca diğer sınıflarla sürekli çatışma halinde olmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte daha da güçlenen sermaye sınıfı, asıl gücünü fabrika ve makinelerden almıştır. Etki alanını bu şekilde daha da arttıran sermaye sınıfının mensupları, maddi gücünü işçi sınıfı üzerinde caydırıcı bir güç kullanmaya başlamıştır.

Orhan Kemal, hikâyelerinde sermaye sınıfına kendi çıkarlarını düşünen acımasız kişiler olarak yer verir. Yazar, hikâyelerinde sermaye sınıfının ne kadar acımasız ve bencil olduğunu tüm çıplaklığıyla okuyucuya sunar. “Bir Yılbaşı Macerası” adlı hikâyede, bir yılbaşı gecesinde çalışan bir grup işçinin sorgusuz sualsiz işten atılması anlatılır. Sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibi Hurşid Ağa, çalışanları arasında ayrımcılık yapan biridir. Yanında çalışan Muhiddin adlı hikâye kişisini, eski bir arkadaşının oğlu olduğu için sürekli kayırır. Yılbaşında ikramiye dağıtılınca ilk onu düşürür yine maaş zamlarında ilk aklına gelen kişi Muhiddin’dir. İşçileri arasında ayırım yapan Hurşit Ağa, fabrikanın yıl sonu kârını başkalarına duyurduğu gerekçesiyle yanında uzun yıllar çalışan Nuri adlı çalışanını işten kovar. Yanında on iki yıldır çalışan Nuri’yi sorgulamadan işten çıkarması, sermaye sınıfının ne denli acımasız olduğunu gösterir. Kovulduğunu öğrenen Nuri, çok şaşırır. “Nuri ilkin şaka sandı. İşin ciddiliğini anlayınca sapsarı kesildi” (Kemal, 2021a, s. 77). İşçi sınıfını temsil eden Nuri’nin bu durum karşısında itiraz etmemesi, Orhan Kemal’in hikâyelerinde sıklıkla karşılaştığımız işçi karakterlerindedir. Sermaye sınıfının maddi gücünü kullanarak işçi sınıfını ezmesi, diğer işçilerin bu duruma tepkisiz kalması hikâye boyunca hissedilir.

Orhan Kemal’in yaşantısı ile eserleri birbiriyle benzeşir. Yazar, ideolojik görüşüne uygun olarak işçi sınıfını/köylüyü eserlerinin merkezine alır. Sanayileşmeyle birlikte ezilen, sömürülen işçi sınıfının acıları, çelişkileri ve mücadeleleri onun eserlerinde sıklıkla görülür. Yazar, işçilerin bir yük hayvanından farksızlaştığını, hem fiziksel hem de manevi yük altında ezildiğini eserlerinde sıklıkla vurgular (Eliuz, 2004, s. 26). Bu hikâyelerden biri olan “Uyku” adlı hikâyede, çoğunluğu çocuk işçilerden oluşan bir fabrikada bir gece mesaisine kalmak zorunda kalan işçilerin hayatta kalma mücadelesi anlatılır. Çoğunlukla çocuk işçilerin çalıştırıldığı bu fabrikada, sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibi para kazanma hırsıyla yasak olmasına rağmen işçileri gece mesaisine bırakır. İşçiler, işsiz kalma korkusuyla mesaiye kalmayı kabul ederler. İş Kanunu gereği, fabrikanın cumartesi saat birden sonra paydos etmesi gerekir. Ancak bu durum sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibinin çıkarına uymadığı için uygulanmaz. Fabrika sahibi, İş Dairesi’ne şikâyet edilmemek için fabrikanın tüm pencerelerini kapatır. Zaten çalışma koşulları uygun olmayan işçiler, pencerelerin de kapatılmasıyla hepten havasız kalır. Bu durum sermaye sınıfının umurunda bile değildir. Onlar için önemli olan para kazanmaktır. Hikâyenin devamında zor koşullarda çalışan özellikle çocuk işçiler gece mesaisi boyunca uykularına direnme mücadelesi verirler. Hikâyede sadece sermaye sınıfının değil, onların atadıkları ustabaşının da işçileri sömürdüğü görülür. Kendilerini işçilerden daha üstün gören ustabaşılar, hikâye boyunca işçileri ezmeye çalışırlar.

Orhan Kemal’in hikâyelerini incelediğimizde, hikâyede yer alan sermaye sınıfını temsil eden karakterler için önemli olan şeyin sadece kendi çıkarları olduğu görülür. Onlar için işçi sınıfının onur veya şahsiyetinin hiçbir önemi yoktur. İnsan onuruna uygun olmayan uygulamaların yaşandığı “Mahalle Bekçisi Ali” adlı hikâyede sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibi, fabrikada çalışan bir işçinin sekiz metre kaput bezi çalmasıyla fabrikadaki işçi kontrollerini çok sıkı bir şekilde uygulamaya başlar. “...ameleler daha sıkı bir kontrole tabi tutulup inceden inceye arandıktan sonra ortalık yatıştı” (Kemal, 2021a, s. 24). Fabrika çıkışı işçilerin üstlerinin ve başlarının çok sıkı bir şekilde aranması, insan onuruna yakışmayacak bir davranıştır. Ancak işçiler, işsiz kalma korkusuyla bu durumu kabullenmek zorunda kalırlar. İşçilerin işsiz kalma korkusunu kullanan fabrika sahibi, işçileri daha da sömürmeye başlar.

Sermaye sınıfının hiçbir gerekçe göstermeden işten attığı bir tellağın hak arama mücadelesinin anlatıldığı “Dilekçe” adlı hikâyede, hamam sahibi Kocabıyık acımasız ve gaddar biridir. Yanında uzun yıllar çalışan tellağı hiçbir gerekçe göstermeden işten çıkarır. Bu durumun sebebini soran tellağa ise şu cevabı verir: “Keyfimin kahyası değilsin ya!.. Hamam benim. Seni atar, canımın istediğini alırım!” (Kemal, 2017a, s. 105). Sermaye sınıfını temsil eden Kocabıyık için işçinin düşüncesinin hiçbir önemi yoktur, önemli olan sadece kendi çıkarlarıdır. Hikâye Orhan Kemal’in diğer hikâyelerinin aksine hak mücadelesi veren tellağın arzuhalciye gidip itiraz dilekçesi yazdırmasıyla sonlanır. Çok alışık olmadığımız bu durum, az da olsa itiraz eden bir işçi sınıfının olduğu düşüncesini doğurur.

Yine sermaye sınıfının hiçbir gerekçe göstermeden işten attığı bir işçinin hayat hikâyesinin anlatıldığı “Çöpçü” adlı hikâyede, hikâye başkışisi on yıldır aynı mahallede temizlik işçisi olarak çalışan Halo adlı kişidir. Sermaye sınıfının atadığı temizlik işleri müdürü, kendi adamını işe almak için Halo’yu hiçbir gerekçe göstermeden işten atar. Temizlik işleri müdürünün işten çıkardığı Halo, mahalleliden

işe girmek için destek arasa da bir türlü bulamaz. Mahallelinin de yalnız bıraktığı Halo mahalle çöpçülüğünden ayrılır.

Orhan Kemal uzun yıllar fabrikada işçilik, kâtiplik yapmıştır. O işçi edebiyatını geliştiren, işçiyi hikâyelerinde merkeze alan az sayıdaki hikâyecilerimizdendir. Yine işçinin merkeze alındığı “Grev” adlı hikâyede, İş Kanunu hükümlerinin uygulanmadığı bir fabrikada çalışan işçilerin yaptığı iş yavaşlatma eylemi anlatılmıştır. Sermaye sınıfını temsil eden fabrika sahibi, İş Kanuna göre on iki saat çalışması gereken işçileri daha fazla çalışmaya zorlar. İşçiler hem daha fazla çalıştırıldıkları hem de mesai ücreti verilmediği gerekçesiyle iş yavaşlatma eylemi yaparlar. Bu duruma çok sinirlenen fabrika sahibi, hükümet yetkililerine haber verir. İşçilere maaş verdiği için onlar üzerinde sınırsız yetkisi olduğunu düşünen fabrika sahibi, hükümet yetkililerinin de desteğiyle eylemin sonlandırılmasını sağlar. Anlatıcı, hükümet yetkililerinin sermaye sınıfının yanında olduğunu vurgulayarak siyasi bir eleştiri de yapar. Hükümet yetkililerinin güçlüden yana olmasını anlatıcı sert bir dille eleştirir. Hikâye sonunla iş yavaşlatma eyleminin öncülüğünü yapan Sarı Mehmet ve arkadaşları polisler tarafından gözaltına alınır. Arkadaşlarının gözaltına alındığını gören işçiler, tekrar işlerinin başına dönerler. Hikâyenin sonunda sermaye sınıfı, hükümet yetkililerini de yanına alarak işçiyi sömürmeye devam eder.

“Dert Dinleme Günü” adlı hikâyede, Ankara’dan gelen milletvekillerinin dert dinleme günü için Halkevi’nde yapacağı toplantıya katılacak işçilerin seçimi anlatılmıştır. Fabrika sahibi, milletvekillerinin Halkevi’nde yapacağı toplantıya katılacak işçileri seçecektir. Genel müdür, işçilerden Salih Topal ve Hüseyin Yorulmaz adlı kişileri odasına çağırır. Genel müdürün odasına giden işçiler bir suç işlediklerini düşünmektedir. İşçilerin genel müdürün odasına gideceğini öğrenen diğer işçiler ise, Salih Topal ve Hüseyin Yorulmaz’a “*Sendikaya filan mı girdiniz?.. İş müdürlüğüne şikâyet mikayet?*” (Kemal, 2019, s. 34) der. Hikâyede işçilerin sermaye sınıfı tarafından sömürüldüğünü, haklarını aramak için şikâyet etmelerinin yasak olduğunu, sendikaya girmenin işten atılmak için bir gerekçe olduğu görülür. Hikâyenin devamında Salih Topal ve Hüseyin Yorulmaz, dert dinleme günü için seçtiklerini öğrenince derin bir nefes alırlar. Genel müdür, fabrika sahibi ve yöneticiler dert dinleme günü için seçtikleri işçilere fabrikayı kötülememeleri gerektiği konusunda sıkı tembihte bulunurlar. İşçilerin ne konuşacağına bile karar veren sermaye sınıfıdır. Onlar için işçilerin ne düşündüğünün hiçbir önemi yoktur. Toplantının sonunda fabrika sahibi, dert dinleme toplantısına gidecek işçilerin söz bile almamasını ister. Çünkü toplantıya genel müdürler, tüccarlar, fabrikatörler de katılacaktır. Onlar varken işçilerin konuşmaya haklarının olmaması gerektiğini düşünürler. Hikâye boyunca işçi sınıfı, sermaye sınıfı tarafından küçümsenir ve hor görülür. Hikâye sonunda vekillerin başka toplantılarının olduğu söylenerek fabrikadan seçilen işçiler içeri dahi alınmazlar.

Sermaye sınıfının atadığı ustabaşılar/yöneticiler/çavuşlar gücü eline aldığı anda sermaye sınıfından daha gaddar olurlar. Sınıf atlayan bu insanlar, kendisini işçi sınıfından daha üstün görürler. Yine böyle bir hikâyenin anlatıldığı “süpürgeci” adlı hikâyede, belediyede süpürgeci olarak çalışan bir adamın başından geçen olaylar anlatılır. Hikâye başkışisi, altı ay önce köyden şehre göç edip belediyede süpürgeci olarak çalışan yoksul bir adamdır. İşçi sınıfını temsil eden bu tip; işini layıkıyla yapmaya çalışan, amirlerine karşı saygıda kusur etmeyen, sınıf bilinci gelişmemiş biridir. Sınıfsal bilince sahip olmayan süpürgeci, amirlerini kendisinden üstün görür. “*Millet kafayı iyi çekmişti. Kendi içmezdi. Günah olduğundan değil, saygıdan. Çavuşunun, onbaşısının yanında kendi ne adam oluyordu da rakı içsin!*” (Kemal, 2019, s. 75-76). Kendisini amirlerinden aşağı gören süpürgeci, onların yanında bir şeyler yiyip içmeyi saygısızlık olarak görür. Sermaye sınıfının atadığı Selman Çavuş’un da her fırsatta kendisini işçi sınıfından üstün gördüğüne tanıklık ederiz. Yanında çalışan temizlik işçilerinden üstün olduğunu, onlarla kendisinin bir tutulmaması gerektiğini her fırsatta yineler. Hikâyede süpürgecinin sınıfsal bilince sahip olmadığı, Selman Çavuş’un da gücü elinde bulundurunca işçi sınıfını ezdiği, işçileri küçümsediği görülmektedir.

Orhan Kemal’in hikâyelerinde sermaye sınıfının kendi çıkarları için işçileri sömürdüklerine, verdikleri sözleri tutmadıklarına tanıklık ederiz. Yine böyle bir olayın yaşandığı “Kardeş Payı” adlı hikâyede, fabrika sahibi Refik Bey’le anlaşılan hamalbaşı ile hamallar arasındaki mücadele anlatılmıştır. Depo sahibi Refik Bey, hikâyede sermaye sınıfını temsil eden bir tiptir. Hamalbaşıyla anlaşılan Refik Bey, daha ucuza çalışacak yabancı hamal bulunca hamalbaşıyla olan anlaşmasından vazgeçer. Depoda yabancı hamalların çalıştığını gören Sivrekli adlı işçi, bu durumu hamalbaşına anlatır. Hamalbaşı, bunun hesabını sormak üzere koşarak Refik Bey’in deposuna gider. Sermaye sınıfını temsil eden Refik

Bey, sözünden caymanın ticaret olduğunu söyler. “*Ticaret dedik evladım... Herifler yallah deyince otuz kuruş kırdılar*” (Kemal, 2021c, s. 3). Burada sermaye sınıfı için verilen sözlerin hiçbir öneminin olmadığı görülür. Refik Bey, Hamalbaşına rüşvet vererek onu susturur. Bunu öğrenen diğer işçiler, Siverekli işçinin önderliğinde hamalbaşını döverek ona hakaretler savururlar. “*Bundan böyle kendi göbeğimizi kendi elimizle keselim arkadaşlar!.. Bu i..eye lüzum yok! Kazancımızı da kardeş payı ederiz.*” (Kemal, 2021c, s. 8). Hikâye, sermaye sınıfına karşı verilen işçi sınıfının başarılı mücadelesiyle son bulur. Orhan Kemal'in hayalindeki toplumsal düzen, Siverekli adlı işçinin başkaldırmasıyla vücut bulur. Anlatıcı, sermaye sınıfını temsil eden Refik Bey ve işçilere iş bulan hamalbaşını cezalandırarak işçilerde sınıf bilincinin oluşması gerektiği mesajını verir.

“İstidacı” adlı hikâyede, temizlik yaparken eli makinenin arasına sıkışan bir temizlik işçisinin hak arama mücadelesi anlatılır. Orhan Kemal'in hikâyelerinde işçi sınıfı genellikle hak arama mücadelesi vermez, sermaye sınıfına koşulsuz itaat ederler. Ancak bu hikâyede, durum farklıdır. Rumelili olduğu şivesinden anlaşılan hikâye başkışisi, temizlik yaparken eli makinenin arasına sıkışır. Sermaye sınıfını temsil eden patron, tazminat vermemek için bu durumu dikkatsizlik olarak değerlendirir. İşçi sınıfını temsil eden hikâye başkışisi, bu durumu kabul etmez ve istidacıya giderek tazminat dilekçesi yazdırır. Hikâyede, sermaye sınıfının işçiyi sömürerek tazminat vermek istemediği görülür. İşçinin bu duruma itiraz etmesi ve hak arama mücadelesi vermesi, yazarın hayalinde toplumsal düzenle uyumlu bir şekilde hikâyede yer alır.

Orhan Kemal, hikâyelerinde çok iyi bildiği işçi sınıfına sıklıkla yer vermiştir. İşçilerin sorunlarını bizzat bilen yazar, onların işsiz kalma korkusu karşısındaki çaresizliğini en iyi şekilde anlatan yazarlardandır. Bu hikâyelerden biri olan “Pazartesi” adlı hikâyede, yayınevi sahibi ile muhasebecisi arasında bir pazartesi günü yaşananlar anlatılır. Yayınevi sahibi, henüz ilkokulu dahi bitirmemiş ancak sahip olduğu maddi gücü kullanarak kendisinden daha eğitilmiş olan muhasebeciyi azarlamaktan hoşnut olan biridir. Sermaye sınıfını temsil eden bu tip, fırsatını her bulduğunda yanında çalışan muhasebeciyi azarlar. İşçi sınıfını temsil eden muhasebeci ise liseyi bitirmiş ve işini en iyi şekilde yapmaya çalışan biridir. Sermaye sınıfını temsil eden yayınevi sahibi, muhasebeciyi ezmek için sürekli bahane bulur. Bahane bulamazsa bir şekilde bahane yaratır, bahane yaratınca da çenesi bir türlü susmak bilmez biridir. İşini kaybetme korkusu, muhasebecinin durumu idare etme yolunu seçmesine sebep olmuştur. Bu durumu iyi bilen yayınevi sahibi ise, fırsatını her bulduğunda muhasebeciyi azarlar. Hikâye boyunca işçi sınıfının ezildiği ve bu durum karşısında çaresiz kaldığı görülür.

Toplumsal tabaklar arasındaki eşitsizlik, tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de artarak devam etmektedir. Orhan Kemal'in hikâyelerinde işçi sınıfının en büyük hayali, ailesini geçindirebilecek bir işte çalışmayı sürdürmektir. Hayattan beklentisi bu kadar küçük olan bu insanların hayal dünyalarının da çok dar olduğu görülmektedir. Sermaye sınıfının hayattan beklentisi ise, işçi sınıfına göre çok farklıdır. Kimi zaman kızına doğum gününde alacağı hediyeye karar verememek bile onlar için bir üzüntü kaynağıdır. Sınıfların hayattan beklentisi arasındaki bu büyük farklılık, Orhan Kemal hikâyelerinde çok açık bir şekilde görülür. Bu hikâyelerden biri olan “Üzüntü” adlı hikâyede, varlık içinde yaşayan sermaye sınıfını temsil eden bir adamın doğum gününde kızına alacağı hediyeye karar verememesi anlatılır. Hikâye başkışisi Nazmi Dinç, patronunun kızıyla evlendikten sonra yaşamı değişmiş ve Avrupa'nın en büyük fabrikalarından birinin Türkiye temsilcisi olmuştur. Bu sayede sınıf atlayan adam, artık sermaye sınıfının bir üyesidir. Kızına doğum gününde alacağı hediyeyi düşünen adam, alacağı hediyeye bir türlü karar veremez. Eşi, Nazmi Dinç'in başkalarında olan bir hediyeyi almaması konusunda onu sınıksızca tembihler. “*...O saatleri taksitle veriyorlar, herkes alıyor. Herkesin alabildiği şeyin ne kıymeti var?*” (Kemal, 2017b, s. 237). Hikâyede kızına alacağı hediyeye karar veremediği için üzülen bir sermaye sınıfı görmekteyiz. Oysaki işçi sınıfı için bunun önemi yoktur. Onlar için önemli olan karınlarını doyurmaktır. Anlatıcı sınıflar arasındaki bu eşitsiz durumu hikâye boyunca hissettirir.

Orhan Kemal'in işçi karakterleri, sınıfsal bilinçte olmadıkları için öfkelerini sermaye sınıfına karşı değil, onların atadıkları ustabaşılara/mühendislere yönlendirirler (Korkmaz, 2017, s. 26). Çoğunlukta çocuk işçilerin çalıştırıldığı bir farikada yaşananlardan küçük bir kesitin anlatıldığı “Kel Tahir” adlı hikâyede, çocuk işçiler bir saatlik öğlen arasında arkadaşlarıyla beştaş oynarlar. Oyuna dalan işçi kızlar, kimi zaman sermaye sınıfının atadığı ustabaşının/ırgatbaşının sesini dahi duymazlar. Sermaye sınıfının atadığı ustabaşı ise güçlü elinde bulundurunca sermaye sınıfından daha gaddar olur. Bir saatlik

öğlen paydosunda, işbaşı düdüğünün sesini duymayan işçiler ustabaşının sopasıyla karşılaşılır. Ustabaşının sopasını gören işçiler, çil yavrusu gibi işlerinin başına dağılırlar. Hikâyede, sermaye sınıfının atadığı ustabaşının gücü, yetkiyi ele aldığı anda patrondan bile daha acımasız olduğunu görürüz.

Orhan Kemal'in bazı hikâyelerinde, ideolojik düşüncesinin yansımaları açık bir şekilde görülür. Bu hikâyelerden biri olan "Eskici" hikâyesinde, hikâye başkışisi işini layıkıyla yapan bir ayakkabı tamircisidir. Anlatıcı, ayakkabı tamircisi bir eskicinin dükkânına girerek ayakkabısını tamir ettirir. Eskici, bu işin karşılığında yetmiş beş kuruş ister. Ancak anlatıcı, yaptığı işin hakkının yetmiş beş kuruş olmadığını düşünüp hakkı olan iki buçuk lirayı verir. Bu durum yoldan geçen yalabık domuzu andıran adamı rahatsız eder. Anlatıcı, burada sermaye sınıfını savunan adamı yalabık bir domuzla benzeterek hikâyenin başında tarafını belli ettirir. Sermaye sınıfından taraf olan bu adam, toplumsal sınıf ayrımını savunur. Ona göre, azla yetinen bu insanların şımartılmaması gerekmektedir. Bu durum aza alışmış birinin ahlâkını da bozar. Anlatıcının fakir fukara düşmanı dediği bu adam, hikâye boyunca anlatıcı tarafından eleştirilir. Anlatıcı yalabık domuzla benzettiği bu adamı hikâyenin sonunda işçi sınıfına şikâyet eder.

"Ceza" adlı hikâyede, sermaye sınıfını temsil eden Bülent Bey adındaki zengin bir adamın başından geçen olaylar anlatılır. Anlatıcı, bir gün arkadaşıyla pastaneye gider. Pastanede, arkadaşının tanıdığı sermaye sınıfını temsil eden Bülent Bey de vardır. Bülent Bey'in masasına oturan anlatıcı, onun hayat hikâyesini dinlemeye başlar. Yetmiş yaşında olan Bülent Bey, fakirken bulup evlendiği Mürüvvet adındaki eşinin kendisini sarayın bahçivanıyla aldattığını söyler. Sınıfsal farklılığı savunan yaşlı adam, bahçivanın kendisine denk olmadığını düşünür. "*Beyler, beyefendiler, paşazadeler, yahut prenslerle olsa, eh diyeceğim ne yapalım? Fakat hayır, kiminle bilir misiniz?.. Kabil değil edemezsiniz beyefendiciğim. Çünkü malum-u aliniz, küfüv diye bir şey vardır. İnsan küvfüyle... Gidiyor bahçevanla beyefendi...*" (Kemal, 2018, s. 225-226). Hikâyede, Bülent Bey eşinin kendisini aldatmasından çok bahçivanla aldatmasını hazmedemez. Çünkü onun için bahçivan basit bir işçidir. Kendisini işçi sınıfından üstün gören Bülent Bey, hikâye boyunca bunu okuyucuya hissettirir.

Orhan Kemal'in hikâyelerinde sermaye sınıfı genellikle kendi çıkarını düşünen, acımasız, gaddar, yanında çalışan işçilere değer vermeyen insanlar olarak hikâyede yer alırlar. İşçileri para kazanma aracı olarak gören sermaye sınıfı, çoğu hikâyede işçiler üzerinde sınırsız hakkı olduklarını düşünerek onları sömürürler. Çoğu hikâyede, İş Kanunu hükümlerine uymayan sermaye sınıfı devlet yetkililerini de yanına alarak işçi sınıfını daha da savunmasız bırakırlar. Hikâyelerde işçileri sömüren, ezen, kötü muamelelere maruz bırakan sadece sermaye sınıfı değildir, sermaye sınıfının atadığı ustabaşılardan/yöneticilerinden de işçi sınıfını sömürdüğünü görürüz.

Sonuç

Toplumcu gerçekçi bir çizgide eser veren Orhan Kemal, Türk edebiyatındaki çoğu yazar gibi edebiyat hayatına şiir yazarak başlamıştır. Bursa cezaevinde tanıştığı Nazım Hikmet'in de tavsiyeleriyle hikâye ve romana yönelmiştir. Roman ve hikâye yazarlığıyla adından uzun yıllar söz ettiren Orhan Kemal, eserlerinde toplum aksayan yönlerini tüm ustalığıyla dile getirmiştir. Ona göre, toplumdaki bozuklukların, aksaklıkların, eşitsizliklerin sorumlusu insanlar değildir; onların suça itilmesine sebep olan toplumsal düzendir. Ona göre insanların bunu yapmasının temel sebebi, hayatta kalma mücadelesinden kaynaklanır.

Orhan Kemal hikâyelerinde genellikle toplumun en alt ve en geniş tabakasını oluşturan yoksullara, işçilere, işsizlere, işportacılara, memurlara yer vermiştir. Bu yoksul insanlar çoğu hikâyede sömürülür, ezilir, hakkı gasp edilir. Onun hikâyesini anlattığı kişiler, bir parça ekmek için sürekli çalışan, mücadele eden yoksul ve çaresiz insanlardır. Bu yoksul ve çaresiz insanlar çoğu hikâyede ekonomik eşitsizliğe uğrarlar. Emekleri sömürülen bu insanların en büyük hayali, karınlarını doyurmaktır.

Orhan Kemal'in İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yazdığı hikâyelerinde, savaşın etkisiyle artan ekonomik eşitsizlik göze çarpar. Savaşın etkisiyle artan karaborsacılık sermaye sınıfının daha da zengin olmasını sağlamış, alt gelir düzeyinde bulunan işçi sınıfı ise gittikçe fakirleşmiştir. Bu dönemde zenginler servetlerine servet katmıştır. Yazar bu durumu gözler önüne sererken bu duruma çanak tutan devlet yetkililerini de sert bir dille eleştirmiştir.

Orhan Kemal, hikâyelerinde sosyal gerçekçi anlayışa uygun olarak işçi sınıfına çokça yer vermiştir. Kendisi de uzun yıllar matbaa işçiliği, bulaşıkçılık, hamallık, memurluk yapmıştır. İşçileri ve işçilerin sorunlarını en iyi bilen yazarlardan olan Orhan Kemal, onların yaşadıkları sıkıntıları hikâyelerinde ustalıkla anlatmıştır. Onun eserlerindeki işçi tipleri, genellikle sömürülen, ezilen, hor görülen insanlardan oluşur. Bu insanlar sınıfsal bilinçte olmadıkları için, çoğu hikâyede sermaye sınıfı tarafından sömürülürler. Sermaye sınıfının sömürdüğü işçiler, genellikle öfkelerini sermaye sınıfına değil de onun atadığı ustabaşılara/yöneticilere yönlendirirler.

Orhan Kemal, hikâyelerinde işçi sınıfını merkeze alır. İşçi sınıfını sömüren sermaye sınıfı da çoğu hikâyede olumsuz bir karakter olarak kendisine yer bulur. Hikâyelerinde sermaye sınıfını temsil eden patronlar; yanında çalışan işçilere değer vermeyen, onları sömüren, haklarını gasp eden kişiler olarak yer alırlar. İşçileri sömüren sadece sermaye sınıfı değildir. Sermaye sınıfının atadığı ustabaşı/yönetici gibi kişiler de işçi sınıfını ezerler. Hikâyelerde sermaye sınıfı, para kazanma hırsı yüzünden İş Kanunu hükümlerine uymaz.

Sonuç olarak Orhan Kemal'in hikâyelerinde ekonomik eşitsizlik, sınıfsal eşitsizliğe sebep olmuştur. Sınıfsal eşitsizliğe maruz kalan hikâye kişileri çoğu hikâyede kendisini ezen, hor gören, sömüren sermaye sınıfına karşı mücadele etmez. Yazar, her ne kadar sınıfsal eşitliği savunup toplumsal sınıf ayrımının olmaması gerektiğini düşünse de hikâyelerde bu durum gerçekleşmemiştir. Sermaye sınıfı çoğu hikâyede, elindeki maddi gücü kullanarak işçi sınıfını sömürmüştür.

Kaynakça

- Alver, A. (2014). Türk edebiyatında 1940'lı yıllarda yazılan bazı toplumcu gerçekçi romanların emek-sermaye bağlamında analizi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S 33, 129-152.
- Bezirci, A. (1984). *Orhan Kemal*. Tekin Yayınevi.
- Bingül, İ. (2014). *Orhan Kemal edebiyatında işçi-oluş ve ücretli hayat*. Gram Yayınları.
- Demir, A. (2008). Toplumcu gerçekçi objektiften yansıyan bir Anadolu fotoğrafı: Bacayı indir bacayı kaldır. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 5 (1), 65-80.
- Demirtaş, C. (1979). *Yirminci yüzyıl ve edebiyat*. Çağdaş Yayınları.
- Dönmezer, S. (1990). *Sosyoloji*. Beta Yayınları.
- Eliuz, Ü. (2020). Orhan Kemal romanlarında Küçük Adam'ın yitim görüngüleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (3), 1-32.
- Eliuz, Ü. (2004). *Orhan Kemal'in romanlarında yapı ve izlek*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- İnce, M. (2017). Toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (19), 1, 294- 319.
- Kemal, O. (2021a). *Ekmek kavgası*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2017a). *Sarhoşlar*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2020a). *Çamaşırcının kızı/ küçücük*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2021b). *72. koğuş*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2019). *Grev*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2021c). *Kardeş payı*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2020b). *Önce ekmek*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2007). *Kırmızı küpeler/ Babil kulesi*. Everest Yayınları.
- Kemal, O. (2017b). *Yağmur yüklü bulutlar/ Dünyada harp vardı*. Everest Yayınları.

- Kemal, O. (2018). *İstanbul'dan çizgiler*. Everest Yayınları.
- Koç, Y. (2003). *Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihi*. Kaynak Yayınları.
- Koçoğlu, D. ve Akın, B. (2009). Sosyoekonomik eşitsizliklerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve yaşam kalitesi ile ilişkisi. *DEU Hemşirelik Yüksekokulu E-Dergi*, 2(4), 145-154.
- Korkmaz, F. (2017). Orhan Kemal'in romanlarında sosyal ve ekonomik eşitsizlik üzerine bir değerlendirme. *Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi*. S 334, 20-22.
- Lekesiz, Ö. (1998). *Yeni Türk edebiyatında öykü 2*. Kaknüs Yayınları.
- Narlı, M. (2002). *Orhan Kemal'in romanları üzerine bir İnceleme*. Kültür Bakanlığı Yayınları
- Nazım Hikmet. (2012). *Sanat ve edebiyat üzerine*. A. Çalışlar (Haz.). Evrensel Basım Yayınları.
- Oktay, A. (2000). *Toplumcu gerçekçiliğin kaynakları*. Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Önger, F. (1970). Orhan Kemal'in edebiyata girişi üzerine notlar. *Cumhuriyet (Sanat Edebiyat)*.
- Tosun, N. (2011). *Modern öykü kuramı*. Öncü Basımevi
- Uğurlu, N. (1973). *Orhan Kemal'in ikbal kahvesi*. Cem yayınları.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Sezer BENEK

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI HAKKINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ (2002-2023)

A Biographical Study on Studies on Word Groups in Turkish Turkey (2002-2023)

Doç. Dr. Şaziye Dinçer BAHADIR

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Kırşehir Türkiye. saziyedincer35@gmail.com

Doktora İsmet KARACA

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, Kırşehir Türkiye. karaca.7918@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
31.10.2023

Kabul/Accepted
24.12.2023

Sayfa/ Page
63-88

Öz

Kaynakça anlamına gelen bibliyografya, konuyla ilgili yayımları bir düzen içerisinde sunan listedir. Bibliyografya çalışmaları, araştırmacılara ilgilendikleri konuyla ilgili yapılmış çalışmaları toplu bir şekilde sunarak büyük kolaylık sağlar. Bu çalışma, kelime grupları üzerine kaleme alınmış makaleleri bir arada sunan bir bibliyografya denemesi çalışmasıdır.

Genel olarak kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir durumu, bir hareketi karşılamak üzere birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan yargısız dil birimleridir. Bu dil birimleri belli kurallar çerçevesinde bir araya gelir ve daima birbirini tamamlayarak cümle içerisinde tek bir kelime gibi görev yapar. Her ne kadar kelime gruplarının sınıflandırılması hususunda bir birlik sağlanamamış olsa da kelime grupları "isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil ve kısaltma grubu" şeklinde ele alınır.

Çalışma giriş ve bibliyografya olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Çalışmanın giriş bölümünde söz dizimi ve kelime grubu kavramları hakkında bilgi verilmiş ve bu alanda yapılmış olan tasnif çalışmalarına değinilmiştir. İkinci bölümde ise 2002-2023 yılları arasında kelime grupları ile ilgili hazırlanmış makalelerin künyelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyografya çalışması, dil, kaynakça, kelime grubu, söz dizimi.

Abstract

A bibliography is a list of publications on a subject. Bibliographic studies provide researchers with great convenience by presenting the studies on the subject they are interested in in a collective manner. This study is a bibliography that presents the articles written on word groups together.

In general, word groups are non-valued linguistic units formed by the combination of more than one word to match an entity, a concept, a situation, a movement. These units come together within certain rules and always complement each other, functioning as a single word in a sentence. Although there is no uniform classification of word groups, word groups are treated as "noun phrase, adjective phrase, adjective-verb group, noun-verb group, adverb-verb group, repetition group, preposition group, linking group, title group, compound noun group, interjection group, number group, compound verb group, and abbreviation group".

The study consists of two main parts: introduction and bibliography. In the introductory part of the study, information about the concepts of syntax and word group is given and the classification studies in this field are mentioned. In the second part, the bibliographies of the articles written on word groups between 2002 and 2023 are given.

Keywords: Bibliography, language, references, word group, syntax.

Atıf/Citation: Bahadır Ş. Z ve Karaca İ. (2023). Türkiye Türkçesinde kelime grupları hakkında yapılmış çalışmalar üzerine bibliyografya denemesi (2002-2023). *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 63-88.

Giriş

“İnsan demek dil kullanımı demektir, dolayısıyla da söz dizimi demektir; sözlüklerin, önceki-sonraki anlam örgüsünü, eski bilgi-yeni bilgi ilişkisini ve sözleri bir araya getirme biçiminin de toplumun ortak zihnini yansıtması gibi, sözlük birimleri arasındaki gezintinin adı olan söz dizimi de, bireyin kimliğini ortaya koyar.” (Karaağaç, 2009, s. 14). Sözlük ve söz dizimi dilin iç içe geçmiş iki eksenidir. Sözlük dilin geçmişteki eksenini, söz dizimi ise şimdi ve gelecekteki eksenini oluşturur. Bireyin yaptığı her şey söz dizimi kurallarının kılavuzluğunda ve sözlük birimleri arasında yapmış olduğu gezintidir. Yani kişinin yapmış olduğu eylemlerin tamamı bir söz dizimidir (Karaağaç, 2009, s. 15).

Ergin (2009, s. 3), dilin kendisine mahsus kanunları olan ve bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık olduğunu belirtir. Bir dilin öğreniminde ve öğretiminde bilinmesi gereken kanunlar mevcuttur. Bu kanunlardan bir tanesi olan söz dizimi, birden fazla sözcüğün bir araya gelerek oluşturduğu grubu inceleyen alandır. Bu alanın temel konusu dizimsel yapılardan oluşmaktadır. Korkmaz bu alanı “bir dilde kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle türlerini inceleyen bir bilim dalı” (1992, s. 3) olarak tanımlar. Duygu ve düşüncelerin ifadesi, söz dizimi kurallarına göre bir araya gelerek ortaya çıkar. Ancak sınırsız sayıdaki duygu ve düşüncelerimizi ifade edebilmek için bir kelime tek başına yetersiz kalır. Bu durumda birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşturdukları dil birimleri bu duygu ve düşünceleri ifade edebilir.

Kelimeler yargı bildirerek cümleyi, varlık, kavram ve hareketleri karşılayarak kelime gruplarını meydana getirir. Belli kurallara dayanarak meydana gelen bu dizilişler dillere göre farklılık gösterse de söz dizimi bakımından benzerlik gösterebilir. Bu benzerlik oranı da dillerin akrabalıklarına göre değişiklik gösterir. Türkçede kelime gruplarında ve cümlede ana unsurun genel olarak sonda olması Türkçeyi Hint-Avrupa dillerinden ayırarak Moğolca gibi bazı dillere yaklaştırır (Karahana, 2009, s. 9). Söz dizimi, yargılı bir anlatımı olan cümle ve yargsız bir anlatımı olan kelime grubu olmak üzere iki kategoride incelenmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan kelime grupları üzerine yapılmış birbirinden farklı tanımlar bulunmaktadır:

Karahana, “bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargsız dil birimi” (2019, s. 39), Özkan ve Sevinçli “tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilemeyen varlıkları, kavramları ve hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri” (2008, s. 12); Özkan, Toker ve Aşçı “birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle içinde tek öge olarak işlem gören söz dizisi” (2016: 45); Özmen, “birbirine yapı ve anlam olarak bağlanan ve kendi aralarında bir bütün oluşturan iki veya daha fazla unsurdan oluşan kelimeler topluluğu” (2013: 51) olarak tanımlar.

Daha da arttırılabilecek olan bu tanımlar incelediğinde kelime grubunun, belli kurallar çerçevesinde yan yana dizilmiş, aralarında anlam bütünlüğü bulunan, bir varlığı, kavramı, hareketi, durumu belirten, yargı bildirmeyen birden fazla kelimenin yan yana gelerek oluşturduğu yapı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Türkçenin kelime grupları üzerine geçmişten günümüze müstakil olarak birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında genellikle “kelime grubu” olarak isimlendirilen bu terimin yanında “sözcük öbekleri, söz grupları, kelime öbekleri, söz öbekleri” gibi farklı isimlerin de kullanıldığı görülür. Söz dizimi çalışmalarında ele alınan kelime gruplarının sınıflandırılması konusunda da henüz bir birlik sağlanamamıştır. Örneğin Karahana, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu,

zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grupları” (2016, s. 39-79); Özkan, Toker ve Aşçı, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, tekrar grubu, özel isim grubu, birleşik fiil, fiilimsi grupları, edat grubu, ünlem grubu, bağlama grubu, unvan grubu, sayı grubu, kısaltma grupları” (2020, s. 45-122); Böler, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, zarf tamlaması, ikileme (tekrar grubu), bağlama grubu, edat grubu, ünlem grubu, birleşik isim grubu, unvan grubu, sayı grubu, aitlik grubu, birleşik fiil, fiilimsi grupları, kısaltma grupları” (2021, s. 69-205) şeklinde sınıflandırma yoluna gitmiştir. Yapılan çalışmalarda bazı alt başlıkların farklı tanımlandığı da görülmüştür, unvan grubu ve birleşik isim grupları üzerinde yapılan tanımlamalar buna örnek olarak gösterilebilir.

Makaleler

Abik, A. D. (2010). “(İsim1 + II/+IU) (isim2 +II/+IU)” Kuruluşundaki İkilemeler. *Türkoloji Dergisi*, 17 (2), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkoloji/issue/43327/526998>

Abik, A. D. (2010). Derleme Sözlüğü’nde İkinci Kelimesinin Başında s- Bulunduran Tekrarlar ve Başka Seslerle Benzer Diğer Tekrarlar. *Türkoloji Dergisi*, 17 (1), 1-27. 10.1501/Trkol_0000000173

Adıyaman, C. (2022). Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Bitig Yul- ve Bitig Köçür- : İstinsah / Kopya Etmek Eylem Öbekleri Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11 (2), 2022, 483-502. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/70605/1134369>

Agan, C. ve Diri, B. (2017). Türkçe Derlemler İçin Söz Dizimsel Görselleştirme ve Sorgulama Aracı. *Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi*, 9 (1), 1-10. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tbbmd/issue/30338/327400>

Ağca, F. (2015). Eski Türkçe kö:k teğri ve kö:k kalık İkilemeleri Üzerine. *Türkbilig*, 30, 201- 222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52822/697719>

Ahundova, S. (2022). Âşık Kurbânî Destanındaki Fiil Tekrarlarıyla, Bağlaçlarla Oluşan İkilemeler. *KutBilim Sosyal Bilimler ve Sanat Dergisi*, 2 (2) 120-134. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kutbilim/issue/74312/1184156>

Akbaba, D. E. (2007). Türkiye Türkçesinde Yapısında İsim-Fiil Bulunan Birleşik Fiiller. *Dil Araştırmaları*, 1 (1), 83-95. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4715/64591>

Akboğa, G. (2021). Dîvân-ı Mesâbîh Adlı Eserde Birleşik Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 358-377. 10.29000/rumelide.1036561

Akdemir, Y. ve Kaya, İ. H. (2019). Eski Anadolu Türkçesinde Birleşik Fiiller Üzerine. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 6 (37), 1434-1456. 10.26450/jshsr.1221

Akkaya, H. (2007). Râsih Bey’in “Üstine” Redifli Meşhur Gazelinde İkilemelerin Kullanılışı. *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 2 (3), 25-30.

Akoğlu, G. (2014). 4- 7 Yaş Arası Türk Çocuklarında Söz Dizimini Anlama Becerileri. *Başkent University Journal Of Education*, 1 (2), 31- 42. <https://buje.baskent.edu.tr/index.php/buje/article/view/35>

Aktan, B. (2010). Dîvânü Lügâti’t-Türk’ün Söz Varlığında Yer Alan İkilemeler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 1-12. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26258/276599>

Akyalçın, N. ve Aydoğan, D. (2020). Atabetü'l-Hakayık’da Yer Alan İkilemeler ve Kalıp Sözler. *Homeros*, 3 (3), 105-112. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/homeros/issue/56771/794020>

Akyalçın, N. (2008). “Ip” ve “M, P, R, S” Yapılı Türkçe İkilemlere İlişkin Sorunlar. *Çağdaş Türk Dili*, (20), 238-247.

- Akyalçın, N. (2011). Türkçe Deyimler Sözlüklerine Alınmış, Deyim Olmayan Kimi Söz Öbeklerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Folklor/Edebiyat*, 18 (68), 121-142. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26032/274191>
- Akyalçın, N. (2014). Türkçe İkilemelerin Yapı ve Anlam Özelliklerine İlişkin Değerlendirmeler. *International Journal of Language Academy*, 2 (2), 183- 194. 10.18033/ijla.82
- Akyalçın, N. (2017). Pekiştirme Sözcükleri, Sıfat Tamlaması veya İkileme Midir? *Journal of Awareness*, 2 (1), 27-33.
- Akyalçın, N. (2019). Deyim ve İkileme İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Homeros*, 2 (3), 83-94. 10.33390/homeros.2.010
- Akyalçın, N. (2021). Âşık Paşa'nın Garip-Nâme Adlı Eserinde İkilemeler Bağlamında Söz Varlığı. *Homeros*, 4 (3) 151-158. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/homeros/issue/64935/996745>
- Akyalçın, N. ve Aydoğan, D. (2019), Kutadgu Bilig'de Yer Alan Kalıp Sözler Üzerine Bir Değerlendirme. *Homeros*, 2 (4), 125-138. 10.33390/homeros.2.014
- Akyalçın, N. ve Aydoğan, D. (2020). Atabetü'l-Hakayık'da Yer Alan İkilemeler ve Kalıp Sözler. *Homeros*, 3(3), 105-112. 10.33390/homeros.3.012
- Akyalçın, N. ve Aydoğan, D. (2020). Oxford Dictionary Of Idioms Adlı Sözlükteki Deyimler ve Deyim Olmayan Söz Öbekleriyle İlgili Bir Değerlendirme (IV). *Homeros*, 3 (2), 79-90. 10.33390/homeros.3.009
- Akyalçın, N. ve Aydoğan, D. (2020). Oxford Dictionary Of Idioms Adlı Sözlükteki Deyimler ve Deyim Olmayan Söz Öbekleriyle İlgili Bir Değerlendirme (V). *Homeros*, 3 (4), 129-138. 10.33390/homeros.3.014
- Akyalçın, N. ve Gürcü, H. (2017). Orhan Pamuk ve Fakir Baykurt'un İki Romanında Deyim, Atasözü ve İkilemeler Bakımından Söz Varlığı. *Journal of Awareness*, 2 (3S), 55-68. <https://dergipark.org.tr/en/pub/joa/issue/31802/348664>
- Akyalçın, N. ve Öztuncer, Ö. (2004). Yaşar Kemal'in Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana Adlı Romanındaki İkilemeler. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 37. 133-165.
- Alan, N. (2021). Yunus Emre Divanı'nda Seslenme Sözleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı), 83-111. 10.32709/akusosbil.976587
- Alışova Demirdağ, E. (2020). Azerbaycan Türkçesinde Kelime Grubu Olarak Zarf (Zerf) Birleşmelerinin İşlevi ve Türkiye Türkçesinde Karşılığı. *Türkbilig*, 20 (40), 149-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/58367/842037>
- Alibekiroğlu, S. (2017). Türkçede Takırsız Ad Tamlaması Şeklindeki Birleşik Sözcükler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6 (1), 184-195. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/28090/298287>
- Alibekiroğlu, S. (2018). Türkiye Türkçesinde Yarı Yardımcı Fiiller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (15), 1140 – 1167. 10.33692/avrasyad.510035
- Aljasimi, S. ve Tazegül, E. (2017). İbnü Mühennâ Lügati'nin Söz Dizimi Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (14), 252-267. <http://hdl.handle.net/11772/2422>
- Alkaya, Ercan. (2008). Orta ve Doğu Karadeniz Ağızlarında Görülen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies Volume*, 3 (3), 37- 76. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.330>

- Altan, A. ve Altınkamış, F. (2016). Türkçede İlgi Tümceciklerinin Edinimine Kullanım Temelli Bir Yaklaşım. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 27 (1), 0-0. 10.18492/dad.47469
- Altun, M. (2010). Filolojik-Dil Bilgisi ve Dil Bilimi Kaynaklarında Türk Dilinin Söz Dizimsel Yapılarının Karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 5 (4), 74-86. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1832>
- Altuntaş, S. (2021). Yunus Emre Divanı'nda İç İç Fiilimsi Grubu. *Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 1-23. <https://doi.org/10.52817/oguztad.978878>
- Alyılmaz, S. (2015). Türkçenin Söz Diziminde Seslenmeler ve Seslenme Öbekleri. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 54, 31-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2893/40156>
- Arıcan, A. (2023). Eski Uygurca İşaret Zamirlerinde Sözcükselleşme ve Yineleme Eğilimleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 9 (19), 227 – 243. 10.59304/ijhe.1274994
- Arvas, A. (2013). Türkçe Ad Tamlamaları'nda Sıfatların Kullanımı Üzerine Bazı Notlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 171-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karefad/issue/19204/204179>
- Aslan, E. ve Altan, A. (2006). Türkçe Belirtisiz Ad Tamlamalarındaki -(s)I Ekinin Görevi. *Dil Dergisi*, 131, 57-75. 10.1501/Dilder_0000000049
- Aslan, F. B. (2022). Necîb El-Kılânî'nin Leyalî Türkistan Adlı Romanındaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi. *Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 4 (1), 161-176. 10.54132/akaf.1110740
- Aşçı, U. D. (2015). İngiltere'deki Türkçe Konuşan Toplumun Konuşma Dilinde Rastlanılan İkilemeler Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (37), 221-246. 10.21563/sutad.187048
- Atsız, M. (2021). Sırrî Râhile Hanım'ın Gazellerinde Birleşik Fiiller. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, 14, 406-422. <https://doi.org/10.28981/hikmet.842304>
- Avcı, Y. ve Ergun, B. (2020). Türkçede Söz Dizimi'nin Farklı Baskılarında Yer Alan Kelime Gruplarındaki Sınıflamaların Değerlendirilmesi. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 1-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adea/issue/59084/834066>
- Avcı, Y. Y. (2010). Âşık Veysel'in Şiirlerinde İkilemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 59-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25125/265302>
- Aydemir, Ö. K. (2013). Hamâne'nin Söz Dizimi Özellikleri, *Karadeniz Araştırmaları*, 37 (37), 183-197. <https://doi.org/10.12787/KARAM702>
- Aydın, E. (2022). Mavi Vatan, Gök Vatan ile Siber Vatan Söz Öbeklerinin Anlamları ve Oluşturulma Yöntemleri. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 7 (3), 2022, 167 - 178, 10.30568/tullis.1203759
- Aydın, F. (2021). Tarama Sözlüğünde Geçen İkilemeli Birleşik Fiiller. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 15-26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/63371/898223>
- Aydın, İ. (2004). Türkçe ve Fransızcanın Sözdiziminde Tümce ve Öbek Görünümlerine Genel Bir Bakış. *Türkbilig*, 8, 3-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/54324/737348>
- Aydın, İ. (2011). Türkçede Rol ve Gönderim Dilbilgisi Çerçevesinde Ad Öbeği Görünümleri. *Dil Dergisi*, (151), 72-88. https://doi.org/10.1501/Dilder_0000000144
- Aydın, İ. ve Akdi, V. (2018). Türkçede Kelime Grupları ya da Öbek Yapı. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6 (1), 241 -270. 10.18298/ijlet.2522

- Aydın, İ. ve Yıldız, S. (2022). Çocuk Edebiyatı Kitaplarında Birleşik Sözcük Görünümleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 609 – 630. 10.47525/ulasbid.1093995
- Aydın, İ. Öksüz, A. ve Çelebi, A. (2021). Çocuk Kitaplarında Yansıma, İkileme ve Pekiştirme Sözcük Görünümleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (3), 923-945. 10.47525/ulasbid.939363
- Aydın, T. (2018). Lakoff ve Johnson’ın Metafor Kuramı ve Eski Türkçe İle Orta Türkçede Birleşik Fiillerde Yük Metaforu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (44), 163-181. <https://doi.org/10.21563/sutad.511068>
- Aydın, Y. (2023). Safiye Erol’un Kadıköy’ünün Romanı İsimli Eserinde İkilemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 186–207. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/78179/1317068>
- Aydoğan, D. ve Akyalçın, N. (2020). Yusuf u Züleyhâ Mesnevisi’nin Kalıp Söz, Deyim, Atasözü, İkileme Bağlamında Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme. *Homeros*, 3 (1), 13-20. 10.33390/homeros.3.002
- Ayhan, T. İ. (2020). Belirtili Ad Tamlamalarında Anlam İlişkileri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 8 (21), 333-343.
- Aytaç, A. (2018). Aşkî’nin Heft Peyker Mesnevisi ve Eserde Bulunan İkilemeler. *Turkic Linguistics and Philology*, 1 (1), 27-33.
- Azeez, H. H. (2020). Necâti Bey’in Divanında İsim Tamlamalarının İncelenmesi. *Journal of the College of Languages*, 42, 146-163. <https://doi.org/10.36586/jcl.2.2020.0.42.0146>
- Azılı, K. (2021). Tarihsel Türk Dili Metinlerinde Bir Gramerleşme Örneği: Oksuz ve Bazı İkileme Şekilleri Üzerine, *Karadeniz Araştırmaları*, 18 (72), 1001-1010. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/68687/1080313>
- Bakırcı, F. (2018). Doğu Türklük Alanında İyelik Öbeği ve İsim Tamlamasında +ki Biçimbiriminin Kullanımı Üzerine. *Türkoloji Dergisi*, 22 (2), 40-57. 10.1501/Trkol_00000000304
- Balyemez, S. (2008). Türkiye Türkçesinde Dakikalı Saat İfadeleri ve Saat Grubu. *Dil Araştırmaları*, 2, 87-92. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/54637>
- Balyemez, S. (2021). Unsurları Yer Değiştirmiş İsim Tamlamalarının Yüklem Olduğu Cümleler Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 959-969. 10.32321/cutad.852796
- Baydar, T. (2013). İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 0 (49), 55-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2888/40007>
- Baydar, T. (2018). Bağlama Grubu Üzerine. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (15), 62-74. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42740/515931>
- Baydar, T. ve Baydar, E. (2004). Reşat Nuri Güntekin’in “Çalı Kuşu” Romanındaki Sıfat Tamlamalarının Derin Yapısı ve Öğretimi Üzerine. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 35-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/5993/79744>
- Baydar, T. ve Ertane Baydar, A. S. (2004). Reşat Nuri Güntekin’in “Çalı Kuşu” Romanındaki İsim Tamlamalarının Derin Yapısı ve Cümledeki Görevleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 27-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/5994/79756>

- Baydar, T. ve Ertane Baydar, A. S. (2018). İsim Tamlamaları Üzerine. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (34), 73-90. <https://doi.org/10.21550/sosbilder.338937>
- Bayırlı, İ. K. (2022). Türkiye Türkçesinde Ad Temelli Öbeklerin Tipolojik Özellikleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 831-850. 10.32321/cutad.1090006
- Bayraktar, F. (2014). Kutadgu Bilig’de Üçlemeler, Dörtlemeler ve Beşlemeler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3 (2), 29-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/12850/155751>
- Bayraktar, N. (2013). Türkçede Renk Adlarıyla Özel Ad Yapımı. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 9 (2), 95-114. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlls/issue/9940/122967>
- Benzer, A. (2012). Belirtili Ad Tamlamalarının Anlamları. *Türkbilig*, (24), 33-40.
- Benzer, A. (2012). Belirtili Ad Tamlamalarının Sahiplik (İyelik) Anlamı/ Possession (Possessive) Meaning In Determinative Noun Phrases. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (20), 461-470. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19549/208423>
- Benzer, A. (2012). Belirtili Ad Tamlamasında İyelik ve İlgi Eki Yanılgısı. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (4), 1051-1061. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3909>
- Beyitoğlu, Y. K. (2021). Behcetü’l-Hadâik’ta İkilemeler. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 482-501. 10.32321/cutad.906860, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cutad/issue/62653/906860>
- Bılal, Z. J. B. (2023). Kıssa Kitabı Adlı Eserde Birleşik Fiiller. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 115-147. 10.59182/tudad.1318572
- Boz, E. (2008). +{A}Durum Biçimbirimi (Söz Dizimsel Bir İşlev Olarak) Adları Adlara Bağlayabilir mi?, *Türk Dili -Dil ve Edebiyat Dergisi*, 677, 410-417.
- Boz, E. (2018). Sözlükler İçin Yeni Bir Dilbilgisel Bilgi Önerisi: İlgeçlerin Atadıkları Biçimbirimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7 (2), 749-758. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/38234/442037>
- Böler, T. (2011). Çaçtani Bey Hikâyesi’ndeki İkilemeler ve Türkçede İkilemelerin Eskiliği Meselesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 42 (42), 33-60. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17028/177804>
- Buajier, N. (2020). Nimşehit Şiirlerindeki Birleşik Fiil ve Deyimler. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 13-26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tudad/issue/56212/684491>
- Budu, M. (2020). Kısasü'l-Enbiyâ Tercümesinde Birleşik Fiiller I. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (50), 79-96. 10.21563/sutad.858101
- Bulak, Ş. (2021). Türkiye Türkçesinde Unvan Grubu. *Universal Journal of History and Culture*, 3 (2), 188-208. 10.52613/ujhc.995942
- Bulak, Ş. (2022). Türkiye Türkçesinde İsmi Doğru Belirlenememiş Bir Kelime Grubu: Kişi İsmi Grubu. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8 (62), 1397- 1408. <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.63800>
- Bulak, Ş. (2022). Türkiye Türkçesinde Varlığı Tartışılan Bir Kelime Grubu: Eksiz İsim Tamlaması Grubu. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8 (57), 907-919. <http://dx.doi.org/10.29228/J OSHAS.63655>

- Bulak, Ş. (2022). Türkiye Türkçesinde Yok Sayılan Bir Kelime Grubu: Birleşik İsim Grubu. *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 8 (54), 907-919. <http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.63655>
- Bulut, G. (2023). Hamzavî'nin İskendernâmesi'nin On Sekizinci Cildinde Tasvirî Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 384-395. 10.29000/rumelide.1285313
- Bülbül Oğuz, B. (2018). Bir İkonlaşma Örneği Olarak Kitâbü'l- 'Acâibü'-l Ğarâib'de Birleşik Fiiller. *Dil Araştırmaları*, 12 (23), 259-274. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60226/874582>
- Ceviz, N. ve Soyer, S. (2015). Türkçe ve Arapçadaki İçinde Sayı Geçen Bazı Deyim ve Söz Öbeklerinin Karşılaştırılması. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (62), 487-506. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71837/1154833>
- Cihan, S. (2021). Mukaddimetü'l-Edeb'in Yozgat Nüshasında İkillemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 24, 431-441. 10.29000/rumelide.995314, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/64972/995314>
- Coşkun, C. (2020). Tümceye Kattığı Anlam Bağlamında İkillemeler. *Homeros*, 3 (3), 113-128. 10.33390/homeros.3.013
- Çalışkan, B. (2021). Tarihî Dönemlerde Tamlayan Eki Almayan Belirtili İsim Tamlamalarının Nehcü'l-Ferâdis Örneğinde İncelenmesi. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 15 (29), 169-177. <https://doi.org/10.54316/dilarastirmalari.960894>
- Çavdar, Y. (2018). Kemal Tahir'in "Devlet Ana" Adlı Romanında İkillemeler. *Turkish Studies, Language / Literature*, 13 (12), 111-138. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13382>
- Çelik, A. (2021). Türkiye Türkçesinde Bir Söz Dizimi Terimi Önerisi: Kısa Çizgi Öbeği (Kısa Çizgi İşaretiyle Kurulmuş Bütünleşiklik Bildiren Öbek), Çeşm-i Cihan. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E – Dergisi*, 8 (2), 147-165. <https://doi.org/10.30804/cesmicihan.1008186>
- Çelik, N. (2021). Kıpçak Türkçesi Döneminde Yazılan Dinî Eserlerde Anlamca Kaynaşmış-Deyimleşmiş Birleşik Fiiller. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 127 (251), 411-436.
- Çelik, N. (2023). Kuanşi im Puser'da İsim Tamlamalarına Dair Bir Değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 256-269. 10.29000/rumelide.1252747
- Çelik, T. (2020). Marzubân-nâme Tercümesi'nin Söz Dizimi Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 168-187. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/korkutataturkiyat/issue/55596/725539>
- Çelik, Y. (2018). 19. Yüzyıla Ait Bazı Cönklerde Bağlama Gruplarının İmlası Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat, JIA JOURNAL (IJIA) Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat Dergisi*, 0-0. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijia/issue/43140/523087>
- Çeltik, H. ve Aydermir, Y. (2009). Gazelde İkilme Redif ve İkilme Kafiye. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4 (2), 79-118. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.622>
- Çetin, E. (2012). Uygurcada tut-Fiiliyle Kurulan Birleşik Sözler. *Dil Araştırmaları*, 11 (11), 81-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4725/64760>
- Çiftçi Tombal, N. (2021). Sait Faik Abasıyanık'ın "Köprü" Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi. *Küllîye*, 2 (1), 18-41. 10.48139/aybukulliyeye.865141

- Çiğil, A. (2022). Seri Fiil-Birleşik Fiil İlişkisi ve Türkçedeki Görünümü. *Karadeniz Araştırmaları*, 19 (76), 1179-1197. 10.56694/karadearas.1221475
- Çimen, E. (2021). “İkilemeler” Hakkında Bibliyografya Çalışması. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 53-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/63371/894145>
- Çolak, G. (2020). Birleşik Fiil Yapılarındaki Bağlımlı Sözlükbirimler. *Dil Araştırmaları*, 14 (27), 31-45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877471>
- Çolak, K. (2020). İçinde El ve Ayak Organ İsimleri Geçen Deyimlerde Söz Dizimi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (3), 199-234. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/korkutataturkiyat/issue/58935/824132>
- Çoraklı, Ş. (2005). Türkçenin Yaratma Gücü İkilemeler (II). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11 (27), 41-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2866/39155>
- Çürük, Y. (2016). İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları. *International Journal of Social Science*, 48, 397-411.
- Çürük, Y. (2016). İkilemelerin Kapsamı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (29), 426-430. 10.16992/ASOS.1274
- Çürük, Y. (2018). Sözcük Türetme Yöntemi Olarak İkileme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6 (3), 499-503.
- Çürük, Y. (2019). Birleşik Sözcük mü Öbek mi?. *Türkoloji Dergisi*, 23 (1), 105-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkoloji/issue/44166/527181>
- Demir, C. (2007). Türkiye Türkçesi Gramerlerinde İsim Tamlaması Sorunu ve Bir Tasnif Denemesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 7 (1), 27-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/34424/380270>
- Demir, C. (2007). Türkiye Türkçesinde İsim Tamlamasını Oluşturan Öğelerin Söz Dizimsel ve Anlamsal Özellikleri, *Turkish Studies*, 2 (4), 1135-1142. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.221>
- Demir, C. (2008). Türkçede Deyimlerin Dizimsel Özellikleri. *Türk Dili -Dil ve Edebiyat Dergisi*, 677, 428-443.
- Demirdağ, E. A. (2018). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde Kelime Gruplarının Tasnifi Üzerine, *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 6 (15), 139-159. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42740/51620>
- Demirel, M. V. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlere Kelime Öğretiminde Farklı Kelime Gruplarının Kullanımının Etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2 (4), 286-299. <https://doi.org/10.7884/teke.220>
- Deniz Yılmaz, Ö. (2018). Bir Dil Alt Dizgesi Olarak Söz Dizimi ve Birimleri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 259-269. 10.16985/MTAD.2018245647.
- Deniz, K.ve Karagöl, E. (2016). Eğitim Bilimleri Alanındaki Lisansüstü Tez Başlıklarının Kelime Sayısı ve Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4 (2), 258-260. 10.16916/aded.00288
- Deveci, B. C. (2021). Eski Uygur Türkçesinde -gAll kılın- Birleşik Fiil Yapısı Üzerine. *Dil Araştırmaları*, 15 (28), 143-159. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/62635/880757>

- Dinçer, Ş. (2009). Türkiye Türkçesinde “Ad + Durum Biçimbirimi + İlgeç” Yapısındaki İlgeç Öbeklerinin İşlevleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(3), 766-807. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.705>
- Doğan, A. T. (2019). Türkçe Söz Diziminde Kullanılan Çift Olumsuz Yapılar Üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 19 (1), 117-144. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/46319/542147>
- Doğan, E. (2013). Zarf Tümleçleri ‘-Dır Bildirme Ekli Bir Kelime veya Kelime Grubu Olan’ Cümlelerin Yapısı Üzerine. *Turkish Studies*, 8 (9), 233-240. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.5239>
- Doğan, N. (2014). Çok İşlevlilik Açısından Türkçe Edatların Söz Dizimsel ve Anlam Bilimsel Yapısı. *Dil Araştırmaları*, 15, 105-119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4729/64839>
- Doğan, N. (2018). Söz Dizimsel Açından Türkçe Fiil Sınıfları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7 (4), 2204-2225. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/42447/511137>
- Doğan, N. (2019). Türkçede Adlaşma I: Sıfat-Fiillerin Söz Dizimsel ve Anlamsal Yapısı. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8 (20), 213-229. <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut318>
- Dönmez, İ. ve Adalı, P. D. E. (2017). Türkçe Hal Ekleri ve Öbekleri Kapsayan Bağlamdan Bağımsız Dil Temsili Kuralları . *Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi*, 10 (1), 33-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tbbmd/issue/31320/266972>
- Dursunoğlu, H. (2015). Türkiye Türkçesinde “Ne ... Ne” Bağlama Edatının (Bağlacının) İşlevleri ve Anlama Katkısı. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (64), 91-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71581/1151858>
- Durukan, E. (2010). Türkiye Türkçesinde Sözcük Grupları ve Öğretimi Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 43, 145-166. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2882/39773>
- Düşünceli, D. K. ve Uslu, Z. (2017). Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller: Almanca ve Türkçe Gazete Metinlerinde Bir Çözümleme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 77-94. [10.21497/sefad.376553](https://doi.org/10.21497/sefad.376553)
- Efe, K. ve Açıkgöz, M. A. (2019). Ahmet Bican Ercilasun’un “Türk’ün Kayıp Kitabı Ulu Han Ata” Romanında İkilemeler. *Dede Korkut, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8 (18), 179-202.
- Efendioğlu, S. (2008). Zarf Tamlaması. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1, 71-80.
- Eker, Ü. (2018). Çağatay Türkçesiyle Yazılmış “Yetmiş İki Farz” Adlı Eserin Söz Dizimi Özellikleri (Kelime Grubu İncelemesi – Çevriyazı – Aktarım – Tıpkıbasım) . *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (14) , 218-246. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42739/522954>
- Eker, Ü. (2019). Son Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Misbâhu’l-Envâr Adlı Eserde İlgi Hâli Çekimi ve Belirtili İsim Tamlamaları. *Researcher*, 7 (1), 271-294.
- Eratalay, S. (2017). Türkçe ve Sümercede İkileme. *YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), <http://www.yyusbedergisi.com/dergi/turkce-ve-sumercede-ikileme20171227091407.pdf>
- Erdem Uçar, F. M. (2016), Çağatay Türkçesinde Tasvir Fiilleri. *Türkbilig*, 32, 21-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52826/697774>

- Erdem Uçar, F. M. (2023). Çağatay Türkçesinde Yönelme Hâli Ekinin Söz Dizimsel ve Anlam Bilimsel Görünümü. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (55), 43-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/76627/1276350>
- Erdem, M. D. (2005). Harezmi Türkçesinde İkişemeler ve Yinelemeler Üzerine. *Bilig*, 33, 189-226.
- Ergene, O. (2016). Türk Kişi Adlarında Örneklenen Söz Dizimsel Yapılar. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5 (2), 0-0. 10.7884/teke.655
- Ergene, O. (2018). Kavram Alanı Bağlamında Dîvânü Lugâti't-Türk'teki Ses Yansımaları İkişemelerin Türkiye Türkçesindeki Biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (63), 135-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/39568/467839>
- Ergun, B. ve Avcı, Y. (2020). "Türkçede Söz Dizimi"nin Farklı Baskılarında Yer Alan Kelime Gruplarındaki Sınıflandırmaların Değerlendirilmesi. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 1-38.
- Eroğlu, S. ve Çağlayan, N. (2009). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Kelime Grupları ve Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2) , 623-636 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16690/173463>
- Ersan, R. (2017). Eski Uygur Türkçesinde Tasvir Fiili Olarak Saygı Fiilleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (11), 454-469. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42736/517494>
- Ersoy, A. (2021). "Ahmed-i Dâ'i'nin Türkçe Divanı'ndaki Mecaz Anlamlı İsim Tamlamaları ve Kullanımları Üzerine". *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]*, 4, 298-310. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/estad/issue/60461/872058>
- Ersoy, F. (2003). Türkçenin Söz Dizimi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 49 (2001), 313-333. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45180/565689>
- Eryiğit, C. (2022). Kırk Vezir Hikâyeleri'nde İkişemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 422-443. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/74039/1221876>
- Eyi, E. (2021). Standart Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi Açısından Fiil Grupları (Master-Partisipgerundium) Üzerine. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 42-69. <https://doi.org/10.29157/etusbed.952004>
- Eyi, E. (2022). İstiklâl Marşı'nın Sözcük Grupları Üzerine Şekilsel Bir İnceleme Denemesi. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 2 (2) ,100-121. <https://doi.org/10.29228/filolojibengu.23>
- Filan, K. (2003). Ruz-name'de Birleşik Fiiller. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 49 (2001),114-128. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45180/565511>
- Gece, K. M. (2014). Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hikâyelerinde Kelime Grupları ve Sözdizimindeki Fonksiyonları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 49-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20257/215113>
- Gedikli, Y.(2021). Bilge Kağan Yazıtı G 14'teki Ad San Öbeği Tamam Tarkan Mıdır, Ataman Tarkan Mıdır?. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 129, 217-232.
- Gen Kaya, S. (2022). Türkçe Sözlük'te At- Fiiliyle Kurulan Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 64-89. 10.29000/rumelide.1073840

- Göçen, G., Karabulut, G., Yıldız Memiş, N., ve Darama, M. (2020). Yabancılar için Türkçe Okuma Kitaplarında Yer Alan İkileme, Deyim ve Atasözlerinin Kullanım Sıklığı ve Seviyelere Göre Dağılımı. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8 (2), 112-142.
- Göçen, G., Yazıcı, H. ve Kaldırım, G. (2020). Yabancılar İçin Türkçe Okuma Kitaplarında İkilemeler, Deyimler ve Atasözleri: Anadolu ve Dede Korkut Hikâye Setleri. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 5 (1), 1-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydintdd/issue/59862/691619>
- Gödek, G. (2021). Mecma'ü'l-Letâyif'teki Tasvirî Fiil Yapıları. *Oğuz Türkçesi Araştırmaları Dergisi*, 3 (1) 60-74. 10.52817/oguztad.989189
- Gökdayı, H. (2010). Türkiye Türkçesinde Öbekler. *Turkish Studies*, 5 (3), 1297-1319. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1486>
- Gökdayı, H. (2017). Öbekleri Oluşturan Sözcükler Arasındaki Anlam İlişkileri, *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5 (11), 1-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42736/517109>
- Gökdemir, O. (2017). Ali Şîr Nevâyî'nin "Bedâiyü'l-Vasat" Adlı Divanındaki İkilemeler. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 4 (17), 500-513.
- Gökkaplan, Y. (2022). Duha Kocaoğlu Deli Dumrul Hikâyesinde Ünlem Gruplarının Söz Dizimsel Olarak İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 79-89. 10.29000/rumelide.1146500
- Gözcü, L. ve Krnic, S. (2018). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın "Gönül Ticareti" Adlı Hikâyesinin Kısaltma Grupları Açısından İncelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (19), 2262-2270. 10.26449/sssjs.616
- Guzev, V. (2008). Söz Dizimi Birimleri Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 56 (2), 43-46. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45449/570452>
- Guzev, V. G. ve Yılmaz, Ö. D. (2008). İşlevsel Türkçe Söz Diziminin Bazı Sav ve Kavramları Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 56 (2), 125-143. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45449/570462>
- Güler, H. (2020). İrk Bitig'de İsim ve Sıfat Tamlamaları. *Türk Ekini Dergisi*, 6, 2-8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkek/issue/55112/755218>
- Gülsevin, S. (2005). "Beş Kilo Elma, Üçer Dilim Ekmek" Tamlamaları Üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 215-217. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/34467/380875>
- Gülsevin, S. (2015). -Dık / -(Y)Acak + İyelik Yapılarının Öznelerinde İlgi Ekinin Kullanılması Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4 (3), 889-898. 10.7884/teke.546
- Gülsevin, S. (2021). Farklı Yapılardaki Bağlama Grupları Üzerine. *Selçuk Türkiyat*, 53, 01-11. <https://doi.org/10.21563/sutad.1052187>
- Gümüş, İ. (2014). Datça Ağzında Yaklaşma İşlevli Bir Birleşik Fiil Çekimi: "-(I)k gide(r)" Yapısı. *Diyaletolog-Ağız Araştırmaları Dergisi*, (8), 13-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diyalektolog/issue/22421/240015>
- Gündoğdu, V. K. (2012). Tuva Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekli Kelime Gruplarında İyelik Eki. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (34), 23-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdded/issue/12690/154404>

- Güner, G. (2016). Karahanlı Türkçesinde Deyimleşmiş Birleşik Fiiller. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2 (2), 81-130. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/31787/348390>
- Güneri, A. D. (2013). Yeni Uygur Türkçesinde Tabanlaşmış Birleşik Fiiller. *Gazi Türkiyat*, 1 (13), 59-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziturkiyat/issue/6726/90425>
- Güngör, O. C. (2018). Memluk Kıpçak Türkçesinde İkilemeler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 65, 105-122.
- Güven, M. (2006). “Yılkı Atı” Romanında Atlarla İlgili Sıfatlar (Nitelik Anlamalı ve Niteleme Görevli Sıfatlar). *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6 (2), 333-345. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/34423/380240>
- Güven, M. (2015). Türkçede Kendi Zamiri ve Kendi Zamiri ile Oluşmuş Kelime Öbeklerinin Kuruluş Biçimi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (4), 341-356. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21661/232999>
- Güven, M. ve Eryiğit, C. (2022). Hamza-Nâme'nin 71. Cildinde Yapı ve Kavram Özellikleri Bakımından Deyimler. *Asya Studies*, 6 (20), 61-82. 10.31455/asya.1068292
- Güvenen, E. (2020). Mantıku't-Tayr'da Tasvirî Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 14 – 22. 10.29000/rumelide.705487
- Güvenen, E. (2021). Türk Edebiyatında Roman İsimlerinin Söz Dizimsel Açından İncelenmesi (1872'den 1955 Yılına Kadar). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (70), 69-96. 10.14222/Turkiyat4428
- Güzelderen, B. (2022). Tarihî Türk Dili Metinlerinde er->>i- Cevherî Fiiliyle Kurulu Katmerli Birleşik Yapılı Fiiller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10 (32), 68-81. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1174891>
- Haşimi, A. (2021). Kutadgu Bilig'de Pekiştirme Amacıyla Kullanılan Sesbirimler, Biçimbirimler, Sözcükler ve Sözcük Grupları. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 19-33. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/60105/798919>
- Hayran, T. ve Yazıcı Okuyan, H. (2020). Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Yer Alan İkilemeler Üzerine Bir İnceleme. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (3), 22-40. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/korkutataturkiyat/issue/58935/833660>
- Hirik, E. (2018). Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları. *Türkiyat Mecmuası*, 28 (2), 37-65. 10.18345/iuturkiyat.497573
- Hirik, S. (2017). Öbek Yapılarda Yöntem. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (1), 389-416. <http://dx.doi.org/10.17218/hititsosbil.314222>
- Hunutlu, Ü. (2019). Türk Dilinde Çekim Edatlarının İsim Hâli Tercihleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 8 (1), 133-158. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/44335/547927>
- Hürriyet, G. (2017). Öbekleri Oluşturan Sözcükler Arasındaki Anlam İlişkileri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5 (11), 1-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42736/517109>
- İsmayılova, K. (2017). Anar'ın Hikâyelerinde Kelime Grupları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (11), 496-510. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gusbd/issue/31316/373801>

- Işık, C. (2015). Arapça Sıfat Tamlamalarının Türkçe İle Karşılaştırılması. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (64), 41-58. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71581/1151849>
- İşsever, S. T. (2006). Türkçede Takısız Nesne Ad Öbekleri ve Çalkalama. *Dil Dergisi*, (131), 42-55. https://doi.org/10.1501/Dilder_0000000050
- Kaçar, H. (2005). “Ma’rife (Belirtili İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Ta’rif Üslubu)”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0, 167-205.
- Kahraman, T. (2010). Öbek Takım (Tamlama) ve Belirteç Takımı (Zarf Tamlaması). *Turkish Studies*, 5 (2), 1159-1172. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1371>
- Kahraman, T. (2012). Türkçedeki Belirtme Öbeklerinin Türleri ve Bunların Adlandırılması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (2), 173-181. http://dx.doi.org/10.9761/jasss_111
- Kahya, H. (2015). Gedayi Divanına Göre Çağataycada İkillemeler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 52, 1-9. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhbd/issue/32946/366094>
- Kalaçay, Ş. (2020). Türk Kalbi Adlı Eserde İkillemelerin Yapısı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 75-90. <https://dergipark.org.tr/en/pub/buefd/issue/54891/752360>
- Kalfa, M. (2016). Bulmak ve Bulunmak Fiillerinin Anlam ve Kullanım Özellikleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 40, 83-104. [10.17133/tubar.270432](https://doi.org/10.17133/tubar.270432)
- Kalı, G. ve Coşkun, M. V. (2022). İki Dilli Ortaokul Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarının Söz Dizimi ve Anlam Bakımından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11 (2), 741-753. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/70605/1136627>
- Kalsın, Ş. (2023). Karahanlı ve Harezmi Türkçesi Metinlerinde Boyut Sıfatlarının Dağılımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 33, 396-410. [10.29000/rumelide.1285851](https://doi.org/10.29000/rumelide.1285851)
- Kara, S. (2018). Tamlayan Ad Durumu Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7 (3), 1624-1642. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/39454/465210>
- Kara, S. ve Erülken Soykan, S. (2021). Süreyya Evren’in “Postmodern Bir Kız Sevdim” ve “Ur Lokantası” Adlı Romanlarında Görülen Söz Dizimsel Bazı Tespitler. *Uluslararası Filoloji Bengü*, 1 (1), 113-124. [10.29228/filolojibengu.5](https://doi.org/10.29228/filolojibengu.5)
- Karaaslan, N. (2022). Klasik Dönem Tıp Metinleri Üzerine Dil İncelemesi. *Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(1),15-36. [10.5281/zenodo.7491531](https://doi.org/10.5281/zenodo.7491531)
- Karaatlı, R. (2004). Bir İsim Tamlamasında İyelik Ekinin Düşmesi Üzerine Bir Görüş. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15, 9-18 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16956/177036>
- Karabeyoğlu, A. R. (2007). Orhon Yazıtları’nda bol- ve er- Fiilleri Üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, 87-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16963/177149>
- Karaca, H. (2014). Birlikte Eklerin İşlevleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 91-98. [10.21547/jss.256845](https://doi.org/10.21547/jss.256845)
- Karaca, H. (2018). Türkiye Türkçesinde Sadece Sayılarla Kurulan Söz Dizimsel Yapılar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (3), 813-818.
- Karaca, H. (2018). Türkiye Türkçesinde Sayılar ve Söz Dizimi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 813-818. [10.21547/jss.396922](https://doi.org/10.21547/jss.396922)

- Karaca, H. (2019). Ol- Yardımcı Fiiliyle Kurulan Birleşik Fillerde Ana Fiilde Yer Alan –AcAk, -mİş, -r, -Ar / -mAz, -DI, -mAktA ve -yor Ekleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (2), 89-97. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/issue/50748/503571>
- Karaca, H. (2019). Yeni Bir Kelime Grubu Önerisi: Ölçü Grubu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (özel sayı) 2037-2042. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/51800/410687>
- Karaca, H. (2021). Birleşik Fiillerin Tasnifi ve Yapısında Birleşik Fiil Olan Birleşik Fiiller. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 22, 258-266. 10.29000/rumelide.890450.
- Karacan, N. (2022). Biçim-Söz Dizimsel İstem: Türkçede Durum Biçim Birimleri ve Anlamsal İsteme Etkileri. *Ekev Akademi Dergisi*, 0 (92), 161-171. 10.17753/sosekev.1096137
- Karacan, N. (2022). Dil Bilgiselleşme Açısından Eski Türkçede “Teg” Edatıyla Oluşmuş Edat Öbeklerinin İşlevleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 284-293. 10.29000/rumelide.1106976
- Karadağ, B. M. ve Burnaz, S. (2021). Türkçede İşlek Bir Metaforik Neoloji Öbeği: X+Kafası. *Dilbilim*, 36, 83-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iudilbilim/issue/64111/849022>
- Karadeniz, Y. (2021). Uygur Atasözlerinde Sözcük Öbeklerinin Kullanımı. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 17, 146-161. 10.46400/uygur.886980
- Karahan, L. (2012). Türkçede -DAn biri Yapılı Kelime Grupları Üzerine, *Dil Araştırmaları*, 11, 9-15.
- Karaman, A. (2019). Yenisey Yazıtlarında Geçen adrl- seçlin- İkilemesi Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 67, 7-26. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45645/574742>
- Karaman, A. (2020). Eski Türk Yazıt ve El Yazmalarında Geçen Zıt Anlamlı İkilemeler Üzerine Yapısal ve Anlamsal Bir İnceleme. *Journal of Old Turkic Studies*, 4 (1), 50-97. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jots/issue/52134/646935>
- Karataş, D. (2021). Yunus Emre'nin Şiirlerinde Yineleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı), 212-225. 10.32709/akusosbil.989371
- Kaşgarlı, R. (2015). bol- Fiilinin Yeni Uygurcadaki İşlevi Üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 51 (51), 95-135. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17079/178740>
- Kaval, D. (2020). Ece Ayhan'ın “Kınar Hanımın Denizleri” Kitabında Yer Alan İsim-Fiil, Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Grupları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1 (7), 623-633. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/53301/726716>
- Kerimoğlu, C. (2007). Türkçe Dilbilgisi Öğretiminde Söz Dizimi ile İlgili Kabuller Üzerine I (Kelime Grupları). *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 106-118. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25440/268421>
- Kerimoğlu, C. (2011). Takısız Ad Tamlaması Tartışması ve Tür – Öbek İlişkisi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*, 1 (6), 1487-1501. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1938>
- Kerimoğlu, C. (2016). Sözcük Öbeği Olarak Cümle ve Bir Öbek Önerisi. *Türkiyat Mecmuası*, 26 (2), 241-245.
- Keskin, B. (2021). Eski Uygurca İkilemelere Katkılar. *Türkiyat Mecmuası*, 31(Özel Sayı), 151-175. 10.26650/iuturkiyat.893699

- Kınık, D. ve Güran, A. (2021). TF-IDF ve Doc2Vec Tabanlı Türkçe Metin Sınıflandırma Sisteminin Başarım Değerinin Ardışık Kelime Grubu Tespiti ile Arttırılması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (21), 323-332. <https://doi.org/10.31590/ejosat.774144>
- Kızıldağ, S. H. (2022). Şereflikoçhisar/Ankara ve Kulu/Konya Nogay Ağzında Kullanılan -Awıy-Tasvir Fiili Üzerine. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 245-261. 10.51531/korkutataturkiyat.1149226
- Kızılkaya, E. (2016). Özdemir Asaf'ın Şiirlerinde ve Nesirlerinde Sıfat Tamlamaları. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (8), 29-43. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/27065/516978>
- Koç, S. ve Cem-Değer, A. (2008). Türkçe'de Özne Ad Öbeği ve Boş Artgönderim Kullanımının Türkçe'yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrencilerdeki Gelişimsel Görünümleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 19, 51-62. <http://dad.boun.edu.tr/tr/pub/issue/24371/258324>
- Korkmaz, F. (2007). Yard. Doç. Dr. Necmi Akyalçın, Türkçe İkilemeler Sözlüğü-Tanıkl. *İlmi Araştırmalar*, 0 (23), 155-156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6500/86142>
- Korkmaz, Ş. ve Bulut, T. K. (2017). Şeyyâd Hamza'nın Yûsuf u Zelîhâ Mesnevisindeki İkilemeler ve Yinelemeler. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (11), 240-279. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42736/51746>
- Köksal, S. (2021). Âşık Paşa'nın Garib-nâme Adlı Eserinde Bağlama Edatları/Bağlaçlar ile Oluşturulan Bağlama Grupları. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 40-52. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/63371/893875>
- Kundakçı, E. (2020). "Ahkâmü'l-Külliyeye 'alâ Tahvîl-i Sini'l-'Âlem'de Esas Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 125, 73-94.
- Kunduracı, A. (2015). Türkçede Aitlik Ulamı ve Biçimsel İfadesi. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 26 (1), 43-62. 10.18492/da.55763
- Kuram, K. (2017). -İp'lı Tümcelerın Sözdizimi ve Anlambilimi. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 442-452. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/farabi/issue/32765/349491>
- Kuram, K. (2023). Türkçede Çekim Öbeğinin Üç Farklı Modellemesi Çeşm-i Cihan. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi E-Dergisi*, 10 (1), 41-61. 10.30804/cesmicihan.1296196
- Küçük, M. (2022). Türkçede Söz Varlığı Üretimi Yönünden İkilemelerin Kuruluşunda Çekim Morfolojisinin Rolü. *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 3 (6), 369-400. 10.53838/ankarad.1220477
- Küçük, S. (2023). Ağız Sözlükçülüğü Bağlamında Yüksek Lisans Tezlerinde Birleşik Fiiller. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13 (2), 2397-2414 . DOI: 10.48146/odusobiad.1264400
- Küçük, S. (2023). Türkçede Birleşik Fiilli Renk Adları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12) , 797-807. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1341413>
- Küçük, S. ve Çelik, T. (2017). Menâsik-İ Hacc Adlı Eserde Birleşik Fiiller. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 118-132. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dusbed/issue/30510/334636>
- Küçük, S. ve Kandemir, S. M. (2021). Edat Gruplarında İsim Unsurunu Oluşturan Kelime Grupları. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5 (15), 1-10. 10.31455/asya.889014

- Ma, T. (2022). Ad Öbekleri, Sözlükbilimsel Adlar ve Birleşik Adlar. *Medeniyet Kültürel Araştırmalar Belleteni*, 2, 35-53.
- Malkoç, M. (2022). Birleşik İsimlerde Vurgu. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 523-531. 10.29000/rumelide.1221903
- Malkoç, M. (2022). Türkçede Birleşik İsim Tipleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 23-31. 10.29000/rumelide.1104103
- Mavridou, V. (2023). The Turkish category of Ad tamlaması. Differences and similarities within its subgroups and learning implications in L2-Turkish. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Ö12, 132-157. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1330559>
- Mavridou, V. (2022). The Turkish Nominal Syntagmatic Sets “Ad tamlaması”: A Linguistic Approach in Turkish Second Language Acquisition and Teaching. *Sakarya University Journal of Education*, 12 (4) - Özel Sayı, 932-962. <https://doi.org/10.19126/suje.1186631>
- Musa, B. (2025). Türkçede Arapça Kökenli Kelimelerle Kurulan Birleşik Fiillerin İstemleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 38, 201-216. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16979/177482>
- Nalbant, M. V. (2002). Kutadgu Bilig’de Kısaltma Grupları. *Türkbilig*, 3, 53-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52758/696261>
- Nalbant, M. V. (2023). Türkçede Birleşik Fiiller ile Birleşik Zamanlı Fiillerin Yapısı ve Bu Terimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 7 (1), 25-30. 10.30563/turklad.1275357
- Nazarov, Z. ve Nazarov, Z. (2005). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiillerin Leksik-Gramer Özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12 (28), 83-89. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2867/39180>
- Oturakçı Orbay, N. (2018). Türkiye Türkçesinde Tut- Fiili İle Kurulmuş Anlatım Kalıplarının Biçim-Sözdizimsel ve Kiplik Özellikleri. *Dil Araştırmaları*, 12 (22), 175-193. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60219/874338>
- Oturakçı Orbay, N. (2020). Sözdizimi Özellikleri Bakımından Şiir Kitabı Adları. *İdil*, 66, 311-328. 10.7816/idil-09-66-12
- Ölker, G. (2022). İsimleşen Cümleler ve Hüküm Grubu. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (7), 495-507. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1082617>
- Ölker, P. (2018). Eski Oğuz Türkçesinden Klâsik Osmanlı Türkçesine Birleşik Fiil Tercihi: Kabusname Çevirisi Örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 47-64. 10.21563/sutad.447216
- Ölmez, M. (2017). Eski Uygurca İkilimler Üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yılığ-Belleten*, 65 (2), 243-311. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten>
- Ölmez, M. (2022). Eski Uygurcada İkilimler Üzerine-2. *International Journal of Old Uyghur Studies*, 4 (1), 38-94. 10.46614/ijous.1135760
- Ölmez, M. ve Can, Z. P. (2020). Eski Uygurca Abhidharma Metinlerindeki İkilimler. *International Journal of Old Uyghur Studies*, 2 (2), 211-238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijous/issue/58557/832774>
- Ölmez, M. ve Sevim, S. (2019). Kşanti Kılguluk Nom Bitig’e Özgü İkilimler. *Türkiyat Mecmuası*, 29 (2), 499-524. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/49676/660581>

- Öncül, V. (2022). Çocuk Dil Ediniminde Söz Dizimi Gelişimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, IV. Uluslararası Rumeli [Dil, Edebiyat, Çeviri] Sempozyumu Özel Sayısı, 1-14. 10.29000/rumelide.1146478
- Özbek, E. E. (2013). İhsan Oktay Anar'ın "Suskunlar" Romanında Birleşik Fiiller. *Akademik Kaynak*, 1 (2), 7-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akad/issue/51887/675670>
- Özbek, G. ve Karaca, O. S. (2016). Çağdaş Türkçede Kelime Gruplarının İşlevsel Tasnifi Üzerine. *Turkish Studies-International Periodical for the Language, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (4), 703-738. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9114>
- Özbek, Ö. (2019). Nehcü'l-Ferâdis'te Al- Fiili Üzerine. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (37), 889-927. 10.21550/sosbilder.541934
- Özcaner, G. (2015). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi Üzerine Bir Açıklamalı Kaynakça Denemesi. *Turkish Studies*, 10 (16), 969-982. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8953>
- Özçamkan Ayaz, G. (2022). Türkçede Sayı Sözlü Yaş Tamlamaları: Mukaddimetü'l-Edeb'de Hayvan Yaşları. *Karadeniz Araştırmaları*, 19 (75), 923-932. 10.56694/karadearas.1173608
- Özçamkan Ayaz, G. (2023). Bir Dil İmkânı Olarak Mukaddimetü'l-Edeb'de Birleşik Fiiller. *Asya Studies*, 7 (100. Yılda Dünya Dili Türkçe Özel Sayısı 3) 119-124. 10.31455/asya.1203128
- Özden, M. ve Doğan, L. (2017). Doğu Trakya Ağzlarında Kullanılan İkillemeler. *İdil*, 6 (32), 1173-1206. 10.7816/idil-06-32-02
- Özden, M. ve Doğan, L. (2017). Doğu Trakya Ağzlarında Kullanılan Deyimler Hakkında Genel Bir Sınıflandırma Çalışması. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (3), 27-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/36305/410428>
- Özden, M. ve Doğan, L. (2017). İkilme Kullanımı Bakımından Bulgaristan ve Yunanistan Türk Ağzları. *Akademik Bakış Dergisi*, 146-172. academia.edu.
- Özdil, H. ve Özdil, E. (2017). Kudret Ayşe Yılmaz'ın Orobaniyye Romanının Söz Varlığında İkillemeler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 1694-1706. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/itobiad/issue/30065/325778>
- Özer, H. ve Demirtaş, Y. (2018). Yunus Emre Divanında Geçen İkillemeler Üzerine. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11 (60), 163-171.
- Özeren, M. ve Çiftçi, M. (2021). Manas Destanı'ndaki İkillemelerin Anlam Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Prof. Dr. İ. Çetin Derdiyok Armağan Sayısı, 1115-1129. 10.20322/littera.976525
- Özerol, N. (2012). Bâkî'nin Şiirlerinde İkillemelerin Sağladığı Ses ve Söz Düzeni. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (2), 68-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatsbed/issue/45179/565655>
- Özgür, U. (2022). Halk Şairlerinin Şiirlerinde Geçen İsnat Grupları: Karacaoğlan ve Dadaloğlu Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 1007-1021. 10.29000/rumelide.1222181
- Özkan, A. (2004). Türkçe Sözlük'teki Kısaltma Grupları. *İnsan Bilimleri Araştırmaları*, 6 (12), 173-179.
- Özkan, A. (2004). Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları. *İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (11), 127-144.

- Özkan, A. (2013). Mehekkü'l-İlim ve'l-Ulemâ İsimli Eserde Birleşik Fiiller. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), 11-45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/22200/238431>
- Özkan, A. (2018). Bir Söz Dizimi Terimi: Özel İsim Grubu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 1-11. <https://doi.org/10.21563/sutad.446814>
- Özkan, B. (2010). Türkiye Türkçesinde İkili Tekrarların Sözlükbirimsel Dizgesel ve Metinsel Görünümleri. *Turkish Studies*, 5 (4), 564-582. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1618>
- Özkan, B. (2011). Türkiye Türkçesinde İkili Tekrarlar. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (1), 1625-1648. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1631>
- Özkan, E. (2013). Dede Korkut Kitabı'nın Vatikan Nüshası'nda Yer Alan İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 118-140. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/29821/320790>
- Özkan, F. ve Bağdagül, M. (2004). Yabancı Dillerin Türkçenin Söz Dizimi Üzerindeki Etkisi. *Bilig*, 30, 95-139.
- Özkul, A. (2016). Türkçe Biçim Bilgisinde ve Söz Diziminde Artıklı Çekim. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, 2(3), 79-89. <https://dergipark.org.tr/en/pub/atb/issue/40089/476900>
- Öztekin, Ö. (2002). Divan Şiiri ile Deyişbilim Arasında Yapısal Bir Köprü: Fuzûlî ve Bâkî Divanlarında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler. *Türkbilig*, 3, 83-105. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52758/696265>
- Öztürk, E. (2004). Cümle, Kelime Grupları ve Kelime Öğretimi, *Türk Dili*, 635, 687-691.
- Öztürk, J. (2007). Dilimizde “-mAyA (-mAğA) başlamak” Yapısında Bir Birleşik Fiilden Söz Edilebilir Mi?. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 7 (1), 111-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetid/issue/34424/380266>
- Öztürk, Y. ve Durmuşoğlu Köse, G. (2016). Anadili Türkçe ve İngilizce Olan Yazarların Sözcük Öbeği Kullanımı. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 12 (1),149-165. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlls/issue/36116/405567>
- Polat, Ü. (2017). Eski Uygur Türkçesinde Saygı Bildiren (Ötün-, Tegin-, Yarlıka-, Yükün) Yarı Tasvir Fiilleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6 (4), 2012-2026. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/34165/377760>
- Polat, Y. (2021). Yunus Emre Şiirlerinin Türkçeden Fransızcaya Çevirisinde Sözdizimsel Girişimler. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61 (1), 411-445. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/63834/821665>
- Sadıkov, K. (2003). Kutadgu Bilig'de Geçen “Bayat Atı Birlâ” Kelime Öbeği Hakkında. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 10 (21), 19-24. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunited/issue/2860/38960>
- Sağlam, B. ve Buran, A. (2022). Doğu Grubu Ağzlarında Eylemlerin Söz Dizimsel İstem Farklılıkları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6 (1), 287-315. 10.34083/akaded.1086590
- Sarıkaya, B. (2021). Çeviri Yazılarda Karma Söz Dizimleri ve Tercüme Üzerine. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 79-99. 10.46790/erzisosbil.910362

- Savran, H. (2002). Türk Dil Bilgisi Öğretiminde Birleşik Fiillerin İşlenişi Üzerine. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (7), 107-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50349/652095>
- Savran, H. (2013). Korkut Ata Kitabı'nda Tasvir Fiilleri. *Akademik Kaynak*, 1(1), 7-25. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akad/issue/51832/674276>
- Savran, H. (2019). Türibî'de Ad Aktarmasından Oluşan Deyimleşmiş Fiiller. *Akademik Kaynak*, 5 (10) 49–62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akad/issue/51615/669657>
- Sawalha, M. (2023). Ali Şir Nevayî'nin Mesnevilerindeki Zincirleme İsim Tamlaması Yapısı. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 733-744. 10.51531/korkutataturkiyat.1327999
- Sev, G. (2004). Divanü Lügat'it Türk'te İkillemeler. *Türk Dili*, 634, 497-510
- Sev, G. (2006). Dede Korkut Hikâyelerinde Unvan Grupları. *İlmi Araştırmalar*, 21, 167-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6498/86103>
- Sev, G. (2012). Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler Bağlama Grubu Oluşturabilir mi?. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (2), 107-122. <https://doi.org/10.11616/AbantSbe.276>
- Sır Dünder, A. N. (2023). Kütahya ve Yöresi Ağızlarında Tasvir Fiillerinin Kullanımı Üzerine Notlar. *Asya Studies*, 7 (100. Yılda Dünya Dili Türkçe Özel Sayısı 3), 15-36. 10.31455/asya.1204045
- Sis, N. (2006). Mahtumkulu Şiirlerinde Tasvirî Fiiller Üzerine Bir İnceleme. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6 (1), 21-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/34421/380213>
- Sivri, Ö. (2020). Türkiye Türkçesinin Akdeniz Bölgesi Ağızlarında Görülen İkillemeler Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 5(1), 41-53.
- Solmaz, A. O. (2016). Yardımcı Fiil İşleviyle “ye-” Fiiline Art Zamanlı Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 297-316. 10.19129/sbad.52
- Solmaz, M. (2011). Ortaöğretim Ders Kitaplarındaki Söz Dizimiyle İlgili Konular Üzerine Bir Değerlendirme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), 79-110. 10.11616/AbantSbe.265
- Somuncu, M. (2020). Marzubannâme'deki Bazı Birleşik Fiil Yapılarının Anlamsal Düzlemi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (39), 1109-1128. 10.21550/sosbilder.689977
- Soydan, S. (2017). Ali Şir Nevâî ve Hüseyin Baykara'nın Manzum Eserlerine Göre Klasik Çağatay Türkçesinde İkillemeler. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 319-332. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbed/issue/33888/328525>
- Soydan, S. (2020). Lisânü't- Tayr'da İdrak Fiilleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 64, 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/search/35?q=fiil+%C3%B6be%C4%9Fi§ion=articles>
- Suçin, M. H. (2006). Türkçe ve Arapça İkillemelerde Sözcük Dizilişi ve Ses Benzeşmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 10 (28), 281-294.
- Şahin, D. (2018). Har-Nâmede İkillemeler. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, 5 (29), 558-569.
- Şahin, E. (2020). Tarihî ve Çağdaş Türk Yazı Dillerinde Yalın (Soyut) Durumdaki Sözcük ya da Sözcük Öbeklerinin Tümcede Zamanı Belirtmeleri. *Dil Araştırmaları*, 14 (27), 47-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/60269/877475>

- Şahin, H. (2003). Birleşik Çekimli Fiillerin Zaman ve Anlam Açısından Gösterdiği Çeşitlilikler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (4), 157-168. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23119/246931>
- Şahin, H. (2018). Türk Dili Sözlüklerinde Madde Başı Olarak bol-/ol- ve er-/i- Fiilleri. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 2 (1), 156 – 162. 10.30563/turklad.424489
- Şahin, H. (2019). Türkçede “M”li Tekrarlar Üzerine. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 60-66. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhar/issue/52049/678890>
- Şaş, A. K. (2023). Türkiye Türkçesinde Deyimleşmiş Birleşik Duygu Fiilleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 602-631. 10.51531/korkutataturkiyat.1256570
- Şen İde, H. (2017). Erzurum Masallarının Giriş ve Bitiş Formellerinin Söz Dizimi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (2), 183-200. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aicusbed/issue/31597/351298>
- Şen, N. (2023). Eski Uygur Hukuk Vesikalarında Ad + (Yardımcı) Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12 (1), 22-43. <https://doi.org/10.7884/teke.5628>
- Şencan, M. (2019). Yazıcızâde Ali'nin “Tevârîh-İ Âl-İ Selçuk” Adlı Eserinde Kelime Grupları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (67), 104-114.
- Şenyüz, F. (2017). Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde İkillemeler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5 (12), 56-67. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/avrasyad/issue/42256/510547>
- Şeyda Güven, A. (2023). Çalıkuşu Romanında Birleşik Fiil Deyimlerinin Zarf-Fiil Ekleriyle Kullanımı. *Türkoloji*, (113), 55-70. 10.59358/ayt.1259683
- Şişman, R. Ş. (2016). Firdevsü'l-İkbâl ve Özel Adlar. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 155-174. 10.18506/anemon.258559
- Takoğlu, T. (2017). Har-Nâme'de Sıfat Fiil Kategorisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6 (2), 644-656. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/30306/327070>
- Tamir, N. (2022). Klasik Sonrası Devir Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Târîh-İ Reşîdî Tercümesi - Defter-İ Evvel'deki İsim+Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller. *Gazi Türkiyat*, (30), 137-154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziturkiyat/issue/70922/1103652>
- Tanç, H. (2015). Arapça ve Türkçe'nin İsim Tamlamaları Açısından Karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0-. <https://doi.org/10.17050/kafid.204037>
- Taner, T. G. (2022). Kutadgu Bilig'de Teg- Fiiliyle Kurulan Birleşik Fiiller. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 125-156. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/70786/1070779>
- Tanyıldızı, F. (2020). Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 481-485. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/58684/715626>
- Taş, İ. (2012). Kutadgu Bilig'de İkillemeler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 60 (2), 43 – 96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/32746/363488>
- Taştekin, A. (2019). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nde Kullandığı Türkçenin Söz Dizimsel Özellikleri. *Turkish Studies*, 14 (3), 1147-1165. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22847>
- Tek, E. (2018). Kendi Gök Kubbemiz'de İsim Tamlaması Kuran Ekler Kategorisi. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (12), 395-408. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42737/517589>

- Telli, B. (2017). Güneydoğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, (6), 133-149. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hikmet/issue/28252/297536>
- Telli, B. (2018). Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Tespit Edilen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (14), 198-217. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42739/522953>
- Temel, E. (2011). Bilge Kağan Abidesi'nde Niteleme Sıfatları. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences*, 1 (1), 47-57.
- Temel, E. (2016). Lutfi Divanı'nda Tekrar Grupları. *Türkiyat Mecmuası*, 26 (1), 283-299. 10.18345/tm.61262
- Temel, E. (2019). 14.-16. Yüzyıl Doğu Türkçesinde “Öz” İle Kurulan Sözcük Öbekleri Üzerine. *Türkiyat Mecmuası*, 29 (1), 147-162. 10.18345/iuturkiyat.560227
- Temel, E. (2019). Kuansı İm Pusu'da Birleşik Fiil Kuruluşları. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 337-358. <https://doi.org/10.32321/cutad.570015>
- Temiz, D. N. (2020). “Yağmur” Şiirinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *Mecmua*, (10), 122-161. 10.32579/mecmua.744785
- Tepeli, Y. (2009). Türkiye Türkçesinde Zarf Tamlaması/ Adverbial Complements in Turkey Turkish. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (19), - <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2778/37297>
- Tokat, F. (2021). “İster İstemez” İkilemesi Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10 (2) 551-562. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/62851/953745>
- Tokyürek, H. ve Pekacar, Ç. (2014). Eski Türkçeden Günümüze Eksiz Ad Tamlaması Meselesi. *Dil Araştırmaları*, 15 (15), 9-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4729/64833>
- Tokay, Y. (2013). Evliyâ Çelebi Seyahat-nâmesi'nde İkilemeler. *Turkish Studies*, 8 (9) 2401-2416.
- Toker, M. ve Çal, A. (2019). Süleymaniye'de Bayram Sabahı Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (46), 1-32. 10.21563/sutad.636592
- Toker, M.ve Uygun, M. (2016). Kemal Tahir'in Devlet Ana Romanından Hareketle Göre Edatının Söz Dizimindeki Kullanılışı ve Anlam Özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 110-118. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61816/924836>
- Toktar, S. (2019). Belirtisiz Ad Tamlaması Biçiminde Oluşan Birleşik Sözcüklerin Yazımında Meydana Gelen Dil Bilgisel Aykırılıklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 24-32. 10.29000/rumelide.540992
- Tokyürek, H. ve Pekacar, Ç. (2014). Eski Türkçeden Günümüze Eksiz Ad Tamlaması Meselesi. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 15, 9-38. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/4729/64833>
- Topal, E. (2020). Giresun-Eynesil Ağzından Ölçünlü Türkçede Bulunmayan Kelimeler, Deyimler, İkilemeler ve Atasözleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28 (2), 1008-1012. 10.24106/kefdergi.697855
- Topal, E. (2021). Çağatay Türkçesiyle Yazılmış “Kâzî Birle Döznîñ Hikayesi” Adlı Eserin Söz Dizimi Özellikleri (Kelime Grubu İncelemesi-Çevriyazı-Tıpkıbasım). *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları*, 2 (2), 89-121. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dada/issue/69264/1097229>
- Toprak, F. (2005).Harezmi Türkçesinde İkilemeler. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5 (2), 277-292. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/34467/380879>

- Torun Öğretmen, Y. (2017). Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü Verilerine Göre Ur- / Vur- Fiilinin Deyimleşmiş Birleşik Fiillerdeki Kullanımları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6 (3), 1316-1333. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/31471/344438>
- Torun Öğretmen, Y. (2020). Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nde Yer-Yön Kavram Alanıyla İlgili Sözcüklerle Oluşan Deyimleşmiş Birleşik Fiiller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (25), 200-215. 10.33692/avrasyad.836106
- Torun, Y. (2006). Türkçede Unvan Grupları ve Diziliş Özellikleri Üzerine. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 361-368. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4373/59876>
- Torun, Y. (2007). Türkiye Türkçesinde Tekrarlı Bağlaçların Oluşturduğu Bağlama Gruplarının Söz Dizimindeki Kullanımları Üzerine. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 503-510. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4377/60001>
- Tören, H. (2002). Sona Gelen Edatlarla Teşkil Edilen Bir Kelime Grubu: Kuvvetlendirme Grubu. *İlmi Araştırmalar*, 13, 175-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6490/85945>
- Tören, H. (2004). Adlandırma Grubu. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 32 (0), 217-222. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17070/178392>
- Tören, H. (2022). Türkçe Söz Diziminde Denk / Eş Değerli Yapılar. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29 (29), 1289-1300. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/devdergisi/issue/73930/1172071>
- Tuğluk, M. E. (2021). Kerb-Nâme'de Geçen İkillemeler Üzerine. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı-Prof. Dr. Halil ÇEÇEN'e Armağan, 113-137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/67486/999468>
- Tulu, S. (2008). Anadolu ve Rumeli Ağzında (-i verir) Yapısı. *Karadeniz Araştırmaları*, 19 (19), 129-136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/10077/124260>
- Tulu, S. (2019). Dede Korkut Kitabında Sıfat-Fiilli Tamlama Grupları ve Bunların Aktarımı Üzerine. *Journal of Old Turkic Studies*, 3 (2), 451-470. 10.35236/jots.556525
- Turan, D. ve Kaya Soykan, D. (2021). Almanca-Türkçe Dil İkiliğinde Çevirmen Adayları İçin Temel Bir Çeviri Sorunu Olarak Birleşik Fiil Yapısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 213-230. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/diclesosbed/issue/61891/926591>
- Turgunbayer, C. ve Barlas, S. (2020), Kültegin Yazıtı'ndaki Bér- Tasvir Fiilinin Bir Anlamı Üzerine. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 49, 21-34. 10.24155/tdk.2020.126
- Türk, O. (2023). Yunus Emre'nin "Risâletü'n-Nushiyye" Adlı Eserinde Birleşik Fiiller ve Dizilimleri Üzerine. *Turkish Studies- Language*, 18(3), 2023-2041. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.72012>
- Türk, O. (2020). Hamza-Nâme'nin 72. Cildi'nde Kullanılan İkillemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, RumeliDE.Ö7 Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR'e Teşekkür Özel Sayısı, 357-366. 10.29000/rumelide.808722
- Türk, O. ve Keşküş, E. (2022). Ahmedî Dâî'nin Çengnâme Adlı Eserinde Birleşik Fiiller. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 6 (1), 187-205. <https://doi.org/10.31465/eeder.1054536>
- Türk, O. ve Koç, F. (2022). "Manzûme-i Ferâ'iz"de Geçen Birleşik Fiillerin Yapı Analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 77-90. 10.54600/igdirsosbilder.1073674
- Urgancı, H. (2018). Atabetü'l Hakayık'ta Ad Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (1) , 145-158. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/38831/452484>

- Utebekov, S. ve Akar, A. (2020). Divân-ı Hikmet'in Kökşetav Nüshasında Tasvirî Fiillerin Kullanılışı. *Türkiyat Mecmuası*, 30 (2), 327-354. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/56889/755182>
- Uysal, B. (2022). Vesîletü'n-Necât'ta Seslenme Sözcükleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 839-860. 10.32709/akusosbil.1122161
- Üstünova, K. (2005). Ad Tamlaması – İyelik Öbeği Ayrımı. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1 (641), 418-425.
- Yakut, İ. ve Yuvayapan, F. (2022). Farklı Disiplinlerde Sözcük Öbekleri: Sosyal Bilimlerdeki Araştırma Makaleleri Örneği, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (2), 272-291. 10.54282/inijoss.1143817
- Yastı, M. (2007). Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Şekil Özellikleri. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 51-87.
- Yastı, M. ve Tursun, A. (2022). Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında İkilemeler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 388-402. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/rumelide/issue/72244/1164986>
- Yavuz Öz, D. (2022). Harezmi Türkçesi Metinlerinde “Keldür- ~ Keltür- ~ Keltür- ~ Ketür- ~ Kêtür- ~ Kitür-” Yardımcı Fiili İle Kurulan Birleşik Fiiller. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 711-736. <https://doi.org/10.32321/cutad.1180810>
- Yavuz, S. ve Telli, B. (2013). İç Anadolu Bölgesi Ağızlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (3), 377-403. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21641/232626>
- Yazıcı, M. (2022). Türkçedeki Bazı Yardımcı Fiillerle Yapılan Bileşik Fiillerin TİD'de Kullanım Sıklığı. *Dilbilim*, (39), 1-16. DOI: 10.26650/jol.2022.1062578
- Yener, M. L. (2015). “Anlamca Kalıplaşmış Birleşik Eylemler’e Yapısal Bir Bakış. *Dil Araştırmaları*, 9 (17), 179-197. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dilarastirmalari/issue/59738/867779>
- Yerdelen, C. (2010). Haleti'de Kısaltma Öbekleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8 (18), 79-92. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2842/38858>
- Yeşilyurt, Ş. (2021). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yap- ve Et- Yardımcı Fiilleriyle Oluşturulan Birleşik Fiiller. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Prof. Dr. İ. Çetin Derdiyok Armağan Sayısı, 1613-1629. 10.20322/littera.904215
- Yıkmış, S. (2021). Yarı Yardımcı Eylemlerin Risâletü'n-Nushiyye'deki Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı), 266-274. 10.32709/akusosbil.1012691
- Yıldırım, A. (2016). Sâib-İ Tebrizî'nin Şiirlerinde Geçen “Hâb-ı Bahâr” Tamlaması Üzerine. *Doğu Esintileri*, (4), 167-177. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dogu/issue/25919/273141>
- Yıldırım, A. (2023). Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Yinelemeler. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 13-25. 10.53586/susbid.1290373
- Yıldız, H. (2010). Süleyl ü Nev-Bahar'da İkilemeler Üzerine. *Mâî Dergisi*, 2 (5), 51-53.
- Yıldız, H. (2011). Divân-ı Hikmet'te İkilemeler Üzerine. *IJSES*, (1) 1, 41-46.
- Yıldız, H. (2018). Kanat Kak-(MAK) Birleşik Fiilinin Kökeni Üzerine. *Gazi Türkiyat*, (23), 71-92. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziturkiyat/issue/67898/1053033>

- Yıldız, M. (2005). Kutadgu Biligde Kıl-Yardımcı Fiilinin Fiil+Fiil Şeklinde Kurulan Birleşik Fiil Yapılarındaki Kullanımı Üzerine. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 419-423. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61778/923605>
- Yıldız, M. (2020). Harezmi Türkçesindeki Sözcük Öbeklerinin Türkiye Türkçesindeki Sözcük Öbeklerinden Yapısal Farklılıkları. *Araştırma Makalesi Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 118-131. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/issue/58364/841910>
- Yılmaz Çal, G. (2021). Osmanzâde Ahmed Tâ'ib'in "Gevher-İ Yektâ" Sında Birleşik Fiiller. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 431-456. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.924589>
- Yılmaz, K. H. (2014). Hâkî Efendi'nin Süleymanname'sinde Yer Alan İkilemelerin Anlama Sağladığı Katkıları. *The Journal of Academic Social Science*, III. (29), 427-438.
- Yiğit, D. (2020). Ahmet Telli'nin "Belki Yine Gelirim" Eserinde İsim Tamlaması. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 7 (1), 557-573. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/53301/726154>
- Yiğitbaşı, H. (2003). Bugünkü Uygur Türkçesinde Birleşik Fiiller. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 47(1999), 365-380. <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Belleten/Issue/45111/563801>
- Yücel Çetin, D. ve Cin Şeker, Z. (2022). Masallarda Geçen İkilemelere Anlambilimsel Bir Bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, IV. Uluslararası Rumeli [Dil, Edebiyat, Çeviri] Sempozyumu Özel Sayısı, 109-114. [10.29000/rumelide.1146513](https://doi.org/10.29000/rumelide.1146513)
- Yücel, E. (2016). Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısıyla Türkçe ve Almanca İkilemeler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (36), 79-96. [10.21497/sefad.284944](https://doi.org/10.21497/sefad.284944)
- Yüsküp, D. (2018). "Siz At Olana Kadar Ben İt Olurum" Söz Öbeğinin, Bağlam Merkezli Yaklaşımına Göre İçerik Tahlili ve İşlevleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (14), 105-126. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turuk/issue/42739/522944>
- Zengin, A. (2015). Karahanlı Türkçesinde İyelik Ekli Kısaltma Grupları Üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 52 (52), 127-145. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17080/178752>
- Zengin, E. (2018). Türkçede ve Almancada İsim ve Sıfat Tamlamalarının Derin Yapısı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (56), 101-109. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185639238>

Sonuç

Bugüne kadar Türkiye Türkçesi kelime grupları hakkında epeyce çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte şüphesiz konu hakkında daha fazla çalışma da yapılacaktır. Bu çalışma 2002-2023 yılları arasında kelime grupları üzerine kaleme alınmış makalelerden oluşmaktadır. Bu sayede alanda yapılmış olan çalışmaların daha çok hangi konularda yazıldığı ve bu konuda hâlâ eksikliklerin olup olmadığı ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte söz konusu alanla ilgili araştırma yapacaklara büyük kolaylık sağlanacaktır. Kelime grupları ile ilgili makale künyelerini içeren söz konusu bibliyografya denemesinde şüphesiz eksiklikler olacaktır. Eksik görülen kaynaklar yapılacak olan başka çalışmalar ile giderilecektir.

Kaynakça

- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basın Yayın Tanıtım.
- Karahan, L. (2016). *Türkçede söz dizimi*. (23. Baskı). Akçağ Yayınları.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. (1. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özkan, A., Toker, M. ve Deniz, U. A. (2020). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. Palet Yayınları.

Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. 3F Yayınevi.

Özmen, M. (2013). *Türkçenin sözdizimi*. Karahan Kitabevi.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: İsmet KARACA

Diğer Yazarlar / Other Authors: Doç. Dr. Şaziye DİNÇER BAHADIR

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ABDÜ'L-VAHHÂB B. CEMÂLE'D-DÎN YÛSUF B. AHMEDÜ'L- MEDÂ'İNÎ VE KÂNÛNÇE Fİ'T-TİBB

Abdü'l-Vahhâb B. Cemâle'd-Dîn Yûsuf B. Ahmedü'l- Medâ'inî And Kânûnçe Fî't-Tıbb

Dr. Nesrin ARI

Harran Üniversitesi, Rektörlük, Şanlıurfa, Türkiye. nesrin.yilmaz.ari@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
16.11.2023

Kabul/Accepted
24.12.2023

Sayfa/ Page
89-94

Öz

Tıp bilimi insanlık tarihi kadar eskidir. Sağlığı korumak insan için elzem bir meseledir. Büyük medeniyetlere yurt olan Anadolu'da yazılan tıp metinleri elbette o dönemde kültür, medeniyet ve bilimde gelinen seviyeye kaynaklık eder. Bunlar sadece tıp ilmi için değil, dilbilim, halkbilimi, sosyoloji gibi pek çok bilim dalı için de zengin kaynaklardır. Önceleri tercüme, daha sonra da telif eserlerle halk, talebe ve hekimler için kaleme alınan tıp metinleri, insan vücudunu tanıma, sağlığı koruma ve hastalıklara deva bulma gibi birçok konuya ışık tutmuştur. Bugün de iyi bilinen, tarihin yetiştirdiği en büyük hekimlerden İbn-i Sina'nın Arapça olarak yazdığı *El-Kanun fi't-Tıbb* adlı eseri, önce Çağmini tarafından Arapça özetlenmiş, sonra da Anadolu'da tercüme edilerek istifadeye sunulmuştur. Kânûnçe adı verilen bu metinlerden dili Türkçe olan üç nüsha tespit edilmiş, benzerlik ve farklılıkları incelenerek okunmuş ve metinler üzerinde çalışılmıştır.

Bu çalışma Abdülvahhab tarafından derlenmiş ve tercüme edilmiş, özellikle tıp öğrencileri için yazılmış olan *Kânûnçe fi't-Tıbb* eserini, yazarını, dil ve muhtevasını tanıtmak amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kânûnçe, tıp metinleri, geleneksel tıp, Anadolu'da tıp.

Abstract

Medical science dates back to the dawn of human history. Preserving health and striving for recovery are essential concerns for humanity. The medical texts written in Anatolia, which served as the home to great civilizations, undoubtedly contribute to the cultural, civilizational, and scientific progress of that era. These texts serve as rich sources not only for the field of medicine but also for disciplines such as linguistics, folklore, sociology, and many others. Initially translated and later composed as original works for the public, students, and physicians, medical texts shed light on various subjects, including understanding the human body, preserving health, and finding remedies for diseases.

Even today, the well-known work "El-Kanun fi't-Tıbb," written in Arabic by Ibn Sina, one of the greatest physicians in history, was summarized in Arabic by Çağmini, then translated and made available in Anatolia. Known as "Kânûnçe," these texts in Turkish language have been identified in three copies, examined for similarities and differences, read, and studied. This study, compiled and translated by Abdülvahhab, aims to introduce the work "Kânûnçe fi't-Tıbb," specifically written for medical students, by providing insights into its author, language, and content.

Keywords: Kânûnçe, medical texts, traditional medicine, medicine in Anatolia.

Atıf/Citation: Ari, N. (2023). Abdü'l-Vahhâb B. Cemâle'd-Dîn Yûsuf B. Ahmedü'l- Medâ'inî ve Kânûnçe Fî't-Tıbb. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 89-94.

Bu makale Nesrin ARI tarafından Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Recep TOPARLI danışmanlığında hazırlanan "Abd el-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf b. Ahmed Elmedâ't Kanunçe Fî't-Tıbb (Giriş-inceleme-çeviri yazılı metin-dizin)" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Günümüz tıbbında “geleneksel tıp, alternatif tıp, bütüncül tıp, vb.” adlarıyla bilinen eski tıbbî yöntem ve metotları araştırma, öğrenme ve uygulama eğilimi yadsınamaz bir gerçektir. Tıp tarihine ışık tutan yazılı kaynaklar, arkeolojik buluntular ve halk arasında bir kısmı halen yaşayan, kuşaktan kuşağa aktarılan şifâhî kültür sayesinde insan sağlığına yönelik bilgi birikimlerine ulaşılabılır.

Geniş bir coğrafyaya yayılmış olan ve farklı kültürlerle etkileşim halindeki Türk toplulukları hem bu konudaki kendi üretimleri etkileşimde bulunduğu diğer uygarlıklardan edindiği bilgilerle kapsamlı bir tıp birikimine sahip olmuştur. Bu konuda Anadolu'ya gelmeden önce Çin ve Hint tıbbının, İslamiyet'le tanışmalarından sonra ise İslam tıbbının öğretilerinin sentezlenmesi oldukça etkili olmuştur (Arı, 2022, s. 1).

Anadolu'daki Türklerin tıp bilimine katkıları kısaca şöyledir: Büyük Selçuklular ve devamı olan Anadolu Selçukluları döneminde *darüşşifa*, *darüssıhha* ve *bimaristan* adlarıyla hastaneler açılmıştır. Bu kurumlar hükümdar ailesi tarafından yaptırılıp büyük vakıflarla desteklenmiştir (Bayat, 2010, s. 265).

Anadolu beylikleri döneminde ise Türkçeye verilen önemin artmasıyla pek çok Arapça tıp eseri Türkçeye tercüme edilmiştir. Bununla birlikte Türkler, Asya'dan getirdikleri halk hekimliğini, Anadolu'nun birikimini, İslam tıbbını ve onun aracılığı ile öğrendikleri Eski Yunan ve Hint kaynaklı tıp anlayışını harmanlayarak ardından Türk tıbbını belli bir olgunluğa ulaştırmış ve kendi eserlerini Türk dili ile vermeye başlamıştır (Bayat, 2010, s. 283).

Anadolu sahasındaki tıp metinleri aracılığıyla, 13-16. yüzyıllarda Anadolu'da hastalıklar ve bunların tedavi yöntemleri hakkında bilgi edinme şansı elde ediyoruz. Bu eserler, tedavilerde kullanılan bitkilerden, minerallere, aletlere ve hastalıklara verilen isimlere kadar birçok konuyla beraber halkın günlük konuşma dilinden de çeşitli ifadeler içermektedir. Bu eserler, sadece hekimlerin ya da şifacıların değil, hastalığına çözüm arayan halkın da kullanımına sunulmuştur. Bu nedenle, eserlerde sade ve anlaşılır bir dil ve üslup kullanıldığı gözlemlenmiştir (Arı, 2022).

Abdü'l-Vahhâb B. Cemâle'd-Dîn Yûsuf B. Ahmedü'l- Medâ'inî

Manisa nüshasının yazma kaydında müellif adı belirsizdir çünkü metnin baş kısmı eksiktir. Diğer nüsha olan Bursa İnebey nüshasında ise şu ifade yer almaktadır: “*bu za 'ıf naḥıf 'Abdü'l-vahhâb kadîm ḥukemānuḥ kitâbların istihrâc edüip bu muhtaşarı Türkiye döndürdüm tā kim mübtedilere āsān ola*” (B-1b/08-09). Bu ifadeden, eserin müellifinin Abdülvahhâb olduğu anlaşılmaktadır,

Tıp ve astronomi alanlarında birçok eser vermiş olan Abdülvahhâb bin Yusuf'un nerede doğduğu, nerede ve ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, Çelebi Mehmed'e takdim ettiği *Müntahab-ı Fi't-Tıbb* adlı eserindeki temellük kaydından onun 14. asrın sonları ile 15. asrın başlarında yaşamış olduğu söylenebilir (Güven, 2005, s. 4).

Yazmalar kaydında adı Abdü'l-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf b. Ahmed el-Medâ'inî olarak geçen müellif, künyesini *Kitâbu'l-Müntehab fi't-tıbb* 4. varakta daha geniş olarak; “*Abdülvahhâb bin el-Şeyhü'l-ecellü'l-âlimü'l-nihırîr, el-kâdı Cemâleddîn Yûsuf bin Ahmed ibn Abdurrahman el-Mâlikî*” şeklinde verir.

Kaynaklarda Medâ'inî, Mârdânî şeklinde farklı kayıtlara rastlanır. Mârdânî'den hareketle Mardin, Madîn, Mâdyân gibi yöre isimleri bulunmuşsa da Mârdân adlı bir yer tespit edilememiştir (Bayat, 2005, s. 12-13).

A. Haydar Bayat, bu yer adının Mardan olduğuna emin olmakla birlikte, böyle bir yeri tespit edemediğini belirtir (Bayat, 2005, s. 12-13). Ancak Güven, Mardân ve Mardânî adı üzerinde yapılan araştırmada Aydın ili sınırları içerisindeki Topçam beldesine eskiden Mardan dendiği bilgisini bize verir. Rumeli ağız özelliklerinin *Müntehab*'da görülüyor olmasından hareket ederek müellifin Güneybatı Anadolu bölgesinde bir yerde yaşamış olabileceğini düşünen Güven, Abdülvahhâb'la ilgili bu görüşünü destekler (Güven, 2005, s. 3).

Eserleri

Müellifin *Kânûnce Fi't-Tıbb* dışındaki eserleri:

Müntahab-ı Fi't-Tıbb, Abdulvehhâb bin Yusuf, “Osmanlı sarayına sunulan ilk Türkçe tıp kitabı” olarak da kabul edilen *Müntahab-ı Fi't-Tıbb*'ı yazmış ve bu eserle tanınmıştır. *Müntahab*, müellifinin muteber kitaplardan alıntılar yaparak derlediği ve kendi bilgi, görgü ve tecrübeleriyle şekil verdiği bir tıp kitabıdır. Kitap hakkında ilk defa bilgi veren Türk Tıp Kurumu Üyesi ve Konya Eski Milli Kütüphane Müdürü Mesut Koman, kitabı 1949 yılında Konya İzzet Koyunoğlu kitapları arasında tespit etmiştir. *Müntehab*'ın Köprülü Kütüphanesi, Tire Necip Paşa Kütüphanesi ve İstanbul Fatih-Millet Kütüphanesinde nüshaları bulunmaktadır. Prof. Dr. Ali Haydar Bayat da *Müntahab-ı Fi't-Tıbb*'ı, tıpkıbasımlı metni ve sadeleştirilmiş metnini yayınlamıştır (Bayat, 2005). Aynı yıl doktora tezi olarak Güven çalışmıştır (Güven, 2005).

Eser, genel tabâbet konusunda yazılmış; insan anatomisinden, insana ait hastalıklardan, hastalıklarda kullanılacak ilaçlardan, ilaçların prospektüslerinden, bu hastalıkların ameliyat veya ilâçla tedavisinden, mizaçtan, mizaca etki eden faktörlerden, gıdalardan, gıdaların özelliklerinden, bitkilerden ve bitki terkiplerinden kısaca insan hayatına bağlı olarak tıpla ilgili hemen her konudan bilgilerin verildiği önemli bir kaynaktır.

Müellifin *Müntahab fi't-Tıbb* adlı eseri ile *Kânûnçe Fi't-Tıbb* arasında muhteva açısından benzerlikler görülmektedir. *Müntahab*'da 10 makâle ve bu makâleleri oluşturan 103 fasıl vardır. *Kânûnçe fi't-Tıbb* da 10 makâle ve makalelerin altında yer alan fasıllardan, bazen de nevlerden oluşur.

Müellif tarafından yazıldığı bilinen diğer bir tıp kitabı *Müntehib* ise halktan ziyade tabiplere yönelik hazırlanmış bir eserdir. Bu eserde yer alan bilgiler ancak mesleki deneyimi olan kişilere hitâp etmektedir. Eseri Hatice Şahin çalışmıştır (Şahin, 2007).

Abdulvehhâb Bin Yusuf'un eserlerinden bahseden diğer bir ilim adamı da Ekmeleddin İhsanoğlu'dur. İhsanoğlu “*Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*” adlı eserinde Çelebi Sultan Mehmet devri tabip ve astronomlarından Abdulvehhâb bin Cemaleddin bin Yusuf el Mardâni' (823/1420) nin, astronomi sahasında kaleme aldığı eserlerinden kısaca bahseder (İhsanoğlu, 1997, s. 1-2). İhsanoğlu'nun sözünü ettiği eserler:

1. Önemli yıldızların hareketlerinden bahseden didaktik türdeki “*Manzûme Fî Silk el-Nücum*”dur (İhsanoğlu, 1997, s. 1).
2. Ayın doğuşu ve menzilleri ile ilgili “*Urcûze Fi'l-Menâzili'l-Kamer ve Avkât-ı Tulû'ıha Fi Külli*” (İhsanoğlu, 1997, s. 1).
3. “*Risâle Fi'l-Amal bi'l-Rubi'l-Mucayyab*”adındaki eserinin şerhi. Eser, bir mukaddime, yirmi bab üzerine tertip edilmiştir (İhsanoğlu, 1997, s. 2).

Ayrıca yazarın 66 varaklık *Bahnâme* isimli, 23 varaklık *Menâfi* adlı eseri olduğu da kitapçı İzzet Arda tarafından belirtilmiş ancak henüz bu eserlere ulaşılamamıştır (Bayat, 2001, s. 44).

Kânûnçe Fi't-Tıbb

1. Eser Hakkında Bilgi

Harezmi tabib ve astronom Çağminî'nin (13. yüzyıl) Kânûnçe-i Tıbb adlı eseri, İbn-i Sînâ'nın Kânûn'unun bir özeti mahiyetinde Arapça yazdığı bir eserdir (Ökten, 1993, c.8, s. 182-183).

Abdü'l-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf, Haraççioğlu (Bursa İnebey) 1144'te kayıtlı olan nüshanın mukaddimesindeki “*bu za'if nahîf 'Abdü'l-vahhâb kadîm hukemânuñ kitâbların istihrâc edüp bu muhtaşarı Türkîye döndürdüm tâ kim mübtedilere âsân ola*” (B-1b/7-8) ifadelerinden anlaşıldığına göre, eseri eski hekimlerin kitaplarındaki bilgilerden oluşturduğunu; bunları da tıp ilmine başlayanlar için Türkçeye çevirdiğini belirtir.

Kânûnçe Fi't-Tıbb, 15. yüzyılda kaleme alınmış, 16. yüzyılın sonlarında istinsah edilmiş bir tıp metnidir. Dil hususiyetleri bakımından Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösterir. Bu dönemde bilim dilinin Arapça olması ve aynı dönemde yazılan edebî eserlerin dilinde Arapça Farsça etkisinin yoğun bir şekilde görülmesi sebebiyle, bu ve bunun gibi eserlerin kıymeti artmıştır.

Eserde İbn-i Sina'dan başka Calinus, Hipokrat gibi büyük hekimlerin ilaçları, terkipleri, tedavi yöntemleri de yer alır.

Araştırmalar sonucunda dili Türkçe olan, adında Kânûnçe geçen üç ayrı metne ulaşılmıştır. Bunlardan ilki Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 1841 numarada kayıtlı olan, 127 varak ve her sayfası 13 satırdan oluşan nüshadır. İstinsah tarihi 1599 olan bu nüshanın müstensihi tespit edilememiştir. Baş kısmı eksik olan eser “ikinci faşıl”la başlar (Arı, 2022, s. 9). Bu nüshayı Dr. Nimet Kara ve Nesibe Ağyar kitaplaştırmıştır (Kara, 2017).

Diğer bir nüsha Haraççıoğlu (Bursa İnebey) kütüphanesinde 1144 numarada Kanûnçe fî't-Tıbb adıyla kayıtlıdır. Abd el-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf b. Ahmed el-Medâ'inî tarafından yazıldığı bilinen ancak istinsah tarihi bilinmeyen bu nüsha 66 varaktır ve her sayfada 19 satır bulunur. Eser “Kitâb-ı Kânûnçe” diye başlar; besmele, hamdele ve salveyle devam eder (Arı, 2022, s. 9). Bu nüsha bazı farklılıklarıyla beraber, Manisa nüshasına genel olarak benzer.

Üçüncü nüsha ise yazmalar kaydında adı Kanûnçe olarak geçmesine rağmen, herhangi bir yerinde bu ifadeye rastlanmayan; Süleymaniye Kütüphanesi'ne kayıtlı, Hacı Mahmud Efendi (Yahya Efendi Dergâhı) koleksiyonunda 05534-001 numarada bulunan nüshadır. Bu nüsha “hâzâ kitâbü't-tıbb-ı diğer” ifadesiyle başlamakta olup, 35 varak ve her sayfa 15 satırdan oluşur. Eserin muhtevasının da diğer iki nüshadan oldukça farklı olduğu görülür. Söz konusu nüsha tıbbî tedavi yöntemlerinden çok, batıl inançlarla, ayetlerle tedavi yolları ihtiva eder. Hz. İsa'ya atfedilen bir rivayet de yer almaktadır (Arı, 2022, s. 10).

2. Muhtevası

Kânûnçe fî't-Tıbb, on makale (bölüm) üzerine kurulmuştur; her makale farklı sayıda fasıllardan (kısım) oluşur. Bu bölümler ve içerikleri:

el-mağâletü'l-evvel (birinci makale) umûr-ı tabî'î (tabiat ve elementler: mizaçlar, hıltlar, organlar, kuvvetler vb. temel bilgiler)

el-mağâletü's-sânî (ikinci makale) teşrihi (insan vücudunun anatomisi: kemikler, sinirler, damarlar)

el-mağâletü's-sâlîs (üçüncü makale) insânüñ bedenünñ ahvâlin (hıltların insan bedenine etkileri ve beden durumunu)

el-mağâletü'r-râbi' (dördüncü makale) nabız ve qarûre (nabız ve idrarla ilgili sıkıntılar)

el-mağâletü'l-hâmis (beşinci makale) şahîh kişilerin tedbirin (hastaların ilaçları ve sıhhatli kişilerin tedbirleri: gıdalar, sırt masajı, hamam, uyku, mevsimler, hamile kadınlar ve küçük çocuklarla ilgili tedbirler, gençler ve yaşlılarla ilgili tedbirler, hastaların ilaçları, kan almak, kusma ve ishal, rüzgarlar)

el-mağâletü's-sâdis (altıncı makale) göz 'illetlerün (göz hastalıkları ve başta olan hastalıklar)

el-mağâletü's-sâbi' (yedinci makale) göğüsden göbeğe degin olan marazları (göğüsten göbeğe kadar olan hastalıklar: öksürük, nefes darlığı, kan tükürme, mide zayıflığı, gönül dönmesi, sancı, hıçkırık, ishal, kabız, siroz, sarılık vb.)

el-mağâletü's-sâmin (sekizinci makale) bâkî a'zâlarunñ marazını (kalan organların hastalıkları: böbrek ağrıları, mesanedeki taş, basur ve nasır, erkek ve kadınlara özel hastalıklar, fitık vb.)

el-mağâletü't-tâsi' (dokuzuncu makale) bedenünñ taşrasında olan 'illetleri (bedenin dışındaki hastalıklar yani cilt hastalıkları: sedef, saç sakal dökülmesi, cüzam, uyuz, kızamık, çiçek, verem, veba, şişler, sivilce ve çibanlar vb.)

el-mağâletü'l-âşir (onuncu makale) yemegi ve içmegi (yeme ve içme: bakliyat, et ve yumurta, süt ve süt ürünleri, otlar, yemişler, terkipler, şaraplar, yağlar, yakılar, gargaralar vb.) anlatır (Arı, 2022: 10).

3. Dil Özellikleri:

Söz varlığı açısından bakıldığında Bursa nüshasında tercih edilen Arapça veya Farsça kelimelerin yerine Manisa nüshasında Türkçe kelimelerin kullanıldığı görülür.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen yazım özellikleri olan kalın sıradan sözcüklerde س veya ص harfinin kullanılması, bazı eklerin tabandan ayrı ya da bitişik yazılması gibi farklı imla özelliklerinin bulunması; bazen bu iki farklı imla özelliklerinin aynı metin içinde dahi kullanıldığına görülmesi metinde de vardır. Ayrıca esas metin olarak alınan Manisa nüshasının ilk on beş varağı,

sonraki sayfaların da yer yer harekeli oluşu eserin Eski Anadolu Türkçesi imla özelliğine sahip olduğunu gösterir (Arı, 2022, s. 509).

Metinde yazım konusunda bir birlik ve düzen söz konusu değildir. Gerek Türkçe sözcüklerde ünlü ve ünsüzlerin gösterilmesinde, gerekse alıntı sözcüklerde ünsüzlerin farklı harflerle yazılmasında farklı yazım özellikleri karşımıza çıkar. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli alıntı sözcüklerin iki, üç hatta dört farklı yazım şekli tespit edilmiştir (Arı, 2022, s. 509).

Eski Anadolu metinlerinde genelde sağlam olan ünlü uyumu bu metinde de görülür. Hatta uyuma aykırı olan +ki ekinin dahi uyuma uyduğu (burundağı 107a/9, kulağdağı 107b/5); ancak ünlü uyumuna uyabilen bazı eklerin uyumsuzluğu (giciduğına 91a/05, galıblığına 7b/03) da tespit edilmiştir. Dudak uyumu Eski Anadolu metinlerinde olduğu gibi metinde de yoktur. Bu uyumsuzluk hem kök ve gövdelerde hem de eklerde görülür. Eklerdeki uyumsuzluğun nedeni bu dönemde bazı eklerin sadece yuvarlak ünlü taşırken, bazılarının ise sadece düz ünlü taşımamasından kaynaklanır (Arı, 2022, s. 510).

Eski Anadolu Türkçesinde görülen bazı sözcüklerin kendinden önceki sözcüklere bitişik yazılması hadisesi metnimizde de tespit edilmiştir. *içün, ile, ki, kim, kadar* yazımları bu olaya örnek verilebilir. Ancak bu yazım şekli çok düzenli olmayıp ayrı yazıldığı örnekler de mevcuttur. (anuñçün *أنوچون* 69b/11, anuñıla *انوكيله* 14b/6, kaynadasin kim *قينا داسنكم* 103a/7, şol kadar *شولقدر* 110b/6) (Arı, 2022, s. 510).

Türkiye Türkçesinde tonlulaşmaya uğramayan ancak metnimizde düzenli olarak tonlulaşan örnekler vardır. (ditred-ür 51b/05, ekşid-ür 52b/9, yud-asın 122a/09, bırağ-asın 120b/02 vb.) Ünsüz benzeşmesi bakımından, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de bazı eklerin kalıplaşmış olarak sadece tonlu ünsüzle yazılmış olması, ünsüz uyumuna aykırı bir durum oluşturur. (kariş-duralar 28b/10, barmak+da 32a/07, kus-duralar 35a/02, bögrek+de 58b/13 vb)

İncelediğimiz metinde çok sayıda göçüşme olayı tespit edilmiştir. Bu örnekler hem Türkçe hem de alıntı kelimelerde görülür. (mehlem 100b/09 melhem, şovra 85a/04 şorva, çölmek 125b/03 çömlek, bigi 15a/09 gibi) (Arı, 2022, s. 510).

Kânûnçe Fi't-Tıbb, gerek içerdiği faydalı bilgiler gerek kullandığı dil bakımından tıp, dilbilim ve halk bilimi gibi alanlardaki araştırmalara kaynak olabilecek nitelikte bir eserdir (Arı, 2022, s. 512).

Sonuç

Hayatı hakkında fazla bilgiye sahip olamadığımız Abdü'l-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf, eserlerinden anlaşıldığı üzere bir astronomi ve tıp âlimidir. *Müntehâb* genel tabâbet üzerine yazılmış, *Müntehib* halktan ziyade tabiplere yönelik hazırlanmış bir tıp kitabıdır. Müellifin tıp öğrencilerine faydalı olması için yazdığı çeviri eser olan *Kânûnçe Fi't-Tıbb*, Harezmi tabib ve astronom Çağminî'nin (13. yüzyıl), İbn-i Sînâ'nın Kânûn'unun bir özeti mahiyetinde Arapça yazdığı bir eserdir. Abdü'l-Vahhâb b. Cemâl ed-dîn Yûsuf, eski hekimlerden derlediği bilgilerin özetini Türkçeye çevirip bu eseri meydana getirmiştir. Bu, Haraççioğlu (Bursa İnebey) 1144'te kayıtlı olan nüshanın mukaddimesindeki “*bu za'îf nahîf 'Abdü'l-vahhâb kadîm hukemânun kitâbların istihrâc edüp bu muhtaşarı Türkîye döndürdüm tâ kim mübtedilere âsân ola*” (B-1b/7-8) ifadelerinden anlaşılmaktadır. Eserin Manisa ve Bursa nüshaları genel anlamda birbirine benzer ancak *Kanunçe* olarak kayıtlı olan Süleymaniye nüshası muhteva olarak diğer ikisinden ayrılır.

Kânûnçe Fi't-Tıbb teori ve pratiği kapsayan on bölümden oluşur: 1. Tabiat ve elementler, 2. İnsan anatomisi, 3. İnsan fizyolojisi, 4. Nabız, 5. Vücudun sağlığı ve yorgunluğu, 6. Baş hastalıkları, 7. Göğüs ve göbek organları hastalıkları, 8. Diğer organların hastalıkları, 9. Vücutta yaralanmalar, 10. Yiyecek ve içeceklerin özellikleri. Bu değerli bilgileri halkın ve tıp öğrencilerinin istifadesine sunan eser, tıp, dilbilim ve halk bilimi gibi alanlardaki araştırmalara kaynaklık edecek bir eserdir.

Kaynakça

- Arı, N. (2022). *Kânûnçe fi't-tıbb Abd el-Vahhâb b. Cemaleddîn Yûsuf b. Ahmed el-Medâini*. (Giriş inceleme- çeviri yazılı metin- indeks). [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Bayat, A. H. (2005). *Abdülvehhâb bin Yûsuf ibn-i Ahmed el-Mardânî, Kitâbü'l-müntahab fi't-tıbb*. Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları.
- Bayat, A. H. (2001). Osmanlı sarayına sunulan ilk tıp kitabı müntahab. *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 38-50.
- Böler, T. (2013). Hekim Beşir Çelebi ve Mecmû'atü'l-fevâyyid adlı eseri. *UTEK'13 Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi* (s. 493-501) içinde. Saraybosna.
- Böler, T. (2014). *Tercüme-i kâmilü's-sınâ'a*. Kesit Yayınları.
- Güven, M. (2005). *Abdülvehhâb bin Yusuf'un Müntehab-ı fi't-Tıbb'ı (Dil incelemesi-metin-dizin)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- İhsanoğlu, E. (1997). *Osmanlı astronomi literatürü tarihi*. IRCICA.
- Kara, N. Ağyar, N. (2017). *Kitab-ı kanunçe, inceleme- metin- dizin*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ökten, S. (1993). Çağmînî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 8, ss.182-183). TDV Yayınları.
- Şahin, H. (2007). *Müntehib / dil özellikleri, metin, dizin, tıpkı basım*. Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Türk, O. (2021). Hamzaname'nin 72. cildinde yer alan arkakik kelimeler. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Nesrin ARI

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

AHMED ARİF'İN "DİYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR VE ADİLOŞ BEBENİN NİNNİSİ" ADLI
ŞİİRİNİN SÖZCELEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

*Discourse Analysis of Ahmed Arif's Poem Called "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin
Ninnisi" Within The Framework of Enclosure Theory*

Yüksek Lisans Emrah AKSU

Milli Eğitim Bakanlığı, Mardin, Türkiye. emrahruhat@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
12.09.2023

Kabul/Accepted
24.12.2023

Sayfa/ Page
95-107

Öz

Söylem çözümlemesi yöntemiyle herhangi bir metnin vermek istediği iletiyi ve o metnin ideolojik boyutunu anlayabilmek mümkündür. Dil bilimine bağlı olarak gelişen yöntemlerden biri olan sözceleme kuramı ise bir söylemin sözceleme durumu içerisindeki göndericisini, alıcısını, uzamını ve zamanını belirler. Bu tespitler yapıldıktan sonra söylem daha anlaşılır bir hâle gelmektedir ve söylemin derin yapısındaki anlamı ile ideolojik boyutu ortaya çıkmaktadır. Marksist sanat anlayışı çerçevesinde şiir yazan ve aynı zamanda toplumcu gerçekçi sanat anlayışının en önemli şiir temsilcilerinden biri olan Ahmed Arif (1927-1991) Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Ahmed Arif, şiirlerinde genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ait yerel imgeleri kullanır. Yazdığı tek şiir kitabı olan Hasretinden Prangalar Eskittim'de toplamda 19 şiir yer almaktadır ve bu eser, Türk edebiyatında çok satılan şiir kitaplarından biri olarak kayıtlara geçmiştir. Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi isimli şiirinin diğer 18 şiirinden ayrılan tarafı şairin yaşam öyküsünden izlerin bulunması ve şiirlerde yer alan yerel imgelerin fazlalığıdır. Bu çalışmada da Ahmed Arif'in Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi isimli şiiri, söylem çözümleme yöntemlerinden biri olan sözceleme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Söylem çözümlemesi yapılan metnin öz yaşam öyküsel boyutu tespit edilmiş ve yerel imgeleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Söylem Çözümlemesi, Sözceleme Kuramı, Dil bilim, Ahmed Arif, Adiloş Bebe.

Abstract

With the method of discourse analysis, it is possible to understand the message that any text aims to convey and the ideological aspect of that text. The enunciation theory, which is one of the methods created within the discipline of linguistics, determines the source, receiver, space and time of a discourse in the enunciation situation. After these determinations, the discourse becomes more understandable and the ideological aspect appears with the meaning in the deep structure of the discourse. Ahmed Arif (1927-1991), who wrote poetry within the framework of the Marxist understanding of art and is also one of the most important poetic representatives of the socialist realist understanding of art, has an exceptional place in Turkish literature. Ahmed Arif generally uses local images from the Eastern and Southeastern Anatolia Regions in his poems. There are 19 poems in total in "Hasretinden Prangalar Eskittim", the only poetry book he wrote, and this work is recorded as the best-selling poetry book in Turkish literature. His poems Notes from Diyarbakir Castle and Lullaby of Adiloş Baby differ from the other 18 poems with the presence of traces of the poet's real life and the abundance of traditional images. In this study, the poems of Notes from Diyarbakir Castle and Lullaby of Adiloş Bebe written by Ahmed Arif are handled within the framework of enunciation theory, which is one of the discourse analysis methods. The autobiographical character of the text whose discourse is analyzed and local images are determined.

Keywords: Poetry, Discourse Analysis, Enunciation Theory, Linguistics, Ahmed Arif, Adiloş Bebe.

Atıf/Citation: Aksu, E. (2023). Ahmed Arif'in "diyarbakir kalesinden notlar ve adiloş bebenin ninnisi" adlı şiirinin sözceleme kuramı çerçevesinde söylem çözümlemesi. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 95-107.

Giriş

1960'lı yıllarda Ferdinand de Saussure'ün ortaya koyduğu fikirler ile Fransa'da dil bilim çalışmaları çok büyük bir hız kazanmıştır. Barthes, Greimas, Bremond gibi Fransız araştırmacılar, dil bilimine ayrıca gösterge bilimine çok büyük katkılar sunmuşlardır ve bu araştırmacılar, dilin toplumun kültür öğeleri içerisinde ele alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Toplumun kültürel öğeleri içerisinde ele alınan dil, söylem kavramını da zenginleştirmiş ve bu kavrama ulaşılmayı da kolay bir hale getirmişlerdir. Dilin aynı zamanda sosyolojik ve antropolojik bir tarafının da olduğunu belirtmiş olan bu dil bilimciler, dilin sosyal ve insani yönüne de eğilmişlerdir. Dilin tümce seviyesinin de üzerinde bir bağlamda ele alınması gerekliliği dikkatleri dil, insan, toplum ve düşüncenin birlikte anıldığı söylem (discourse) kavramına yöneltmiştir (Yıkılmış, 2019, s. 47).

Dil, olduğu ortamdan bağımsız düşünülemez. Dilin ortaya konulduğu zaman, siyasi yapı dili şekillendiren en önemli unsurlardır. Dilin bir iletişim aracı olduğu düşünüldüğünde bu aracın söylem içerisinde gizli bulunduğu söylenebilir ve bu araç ancak iyi bir analizle anlaşılabilir. Dilin içerisinde bulunan her öge mutlaka birbiri ile ilişki içerisinde bulunmalıdır. Çünkü dil, tek başına herhangi bir mana teşkil edemez, içerisinde bulunduğu sosyal, kültürel ve gündem içinde yer alan konularla birlikte bir anlam kazanabilir (Somuncu, 2020, s. 23).

Aquinali Tomas söylem terimi için "zihni çıkarım" tanımını yapmaktadır. Orta Çağ Latincesinde ise söylem: "hararetle tartışma, karşılıklı iletişim, görüşme" olarak tanımlanmıştır (Sözen, 2017, s. 17). Aşkaroğlu ve Akata'ya göre (2017, s. 366) söylemin tümceler içerdiği anlamlar bütününden daha geniş bir anlam alanını imleyen tümceler üstü bir yapı olduğunu belirtirler. Somuncu'ya göre (2022a), metnin kendi iç dünyasından ve verilerinden hareketle yapılan yorumlar bağlam, biçim, içerik, kanıtlama yolları, sözcük / cümle düzeyi, retorik ve ikna stratejileriyle incelendiği için söylem çözümlemesi bağlamdan ayrı değildir, söylem bazen bir söz bazen bir cümle bazen yüzlerce sayfadan oluşan bir metindir. Bayraktar'a göre (2017, s. 24) söylem, en basit anlatımı ile dilin incelenmesidir. Ancak bu inceleme ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp ifadelerin / söze dökülenlerin söz dizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. Megill'e göre (2012, s. 274), söylem, hali hazırda "kendimizin" içinde bulunduğu durumun ifadesidir. Şeyleri ortaya koymanın bütün yol ve tarzlarıdır. D. Günay'a göre (2018, s. 20-21) söylem; uzamsal, zamansal ve kişiye bağlı değişkenler açısından oluşturulmuş dilsel ve dildışı yapılarıdır. Çelik ve Halil'e göre ise (2008, s. 100) söylem; bir iletinin tüm boyutlarını, sadece iletinin içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor), otoritesini (neye dayanarak), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor) kapsar. Görüldüğü üzere söylem üzerine pek çok farklı tanım yapılmıştır. Söylem tanımı sadece bu tanımlamalarla sınırlı kalmamıştır, bu tanımların dışında Doğan Günay "Söylem Çözümlemesi" kitabında pek çok farklı tanıma daha yer vermiştir.

1. SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Söylem çözümlemesi, sadece dil bilimin disiplin alanına giren bir konu başlığı değildir. Söylem çözümlemesi; siyasetten spora, edebiyattan tarihe, sosyolojiden psikolojiye; felsefeden uluslararası ilişkilere, gazetecilikten kamu yönetimine pek çok farklı disiplini ilgilendiren bir dil bilim terimidir. Haliyle bu disiplinlerde yapılan söylem çözümlenmeleri de birbirinden farklıdır. Bir edebi eserin söylem çözümleme yöntemi ile bir siyasi konuşmanın söylem çözümleme yöntemi aynı olamaz (Aksu, 2023, s. 18).

Siyasi bir söylem çözümlemesi yapılırken "Neyin ne amaçla söylendiği, söylenilenle yetinilmiş mi yoksa söylenilenin ardında gizlenen, ima edilen gömülü bir söylem, bir mesaj daha mı var?" şeklindeki sorulara cevap aranır. Fakat dilbilim alanında yapılan çalışmalarda ne söylenildiğinden ziyade söylenilmek istenilenin nasıl söylendiği ve hangi formların tercih edildiği, bunların kullanım sıklıkları gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Kişinin niyeti, nasıl söylemi belirliyorsa söylem çözümlemesini yapan araştırmacının niyeti de çözümlemenin yöntemini belirlemektedir (Yıkılmış, 2019, s. 79). Bu da yapılacak olan söylem çözümlemesinin disiplin alanına göre farklılık göstereceğinin bir kanıtıdır.

Herhangi bir metnin söylem çözümlemesi yapılmak istendiğinde o metin başkaları tarafından her ne kadar tahlil edilmişse de mutlaka o metnin bir yoruma daha ihtiyacı bulunmaktadır. Bir söylemin

çözümlemesini yapmak, bir yorumun yorumunu üretmek; önceden yorumlanmış bir alanı yeniden yorumlamakla eş değerdir (Dursun, 2001, s. 68). Söylem çözümlemesi, yorumlanacak bir metne farklı bir bakış açısı kazandırmaktır. Söylem çözümlemesi ilkelerinin ilki toplumsal sorunlara yönelmedir. Bu ilke sosyal bilimlerin alanında oldukça cazip karşılandığı ve kullanım açısından dikkat çekici olduğu için söylemin toplumu ve kültürü kurması önemli bir olgu olarak belirmektedir (Somuncu, 2022b, s. 32).

Dil, sadece dil bilgisi kuralları çerçevesinde ele alınırsa eksik bilgi verir. Eğer bir dilin her hangi bir ögesi, söylem çözümlemesi yöntemiyle ele alınırsa o zaman dil bilgisinin mantığı bir çerçeveye oturtulabilir. Gramer kurallarının mantığı ve anlamsal boyutu ancak söylem çözümlemesi ile anlaşılabilir. Bu şekilde ele alınacak dil ögesi, anlam olarak da farklı bir boyut kazanacaktır. 20. yüzyılı yapısalcuların çağı olarak nitelendiren Bayraktar, yapısalcı söylem çözümlemesinin, dilsel öğelerin oluşturduğu, eşzamanlı iç bağlantılardan ve öğelerin işlevlerinden kaynaklanan, özerk nitelikli bütün, dizge, kimi durumlarda da dizimsel düzlemdeki ilişkilerin oluşturduğu bütün, söz dizimsel düzen olduğunu belirtir (2020, s. 87).

1.1. Şiir Dilinde Söylem Çözümlemesi

Günlük yaşantıda kullanılan dil ile şiir dili birbirinden farklıdır. Şiirin içerisinde geçen her sözcenin bağlamına ve sözceme durumuna göre bir anlam verilmelidir. Bilindiği üzere dilin pek çok işlevi vardır. Şiir dili, sanatsal işlevle icra edildiği için bir soyut anlam kazanır ve yorum yapılırken bu soyut anlam üzerinden hareket edilir. Bu soyut anlamlar metnin anlaşılmasında belli zorluklar ortaya çıkarsa da söylem çözümlemesi yöntemi bu anlaşılabilirliği ortadan kaldırır. Sanatsal işlevde dil, seçme ve birleştirme düzeniyle sağlanır. Seçme işleminde asıl görev dilde kullanılmak istenen kavramın bağlı olduğu gösterge değildir, benzer yapıdaki ya da o kavramla ilgili başka bir göstergeden yararlanmaktır (Aksan, 2006, s. 17-18). Şiir, kendisine dönük, özgün bir dile sahip olan, bilinçli bir seçme ve birleştirme ürünüdür. Bir şiirin çözülmesi ve anlamlandırılabilmesi için o sözceleri oluşturan öğeler ve sözcelerin sıralanışı, her bir şiirdeki özel yapıya ait ilişkilerin açıklanması ile mümkündür (Şenal, 2019, s. 29). Söylem çözümlemesi, anlamlandırma yapılırken burada kullanılan seçme ve birleştirme eylemlerini göz ardı etmez ve metnin anlamlandırılmasında önemli bir yapıya sahip olur.

Bir şiir çözümlemesi yapılırken mutlaka şiirin yazıldığı dönem, sözceme öznesinin içinde bulunduğu durum, şiirin bağlamı göz önünde bulundurulur. Söylem çözümlemesi yapılan şiire çeşitli sorular sorulması gerekir. Bu sorular söylemin daha anlaşılır olmasını sağlar. Özellikle "Kim söylüyor, neden söylüyor, neye dayanarak söylüyor, amacı nedir, bulunduğu ortam ve şartlar mı söyletiyor?" gibi sorular yöneltilir. Söylem çözümleme yöntemi de burada devreye girer ve bu sorulara verilecek yanıtlarla metin yüzeyindeki sözcenin altında yatan kültürel, psikolojik, sosyolojik boyutu olan düşünceye ulaşma işlevi için gerekli araç ve yöntemleri sağlamaktadır. Metin içindeki sözcelerin söylemsel olarak çözülmesi, metinde iletmek isteneni ve söylemin nasıl aktarıldığını göstermeye yardımcı olur (Şenal, 2019, s. 32).

2. DİL BİLİMİNE BAĞLI GELİŞEN YÖNTEMLER

2.1. Sözceme Kuramı

Sözceme kuramı, konuşan kişinin merkeze alındığı güncel bir dil bilim kuramıdır. Sözceme ise, söylenen söz ile onu söyleme eylemi veya süreci arasındaki ayrımın koşullarını gösteren bir kavramdır (Güven ve Kıran, 2021, s. 314). Sözceme kavramının temellerini çok eskiye dayandırmak mümkün görünse de Emile Benveniste'in "Genel Dilbilim Sorunları (Problèmes de Linguistique Générale)" adlı eseriyle ve çalışmalarıyla birlikte 1960'lı yıllarda yaygın olarak tanınmıştır (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 469). 1960'lı yıllar, dil bilimi çalışmalarının hız kazandığı dönemdir ve bu dönemde sözceme kuramı ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Sözceme kuramında dil ve söz ayrımı üzerine de pek çok görüş bildiren araştırmaya rastlamak mümkündür.

Dil biliminin kurucularından sayılan Ferdinand de Saussure dil ve söz ayrımına yazdığı Genel Dilbilim Dersleri isimli eserinde değinmiştir. Saussure'e göre dil ile söz hiçbir şekilde aynı çatı altında toplanamaz. Dilin toplum içerisinde her beyinde farklı bir şekilde izler bütünü olarak yaşadığını, birbirinin eşi, tüm örnekleri bireylere dağıtılmış bir sözlüğü andırdığını belirtir. Dil, herkesin ortak malıdır ve kişisel istenç dışı olmakla birlikte, bütün bireylerde farklı olarak bulunur. Söz ise bir bireyin söylediklerinin toplamıdır. Söz, toplumsal olarak hiçbir şeyi içermez; sözün tüm gerçekleşmesi

bireyseldir ve anlık bir durumdur. Özel durumların bir toplamından başka hiçbir şey değildir (Saussure, 1998, s. 44).

Saussure'deki bu söz kavramı Emile Benveniste'de yerini sözcüye bırakır. Emile Benveniste'ye göre söylem kavramı, belirli bir özne tarafından kurulan sözcenin özne üzerinde gerçekleşen üretim ve aktarım işidir. Saussure'de de söz: "Bireysel bir istenç ve anlak edimidir. Bu edimde: 1) Konuşan bireyin, kişisel düşüncesini anlatmak için dil düzgüsünü kullanmasını sağlayan birleşimleri; 2) Bu birleşimleri dışa iletmesini sağlayan anlaksal-fiziksel düzeneği birbirinden ayırmak gerekir." (Saussure, 1998, s. 44).

Söylem çözümlemesi yapılacak bir metinde öncelikli olarak konuşucular yani sözceleme öznesi ve alıcı belirlenmelidir. Daha sonra o eylemin nerede ve ne zaman meydana geldiği belirlenmelidir. Sözceleme, bir sözcenin üretilme sürecidir, bireyin sözceleri bağlamdan hareketle belli bir durum içerisinde gerçekleştirme edimidir (A. E. Kıran ve Kıran, 2011, s. 122). Sözceleme eylemi yapılırken sözcü üretiminde mutlaka bağlam ve sözceleme durumu dikkate alınmalıdır.

1970'li yıllar her ne kadar yapısalcuların çağı olarak nitelendirilse de Emile Benveniste'in ortaya koyduğu çalışmalar büyük bir önem taşımaktadır. Sözceleme kuramı Fransız Okulu'nda ortaya çıkmıştır ve bu kuramda dil, sadece bilgiyi veren bir yapı olarak asla görülmez. Dil, gönderici ve alıcı arasında belirli bir bağlam çerçevesinde gerçekleşen bir etkinlik faaliyeti olarak nitelendirilmiştir (Günay, 2018, s. 91).

2.2. Bağlam

Bağlam, genel olarak sözcüklerin kendilerinden önce ve sonra gelen sözcüleriyle kurduğu uyuma verilen isimdir. Yazılan her metinde kullanılan sözcüklerin uyumu dikkate alınmalıdır. Şairler de şiir yazarken sözcüklerin bağlamına oturtulmasına özen gösterirler. Söylem bağlamı ve metni kapsayan genel bir kavram olduğundan bu ikisi olmadan bir söylem oluşturulamaz. Söylem çözümlemesi yapılan metnin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için mutlaka bağlamının iyi tespit edilmesi gerekir. Söylem içinde bulunduğu bağlama göre göre belli bir anlama bürünebilir. Sanatçı, bağlamın tutarlı olmasıyla kelime düzeyinden metin düzeyine kadar bağdaşıklık ve bağlaşıklık oluşturur ve böylece bağlam yardımıyla ortaya farklı bir söylem çıkarır (Metin, 2016, s. 1226).

Doğan Günay bağlamın tamını yaparken onu dilsel bir yapının içinde yer aldığı dil içi ve dil dışı ortam ya da her türlü dilsel birimin (sözcük, tümce, söylem, metin) içinde bulunduğu, yer aldığı dil içi ve dil dışı öğeler olduğunu belirtir (Günay, 2003, s. 83). Oluşturulan metnin içerisinde yer alan dil içi ve dil dışı öğelerin metnin içerisine oturtulması gerekir. Bu şekilde oluşturulan bir metnin bağlamı da geçerli ve güvenilirdir. Okuyucu tarafından da böyle bir metin kabul görür ve tartışılmaz.

2.3. Sözceleme Durumu

Sözceleme ediminde belli bir eylem gerçekleştirilmek isteniyorsa bu metinde bir konuşucunun, bir alıcının, belli bir mekânın ve belli bir zamanın mutlaka bulunması gerekir. Bu öğelerin tümü eylem sonunda sözcü kümesini meydana getirir. Bu sözcüklerin oluşturduğu kümeye de sözceleme durumu denir. Başka bir ifadeyle sözceleme durumu, sözcüklerin üretildiği bağlam şeklinde tanımlanabilir (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 469).

Sözceleme durumu, iletişim esnasında geçen kişileri, gönderici ile alıcıyı; sözceleme zamanını; sözcelemenin gerçekleştiği uzamı algılayabilen tüm nesnelere kapsamaktadır. Bu öğeler sözceleme durumu oluşturmaktadır (Kıran, 1999, s. 95-96).

2.4. Sözcü ve Tümce

Sözcü ve tümce, sözceleme kuramı açısından aynı kavramlar olarak kabul edilmez dolayısıyla bu iki terim aynı anlamda olmadığı için birbirlerinin yerine de kullanılmazlar. Vardar (2002, s. 181) sözcüye bir göndericinin oluşturduğu ve iki susku arasında bulunan söz zinciri parçası ya da sözceleme edimi sırasında ortaya çıkan söylem şeklinde tanımlar. Eziler ve Kıran ise (2011, s. 126) sözcüye belli bir mekânda, belli bir zamanda ve belli bir kişi tarafından konuşulan ya da söylenen söz veya yazılan olguya verilen isim olarak tanımlamışlardır. Sözcü, dilin kullanılan somut bir öğesidir. Sözcü, söylemin içerisinde sözceleme durumu içinde belli bir sözceleme öznesi tarafından kullanılması veya yazılması gerekir.

2.5. Sözceleme Öznesi

Söylemde sözceleme durumu içerisinde sözceyi başlatan kişi, sözceleme öznesidir. Sözceleme öznesi, konuşmayı başlatan konuşucu olduğu için burada ben, sözceyi başlatan ve üreten öznedir; sen ise dinleyici durumunda bulunduğundan konuşucunun karşısında hitap edilen şahıstır. İki kişi arasında gerçekleşen bu iletişimde ben ve sen sözceleme ediminin başkarakterleridir. Bunun yanı sıra söylem içerisinde üçüncü bir şahıs olan o vardır. O, alıcı ve göndericinin hakkında konuştuğu bir nesne veya kişi olabilir (Ercanlar ve Gülmez, 2022, s. 470). Burada gönderici konumunda bulunan konuşucunun farklı isimlendirmeleri de vardır: yazar, şair, araştırmacı... Dil bilminde bu isimlendirmeler yerini gönderici, konuşucu, verici gibi isimlere bırakır. Sözceleme kuramında ise bu isimlerin yerini sözceleme öznesi alır.

Ahmed Arif'in "Hasretinden Prangalar Eskittim" adlı şiir kitabındaki *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiiri, dil bilimin çalışma alanı içerisindeki sözceleme kuramı yöntemiyle ele alınmıştır. Sözceleme kuramı, 1960'lı yıllarda Emile Benveniste'in çalışmalarıyla ortaya çıkan bir yöntemdir ve yöntemin bulunmasıyla söylem çözümlemesi farklı bir bakış açısı kazanmıştır. Sözceleme kuramı sayesinde bir söylemin sözceleme durumu, sözceleme öznesi, alıcısı, uzamı ve zamanı tespit edilerek metnin derin yapısındaki anlamı ortaya çıkartılabilir ve bu sayede söylemin vermek istediği mesaj ya da söylemin ideolojik boyutu tespit edilebilir.

3. AHMED ARIF'İN "DİYARBEKİR KALESİNDEN NOTLAR VE ADILOŞ BEBENİN NİNNİSİ" ADLI ŞİİRİN ŞEMATİK YAPISI

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi

1.

Varamaz elim

Ayvasına, narına can dayanamazken,

Kırar boynumu yürürüm.

Kurdun, kuşun bileceği hal değil,

Sormayın hiç

Laaaaal...

Kara ferman çıkadursun yollara,

Yârin bahçesi târûmar,

Kan eder perçem

Olancası bir tutam can,

Kadasına, belasına sunduğum,

Ben öleydim loooy...

Elim boş,

Ayağım pusu.

Bir ben bileceğim oysa

Ne âfat sevdim.

Bir de ağzı var dili yok

Diyarbakir Kalesi...

2.

Açar,

Kan kırmızı yediverenler

Ve kar yağar bir yandan,
Savrulur Karacadağ,
Savrulur zozan...
Bak, bıyığım buz tuttu,
Üşüyorum da
Zemheri de uzadıkça uzadı,
Seni, baharmışın gibi düşünüyorum,
Seni, Diyarbakir gibi,
Nelere, nelere baskın gelmez ki
Seni düşünmenin tadı...

3.

Hamravat suyu dondu,
Diclede dört parmak buz,
Biz kuyudan işliyoruz kaba - kacağa,
Çayı, kardan demliyoruz.
Anam sır gibi saklar siyatiğini,
"Yel" der, "Baharın geçer".
Bacım, ikicanlı, ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyi.
Bir can daha çoğalacağız bu kış,
Bebeğim, neremde saklayım seni?
Hoş gelir,
Safa gelir,
Ahmed Arif'in yeğeni...

4.

Doğdun,
Üç gün aç tuttuk
Üç gün meme vermedik sana
Adiloş Bebem,
Hasta düşmeyesin diye,
Töremiz böyle diye,
Saldır şimdi memeye,
Saldır da büyü...

Bunlar,

Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...

Bu, namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzölmüş.
Sarıl bunlara

Sarıl da büyü... (Arif, 2007, s. 95-101).

7 bent ve 67 dizeden oluşan bu şiir 4 kesit biçiminde oluşturulmuştur. Söylemin ilk iki kesiti Ahmed Arif'in memleketi olan Diyarbakır ile ilgilidir. İlk iki kesitte Diyarbakır'ın dünyaca önlü Dicle kıyıları ve Hevsel Bahçeleri konu edinmiştir. 3 ve 4. kesitte sözceleme öznesinin yeni doğmuş olan yeğeni Adiloş bebeğin hikâyesi anlatılmaktadır. Şiir, ilk olarak 17 Mayıs 1959'da Pazar Postası'nda yayımlanmıştır; sonrasında 18 Mart 1967'de Soyut dergisinde; 15 Aralık 1967 tarihinde ise Türk Solu dergisinde yayımlanmıştır (Şeker, 1997, s. 46-47). Toplumcu gerçekçi bir şair olan Ahmed Arif, bu şiirini serbest vezin ile yazmıştır. Şiirde düzenli bir kafiye örgüsü söz konusu değildir. Ahmed Arif, bütün şiirlerinde ahengi yakalamak amacıyla söz tekrarlarından yararlanmıştır. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde de bu durum söz konusudur. Şiirin değişik bentlerinde "bunlar, saldır, tanı, üç gün, nelere, savrulur, sarıl" sözceleri ahenk oluşturmak için tekrar eden sözcelerdir.

3.1. Ahmed Arif'in "Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi" Adlı Şiirinin Tematik Analizi

3.1.1. Öz Yaşam Öyküsel Metin Türünün Seçimi

Sözceleme öznesi olan Ahmed Arif, cezaevinden çıktıktan sonra Urfa'da kamu gözetimi altında kalma cezası almıştır. Her gün emniyete giderek imza vermesi gerekmektedir. Bu cezaya gönderildiği esnada Ahmed Arif'in kız kardeşi Nezihe Erdoğan, Diyarbakır'da öğretmenlik yapmaktadır. Ahmed Arif de bu cezasını Diyarbakır'a aldirmek ister ve isteği yerine getirilir. Bu şiir de sözceleme öznesinin Diyarbakır'da bulunduğu bu esnada kaleme alınmıştır. Ahmed Arif, Diyarbakır'da bulunduğu bu zaman diliminde Diyarbakır'a yeni bir havaalanı yapılmaya başlanmıştır. Bu havaalanı inşaatını yürüten yabancı şirketler, Diyarbakır'ın doğal yapısını değiştirmişlerdir. Bu tahribat karşısında gelenekçi bir tavır takınan sözceleme öznesi, sessiz kalamayıp, bu durumu hem epik hem de lirik olmayı başararak yeğeni Adiloş Bebe'ye anlatmayı seçmiştir (Öztürk, 2019, s. 112). Bu şiir, Ahmed Arif'in kendi gözleriyle tanık olduğu bazı olayları öyküleyici bakış açısı ile anlatmıştır. Aynı zamanda sözceleme öznesi, kendi aile çevresini betimlediği için bu söylemin öz yaşam öyküsel bir metin türünde yazıldığı söylenebilir. Öz yaşam öyküsel metin türlerinde sözceleme öznesi, kendi başından geçen bir olayı anlatır ve bu olayın aktarımı esnasında okuru da metne dâhil eder. Bu söylem de bu şekilde bir özelliğe sahiptir. Bu söylemde okurdan beklenen şey, yapılan talana karşı ses çıkarmaktır ve bu talana engel olmaktır.

Sözceleme öznesi, Refik Durbaş ile yaptığı bir röportajda "Adiloş bebe kimdir ve nedir onun hikâyesi?" sorusuna şu cevabı vermiştir:

"Adiloş benim kızkardeşim Nezihe'nin çocuğudur. Adiloş şimdi kendisi de baba oldu. Nurtopu gibi oğulları var. Adiloş küçük kızkardeşimin ilk çocuğu, oğlu. Ben diyelim ki gözaltı, sürgün, diyelim ki kendi vatanımda garip ve mahkûmken Adiloş dünyaya geldi. Kapımızın önünde sürekli gözetleyiciler beklerdi. Komşu teyzeler, ablalar küfür ederlerdi. 'Ulan bunların başına loğ

düşürelim, hepsini ezelim' diye... Loğ, yani damları yağmura karşı pekiştirmek için taştan yapılmış bir silindir. İşte evde durum bu... Bir stres, bir gerginlik var.

Dışarıdaki durum ise şöyle: Amerikan, Hollanda şirketleri Dicle'den sürekli kum çekiyorlar. O güzelim bahçeleri tarumar ediyorlar. Oralar hep meyve bahçeleriymiş, kayısı, dut, gül bahçeleriymiş. Şimdi hep gecekondular dolmuş. Dicle'den kum çekiyorlardı havaalanı yapmak için, askeri tesisler yapmak için. İşte benim 'Yârin bahçesi tarumar' dediğim o günler... 'Olancası bir tutam can,/ Kadasına, belasına sunduğum' dediğim günler...

'Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi' hem kişisel, hem üç-beş kişilik aile çevresinin, hem de benim canım şehrimin, sevgili vatanımın şiiridir. İşte Diyarbakır'ın şiiridir." (Durbaş, 1990, s. 83).

Sözceleme öznesi, bu şiiri 1950'li yılların Diyarbakır'ını anlatması bakımından önem taşımaktadır. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiiri hüznü bir dile sahiptir. Çünkü talan edilen bir şehrin hikâyesi anlatılmaktadır ve şiirin ilk dizisinde bu çaresizlik durumu şu ifadelerle yer alır:

"Varamaz elim
Ayvasına, narına can dayanamazken,
Kırar boynumu yürürüm.
Kurdun, kuşun bileceği hal değil,
Sormayın hiç
Laaaaal...
Kara ferman çıkadursun yollara,
Yârin bahçesi târumar,
Kan eder perçem" (Arif, 2007, s. 95).

Ahmed Arif, Dicle kıyılarının betimlemesini yaparken bahçelerinde ayva ve nar ağaçlarının yer aldığını belirtir. İnsanların bu bahçeleri gördüğünde canı dayanamazken dışarıdan yabancı şirketlerin gelip burayı yağmalamaları sözceleme öznesinin zoruna gitmektedir. Bu duruma isyan eden sözceleme öznesi, çaresizlik durumunu da "*Kırar boynumu yürürüm*" mısrasıyla açıklamıştır. Ahmed Arif, Dicle kıyılarını yârin bahçesi olarak nitelendirmiştir. Yapılan bu yağma ve talanın da bizzat devletin izin verdiğini "*Kara ferman çıkadursun yollara*" dizesiyle aktarmıştır. Fakat ne yazık ki böyle bir durum karşısında kendisi de dâhil kimsenin ses çıkaramadığını "*laaal*" sözcüğü ile açıklamıştır.

Sözceleme öznesinin bu manzara karşısında ses çıkaramaması canını acıtır ve yaşadığı öfkeyi de ikinci bentte dile getirir. Bahçelerin bu şekilde tarumar edilmesini istemeyen Ahmed Arif, bu bahçeler yerine kendisinin ölmesini ister ve bunu da "*Ben öleydim loooy...*" dizesiyle aktarmıştır. İkinci bent kullanılan sözcüklerin ağız özelliği taşıması bakımından önemlidir.

"Olancası bir tutam can,
Kadasına, belasına sunduğum,
Ben öleydim loooy...
Elim boş,
Ayağım pusu.
Bir ben bileceğim oysa
Ne âfat sevdim.
Bir de ağzı var dili yok
Diyarbakir Kalesi..." (Arif, 2007, s. 96)

Bu bentte sözceleme öznesi tarafından kullanılan *âfat*, *olanca* ve *kada* sözcükleriyle ilgili Ahmed Arif'in Veysel Öngören'e verdiği röportajda şu ifadeler dile getirilir:

"Âfat sözcüğünü halkın "'korkunç, kahredici, karşı konulmasının oluru olanağı yok bir belâ ya da salgın' gibi sözcük, deyim ve kavramları yetersiz bulduğu yerde kullanır. Ben de örneğin 'Çok sevdim... Yürekten sevdim' diyebilirdim. Sanırım buna kimsenin bir diyeceği de olmazdı. Ancak o zaman sıradan bir mısra kurulmuş olur ve ortaya şiir yükü bakımından yoğunluk, derinlik ve çarpıcılıktan yoksun, tatsız bir deyiş çıkardı. "Olanca" sözcüğünün tam karşılığı ise 'Topu topu'dur. 'Kada' ise "apansız gelen belâ, kara yazgı" anlamına gelir." (Öngören, 1970a, s. 48).

Ahmed Arif'in eli kolu bağlıdır. Canından çok sevdiği memleketi yabancı şirketler tarafından tahrip edilirken hiçbir şekilde müdahalede bulunamıyor. Çünkü denetimli serbestlikle cezaevinden çıkmıştır. Bu bentte kullandığı âfat sözcüsünü de kendi durumuna açıklık getirmek için kullanmıştır. Korkunç ve kahredici bir olay yaşanmıştır ve kendisi de bu duruma karşı koyamayacaktır. Sözceleme öznesinin bu durum karşısında elinden gelen tek bir şey vardır o da yaptığı en iyi iş olan kalemine sarılmaktır. Bu olayları mısralara dökerek anlatma yoluna gitmiştir ve kendi isyanını şiir dizeleri ile aktarmıştır.

Şiirdeki ikinci kesitte tek bent yer almaktadır. Bu bentte de zıtlıklar bulunmaktadır. İlk göze çarpan yaz – kış zıtlığıdır. Zozan ve Karacadağ sözcükleri üzerinden verilen bu karşıtlıkta zozan, yazı Karacadağ ise kışı imleyen kavramlardır. Karacadağ, Urfa'nın Siverek ilçesinde bulunan bir bucaktır ve Diyarbakır'a Urfa'ya göre mesafe olarak daha yakındır. Kışın ilk uğrak yeri de Karacadağ'dır. Yükseltisiyle kar ilk önce buraya yağar. Zozanın ise yazı imleyen bir tarafı vardır. Kürtçede yaylaya verilen isimdir. Yazın sıcak günlerinde Güneydoğu'nun sığağından kaçıp serinlemek için gidilen yerdir. Şiirde "Açar, / Kan kırmızı yediverenler / Savrulur zozan" dizeleriyle yazın sıcak günlerini, "Savrulur Karacadağ / Bak, bıyığım buz tuttu / Üşüyorum da / Zemheri de uzadıkça uzadı" dizeleri ise kışın soğuşunu ifade eder. Bu dizelerden sonra sözceleme öznesini bu sıcak ve soğuk zıtlığından kurtaran hayalinde düşlediği sevdasıdır. Bu seveda da memleketi olan Diyarbakır'a ve ömrünün sonuna kadar unutamadığı Leyla Erbil'e olan sevdasıdır. "Seni, baharmışın gibi düşünüyorum / Seni, Diyarbakir gibi / Nelere, nelere baskın gelmez ki / Seni düşünmenin tadı..." dizeleriyle sevdasının durumunu tarif etmiştir. Şiirin bu bendinde Ahmed Arif; vatanını, evini, halkını ve sevgilisini çok güzel bir uyum içerisinde kucaklaştırmıştır (Durbaş, 1990, s. 48).

Sözceleme öznesi, üçüncü kesitte yerel imgelere ağırlık vermiştir. Töre ile yerel imgeleri iyi bir şekilde kaynaştıran sözceleme öznesi, şiirin ilerleyen bölümlerinde ailesini de sinematografik bir biçimde objektife alır. Nezihe Erdoğan burada hamiledir ve bu bebek bekleme anları samimi, içten ifadeler ile dile getirilmiştir. Dünyaya gelecek olan Adiloş Bebe'nin hikâyesi de bu kesitten sonra başlamıştır. Şiirin bu bölümü konuşma havası taşımaktadır ve Ahmed Arif ilk defa bir şiirinde kendi ismini anmıştır. Şiirde mahlas kullanma geleneği divan ve halk edebiyatından gelen bir gelenektir. Ahmed Arif'in kendi ismini şiirde kullanması, okura âşıklık geleneğini hatırlatmaktadır (Eronat, 2017, s. 959). Bebeğin dayısı tarafından sahiplenşi de yine dikkatlerden kaçmamaktadır.

Kış mevsiminin betimlenerek başladığı üçüncü kesitte çayı kardan demleyen, kap kacağa suyu kuyulardan dolduran insanların bilgisi verilir. Bölge halkının yaşadığı sorunlara değinen sözceleme öznesi, doğa koşulların zorluğuyla mücadele eden vatandaşların bilgisini vermiştir. Devam eden dizelerde "Anam sır gibi saklar siyatiğini, "Yel" der, "Baharın geçer"." ifadeleri bu zorlu hayat koşullarında çalışan Güneydoğu kadınlarının sıkıntısı olan bel ağrısına değinilmiştir. Bu bölgede yaşayan kadınlar, karşı tarafa hamile olabileceği düşüncesini vermemek için bel ağrısına "yel" demişlerdir ayrıca soğuklar bitince geçer, şeklinde geçiştirmişlerdir. Hamilelik, çok çocuklu olan kadınlar için utanılan bir durum olarak görülmüştür. Sonraki dize dizelerde de bu bilgi geçmektedir.

"Bacım, ikicanlı, ağır,
Güzel kızdır, bilirsin,
İlki bu, bir yandan saklı utanır
Ve bir yandan korkar
Ölürüm deyi." (Arif, 2007, s. 98)

Sözceleme öznesinin kız kardeşi Nezihe Erdoğan hamiledir ve bu hamileliğini de ağabeyinden gizlemektedir. Çünkü Nezihe Erdoğan bu durumdan utanır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'ne bakıldığında hamile olan kadınların yetiştikleri ortam gereği ve gelenek ile göreneklerinden dolayı bu

durumu erkeklerden saklamışlardır. Verilen bu bilgilerden sonra kesitin sonunda sözceleme öznesi, yeğeni Adiloş bebeğin doğumunu müjdeleyerek bendi bitirir.

Bu şiirin son kesitinde artık Adiloş Bebe doğmuştur ve doğduktan hemen sonra da töresine boyun eğmiştir. Yaşadığı bölgenin gelenek ve göreneklere gereği üç gün boyunca aç bırakılmıştır. Sözceleme öznesi, yaşanan bu durumu da "Töremiz böyle" dizesiyle açıklamıştır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nde eskiden çocuklar doğduktan sonra üç gün boyunca aç bırakılırdı. Bu şiirde de bu âdet sözceleme öznesi tarafından ele alınmıştır. Ayrıca söylemin dördüncü kesitinde yer alan ikinci bent okur için bir bildiri niteliği taşımaktadır. Bu bentte Adiloş Bebe üzerinden bölge halkına bir ileti gönderilmiştir. Dicle kıyılarına talan eden kişilerle ilgili verilen bu iletide insanların bu kişileri unutmaması istenmiştir.

"Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü..." (Arif, 2007, s. 100)

Sözceleme öznesi, Diyarbakır'ı talan edip yağmalayan yabancı şirketleri "bunlar" şeklinde belirtmiştir. Burada bahsi geçen yabancı şirketler engerek yılanına ve çıyana benzetilmiştir. Diyarbakır halkına uyarılarda bulunulan bu bentte bölge insanının bu insanlara karşı uyanık olması istenmiştir. Bu tür insanlar yoksulun aşına ve ekmeğine göz koymuşlardır. Bunları tanımayan bir nesil, gelecekte daha büyük sıkıntılar ile karşılaşabilir. Bu yönüyle sözceleme öznesi, burada asıl alıcı olarak gördüğü Marksist ideolojiye mensup kişilere bir ileti göndermiştir ve bu iletinin yerine ulaşması için sözceleme durumuna dikkat etmiştir.

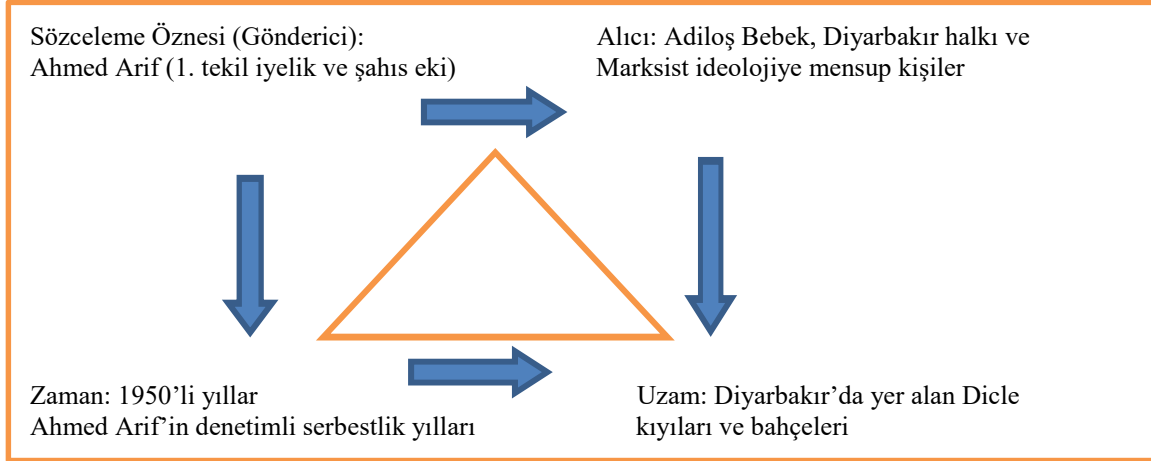
"Bu, namustur
Künyemize kazılmış,
Bu da sabır,
Ağulardan süzölmüş.
Sarı bunlara
Sarı da büyü..." (Arif, 2007, s. 101)

Yukarıdaki son bentte sözceleme öznesi, anlattığı her şeyi kader anlayışına bağlamıştır. Yazdığı bu dizelerden hareket ederek sözceleme öznesinin kadere karşı bir mücadeleye giriştiği söylenebilir. Marksist anlayış ile çelişen bu kader anlayışında mücadele etmek yerine boyun eğme tercih edilmiştir. Adiloş Bebe de böyle bir kadere sahip olacaktır ve bu kadere karşı sabırlı olması tavsiyesine yer verilmiştir.

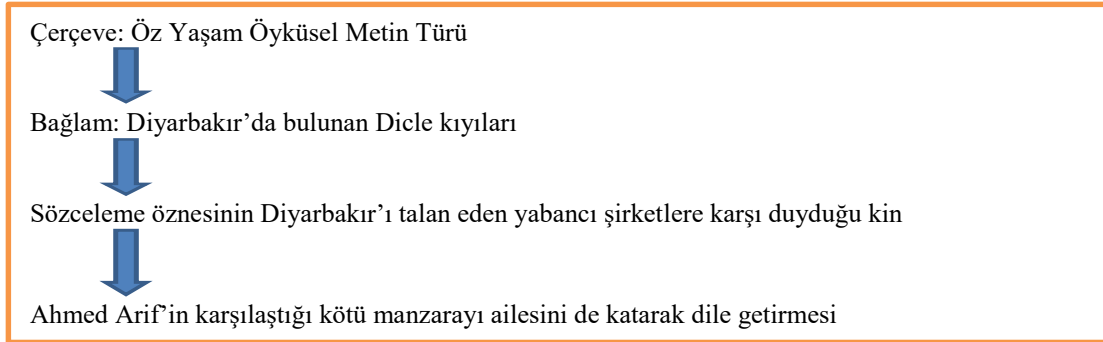
Sözceleme durumu içerisinde gönderici konumunda Ahmed Arif yer almaktadır. Alıcı ise hem Adiloş Bebe hem Diyarbakır halkı hem de Marksist ideolojiye mensup kişilerdir. Söylemin mekânı, Diyarbakır ve Dicle kıyılarında yer alan Hevsel Bahçeleri'dir. Çünkü bahsi geçen zaman diliminde Dicle kıyılarında yer alan Hevsel Bahçeleri'dir tarumar edilen. Zaman ise Ahmed Arif'in denetimli serbestlik dönemi olan 1950'li yıllardır. Kız kardeşi Nezihe'nin yanında yer aldığı dönemdir.

Bütün bu durumlar sözceleme durumu tablosunda şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Sözceleme Durumu (Gönderici-Alıcı-Zaman ve Uzam) Tablosu

Tablo 2: Öz Yaşam Öyküsel Metin Türü Tablosu

3.1.2. Dil Kullanımı

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde 51 virgül kullanılmıştır ve bu virgüllerden 35'i dize sonlarında yer almıştır. Bu da sözceleme öznesinin şiirdeki anlamı dizeye sınırlandırmayıp bu anlamı alt dizelere aktardığını ve Batı'dan alınan anjanbuman tekniğine de sadık kaldığını gösterir. Ahmed Arif, Diyarbakirlidir ve Güneydoğu ağız özellikleri ile konuşan biridir. Bu ağız özelliklerini yazdığı bütün şiirlerinde görmek mümkündür. Aynı zamanda sözceleme öznesi, halk edebiyatına, halk deyimlerine uzak olmayan bir sanatçıdır. Bu şiirinde geçen "Laaaaal, Olancası, Kadasına, belasına sunduğum, Ben öleydim looy, Ne âfat sevdim, Bir de ağzı var dili yok, Diyarbakir, zozan, Seni, baharmışın gibi düşünüyorum, Ölürüm deyi, neremde, Adiloş Beben" ifadeler, halk söyleyişlerine ve Güneydoğu ağız özelliklerine örnek gösterilebilir.

Ahmed Arif, her ne kadar toplumcu gerçekçi bir şair olsa da şiirlerinde soyut sözceleri sık sık kullanan bir sanatçıdır. Şiirlerinde alışılmamış bağdaştırma örneklerine de çok fazla yer veren biridir. Toplumcu gerçekçi sanatçılar, halkın sorunlarını anlatan bir şiire sahip oldukları için sözcüklerin gerçek anlamını kullanırlar. Fakat Ahmed Arif, gerçek anlamlı sözcüklerin yanında soyut imgelerle yüklü alışılmamış bağdaştırma örneklerine de şiirlerinde yer vermiştir. *Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde geçen "Kırar boynumu yürürüm, Kurdun, kuşun bileceği hal, Yârin bahçesi târûmar, Kan eder perçem, Ayağım pusu, Ne âfat sevdim, Savrulur Karacadağ, Savrulur zozan, Ağulardan süzülmüş" ifadeleri bu şiirdeki alışılmamış bağdaştırma örnekleridir.

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde 52 fiil kullanılmıştır ve bu fiiller ağırlıklı olarak haber kiplerinden biri ile çekimlenmiştir. Haber kipleri, metni durgunluktan kurtararak hareketlendirir. Kullanılan bu fiillere bakıldığında söylemin hareketli bir söylem olduğu söylenebilir.

3.1.3. Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi Şiirinde Kullanılan Yerel İmgeler

Diyarbakir Kalesinden Notlar ve Adiloş Bebenin Ninnisi şiirinde kullanılan yerel imgelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Yerel imgelerin büyük kısmı Ahmed Arif, aile çevresini aktarırken ortaya

çıkıştır. Şiirin ikinci kesitinde kullanılan *zozan* sözcüğü, Diyarbakır ilinde yaylaya verilen isimdir. Bilindiği üzere havaların ısındığı bu bölgede yaylalara çıkılır, hayvanlar bu yaylalarda otlatılır ve tarımsal üretimin büyük bir kısmı yaylalarda yapılır.

Söylemin dikkat çeken üçüncü kesitinde bölge insanının kış aylarında çayı kardan demlemesi, kadınların siyatik ağrısını saklaması, yaşlı kadınların bel ağrılarına yel demesi ve ayrıca hamile kalan kadınların bu durumunu erkeklerden gizlemesi yerel imgelere örnektir.

Ahmed Arif'in çocukluğu Şanlıurfa'nın Siverek ve Harran ilçelerinde geçmiştir. Karacadağ bucağı da Siverek'e yakın bir yerdir ve bu bucak, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en fazla kar yağışı alan yeridir. Haliyle bu bölge insanı da kış aylarında çayı kardan demlemişlerdir. Aynı zamanda bu soğuk iklimin etkisiyle de insanlarda kronik bel ağrıları görülmektedir. Buradaki bölge insanı bu bel ağrılarına bâ yani yel derler. Kadınlar bel ağrılarına da yaşadıkları çevrede saklama gereği duymuşlardır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kadınlar, ilk hamileliklerini evin erkeklerinden utandıkları için saklarlar. Nezihe Erdoğan da hamile olduğunu ağabeyi olan Ahmed Arif'ten saklamıştır. Sayılan tüm bu örnekler, üçüncü kesitte geçen bölgeye has yerel imge örnekleridir.

Söylemin son kesitinde âdetlerin etkisiyle yeni doğmuş Adiloş Bebe'nin üç gün boyunca aç bırakılması, yerel imgeye verilebilecek son örnektir. Bu âdete göre çocuğun ilerleyen yaşlarında hastalanmaması ve daha kuvvetli olabilmesi için yeni doğan bebeklere üç gün boyunca meme verilmez. Doğar doğmaz bu geleneğe boyun eğen çocuklar, ilerleyen zamanlarda hayatın tüm zorluklarına göğüs gerecek anlayışı hâkimdir.

Sonuç

Her insanın mutlaka bir ideolojik düşüncesi vardır ve bu ideolojik fikirler, sözcüklerin satır aralarında gizlidir. Söylem çözümlemesi yöntemi sayesinde yazılan bir metnin altında yatan ideolojik alt yapı da ortaya çıkarılabilir. Söylem analizi yapılan bir metnin yazarı veya şairinin zihnindeki psikolojisine dair birtakım çıkarımlar elde edilebilir ve bu çıkarımlar sayesinde de verilmek istenen mesaja ulaşılabilir. Dil yoluyla icra edilen hiçbir söylemin tarafsızlığından söz edilemez. Söylem çözümlemesi yöntemi, okura farklı bir bakış açısı kazandırır.

Ahmed Arif de yazdığı şiirlerle belli bir ideolojinin temsilcisi olmuştur. Toplumcu gerçekçi bir çizgide yazdığı şiirlerinde Anadolu insanının sorun ve sıkıntılarına eğilmiştir. Ayrıca Marksist dünya görüşüyle bu sorun ve sıkıntılara bir çözüm arayışına girmiştir. Bu sayede *Diyarbakir Kalesinden Notlar Adiloş Bebenin Ninnisi* şiirinde de bu Marksist dünya görüşünü kendi ailesi üzerinden aktarmayı amaçlamıştır. Söylem çözümlemesi yöntemiyle bu şiirin yerel imgeleri ve Ahmed Arif'in bu şiirde aktarmak istedikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2006). *Şiir dili ve Türk şiir dili*. (5. Baskı). Engin Yayınevi.
- Aksu, E. (2023). *Ahmed Arif'in "Hasretinden Prangalar Eskittim" adlı şiir kitabının söylem çözümlemesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Arif, A. (2007). *Hasretinden prangalar eskittim*. (8. Baskı). Metis Yayınları.
- Aşkaroğlu, V. ve Akata, Z. H. (2017). Sabahattin Ali öykülerinde Marksist söylem ve kişilik kurgusu. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 365-376.
- Bayraktar, N. (2020). *Dilbilimi*. (1. Baskı). Nobel Yayınları.
- Bayraktar, S. (2017). Yüksek ökçeler öyküsünün eleştirel söylem analizi ile değerlendirilmesi. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 1(2), 23-28.
- Çelik, H. ve Halil, E. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Durbaş, R. (1990). *Ahmed Arif anlatıyor kalbim dinamit kuyusu*. (1. Baskı). Cem Yayınevi.
- Dursun, Ç. (2001). *Tv haberlerinde ideoloji*. (1. Baskı). İmge Kitapevi.

- Ercanlar, M. ve Gülmez, G. (2022). Sözceleme kuramının Fransızca öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerine dâhil edilmesi: bir eylem araştırması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(2), 466-491.
- Eronat, K. (2017). Ahmed Arif'in şiir sanatı ve şiirlerindeki tematik kurgu. *Uluslararası Diyarbakır Sempozyumu* içinde (C. 2, s. 955-967). Diyarbakır Valiliği Kültür Sanat Yayınları.
- Günay, V. D. (2003). *Metin bilgisi*. (2. Baskı). Multilingual Yayınları.
- Günay, V. D. (2018). *Söylem çözümlemesi*. (3. Baskı). Papatya Yayıncılık.
- Güven, E. ve Kıran, A. (2021). Sözceleme kuramı çerçevesinde "biz" adının incelenmesi. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 31 (1), 309-327.
- Kıran, A. E. ve Kıran, Z. (2011). *Yazınsal okuma süreçleri: dilbilim, göstergebilim ve yazınbilim yöntemleriyle çözümlemeler*. (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve göstergebilim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 10, 93-99.
- Megill, A. (2012). *Aşırılığın peygamberleri / Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida*. Say Yayınları.
- Metin, B. B. (2016). Âtiyi Karanlık Görerek Azmi Bırakmak üzerine bir söylem çözümlemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 5(3).
- Öngören, V. (1970). Ahmed Arif'le bir konuşma. *Ankara Birliği Dergisi*, (2), 48-50.
- Öztürk, B. (2019). *Ahmed Arif terk etmedi sevdan beni* (1. Baskı). Dokuz Yayıncılık.
- Saussure, F. de. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. (2. Baskı). Multilingual.
- Somuncu, M. (2020). Dr. Fahrettin Koca'nın sosyal medyadaki salgınla ilgili paylaşımlarının eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, (23), 21-40.
- Somuncu, M. (2022a), Murathan Mungan'ın Dumrul ve Azrail adlı hikâyesinin söylem çözümlemesi. B. Darıcı (Ed.). (1. Baskı, s. 21-7) içinde. Eğitim yayınevi.
- Somuncu, M. (2022b). Âşık Veysel'in "hepimiz bu yurdun evlatlarıyız" adlı şiiri üzerine eleştirel söylem çözümlemesi. M. Argunşah ve H. Vural (Ed.) *Recep Toparlı Armağanı* (1. Baskı) içinde. Kesit yayınları.
- Sözen, E. (2017). *Söylem belirsizlik güç mübadele, bilgi güç ve reflektivite*. (3. Baskı). Profilkitap.
- Şeker, Z. (1997). *Ahmed Arif ve şiirini besleyen kaynaklar*. (1. Baskı). Ürün Yayınları.
- Şenal, A. (2019). *Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri üzerine söylem çözümlemesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. (2. Baskı). Multilingual.
- Yıkmış, S. (2019). *Türkiye Türkçesinde empati dili (söylem çözümlemesi)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Emrah AKSU

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

NÂZIM HİKMET'İN BAZI ŞİİRLERİNDE BİLİM KURGU TEMALARI

Science Fiction Themes in Some Poems of Nâzım Hikmet

Doç. Dr. Türkan YEŞİLYURT

Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı. Sinop, Türkiye.
turkanyes@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
03.11.2023

Kabul/Accepted
31.12.2023

Sayfa/ Page
108-114

Öz

Bilim kurgu temaları arasında uzay yolculuğu, uzayda kolonileşme, yaşamın zor olduğu gezegeni dünyalaştırma, kozmik okyanuslar ve mitolojileri, uzaylılar, uzaylı uygarlıklar, uzaylıların işgali, gelecek öyküleri; geleceğe yolculuk, geçmişe yolculuk, diğer zaman akışları, ükroni (olası bir tarih kesiti), ölümsüzler, dünyanın sonu, kıyamet sonrası toplumlar; robotlar, elektronik beyinler ve yapay zekâlar; dördüncü boyut ve diğerleri, paralel dünyalar, mikroskobik dünyalar; mutasyona uğrayanlar, klonlar, insan-makine kırmaları yer alır. Bu yazıda Nâzım Hikmet'in *Son Şiirleri*'nde yer alan bazı şiirlerinin bilim kurgu temaları bakımından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Şair, bu şiirlerinde Ay'a, Mars'a, yıldızlara yolculuk temasını işler. Bu uzay yolculuklarında "yolcu füzeleri" ve "kozmos gemileri"ni kullanır. Kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığı meselesini konu edinir. Şair, felaket sonrası Dünya'nın yok oluşu konusunu işler. Şairin şiirlerinde kullandığı "kozmos yolu", "füze lombuzu", "Ay", "Merih", "Güneş" ve "yıldızlar" gibi sözcükler bilim kurgu edebiyatının temel konusu uzayla ilgilidir. Adları anılan kozmonotlar Yuri Alekseyeviç Gagarin ve German Stepanoviç Titov da uzayı akla getirir. Uzay çalışmalarının yoğun olduğu; bu çalışmalarla ilgili radyo, gazete ve dergilerde yayın yapıldığı yıllarda Sovyetler Birliği'nde yaşayan şairin şiirlerine bilim kurgu temalarının yansımaları doğaldır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Bilim Kurgu, Ütopya, Kozmos, Nâzım Hikmet.

Abstract

Science fiction themes include space travel, colonization in space, terraforming a planet where life is difficult, cosmic oceans and their mythologies, aliens, alien civilizations, alien invasion, future stories; travel to the future, travel to the past, other time streams, ukroni (a possible slice of history), immortals, end of the world, post-apocalyptic societies; robots, electronic brains and artificial intelligence; fourth dimension and others, parallel worlds, microscopic worlds; Mutants, clones, human-machine splits. This article aims to evaluate some of Nâzım Hikmet's poems in his *Son Şiirleri* in terms of science fiction themes. In these poems, the poet deals with the theme of traveling to the Moon, Mars and stars. It uses "passenger missiles" and "cosmos ships" in these space travels. It deals with the issue of whether there are intelligent beings other than humans in the cosmos. The poet deals with the subject of the destruction of the Earth after the disaster. Words such as "cosmos road", "missile porthole", "Moon", "Mary", "Sun" and "stars" used by the poet in his poems are related to space, the main subject of science fiction literature. The mentioned cosmonauts Yuri Alekseyevich Gagarin and German Stepanovich Titov also bring space to mind. Space studies are intense; It is natural that science fiction themes were reflected in the poems of the poet, who lived in the Soviet Union during the years when these works were broadcast on radio, newspapers and magazines.

Keywords: Poetry, Science Fiction, Utopia, Cosmos, Nâzım Hikmet

Giriş

Bu yazı Nâzım Hikmet'in Son Şiirleri'nde¹ yer alan bazı şiirlerindeki bilim kurgu temalarını ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Bunun için Jacques Baudou'nun Bilim-Kurgu adlı kitabında belirttiği temalar temel alınmıştır. Baudou, bu temaları uzay; zaman; makineler; başka dünyalar, başka boyutlar; dönüşüme uğramış insan olmak üzere beş ana başlıkta toplamıştır. Uzay teması içinde uzay yolculuğu, uzayda kolonileşme, yaşamın zor olduğu gezegeni dünyalaştırma, kozmik okyanuslar ve mitolojileri, uzaylılar, uzaylı uygarlıklar, uzaylıların işgali, gelecek öyküleri; zaman teması içinde geleceğe yolculuk, geçmişe yolculuk, diğer zaman akışları, ükroni (olası bir tarih kesiti), ölümsüzler, dünyanın sonu, kıyamet sonrası toplumlar; makineler teması içinde robotlar, elektronik beyinler ve yapay zekâlar; başka dünyalar, başka boyutlar teması içinde dördüncü boyut ve diğerleri, paralel dünyalar, mikroskobik dünyalar; dönüşüme uğramış insan teması içinde mutasyona uğrayanlar, klonlar, insan-makine kırmaları alt temaları yer alır (2005, s. 68-117).

Birçok eleştirmen bilim kurgunun on dokuzuncu yüzyılda başladığını öne sürer. Bazıları bilim kurgunun Mary Shelley'nin Frankenstein'ı (1818) veya Jules Verne'in Dünyanın Merkezine Yolculuk (1864) ya da bir yıl sonra yayımlanan Ay'a Yolculuk adlı eseriyle veya H. G. Wells'in Zaman Makinesi'yle (1895) başladığını savunurken bazıları Hugo Gernsback'in Ralph 124C41+12 adlı eseri veya 1926 yılında Muazzam Hikâyeler: Bilim Kurgu Dergisi (Amazing Stories: The Magazine of Scientifiction) adlı dergiyi çıkarması ile başladığını savunur (Fitting, s. 2021, 196). Türk edebiyatında ise ilk bilim kurgu anlatısı olarak Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki "Viyanalı Robotlar", "Hezarfen Ahmet Çelebi'nin Galata Kulesinden Uçuşu" ve "III. Ahmet'in Sünnet Düğünü Sırasında Haliç'te Beliren Timsah Suretindeki Denizaltı" gibi sahnelere işaret edilir (Bayar, 2001, s. 188). Bilim kurgu edebiyatı içinde esas olarak Ahmet Mithat Efendi'nin 1889'da yayımlanan Fennî Bir Roman yahut Amerika Doktorları adlı eseri dikkat çeker. Yazar, kitabın "Mukaddime Makamında İki Söz"ünde eserini "edebiyat-ı fenniyye" olarak değerlendirir: "Şunu da arz ve ihtar edelim ki, hikâyemiz fennî olacağına göre bu hikâyede kari'lerimize fûnûn dersi vereceğimiz zannolunmasın. Biz edebiyat-ı fenniyye demek hesabı, hendeseyi nazmen tedsîs etmektir zannında bulunanlardan değiliz" (2002, s. 552). Seda Uyanık'ın belirttiği gibi bu romanda "Osmanlı'nın bihaber olduğu ya da yeni tanımaya başladığı fennî icatlar, Osmanlı okuru için yeni olan fennî roman türüyle tanıtılmaktadır" (2015, s. 52).

Çok satan ve okunan büyük kısmının nitelikli bir edebiyat olmadığı, bilinen edebiyatın başarılarıyla yarışacak seviyede örneklerinin az olduğu söylenegelen bilim kurgu ile ilgili Ursula K. Le Guin şu değerlendirmeyi yapar:

Bilim kurgu, daha ziyade, kendilerinden başka hiçbir şeyi aydınlatmayan ve gerçek ahlaki yankıları olmayan mucizeleri, merakları ve korkuları sıralayan bir yapay nesnellikle, hayaller, hüsnü kuruntular ve kâbuslarla yetinmiştir. İcatlar harikadır, ama kendi içine kapalı ve kısırdır. Bilim kurgu meraklılarının daha eksantrik ve çocuksu bölümünü oluşturan savunmacı ve fanatik kapalı çevreler ise kendi içinde zararsız olmasına rağmen yayıncıların standartlarını, okurun ve eleştirmenin de beklentilerini çok düşük tutarak zevki düşüren bu sıradanlıklarla beslenir ve onu besler. Bu, ortaya para koymadan poker oynamamızı istemek gibidir. Oysa gerçek oyun, gerçek parayla oynanır. Zamyatin'den Lem'e kadar nice yazar, bilim kurgunun sonsuz simge yelpazesi ve metaforları, özneyi merkeze alarak, romancı gibi kullanıldığında kim olduğumuzu, nerede olduğumuzu, hangi seçimlerle yüz yüze geldiğimizi emsalsiz bir açıklıkla ve engin, huzursuz edici bir güzellikle gösterebildiğini ispatladığı halde, bu bayağılığın sürüyor olması çok acıdır (1999, s. 82-83).

Bilim kurguda hâlâ niteliksiz eserler varlığını sürdürmekle birlikte önemli seçkin eserler de bulunmaktadır. Hatta Yuval Noah Harari, yirmi birinci yüzyılın başlarında belki de en önemli sanat türünün bilim kurgu olduğunu belirtir (2021, s. 227).

1. Nâzım Hikmet'in Şiirlerinde Bilim Kurgu

Nâzım Hikmet bir şair olarak bilinenin ötesini hayal eder. Şairin ufku Dünya ile sınırlı değildir. Kozmik ufkunun enginliğinde galaksiler, yıldızlar, gezegenler, Ay vardır. Kozmos içinde Dünya, Paul Eluard'ın "Aşk Şiir"inde imgeleştirdiği gibi "mavi portakal"dır: "Dünya portakal rengi dünya mavi"

(1992, s. 55). Nitekim 1990 yılında “Voyager 1” uzay aracından güneş sisteminin bir fotoğrafı çekilmiştir: “Dünya bu fotoğrafta, sadece birkaç piksellik minik, soluk mavi bir nokta olarak görülmektedir” (Petersen, 2019, s. 41).

Şair, altında 7 Ocak 1959, Moskova notu bulunan “Yine İyimserlik Üstüne” başlıklı şiirinde yolcu füzeleriyle başka yıldızlara gidileceğini ifade eder: “Yolcu füzeleri güneşe doğru, yıldızların arasından, / balıklar gibi sessiz sedasız akıp gidecek” (2013, s. 9). Samanyolu galaksisinde dört yüz milyardan çok yıldız vardır (Petersen, 2019, s. 123). Bu yıldızlar arasında seyahat edilebileceğini düşünmek heyecan vericidir. Şair, 1960 tarihli “Yolculuk” başlıklı şiirinde yıldızlardan birinde yolculuk yapan bir şaire işaret eder: “Yolculuk ediyor şairin biri / yıldızlardan birinde bir denizde / bakarak dünyamıza” (2013, s. 68).

1960’lardan beri Mars’a onlarca uzay aracı gönderilmiştir. Marslılar da bilim kurgu edebiyatında önemli bir yer tutar. Nâzım Hikmet, Aralık 1959 tarihli adsız bir şiirinde Dünya’nın dışındaki diğer gezegenlere yolculuk yapma düşünüyü dile getirir. Bu nedenle kozmos gemisiyle Merih’e (Mars) giden turistlerin şiirler okuyacağından söz eder: “Merih’e giden kosmos gemisinde turistler / yeryüzüye yazılmış şiirler okuyacak” (2013, s. 38). Şair, bir dünyalı olarak Güneş sistemi içinde yer alan Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs ve Neptün gezegenleri içinde Dünya’ya en çok benzeyen Mars’a gitmeyi düşler. Carl Sagan da Mars’ın Dünya’ya yakın; buzlarla kaplı kutuplara, bulutlara ve toz fırtınalarına sahip ve orada bir gün yirmi dört saat olduğu için insanların umut ve korku yatırımı yaptığı gezegen olduğunu belirtir (2020, s. 131). Nitekim Roland Barthes, Mars’ın mitleştirilmesine dikkat çekmektedir: “Mars yalnızca Dünya değildir, küçük kenter Dünya’sıdır, büyük resimli basının geliştirdiği (ya da dile getirdiği) düşünsellik kasabasıdır” (1996, s. 39).

Bilim kurguda Mars ve Venüs’ten başka dünya dışına seyahatlerin büyük bir kısmı Ay’a yapılır (Uğur, 2019, s. 32). Jules Verne de 1865’te yayımladığı Ay’a Seyahat ile insanın Ay’a yolculuk düşünüyü ortaya koymuştur. Verne’den önce Johannes Kepler’in Somnium (Rüya) adlı eserinde Ay’a ayak basmış uzay yolcuları yer alır. Sagan’a göre Kepler, bilimi halka mal etmek için bilim kurgu kitaplarının ilkinin yazmıştır. Adı Somnium (Rüya) olan eserde, Ay’ın yüzeyinde duran uzay yolcularının göklere bakarak yerküre gezegeninin hareketlerini izledikleri düşünülmiştir (2020, s. 88). Şair, altında 26 Ağustos 1959 tarihi bulunan, adı olmayan bir şiirinde Ay’a hatta teleskopların göremeyeceği yerlere gidileceğini ifade eder. Sovyetler Birliği tarafından uydu “Sputnik 1”in 1957’de fırlatılmasından sonra 12 Nisan 1961’de Yuri Gagarin, uzaya giden ve Dünya’nın yörüngesinde dönen ilk insandır (Dinwiddie vd., 2020, s. 244). Kazakistan bozkırlarında yer alan Baykonur Uzay Üssü’nden fırlatılan “Vostok” adlı roket ile uzaya çıkan Gagarin, Dünya’nın yörüngesinde bir tur attıktan sonra Smelovka köyü yakınlarındaki Engels kasabasının güney batısında yer alan bir tarlaya iniş yapmıştır (Gagarin, 2021, s. 165-166). Şair, gidilecek yeri bir ütopya olarak resmeder. Gürdal Ülger’e göre “Ütopya, yaşanılan dönemde var olan sorunlara alternatif olarak tasarlanan yeni bir dünya yapısı çizer” (2018, s. 13). Bu nedenle şairin ütopyasında da açlık, korku, hükmetme, aşağılama ve umutsuzluk yoktur: “Aya gidilecek / daha da ötelere, / teleskopların bile görmediği yere. / Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç / kalmayacak, / korkmayacak kimse kimseden, / emretmeyecek kimse kimseye, / yermeyecek kimse kimseyi, / umudunu çalmayacak kimse kimsenin” (2013, s. 37).

Ülfet Dağ’ın belirttiği gibi “Ütopya, Yunanca Ou-topia (olmayan yer), Eu-topia (tatlı yer) anlamlarında kullanılan ve her iki anlamından hareketle var olmayan güzel/tatlı yer olarak nitelenebilir” (2019, s. 20). Şairin 15 Ocak 1960 tarihli “Vera’ya” başlıklı şiirinde adı geçen Vera, Nâzım Hikmet’in “Benim hayatımdan çok kadın geçti. Ama ben buna tutulduğum kadar kimseye tutulmadım” (Güneş, 2017, s. 42) dediği Vera Tulyakova’dan başkası değildir. Şair, sevdiği kadına ütopyik toplumda kumanda, üstünlük taslama ve yalvar yakar olmadığını ifade eder: “Yolcular füzelerden / çoktan indi içimdeki yıldız. / Düşümde işittiğim dille konuşuyorlar, / komuta, böbürlenme, yalvarıp yakarma yok” (2013, s. 41). Şairin bu sözleri sevdiği kadına söylemesi boşuna değildir. Sonuçta aşk da bir ütopya olarak değerlendirilebilir.

Sekiz gezegen, birçok cüce gezegen, kuyruklu yıldız, uydu ve asteroidi kapsayan Güneş sistemi, Samanyolu galaksisinde yer alır. Güneş, element reaksiyonları ve nükleer patlamalardan dolayı parlar. Büyük bir enerji ortaya çıkartır. Bu enerji, ısı ve ışıktır. Başka bir deyişle Güneş yaşam kaynağıdır. Şairin 1963 yılında kaleme aldığı adsız şiirindeki yarılan yerden gökyüzüne fırlayan “ifrit”e dikkat

çekmek gerekir. İfrıt, “Cin taifesinin reisi veya en güçlü, muktedir olanı ya da zeki, kurnaz olanı”nı temsil eder (Parlatır, 2017, s. 349). Ancak, Stanislaw Lem’e göre “Bilim kurguda açıklanamaz mucizeler, aşkın durumlar, şeytanlar ve iblisler olmaz” (2007, s. 31). Bu bakımdan ifrit sözcüğünün burada ortalığı birbirine katan, kötü ve zarar verici kimse anlamında mecaz olarak kullanıldığını belirtmek gerekir: “Bir anda parçalanan binlerce güneşin yangınıydı bu / uğultusu tuz buz olan binlerce yıldızın / yer yarıldı orta yerinden / bir ifrit fırladı gökyüzüne / gökyüzünden büyük / bir ifrit mantar biçiminde. / Kan döktük, kanımız dökülüyor, / yıktığımız için mi yıkılıyor? / İlk önce biz mi başladık / bu cehennem oyununa, / yoksa onlar mı? / Belki ne onlar başladı ne biz. / Kim başladı öyleyse?” (2013, s. 159).

Güneş yangını sonunda Dünya’nın sonu gelmiştir. Felaket sonrasında ne insan ne de sokak kalmıştır. Selam verecek ve selam alacak kimse yoktur: “Ne sokak kalmış dolaşılacak / ne selamımı alacak insan...” (2013, s. 159). Şair, Dünya’nın yok oluşu temasını işleyerek insanları uyarır. Ünsal Oskay’a göre bilim kurgu “İnsanın, doğanın ve evrenin içinde bulunduğu durumu ve bu durumun yol açacak gibi görüldüğü geleceği teşhis etmek; insanlığı bu konularda uyarmak, mümkün seçeneklerin anlaşılması ve gereken yönde eyleme geçilmesi için insanlığa çağrıda bulunmak görevini yüklenmiştir” (2014, s. 66).

Nâzım Hikmet, 13 Nisan 1961 tarihli “Kosmosun Kardeşliği Adına” başlıklı şiirinde uzaylılar temasına değinir. Şair, kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığını, onların bizlere benzeyip benzemediğini sorar: “Kozmosta bizden başka düşünen var mı / var / bize benzer mi” (2013, s. 70). Carl Sagan da Dünya’dan başka bir gezegende “Kozmos’taki kardeşlerimiz” olabileceğini ifade eder: “Bunların bazılarında, insana benzer akıllı yaratıklar gelişip gezegenlerinin yüzeyini büyük yapılarla kaplamış olabilirler. Onlar bizlerin Kozmos’taki kardeşleridir” (2020, s. 22). Şair de “mutlu emeklerle mutlu dinlenmeler adına / ‘Yarin yanağından gayri her yerde her şeyde hep beraber’ / diyebilmek adına” (2013, s. 70-71) dizeleriyle Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı adlı kitabındaki “yarin yanağından gayri her yerde her şeyde hep beraber” dizesine gönderme yaparak kozmosta yaşayan bütün varlıkların kardeşliğine işaret eder: “yurtların / dünyaların / ve kosmosun kardeşliği adına” (2013, s. 71).

Nicolaus Copernicus, 1643’te yazdığı Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine (De Revolutionibus Orbium Coelestium) adlı kitabında evrenin merkezinde Dünya’nın değil, Güneş’in olduğunu ve Dünya’nın Güneş’in etrafında döndüğünü ortaya koyar (Gribbin, 2021, s. 45). Böylece Batlamyus’un (Klaudios Ptolemaios) Dünya’nın evrenin merkezinde durduğu görüşüne karşı çıkar. Johannes Kepler de Batlamyus’un kuramını çürütür. Ne var ki Giordano Bruno güneş merkezli Copernicus sistemini doğru bulduğundan yakılarak öldürülmüştür. Galileo Galilei, kendi yaptığı teleskopla gökyüzünü gözlemleyerek Copernicus’in güneş merkezli sistemini doğruladığından hayatının bir kısmını ev hapsinde geçirmek zorunda kalmıştır. Altında 1961 yılı bulunan “Saman Sarısı” başlıklı şiirinde şair, “Copernicus’in usturlabı”nı hatırlar. Usturlap, “Yıldızların yeryüzüne yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet”tir (Parlatır, 2012, s. 1756). Şair, Polonyalı Copernicus’in “usturlabı”na dikkat çekerek özgür düşünceye nasıl ket vurulduğuna işaret eder: “Vakit hızla ilerliyor gece yarılıarı yaklaşıyor bize / ayak seslerimizin yankıları sarı sıska köpekler gibi geliyordu / ardımızdan koşuyordu önümüze / Yegelon Üniversitesi’nde şeytan taşlara tırnaklarını batıra batıra dolaşılıyor / bozmağa çalışıyor Kopernik’in Araplardan kalma usturlabını” (2013, s. 76).

Yuri Gagarin’in belirttiğine göre Sovyetler Birliği, ilk uydu Sputnik 1’in 1957’de uzaya fırlatır (2021, s. 75). Aynı yıl bir kapsülünde Layka adlı bir köpeği taşıyan Sputnik 2 uzaya gönderilir (s. 79). Sputnik III’in uçuşuyla ilgili radyoda yayınlanan haberler görece kısıtlıdır. Ne ki Pravda bu konudaki geniş bilgilere yer verir (s. 93). Sonunda Gagarin, 1961’de Dünya’nın yörüngesinde dönen ilk insan olur. Şair, “Saman Sarısı” şiirinin ikinci bölümünde uzaya çıkan iki kozmonota gönderme yapar. Bu kozmonotlardan ilki Yuri Alekseyeviç Gagarin, ikincisi German Stepanoviç Titov’dan başkası değildir: “Evvelî gün Gagarin en büyük meydanı dolaşıp döndü Titof da dolaşıp / dönecek hem de on yedi buçuk kere dolanacak ama daha bundan / haberi yok” (2013, s. 81). Şair, ressam Abidin Dino, Avni Arbaş ve minyatür sanatçısı Levni’ye gönderme yaparak onların mikroskoptan ve füze lombuzlarından görünenleri resmettiğini de ifade eder. Burada dikkat çekici olan Levni’nin geleceğe yolculuk yapmış olmasıdır: “Bizim Abidin de öyle Avni de Levni de / mikroskobun ve füze lumbuzlarının gördüğü yapılar meydanlar renkler / ve şairleri, ressamı, çalgıcıları onların” (2013, s.

82). Ayrıca Nâzım Hikmet, Şubat 1960 tarihli “Sabah Karanlığı” başlıklı şiirinde Sputnik 3’e gönderme yapar: “Geçilir kutuplardan gelen haberlere / sonra bu sabah saat altıda / üçüncü suputnik / dönerken yeryüzünü 8879 kere” (2013, s. 44). Şiirin başlığı sabah olmak üzere olduğuna ve şairin gelecekle ilgili umuduna işaret eder. Ali İhsan Kolcu da “Sanatçının bütün olumsuz şartlara rağmen iyimser olması, iyi bir geleceği terennüm etmesi, ümitvar olması Nâzım Hikmet’in sanatının esasını teşkil eder” demektedir (2010: 55). Gerçekten de şair karanlığın içindeki aydınlığı görür.

Şair, 19 Nisan 1962 tarihli “Severmişim Meğer” adlı şiirinde Ogonyok dergisinde fotoğraflarını gördüğü kozmosu somut ve soyut resme benzetir. Sonsuzluk hissi içinde kozmosu ne kadar sevdiğini fark eder: “Renkli fotoğraflarını gördüm kosmosun Ogonyok dergisinde / kızmayın ama dostlar nonfigüratif mi desek soyut mu desek işte o / soydan yağlı boyalara benziyordu kimisi yani dehşetli figüratif ve somut / insanın yüreği ağzına geliyor karşılarında / sınırsızlığı onlar hasretimizin aklımızın ellerimizin / onlara bakıp düşünebildim ölümü bile şu kadarcık keder duymadan / kosmosu severmişim meğer” (2013, s. 126-127). Carl Sagan’a göre kozmos, “Evreni oluşturan tüm canlı ve cansız varlıkların birbirleriyle derinden uyumlu bağlarının gizlerini içerir” (2020, s. 17-18). Şairin yaşama sevinci ve sevgisi Dünya’nın sınırlarını aşarak kozmosa ulaşır. Asım Bezirci, bu kitaptaki şiirlerinde şair için, “Bir dostla söyleşircesine alçak sesle konuşuyor. [...] Elbette, onun konuştuğu ‘dost’ yalnızca biz değiliz, tüm yeryüzü insanlarıdır” (2007, s. 211) demektedir. Oysa Nâzım Hikmet, sadece yeryüzü insanlarıyla değil, kozmostaki bütün varlıklarla konuşmaktadır.

Nâzım Hikmet, uzay çalışmalarının yoğun olduğu yıllarda Sovyetler Birliği’nde yaşadığından bu konudaki haberleri ve yazıları okumaması ve bu gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. Diğer yandan başta Aleksey Nikolayeviç Tolstoy, Grigoriy Adamov, Mihail Bulgakov ve Yevgeni Zamyetin olmak üzere burada birçok bilim kurgu yazarı yetişmiştir. Bu nedenle bilim kurgu temalarının şairin şiirlerinde görülmesi doğaldır. Ayrıca insanlık tarihinin pozitif yönde ilerlediğini savlayan ütopyik bilim kurgu, Nâzım Hikmet’in açlığın, korkunun, hükmetmenin ve umutsuzluğun olmadığı ütopya idealiyle örtüştüğü ortadadır.

Sonuç

Günümüzde sinemadan çizgi filme, romandan hikâyeye, reklamdan müziğe birçok sanat ve edebiyat formunda görünür olan bilim kurgu şiirde yok gibidir. Bu bakımdan Nâzım Hikmet’in şiirlerinde bilim kurgu temalarının yer alması kayda değerdir.

Bilim kurgununun izleklerinden biri uzay yolculuğudur. Nâzım Hikmet de bazı şiirlerinde Dünya’nın uydusu Ay’a, Mars gezegenine ve başka yıldızlara olmak üzere uzayda yolculuk temasını işler. Bilim kurgu edebiyatında uzay yolculukları çoğunlukla füzelerle, yıldız gemileriyle yapılır. Burada da “yolcu füzeleri” ve “kozmos gemileri” vardır.

Uzaylılar özellikle de Marslılar bilim kurgu yazarlarının vazgeçilmez karakterlerindedir. Nâzım Hikmet de kozmosta insanlardan başka akıllı varlıkların olup olmadığını, eğer varsa neye benzediklerini sorarak uzaylılar konusuna değinir.

Dünyanın sonu, Apokaliptik eserlere dayanan eski bir temadır. Dünya’da yaşamın sona ermesi salgın, tufan, kuraklık, kıtlık ve kirlilik gibi birçok nedenden kaynaklanabilir. Şair de felaket sonrası Dünya’nın yok oluşunu konu edinir. Şaire göre yok oluşun sebebi yıkıcı insanlardan başkası değildir. Bu bakımdan Dünya’nın geleceği konusunda insanları uyarır.

Şairin şiirlerinde kullandığı kozmos yolu, füze lombozu, Ay, Merih, Güneş ve yıldızlar gibi ifadeler bilim kurgu edebiyatının temel konusu uzayla ilgilidir. Adları anılan kozmonotlar Yuri Alekseyeviç Gagarin ve German Stepanoviç Titov da uzayı akla getirir.

Uzay çalışmalarının yoğun olduğu; bu çalışmalarla ilgili radyo, gazete ve dergilerde yayın yapıldığı yıllarda Sovyetler Birliği’nde yaşayan Nâzım Hikmet’in şiirlerine bilim kurgu temalarının yansımaları doğaldır.

Kaynakça

- Ahmet Mithat Efendi (2002). Mukaddime makamında iki söz. N. Sağlam ve M. F. Andı (Haz.). *Arnavutlar Solyotlar, Demir Bey Yahut İnkişâf-ı Esrâr, Fennî Bir Roman Yahut Amerika Doktorları*. (s. 551-552) içinde. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barthes, R. (2003). *Çağdaş söylenler*. (T. Yücel, Çev.). Metis Yayınları.
- Bayar, Z. (2001). *Bilim kurgu ve gerçeklik*. Broy Yayınları.
- Bezirci, A. (2007). *Nâzım Hikmet: yaşamı, şairliği, eserleri, sanatı*. Evrensel Basım Yayınları.
- Boudou, J. (2005). *Bilim-kurgu*. (İ. Bülbüloğlu, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Dağ, Ü. (2019). *Geleceği geçmişle kurgulamak: bilim kurgu romanları ve çağcillaştırılmış mitler*. Palet Yayınları.
- Eluard, P. (1992). *Seçme şiirler*. (A. Kadir ve A. Bezirci, Çev.). Yön Yayınları.
- Fitting, P. (2021). Ütopya, distopya ve bilimkurgu. G. Claeys (Haz.). *Ütopya edebiyatı*. (s. 193-218) içinde. (Z. Demirci ve D. Göl, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gagarin, Y. (2021). *Yıldızlara çıkan yol: ilk Sovyet kozmonotunun notları*. (Ö. Altıok ve E. Güneş, Çev.). Yazılama Yayınevi.
- Gribbin, J. (2021). *Galaksiler: kısa bir giriş*. (Z. Alpar, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Guin, U. K. Le (1999). *Kadınlar rüyalar ejderhalar*. D. Erksan, B. Somay ve M. G. Sökmen (Haz.). Metis Yayınları.
- Güneş, M. M. (2017). *Suyun şavkı: Leipzig'de bir aile ve Nâzım Hikmet*. Yapı Kredi Yayınları.
- Harari, Y. N. (2021). *21. yüzyıl için 21 ders*. (S. Siral, Çev.). Kolektif Kitap.
- Kolcu, A. İ. (2010). *Nâzım Hikmet'in poetikası*. Salkımsöğüt.
- Lem, S. (2007). Bilim kurgunun yapısal analizi üzerine. K. M. Güney (Der.). *Başka dünyalar mümkün: bilim kurgu, siberpunk ve siyaset*. (U. Güney, Çev.). (s. 28-38) içinde. Varlık Yayınları.
- Mitton, J. Hughes, D. W. Dinwiddie, R. Johnson, P. ve Jackson, T. (2020). *Astronomi kitabı* (A. F. Yıldırım, Çev.). Alfa Yayınları.
- Nâzım Hikmet (2013). *Son şiirleri:1959-1963*. Yapı Kredi Yayınları.
- Oskay, Ü. (2014). *Roman ve etik*. İnkılâp.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi sözlüğü*, Yargı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2017). *Açıklamalı İslâmî terimler sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Petersen, C. C. (2019). *Evren 101: güneş sisteminden solucan deliğine evren hakkında bilmeniz gereken her şey*. (Ö. Özarpacı, Çev.). Say Yayınları.
- Sagan, C. (2020). *Kozmos: evrenin ve yaşamın evreni*. (R. Aşçıoğlu, Çev.). Altın Kitaplar Yayınları.
- Uğur, V. (2019). *Türk bilim kurgu edebiyatı ve arketipler*. Günce Yayınları.
- Uyanık, S. (2015). Bir Osmanlı bilimkurgusu: fennî bir roman yahut Amerika doktorları. S. Şahin, B. Öztürk ve D. A. Büyükarman (Haz.). *Fantastik ve Bilimkurgu*. (s. 49-55) içinde. BağlamYayıncılık.

Ülger, G. (2018). Ütopyadan distopyaya. G. Ergül (Ed.). *Distopya: Hayal ile gerçek arasında*. (s. 9-27) içinde. Aya Kitap.

Sonnotlar

¹ Nâzım Hikmet, sağlığında böyle bir eser yayımlamış değildir. *Son Şiirler*'i Nâzım Hikmet'in 1959-1963 yılları arasında kaleme aldığı şiirlerin bir kısmını içerir. Kitap, Ekber Babayef'in *Nâzım Hikmet-Bütün Eserleri* adlı derlemesinin ikinci cildinden seçilmiş şiirlerden meydana gelir (Bezirci, 2007, s. 200).

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Doç. Dr. Türkan YEŞİLYURT

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede "Etik Kurul İzni"ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Kazakça Atasözü ve Deyimlerde Eskicil (Aktif Olmayan) Unsurlar, Marlen Adılov, Türk Dil Kurumu Yayınları. 510 s. ISBN: 978-975-17-4808-9, 2021, 512 sayfa.

Dr. Hanife YAMAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat, Türkiye.
hanife.cicekli@gop.edu.tr

Geliş/Received: 09.11.2023

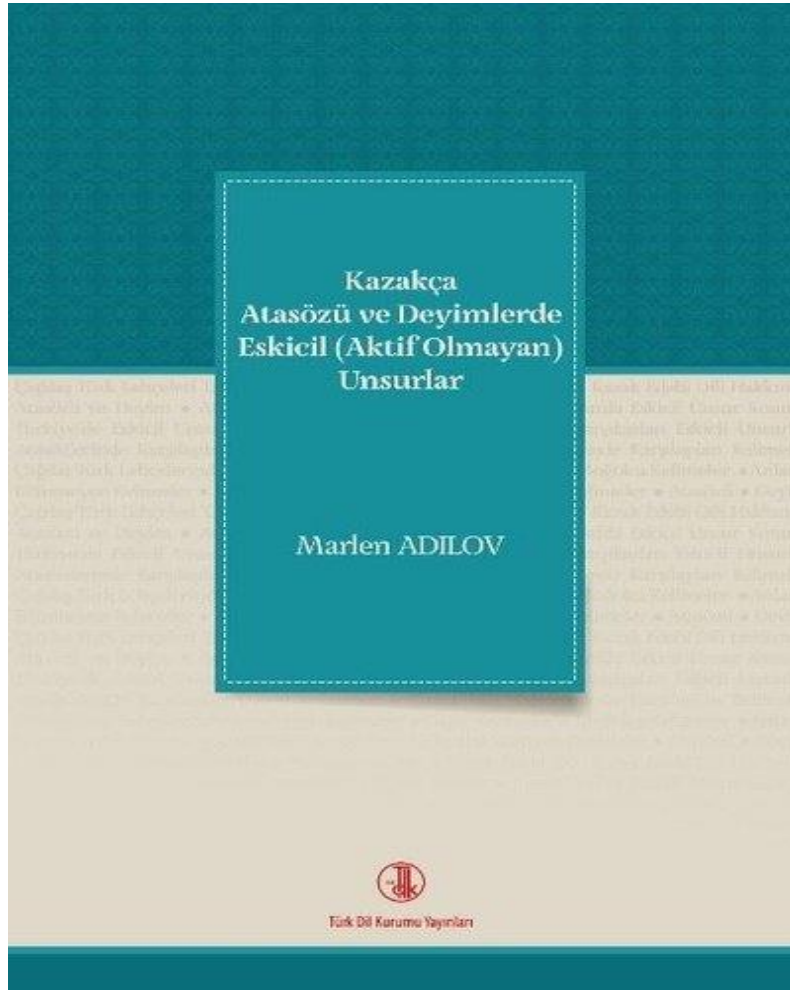
Kabul/Accepted: 24.12.2023

Sayfa/ Page: 115-118

Atıf/Citation: Yaman, H. (2023). Kazakça atasözü ve deyimlerde eskicil (aktif olmayan) unsurlar, Marlen Adılov, Türk Dil Kurumu Yayınları. 510 s. ISBN: 978-975-17-4808-9, 2021, 512 sayfa. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 115-118.

Yayın Değerlendirme / Book Review

Dilbilimciler, eskicil (arkaik) terimini, zaman içerisinde kullanım sıklığı azalan ve/veya unutulmuş öğeler olarak tanımlanmaktadır. *Eskicil* terimi *Güncel Türkçe Sözlük*'te 'Konuşulan ve yazılan dilde kullanımdan düşmüş olan (söz veya deyim); arkaik.'; *arkaik* terimi ise 'Eskicil' anlamlarıyla geçmektedir. Alanyazında bu konu ve terim üzerine Ölmez (2003), Gülsevin (2015) ve Yılmaz (2014) gibi çalışmalar ve terimle ilgili görüşler vardır.

Marlen Adılov'un bu çalışması, Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN'in danışmanlığında hazırlanarak 2018 yılında savunulan, *Kazakça Atasözü ve Deyimlerde Eskicil Unsurlar* adlı doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir. Bu eser; *Ön Söz, Kısaltmalar ve Taranan Eserler, Giriş, İnceleme, Sonuç, Madde Başları Dizini, Ekler ve Kaynaklar* isimli bölümlerden oluşmaktadır.

Eserin *Ön Söz* kısmında çalışmanın üç ana bölümden oluştuğunu ve bu bölümlerin içeriğini detaylıca belirtilmektedir. Eserde, eskicil unsurların dil tarihî bağlamında önemli olduğu ve bu unsurların özellikle kalıplaşmış dil birimlerinde kendini koruduğu ve böylece kuşaktan kuşağa aktarıldığı üzerinde durulmuştur. Tespit edilen dilbilimsel malzemenin incelenmesinin dilin tarihine ışık tutma hususunda önemli olduğu söylenerek, bu alanda yapılacak bilimsel çalışmaların gerekliliği vurgulanmaktadır. Yazar, Türkiye'de ve Kazakistan'da bu alanda yeterince çalışma yapılmadığını belirtmekte ve bu çalışmanın alana katkı sağlayacağını düşünmektedir.

Kitabın teorik zeminini oluşturan *Giriş* bölümü, *Konu, Amaç, Yöntem* ile *Kapsam ve Sınırlılıklar* ana başlıkları ve kendi içerisinde *Kazaklar, Kazakça, ve Kazakistan (Kazak adı, Türk Lehçelerinde Kazak Kelimesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Tasnifinde Kazakçanın Yeri, Kazak Edebi Dili), Atasözü ve Deyim (Atasözü, Deyim), Eskicil Unsurlar (Kazakistan'da Eskicil Unsur Konusu, Türkiye'de Eskicil Unsur Konusu)* adını taşıyan alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümlerde araştırmanın amacı, kapsamı, teorik temeli ile araştırmada incelenen eserler ve kullanılan yöntem ayrıntılı biçimde anlatılmıştır.

Konu başlığında, atasözü ve deyimlerde yer alan eskicil unsurların tespiti ve bunların ses, şekil ve anlam düzeylerinde incelenmesi üzerine çalışılmıştır. Yazar, eskicil terimiyle sadece Eski Türkçe döneminde kullanılmış sözcükleri kast etmediğini; Kazakça sözlüklerde eskicil olarak belirtilen ve unutulmuş sözcükleri de çalışmasına dâhil ettiğini ifade etmektedir.

Amaç başlığı altında, alanyazında eskicil sözcüklerle ilgili çalışmaların yapıldığı, ancak bu sözcükleri art zamanlı olarak tarihî dönemler bağlamında ele alan ayrıntılı çalışmaların eksikliği konusuna vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda atasözü ve deyimlerde yapılan çalışmaların genel bir temayül sergilediği ifade edilmekte ve böyle bir çalışmanın neden gerekli olduğu açıklanmaktadır. Buna göre, çalışmada eskicil unsurları barındıran atasözü, deyimler derlenmiş, bu eskicil unsurların tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde varlığını koruyup korumadığı belirlenmiş ve karşılaştırmalı sözlüğün hazırlanmasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Adılov, atasözü ve deyimlerde yer alan eskicil unsurların tespitiyle "Söz medeniyetini geliştirmeye, kelimeleri yerli yerine kullanmaya, eskicil kelimeleri tekrar kullanıma sunmaya, yeni terim oluşturma yolları bulmaya ve edebî standartları değiştirmeye imkân sağlar." (2021, s. 17) diyerek çalışmasının amacını ifade etmektedir.

Yöntem başlığında, atasözü ve deyimlerde yer alan eskicil unsurların tespitinde eş zamanlı ve art zamanlı bir yol izlenmiş, tarihî karşılaştırma, istatistiki yöntem ile betimleme ve tümevarım yaklaşımları kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan araştırma teknikleri ise derleme, tarama ve fişlemedir. Tespit edilen eskicil unsurlar "*Eskicil Kelime ve Anlamı*", "*Kelimenin Geçtiği Deyim veya Atasözü*", "*İncelediğimiz Kelimenin Kazakçadaki Durumu*", "*Kelime İle İlgili Açıklamalar*", "*Kelimenin Tarihi Türk Lehçelerinde Aldığı Şekiller*", "*Kelimenin çağdaş Türk lehçelerinde aldığı şekiller*" başlıkları altında verilmiştir.

Kapsam ve Sınırlılık başlığı altında eskicil sözcüklerin tespitinde, İsmet Kenesbayev'in "*Kazak Tilinin Frazelogyalılık Sözdüğü* (Kazak Dilinin Deyimler Sözlüğü" ile "*Babalar Sözi*" adlı çalışmaları ve Kazak diline ait çeşitli sözlükler temel alınmıştır. Sözcüklerin art zamanlı olarak incelenmesinde tarihî Türk lehçelerinden Göktürk, Uygur, Karahanlı, Harezmi, Çağatay, Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçesi dönemleri belirlenmiştir. Eskicil sözcüklerin eş zamanlı olarak belirlenmesinde ise 'çağdaş Türk lehçeleri' olarak kabul edilen Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmençe, Özbekçe, Uygurca,

Kırızca, Karakalpakça, Nogayca, Tatarca, Başkurtça, Kumukça, Karaçay-Malkarca, Sarı Uygurca, Altayca, Tuvaca, Hakasça, Yakutça ve Çuvaşca sözlüklerinden yararlanılmıştır.

Giriş bölümü *Kazaklar, Kazakça ve Kazakistan (Kazak adı, Türk Lehçelerinde Kazak Kelimesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Tasnifinde Kazakçanın Yeri, Kazak Edebi Dili)* olmak üzere birçok alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde, *Kazak* sözcüğünün ortaya çıkışıyla ilgili Samoyloviç, Ebülğazi Bahadır Han, Valihanov, Kaydar, Yudin gibi araştırmacıların görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşlerden yola çıkarak *kazak* sözcüğünün “gezme” anlamındaki kez- fiiline dayandığı, fiilden isim yapan ek olan “-Ak” ekini almasıyla da “gezzin, gezen” anlamını kazandığı belirtilmiş ve sözcüğün bu anlamından hareketle de “özgür, hür, baş eğmeyen” gibi yeni anlamlar kazandığı vurgulanmıştır (Adılov, 2021, s. 24).

Türk Lehçelerinde Kazak Kelimesi başlığı altında *Kazak* sözcüğünün tarihî ve çağdaş Türk lehçelerindeki görünümünü, anlamı ve kullanımı detaylı bir şekilde verilmiştir. *Çağdaş Türk Lehçeleri Tasnifinde Kazakçanın Yeri* bölümünde genel olarak Kazakçanın araştırmacılar tarafından dil aileleri tasnifinde hangi gruba dâhil edildiği ve nasıl adlandırıldığı hususuna yer verilmiştir. *Kazak Edebi Dili* başlığında genel anlamda edebî dil tanımları verilmiş ve Kazak edebî dilinin Kuzey ağzı temelinde geliştiği vurgusu yapılmıştır. Bu bölümün devamında, edebî dilin tarihi konusunda da Kazak araştırmacıların farklı görüşleri olduğu belirtilmekte ve bu görüşler sıralanmaktadır.

Atasözü ve Deyim (Atasözü, Deyim), bölümünde bu kavramların Kazakçada terim olarak karşılıklarının ne olduğu verilmiş ve açıklamaları yapılmıştır. Kazakçada atasözü için *makal, makal- matel*; deyim için ise *Frazeologizm, Turaktı Tirkes, Aysıktı Sö Oramı, Beyneli Söz Tirkesi* terimleri kullanılmaktadır. Kazak dil biliminde deyim biliminin Kenesbayev’in çalışmalarıyla 1940’lı yıllarda ortaya çıktığı ifade edilerek Kenesbayev’in deyimlerle ilgili tasnifine de yer verilmektedir.

Eskicil Unsurlar (Kazakistan’da Eskicil Unsur Konusu, Türkiye’de Eskicil Unsur Konusu) bölümünde *eskicil* teriminin ve konusunun Kazakistan’da ve Türkiye’de nasıl ele alındığı ve adlandırıldığı ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. *Kazakistan’da Eskicil Unsur Konusu*, başlığında bu terimin, Kazak dil biliminde Sızdık tarafından *eskicil* olarak adlandırıldığı ve Kazak dil bilimcilerin *eskicil* sözcükleri iki grup altında ele aldığı belirtilmektedir: “1. Arhaizmden/könergen sözder “eskicil kelimeler”, 2. İstozizmden/tarihî sözder “tarihî kelimeler, eskimiş kelimeler” (Adılov, 2021, s. 39). Kazak dil bilimcilerin arkaizmle ilgili tanımlamaları, özellikleri ve türleri üzerine de durulan bu bölümde, *arkaizm* terimi “Aktif kullanımdan düşmüş ve kullanım alanı daralmış, anlamı bilinmeyen kelimelerdir.” (Ahanov 1973, Aygabılov, 2013, Kaliyev, Bolganbayev 2006) şekillerinde tanımlanmaktadır. Ayrıca *istorizm* teriminin dilbilimciler tarafından yapılmış tanımları ve Karayev’in *istorizmle* ilgili tasnifini de yer verilmektedir.

Türkiye’de Eskicil Unsur Konusu başlığında dilbilimcilerin *arkaik, eskilik, kalıntı, sözcük ölümü, eskil biçim* ve *fosil* gibi terimleri kullandıkları ifade edilmekte ve bu terimlerin tanımları verilmekte ve adlandırmalarda farklılıklar gözlemlense de, genel olarak ‘kullanımdan düşmüş özelliğine’ vurgu yapılmaktadır. Kazak dilbilimcilerin kullandığı *eskicil* teriminin Türkiye’de *eskilik, sözcük ölümü, fosil kelime* gibi terimlere karşılık geldiğini belirten Adılov, bütün bu bilgilerden hareketle *eskicil* unsuru “Türkçenin tarihi dönemlerinde bağımsız kullanımlara sahip unsurların, günümüz dilinde kullanımdan düşüp ancak kalıplaşmış söz birliklerinde korunması” (2021, s. 44) şeklinde tanımlamıştır.

Eserin ikinci bölümü *İnceleme* adını taşımaktadır. Bu bölüm kendi içerisinde *Atasözlerinde Karşılaşılan Eskicil Unsurlar* ile *Deyimlerde Karşılaşılan Eskicil Unsurlar* olmak üzere iki temel başlıktan oluşmaktadır. *Atasözlerinde Karşılaşılan Eskicil Unsurlar* adını taşıyan bu bölüm beş alt başlıktan oluşmaktadır: *Atasözlerinde Karşılaşılan Eskicil Kelimeler* (Tarihî Türk Lehçelerinde Karşılaşılan Kelimeler, Çağdaş Türk Lehçelerinde Karşılaşılan Kelimeler, Diğer Kelimeler (Moğolca Kelimeler ve Anlamı Bilinmeyen Kelimeler), *Atasözlerinde Eski Fonetik Şeklini Koruyan Kelimeler*, *Atasözlerinde Eskicil Anlamını Koruyan Kelimeler*, *Atasözlerinde Karşılaşılan Eskicil Ekler*, *Atasözlerinde Karşılaşılan Eskicil Edatlar*.

Deyimlerde Karşılaşılan Eskicil Unsurlar adını taşıyan alt başlık ise üç alt başlıktan oluşmaktadır: *Deyimlerde Karşılaşılan Eskicil Kelimeler* (Tarihî Türk Lehçelerinde Karşılaşılan Kelimeler, Çağdaş Türk Lehçelerinde Karşılaşılan Kelimeler, Diğer Kelimeler (Moğolca Kelimeler ve Anlamı Bilinmeyen Kelimeler), *Deyimlerde Eski Fonetik Şeklini Koruyan Kelimeler*, *Deyimlerde Eskicil Anlamını Koruyan Kelimeler*.

Yazar, eserin *Sonuç* bölümünde Kazakça Atasözü ve deyimlerde geçen eskicil unsurlarla ilgili veriler sayısal olarak aktarmış ve bu verileri on üç madde altında değerlendirmiştir: Birinci maddede, incelenen başlıklar altında 322 eskicil unsur tespit edilmiştir. Ek düzeyinde 17, *Eski Fonetik Şeklini Koruyan Kelimeler* 23, *Eskicil Anlamını Koruyan Kelimeler* 156, Çağdaş Türk Lehçelerinde Karşılaşılan Kelimeler 24, Moğolca 39, anlamı bilinmeyen 38 unsur belirlenmiştir. İkinci maddede, tarihî Türk lehçelerinde belirlenen eskicil unsurların özellikle Eski ve Orta Türkçe dönemine ait olduğu belirtilmekte ve bu unsurdan bazıları tanıklanmaktadır. Üçüncü maddede tespit edilen eskicil unsurların bir kısmının Harezmi, Çağatay, Kıpçak ve Eski Anadolu Türkçesine ait sözlüklerde var olduğu ifade edilmekte ve bu unsurlar örneklendirilmektedir. Dördüncü maddede, tarihî Türk lehçelerinde karşılaşılmayan ve anlamı bilinmeyen eskicil unsurlar örneklerle açıklanmıştır. Beşinci maddede, atasözü ve deyimlerde kafiye gereği olarak kullanılan eskicil kelimeler örneklendirilmiştir. Altıncı maddede, Çağatay Türkçesinden kalan eskicil unsurlar hakkında bilgi verilmektedir. Yedinci maddede, Oğuzca özellikler taşıyan eskicil unsurlardan; sekizinci maddede ise ağız özelliği taşıyan eskicil unsurlardan bahsedilmiştir. Dokuzuncu maddede, biçim olarak eskicil özelliği olmayan unsurlar da eskicil olarak değerlendirilmiş ve bu durum “kuyu” kelimesi ile tanıklanmıştır. Onuncu maddede, Kazak dilinde atasözü ve deyimlerde geçen bazı Arapça ve Farsça kelimeler aktif hale geldiğinde öz Türkçe kelimelerin kullanımdan düştüğü belirtilmekte ve örneklendirilmektedir. On birinci maddede, eskicil bir unsurun atasözü ve deyimlerin yeni varyantlarında kullanım sıklığı yüksek olan sözcükle değiştirildiği ifade edilmekte ve *Töbesine kuy kazuw–Töbesine kudık kazuw* örneği verilmektedir. On ikinci maddede, deyimleri oluşturan ancak anlamı bilinmeyen bazı kelimelerin insanlar tarafından değiştirildiği belirlenmiştir. On üçüncü maddede ise incelenen eskicil unsurların durumlarının Kazak sözlüklerinde farklı şekillerde olduğu aktarılmaktadır.

Kazakça atasözü ve deyimlerin eskicil unsurlar açısından incelendiği ve değerlendirildiği bu çalışmada kullanılan kaynaklar eserin sonunda *Kaynaklar* kısmında verilmiştir. Bu bölümde yer alan eserlerden yola çıkarak yazarın, konuyla ilgili kapsamlı bir literatür taraması yaptığı ve yerli ile yabancı araştırmacılara ait çalışmalarını iyi etüt ettiği görülmektedir. Eserde, art zamanlı ve eş zamanlı bir çalışma yürütüldüğü için Türk dilinin temel kaynakları olarak tarihî ve çağdaş Türk lehçelerine ait eserler tarandığı ve bu eserlerden elde edilen veriler çalışmaya kaynaklık ettiği görülmektedir. Bunun yanında çalışmanın teorik zemini oluşturma aşamasında Kazak ve Türk dili alanında atasözü ve deyimlerle ilgili çalışmaların da incelendiği tespit edilmiştir.

Bu çalışma, bir dilin söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahip olan atasözü ve deyimlerdeki eskicil unsurlar Kazak dili örnekleminde art zamanlı ve eş zamanlı bir yöntemle incelenmiş, bu unsurların durumu ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Bu çalışmanın, atasözü ve deyimler ile eskicil unsurlar üzerine çalışma yapacak araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliğinde olduğu ve bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Adılov, M. (2021). *Kazakça atasözü ve deyimlerde eskicil (aktif olmayan) unsurlar*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Hanife YAMAN

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

**Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan, Prof. Dr. Salahaddin Bekki- Arş. Gör. Yeliz Saygılı Savaş,
Fenomen Yayıncılık, 978-625-7351-62-1, 08- 2022, 907 Sayfa**

Samet ÜNALDI
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye.
sametunaldi66@gmail.com

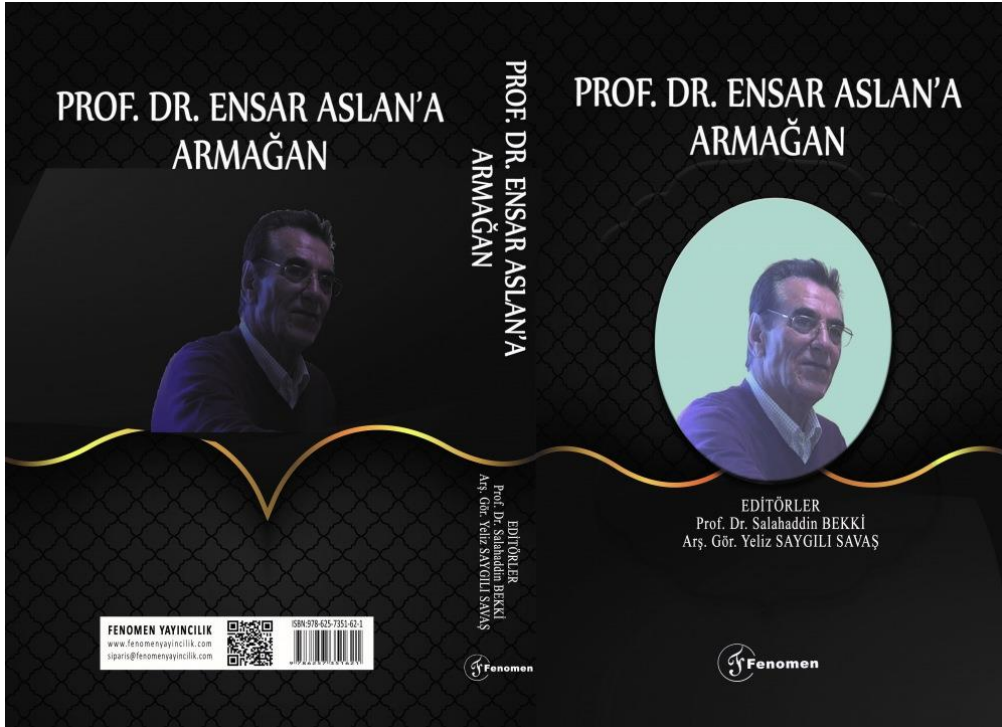
Geliş/Received: 24.10.2023

Kabul/Accepted: 24.12.2023

Sayfa/ Page: 119-124

Atıf/Citation: Ünalı, S. (2023). Prof. Dr. Ensar Aslan'a armağan, Prof. Dr. Salahaddin Bekki- Arş. Gör. Yeliz Saygılı Savaş, Fenomen Yayıncılık, 978-625-7351-62-1, 08- 2022, 907 Sayfa. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(10), 119-124.

Halk bilimi üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınan Prof. Dr. Ensar Aslan, 1970 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olur. Mezun olduğu sene bölümde Türk Halk Edebiyatı asistanı olarak çalışmaya başlar. Kısa süre sonra doktorasını Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Prof. Dr. Şükrü Elçin danışmanlığında tamamlar. Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden doçent kadrosuna atanan Aslan, daha sonra Dicle ve Ahi Evran Üniversitelerinde görev yapar.

Gerek yurt içinde gerekse Amerika'da alanıyla ilgili yaptığı çalışma ve inceleme metotlarıyla Halk Bilimi'nde unutulmayacak izler bırakmıştır. Aslan için Ziya Gökalp'in 23 Temmuz 1913'te *Halka Doğru* dergisinde *Halk Medeniyeti I: Başlangıç* adlı yazısını 109. yıl dönemine istinaden bir "armağan" çalışması yapılmıştır. Halk bilimi çalışmalarının başlangıcı kabul edilen *Medeniyet I: Başlangıç*'in yıl dönümü şerefine Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan kitabının yayınlanması da oldukça kıymetlidir.

Prof. Dr. Salahaddin Bekki ve öğrencisi Arş. Gör. Yeliz Saygılı Savaş editörlüğünde hazırlanan kitabın muhtevasını, Aslan'ın meslektaşlarının ve öğrencilerinin yazdığı makaleler oluşturmaktadır. 908 sayfadan meydana gelen *Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan*, Ağustos 2022'de Fenomen yayıncılık tarafından yayınlanmıştır.

Armağan kitap, Prof. Dr. Salahaddin Bekki ve Arş. Gör. Yeliz Saygılı Savaş'ın öz geçmişi ile başlamıştır. Sonraki sayfa *İçindekiler* bölümü yer almıştır. Bölümlerden önce yer alan *Sunuş* kısmı Prof. Dr. Salahaddin Bekki tarafından kaleme alınmıştır. Bekki, armağan kitabının yazılma sebebini açıklamış, çalışma sürecinde katkıda bulunan araştırmacılara teşekkürlerini iletmiştir. Daha Sonra Armağan kitap, üç bölüme ayrılmış, ilk bölüm *Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Hayatı ve Çalışmaları* adını almıştır.

Birinci bölüm sırasıyla şu çalışmalardan oluşmaktadır: Onur Ender Aslan "*Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Hayat Hikâyesi*" (s.3-26); Dilaver Düzgün, "*Akçalar Köyü'nün Halk Edebiyatı Örnekleri*" (s.27-32); Yeliz Saygılı Savaş "*Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Yayımlanmış kitapları*" (s.33-52); Sibel Karadeniz Yağmur "*Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Yetiştirdiği Bilim İnsanları ve Yazarları*" (s.53-64); Yeliz Saygılı Savaş "*Değerli Hocam Prof. Dr. Ensar Aslan*" (s.65-68). Görüldüğü üzere kitabın ilk bölümünde Aslan'ın hayat hikâyesine, çalışmalarına, yayınlanmış kitaplarına ve yetiştirdiği bilim insanlarına yer verilmiştir.

Armağan kitabının ikinci bölümü *Folklor Yazıları* başlığında toplanmıştır. Bu bölümde Ensar Aslan'ın meslektaşlarının ve öğrencilerinin yazmış olduğu makaleler bulunmaktadır.

Abdulselam Arvas, "*Aşık Celâli ve Covid-19 Salgını Hakkında İki Şiiri*" (s.71-80) makalesinde, Âşık Celâli'nin pandemi döneminde yazdığı şiirlere yer vermiş, Covid 19 hakkında genel bilgilere değinmiştir.

"*Niyazi Bey'in Tahtacılar Hakkında Hazırladığı Rapora Göre Adana Bölgesi Tahtacılarında Evlilik*" (s.81-100) isimli makalede Nedim Bakırcı, Tahtacıların evlilikle ilgili yaptıkları uygulamaların diğer Türk boylarıyla benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır. Fakat bazı noktalarda Alevîliğe bağlı olarak farklılıkların olduğuna da dikkat çekilmiştir.

Özkul Çobanoğlu, "*Sanat ve Kültürün Kaynağı Olarak Şamanizm Üzerine Tespitler*" (s.101-106) adlı yazısında drama ve tiyatronun köklerini şamanlık ve kamlıkla ilişkilendirmiştir. Sözlü edebiyatın ve kültürün temelinde Şamanist dünya görüşünün etkisi olduğunu vurgulamıştır.

Özkan Daşdemir, "*Hüsnü Şah ile Selvi Naz Hikâyesi Üzerine*" (s.107-118); başlıklı makalesinde Hüsnü Şah ile Selvi Naz hikâyesinin sözlü kültür ortamında üretildiğini ileri sürmüş ve bu görüşünü çeşitli delillerle kanıtlamaya çalışmıştır.

Ali Duymaz, "*Biz Gel Demeyince Gelmez Misiniz Türküsü Üzerine*" (s.119-126) başlıklı yazıda sözlü edebiyat ürünlerindeki "sahiplik" kavramı üzerinde durmuştur. Sözlü edebiyat ürünlerinin farklı şairlere bağlanması edebiyata zenginlik katacağını savunarak "Bize Gel Demeyince" türküsü üzerinden göstermiştir.

A. Özgür Güvenç, “*Dede Korkut Anlatılarında Dinamik Kahramanın Kendisiyle Sınırı*” (s.127-142) adlı yazısında Dede Korkut'taki kahramanların dinamik bir tavır sergilemelerinin evrensel değerlerin bireysel yöndeki iyileştirici gücüne vurgu yaptığını, bunların Oğuz yiğitleri aracılığıyla anlatılmasının Dede Korkut'a ayrı bir işlev kazandırdığını belirtmiştir.

Rezan Karakaş “*Kutsalın Suda Tezahürü: Kutsal Mekân Çeşmelerine Yönelik Anlatı, İnanış ve Ritüeller Güneydoğu Anadolu Bölgesi Örneği*” (s.143-158) adlı çalışmada, kutsal mekânlarda yer alan çeşme sularının halk hekimliği uygulamalarında kullanılan bir ilaç hükmünde olmasına değinmiştir. “Kutsal insan” figürünün ise sarılık, sedef gibi cilt hastalıklarının tedavisinde kullanıldığını belirtmiştir.

Ramazan Korkmaz “*Karakter Aşınması ve Çıldırılı Âşık Şenlik*” (s.159-164) isimli yazısında, Çıldırılı Âşık Şenlik'in ve Âşık Şeref Taşlıova'nın Türkiye için büyük kültür değerlerinden olduklarına dikkat çekmiştir.

“*Erzurum Âşıklık Geleneği ve Âşık Şenlik*” (s.165-172) adlı çalışmayı kaleme alan Metin Özarslan, Erzurum'da Âşık Sürmanî'nin, Kars'ta ise Âşık Şenlik'in âşıklık geleneğinin kurucu babalarından sayıldığını belirtmiştir

Halil İbrahim Şahin, “*Harmandereli Kollu Örneğinde Köroğlu Üzerine Bazı Tespitler*” (s.173-186) adlı çalışmasıyla Köroğlu'nun atlı yaşam tarzı ve alplik gibi çeşitli tiplerin özelliklerini vermiştir.

M. Mete Taşlıova “*Sözlü Geleneğe Süreklilik: Âşıklar ve Oğuznamecilik*” (s.187-198) adlı yazısında âşıkların ve halk şairlerinin şiirlerinde, sözlü ve kültür yapısında Oğuznameci üslubun esasını oluşturduğunu belirtmiştir.

Ali Osman Abdurrezak, “*Manas ve Kaleva Destanlarındaki Müsterekler Üzerine*” (s.199-210) adlı çalışmada doğal ve millî bir destan olan Kaleva ile Manas destanlarını tip ve motif bakımından incelemiştir. Bu iki destanın ortak yönleri çıkartılmıştır.

“*Diyarbakır Türkmen Alevileri Arasında Bir Ezgili Şiir Söyleme*” (s.211-222) isimli yazıyı kaleme alan Bülent Akın, kıraç yıllarının kendine özgü icra özelliklerine ve yöresel bir ezgiye sahip olduğunu tespitini yapmıştır.

Mehmet Alptekin, “*Bir Kız Kulesi Efsanesi: Kralın Kızının Beşiği*” (s.223-232) adlı yazısında Orta doğu toplumlarında ve komşu milletlerde “kadercilik” anlayışının araştırmasını yaparak Türkiye topraklarında bulunan kız kalelerine/kulelerine değinmiş ve yazısını resimlerle de desteklemiştir

Ezgi Metin Basat, “*Halk Hikâyelerinde Şiddetin Temsili: Âşık Şenlik Hikâyeleri*” (s.233-248); adlı çalışmada, Âşık Şenlik tarafından aktarılan üç halk hikâyesindeki sözlü, yazılı ve görsel şiddet unsurlarının bir değerlendirmesini yapmış, yazısının sonunda şiddet öğelerinin Âşık Şenlik hikâyelerinde ne anlam ifade ettiğini açıklamıştır.

M. Abdulbasit Sezer, “*Kazan Bey Oğuznamesi (Günbed Yazması) ve Epik Yasalar*” (s.249-264); adlı çalışmasıyla Axel Olrik'in ortaya koyduğu ve Avrupa halkbilimi ürünlerine uyguladığı epik yasaların, Günbed yazmasında yer alan iki boya uygulanması konusundaki araştırması hakkında bilgi vermiştir

“*Çocuk Kitaplarında Değer Aktarımı İçin Halk Anlatılarından Yararlanma: Şahmaran Örneği*” (s.265-284) isimli yazısıyla Ömer Yılar, Şahmeran anlatısının insanî ve politik mesajların yanında toplumsal eleştirinin örtük bir ifade biçimi olarak kullanılmasına değinmiştir.

Kübra Yıldız Altın, “*Kültürel Mirası Koruma Yaklaşımları Bağlamında Halk Hikâyelerinden Sinemaya Türk Filmleri Üzerine Bir Değerlendirme*” (s.285-292) isimli yazısında halk hikâyeleri ve sinema ilişkisini irdelemiştir.

Mustafa Yiğitoğlu, “*Değişen Toplumsal Algular: Atasözü Örnekleri*” (s.293-300) isimli çalışmasıyla, günümüz dünyasında toplumsal alguların değişmesiyle atasözlerinin iletişimde nasıl bir role büründüğünü açıklamıştır.

Bilge Esirgen, “*Sosyal Medyada Yer Alan Dolunay Ritüellerinde Arınma ve Dönüşüm*” (s.301-316) adlı yazısında sosyal medya ritüellerinde neden dolunay zamanının seçildiğini, ritüellerin hangi adımlar dahilinde gerçekleştiğini incelemiştir.

Betül Görkem, “*Âşık Şenlik’in Destanlarında Osmanlı Devleti İmajı*” (s.317-338); adlı yazısıyla Âşık Şenlik’in yaşamış olduğu dönemde, Ruslara karşı sazi ve sözleriyle nasıl savaştığını anlatmıştır. Bu savaşta Şenlik’in aklındaki imajları özgürce kullandığını tespit etmiştir

Doğan Kaya, “*Köroğlu'nin Hassan Beg Kolu*” (s.339-352) başlıklı yazısında tespit edilen Köroğlu kollarına yer vermiştir. Sıralanan Köroğlu kollarından Hasan Beg Kolu’nu inceleyen Kaya, destanın anlatımının oldukça sade ve duru olduğunu tespit etmiştir.

“*Gündelik Hayat'ta Şeyh Şaran Tepesinin Korudukları: Mekân, Kült ve Anlatı*” (s.353-370) isimli yazıyı kaleme alan Hatice Kübra Uygur, üç ayrı yere adı verilen Şeyh Şaran’a ait anlatıcı ve ritüellerin halkın kültürel belleğindeki yeri ve önemini analitik bir bakış açısıyla literatüre kazandırmaya çalışmıştır.

Mehmet Erhan Yiğiter ve Salahaddin Bekki, “*Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Derlediği Âşık Murat Çobanoğlu ile Âşık Yaşar Reyhani Atışmasındaki Şiirlerin Şekil ve Müzik Bilimi Açısından Tahlili*” (s.371-394); başlıklı yazıda halk edebiyatında büyük bir yere sahip olan şiir atışmasını Çobanoğlu-Reyhani atışmasından yola çıkarak değerlendirmişlerdir

Sahra İpek Edis Aydoğan ve Fatih Aydoğan “*J.A. Coleman'ın The Dictionary of Mythology an A-Z of Themes, Legends and Heroes Adlı Mitoloji Sözlüğünde Türk İmgesi ve Kalıp Yargılar*” (s.395- 404) adlı yazıda Türk adının geçtiği maddeleri incelemişlerdir.

Yeliz Saygılı Savaş, “*Türkiye Sahası Halk Hikâyesi Çalışmalarında Prof. Dr. Ensar Aslan'ın Yeri*” (s.405- 412) adlı çalışmasıyla halk hikâyesinin tarihi gelişimini ele almış ve bu alanda Prof. Dr. Ensar Aslan'ın yeri ve önemini anlatmıştır.

Özgenur Altuntaş Gürbüz, “*Kırşehir Halk Kültüründe Doğum Âdetleri ve İnanmaları*” (s. 413-424) isimli yazısında Türk kültürü için önemli bir anlam ifade eden doğum konusunu incelemiş, geçmişten günümüze gelen uygulamaları ve inanmaları, yazılı ve sözlü kaynaklar ışığında tarihsel bağ ve örneklerle üç bölümde ele almıştır.

Didem Bülbül, “*Joseph Campbell'in Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Modeli Bağlamında Yaralı Mahmut Hikâyesi*” (s.425-430) isimli yazısında Yaralı Mahmut hikâyesini Campbell'in Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Modeli bağlamında incelemiştir.

“*Ankara'da Bulunan Adak ve Ziyaret Yerleri ile İlgili Adlandırmalar*” (s.431-454) adlı çalışmasında Seçil Coşan, Ankara ve çevresinde hafızalarda yer edinmiş adak ve ziyaret yerlerine değinmiş, bu adak ve ziyaret yerlerinin isimlendirilmesinde çeşitli ortak değerlerin göz önünde bulundurulduğunu belirtmiştir.

Dicle Demirbaş, “*Genç Kızlar ve Gelinler için Yakılan Ağıtlarda Hegemonik İzler*” (s.455-466); başlıklı yazısında Demirbaş, Türk aile yapısında büyük bir öneme sahip olan kadının, neden ve niçin ağıt yaktığı konusunda inceleme yaparak hegemonik erkekliklerin ortadan kalkması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Lale Kara, “*Halk Hikâyelerine Yönelik Netnografik Bir İnceleme (Youtube ve Instagram Örneği)*” (s.467-474) adlı çalışmasında, sosyal paylaşım platformlarında halk hikâyeciliği geleneğini incelemiştir. Kara, yaptığı inceleme sonunda aşk temalı halk hikâyelerinin daha fazla görüntülendiğini tespit etmiştir

“*Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında Maaday Kara Destanı*” (s.475-488) isimli yazıyı kaleme alan Enis Yalçın, Maaday Kara Destanı'nı Joseph Campbell'in monomit teorisi üzerinden incelemiştir.

Kezban Örucü, “*Arkaik Destanlar ile Reankarnasyon Memoratlarında Öbür Dünya Tasviri*” (s.489-498) isimli çalışmasında, arkaik destanlarla reankarnasyon memoratlarındaki öbür dünya tasvirleri arasındaki benzerlik ve ayrılıkları araştırmıştır

“*Köy Oda Oyunlarındaki Şakaların Bergson'un Gülme Kuramlarına Göre İncelenmesi*” (s.499-514) isimli yazıyla İlknur Çolak, Köy Oda Oyunlarındaki şakaları Bergson'un ünlü gülme kuramlarına göre incelemiştir.

Nuray Keleş, “*Halk Hikâyelerinde Geçiş Ritüelleri ve Yemek: Çıldırli Âşık Şenlik Örneği*” (s.515-526) adlı çalışmasında incelemiş olduğu hikâyelerde, yemeğin doymak için gerekli bir ihtiyaç olmadığını tespit etmiştir.

Havva Yıldız- Salahaddin Bekki, “*Hakkas Kadın Kahramanlık Destanlarında Kişi Kültü*” (s.527-548) başlıklı yazıyla, kültleşmiş olan destan kahramanlarının kurumlaştırılmış otoritesinin destan kahramanlarının ölümünden sonra yurdu yönetenlerce devam ettiğini tespit etmişlerdir.

“*Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş Arasında Gerçekleşen Baba-Oğul Atışmasının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Tahlili*” (s.549-557) adlı çalışmasıyla Nadide Fatma Yiğiter, Kırşehir yöresinin en önemli isimlerinden Muharrem Ertaş ve Neşet Ertaş’ın aralarındaki sözlü tartışmayı inceleyip toplumsal cinsiyet bağlamında tahlilini yapmıştır. Yiğiter’in bu çalışmasıyla Prof. Dr. Ensar Aslan’a Armağan kitabının “Folklor Yazıları” bölümü sona ermiştir.

Prof. Dr. Ensar Aslan’a Armağan kitabının üçüncü ve son bölümü “Dil, Tarih, Edebiyat, Sanat ve Hukuk Yazıları” adını taşımaktadır. Bölümün ilk yazısı “*Şiirden Geleneğe: Süleyman Çelebi’nin Mevlid’i*” (s.561-568) isimli makalesiyle Ahmet Arı’ya aittir. Arı, Süleyman Çelebi’nin ölümünün 600. yılına istinaden minnetlerini ve rahmetlerini dile getirmiştir.

Onur Ender Aslan, “*İVO Andriç’in Drina Köprüsü Romanı’nda Devşirme Sistemi*” (s.569-574) adlı çalışmasıyla devşirme sistemini İVO Andriç’in Drina Köprüsü Romanı’nda tespit etmiş ve bunun iki farklı yüzünü ortaya koymuştur.

Kamuran Eronat, “*Ziya Gökalp’in Şiirlerinde Tarih Bilinci ve Bu Bilincin Simgesel Dönüşümü*” (s.575-588) adlı yazısıyla Ziya Gökalp’in derin bir tarih bilgisine sahip olduğunu dile getirmiş, Türk milletini motive etmek için bu bilgileri ve mitolojik simgeleri kullandığını tespit etmiştir.

M. Fatih Kanter, “*Kültürü Metne Taşıyan Yazar: Dursun Akçam*” (s.589-596) adlı makalesiyle Dursun Akçam’ın kendilik değerlerini kurgulayarak ve kültürüne karşı duyarlı davranarak geçmişten aldıklarını geleceğe taşımada önemli bir rol üstlendiğini beyan etmiştir.

“*Orhan Pamuk’un İstanbul’una Ekokritik Bir Bakış*” (s.597-612) adlı yazıyı kaleme alan Metin Karadağ, önce ekokritisizmi açıklamış daha sonra farklı başlıklar altında Orhan Pamuk’un eserlerindeki “İstanbul” olgusunu incelemiştir.

Muhsin Macit, “*Hatâyî Dîvânı’nın Yazma Nüshalarında ve Osmanlı Şairlerinin Divanlarında Bulunan Ortak Gazeller*” (s.613-622) isimli çalışmasında sadece Hatâyî Dîvânı’nı dinî-tasavvuf bağlamını değil diğer metinler arası ilişkilerin ve nüshaların istinsah kayıtlarının da değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Sadettin Özçelik, “*Dede Korkut’ta Yanlış Yazılmış (Okunmuş) Bir Fiil ve Bir Atlama Üzerine*” (s.623-628); adlı yazısıyla, Türk edebiyatının önemli değer taşlarından biri olan Dede Korkut hikâyelerindeki yanlış yazılmış veya okunmuş ibareler üzerinde durmuştur.

Yaşar Özüçetin-Semanur Kumcağaz, “*Türk Devlet Adamlarının Batı Medeniyetine Yaklaşımlarına İlişkin Bir Değerlendirme 1923-1980 (Cumhurbaşkanı-Başbakan)*” (s.629-646) isimli çalışmalarıyla Cumhuriyet’in ilanından 1980 yılına kadarki Başbakan ve Cumhurbaşkanlarının batıcı düşünceye karşı takındıkları tavrı irdelemişlerdir.

Veli Ünsal, “*Kırşehir (Tarih ve Arkeoloji)*” (s.647-660) adlı yazısıyla tarih öncesi çağlarda Kırşehir ve çevresini hakkında bilgi vermiş, çalışmasını fotoğraflarla desteklemiştir.

“*Atatürk Dönemi Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*” (1923-1938) (s.661-684) başlıklı çalışmayla Bengül Bolat, Cumhuriyet’in ilanından Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümüne kadar yapılan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını ele almıştır.

Mahmut Bolat, “*Türk-Bulgar İlişkileri Bağlamında Türk Basınında Razgrat Olayı*” (s.685-706) adlı çalışmasında Türk-Bulgar ilişkilerini dört ayrı başlıkta incelemiş ve Türk basınındaki Razgrat olayını değerlendirmiştir.

Bülent Kara, “*Yurtta Sulh Cihanda Sulh Ekseninde Türkiye’nin Komşuluk İlişkilerinde İzlediği Barışçı Politika (Lozan Sonrasında Milletler Cemiyeti’ne Üyeliğe Kadar)*” (s.707-720), adlı çalışmasında Türkiye’nin komşuluk ilişkilerindeki politikasını ele almıştır. Kara, yazısını Prof. Dr. Ensar Aslan’a ayırarak tamamlamıştır.

Ülgen Aslan Düzgün, “*Halk Kavramı, Sınıflandırılması, Hakların Kazanılması, Kaybedilmesi ve Korunması*” (s.721-732) adlı çalışmasında, hak kavramını derinlemesine incelemiş, konularına göre hak çeşitlerini sıralamıştır.

Uğur Başaran, “*Türk Şiirinde Kanser Olgusu*” (733-748) isimli yazısında 21. yüzyılın en korkunç hastalıklarından biri olan kanseri, toplum üzerindeki görüntülerini şiir üzerinden ve farklı açılardan göstermeye çalışmıştır.

Şaziye Dinçer Bahadır, “*Maaday Kara Destanı'nda Duyu Eylemleri*” (s.749-760) adlı çalışmasında Maaday- Kara Desnanı'nda yer alan duyu eylemlerini tespit etmiştir. Çalışma da İslamiyet öncesi Türk toplumunda duyu eylemlerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Türkiye Türkçesi Mâni Örneklerinde Gelin Metaforu*” (s.761-778) başlıklı yazıyı kaleme alan Songül Erdoğan, gelinle ilgili mânileri 39 farklı örnekte incelemiştir. Bunların 26'sının kayıvalide, 12'sinin gelin, 1'inin de diğer kişilerce söylendiğini tespit etmiştir.

Seher Maşkaraoğlu, tarafından kaleme alınan “*Kırım Tatar Türkçesi Ağızlarının Ses Özellikleri Üzerine Notlar*” (s.779-798); adlı yazıda, Kırım Tatar Türkçesi ağızlarının ses özellikleri verilmiş, Güney Ağzı, Bahçesaray Ağzı ve Kuzey ağzı üzerinde durulmuştur.

Özlem Poyraz- Merve Öner, “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Asayiş Problemleri (Mart-Temmuz 1851)*” (s.799-816) adlı çalışmada, Osmanlıdaki asayiş suçları, cezalar ve suçların mekânsal dağılımı üzerinde durmuştur.

Muhammet Yasin Çakır, “*Nehcü'l Feradis'teki Aile Bireyleriyle İlgili Terimler Üzerine Bir Değerlendirme*” (s.817-838) adlı çalışmasıyla Nehcü'l- Feradis'te kadınlarla ilgili 51, erkeklerle ilgili ise 43 madde işaretlemiş, inceleme sonunda başlıkların büyük oranda paralellik gösterdiğini gözlemlemiştir.

“*Akbaba Dergisinin 1928 Yılında Çıkan Sayılarında Harf İnkılabı ve Türkçenin Kullanımı*” (s.840-858) adlı çalışmasıyla Derya Karataş, dönemin mizah dergisi Akbaba'yı dil ile ilgili gelişmeleri ve problemleri ihtiva etmesi yönüyle ele almıştır.

Ayşegül Sekman, “*Peyami Safa'nın Şimşek Adlı Romanında Yabancılaşma Olgusu*” (s.859-880) adlı çalışmasıyla Şimşek romanındaki yabancılaşmanın toplumsal değişim ve dönüşümlerle, bireylerin ruhsal anlamda yaşadıkları sıkıntı nedeniyle ortaya çıktığını tespit etmiştir.

Tuğba Saygılı, “*Yerelden Evrensele Doğru Maver'a'dan Bir Çağrı: Bizim Dünyamız*” (s.881-895) adlı yazısında Maver'a dergisini incelemiştir.

“Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan” kitabının ilk bölümünde Aslan'ın hayat hikâyesine, çalışmalarına, yayınlanmış kitaplarına ve yetiştirdiği bilim insanlarına yer verilmiştir. Armağan kitabının ikinci bölümünü folklor yazıları oluşturmuştur. Üçüncü ve son bölüm ise dil, tarih, edebiyat, sanat ve hukuk yazılarına ayrılmıştır. Söz konusu kitap, sadece folklor yazılarıyla sınırlanılmamış, dilden tarihe, tarihten edebiyata, edebiyattan sanat ve hukuk alanına kadar farklı konuların ele alınıp incelendiği bir Armağan kitap niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan. (2022) (Ed.) Bekki, S. ve Savaş, Y. (1. Baskı). Fenomen Yayınları

SAF ŞİİR BAĞLAMINDA BİR TAHLİL DENEMESİ: OLVIDO

An Attempt at an Analysis in the Context of Pure Poetry: Olvido

Dr. Öğr. Üyesi Enser YILMAZ

Siirt Üniversitesi. Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Siirt, Türkiye. enseryilmaz@siirt.edu.tr

Öğretmen Abdurrahman KAYA

Milli Eğitim Bakanlığı, Siirt, Türkiye, matilda.zambak@icloud.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received

18.05.2023

Kabul/Accepted

21.06.2023

Sayfa/ Page

125-137

Öz

Ahmet Muhip Dıranas, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde Saf Şiir Anlayışı'na bağlı hece ölçüsüyle şiirler yazan bir şairdir. Saf Şiir'in önem verdiği kelimeye, mısraya, şiirde manaya, sembolizme, musikiye, şiir işçiliğine, biçim ve forma çok önem vermiştir. Bu yüzden şiirine bir bütün olarak bakmıştır. Şiiri insanı tabiata, tabiatı insana belli bir dozda ilave etmek olarak açıklayan Dıranas, şiirde zaman kavramına da dikkat çeker. Ona göre şiir, kelimelerle dördüncü bir buut (boyut) yaratma sanatıdır. Dıranas'ı kalıcı, büyük bir şair yapan yönü de şiiri üzerinde yaptığı işçiliktir. Şiirini gerçek bir bütünlüğe ulaştırmak adına bir kafiye, bir ses için günlerce gözüne uyku girmeyen bir şairin yazdığı şiiri mükemmellik sınırları içinde kendine yer bulur. O yüzden yayımladığı ilk şiirleri ile bu şiirlerinin kitabında yer alan şekilleri arasında büyük farklar vardır. 1974 yılında yayımlanan "Şiirler" kitabındaki şiirleri ile daha önce şiirlerinin yer aldığı antoloji niteliğindeki "Beş Mevsim" ve "Şiirimizin Dört Ahmedi" adlı kitaplardaki şiirleri arasında farklar vardır. Bu farklar şiirler arasında "eklenen, çıkarılan ve değiştirilen" kelime veya mısra bağlamında değerlendirilmiştir. Bu yazıda da Dıranas'ın "Olvido" başlıklı şiirinin bu kitaplardaki farklılıkları üzerinde durularak Saf Şiir bağlamında tahlili yapılmıştır. Saf Şiir'in önem verdiği bellek metaforları, "Olvido" şiiri üzerinde uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Muhip Dıranas, Saf Şiir Anlayışı, Olvido, Bellek Metaforları

Abstract

Ahmet Muhip Dıranas is a poet who writes poems in syllabic meter depending on Pure Poetry Understanding in Turkish poetry of the Republican Period. He gave great importance to the word, verse, meaning in poetry, symbolism, music, poetry, form and form. Therefore, he looked at his poetry as a whole. Explaining poetry as adding human to nature and nature to human in a certain dose, Dıranas also draws attention to the concept of time in poetry. According to him, poetry is the art of creating a fourth dimension with words. What makes Dıranas a lasting, great poet is the workmanship he has done on his poetry. The poem written by a poet who cannot sleep for days for a rhyme or a sound in order to bring his poetry to a real integrity finds its place within the limits of perfection. Therefore, there are great differences between the first poems he published and the versions of these poems in his book. There are differences between his poems in the book "Poetry" published in 1974 and the anthology of his poems "Five Seasons" and "Four Ahmedi of Our Poetry" These differences were evaluated in the context of "added, removed and changed" words or verses between poems. In this article, Dıranas's poem titled "Olvido" is analyzed in the context of Pure Poetry, emphasizing the differences in these books. The memory metaphors that Pure Poetry attaches importance to were applied on the "Olvido" poem.

Keywords: Ahmet Muhip Dıranas, Pure Poetry Understanding, Olvido, Metaphors of Memory.

Atıf/Citation: Yılmaz E. ve Kaya A. (2023). Saf Şiir Bağlamında Bir Tahlil Denemesi: Olvido. *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 6(9), 125-137.

Giriş¹

Saf Şiirin temelleri her ne kadar Batı şiirine özellikle Paul Valery'ye dayandırılrsa da Şerif Aktaş'a (Çıkla, 2015, s. 451) göre ilk örnekleri, Divan şiirine hatta Yunus Emre'ye kadar götürülebilir. Fransızcada “posue pure” olarak geçen Saf Şiir, Türkçede “Öz şiir, mutlak şiir, şiir-i mutlak, şiir-i nâb, şiir-i saf, asıl şiir, halis şiir, kalıcı şiir” gibi çeşitli isimlerle anılmıştır. Saf Şiir, kalıcılığı sağlamak için büyük uğraş veren ve siyaset dışı kalan bir şiirdir. Kalıcılık, temel hedefi olduğu için olabildiğince kısa tutulan bir şiirdir ve daha çok lirik olmayı tercih etmiştir. Tabiattan yararlandığı için pastoral özellikler de içerir. Ancak kuru ve insansız bir tabiatı işlemediği gibi taklidi bir tabiatı da savunmaz. Saf Şiir peşinde koşan şairler, içinde insan olan bir tabiat vücuda getirmeye çalışmışlar. O yüzden onlara göre tabiatın da bir ruhu vardır ve bu şiirlere yansımalıdır. Bu yönüyle edebi sanat olarak teşhis (kişileştirme) sanatı ve bellek metaforlarından çokça yararlanmışlardır. Az şeyle çok şey ifade eden imge yüklü şiirler yazmışlardır. Bu şiirlerde tek bir mana çıkarmak mümkün değildir. Her okunduğunda farklı manalar vermeye elverişli bir şiirdir. Edebi akım olarak daha çok sembolizmden yararlanmasına rağmen empresyonizm ve egzistansiyalizm gibi akımlardan da yararlanır. Mana kapalılığını savunur. Ahmet Haşim'in “Mâna araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinin yıldızlarını ra'ş'e içinde bırakan hakir kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek. Et zerresi, susturulan o sihr-engiz sesi telâfiye kâfi midir?” (Haşim, 2005, s. 67) sözleri tam olarak bu şiir anlayışını ifade eder.

Batı şiirinde Paul Valéry, Paul Verlaine, Mallarme, Rimbaud, Baudelaire, Nerval, Apollinaire gibi şairler bu tarzda kalıcı şiirler yazmış şairlerdir. Saf Şiire katkıları bakımından dünya şiirini ve özellikle Türk şiirini büyük ölçüde etkilemişlerdir. Türk şiirinde bu şiir anlayışının başını çeken Yahya Kemal ve Ahmet Haşim olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde Tanpınar, Dıranas, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Asaf Halet, Fazıl Hüsnü, Behçet Necatigil, Ahmet Kutsi, Yedi Meşaleciler ve özellikle Ziya Osman Saba, İlhan Berk gibi şairler, Saf Şiir bağlamında şiirler yazmışlardır. Saf Şiirin siyaset dışı bir şiir olduğu düşünüldüğünde bu şairlerin çoğunun siyaset içi ve sosyal konulara değinen şiirleri olduğu görülür. Türk şiirinde Ahmet Haşim siyasi ve sosyal konulara değinmediği için Saf Şiiri başarmış bir şair olduğu söylenebilir. Ahmet Haşim'in “O Belde” şiirindeki “*Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.*” (Haşim, 2005, s. 153) sözü dışında siyasi ve sosyal hayatı ön plana çıkardığı bir şiirine rastlanmaz. “Piyale” şiir kitabının ön sözüne koyduğu “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” adlı makalesi Saf Şiir Anlayışı'nın ilkelerini anlatır. Bu makale birçok yönüyle Batı'dan tercüme edilmiş gibi gözükse de Ahmet Haşim buradaki düşünceleriyle adeta Türk şiirinde “Saf Şiir Anlayışı'nın Anayasasını” yazmıştır. “*Şiir bir hikâye değil, sessiz bir şarkıdır.*” (Haşim, 2005, s. 67) diyen Haşim, “Şiir Sanatı” adlı şiirinde “Musiki her şeyden önce musiki” (Çetişli, 2003, s. 213-214) diyen Paul Verlaine'den etkilenmediği düşünülemez.

Saf Şiirin, hele de imgeli, anlama kapalı bir şiirin tek bir tanımı yapılması mümkün değildir. Ne kadar şair ne kadar okur varsa o kadar da şiir tanımı vardır. Saf Şiirin tanımlanamayacağına dair en kestirme cevabı Fransız yazarı, Kléber Haedens vermiştir: “*Şiir tarif edilebilseydi, yüz türlü değil, bir türlü şiir tarifi olurdu.*” (Okay, 2018, s. 171). O yüzden sadece Saf Şiirin değil şiirin de tek bir tanımı yapılamaz. Dünya edebiyatında ilk poetika sahibi olan Aristo'dan bugüne kadar birçok şiir tarifi ve şiir tanımı yapılagelmiştir. Yazının konusu, Ahmet Muhip Dıranas'ın “Olvido” şiirinin Saf Şiir bağlamında tahlili olduğu için şiir değerlendirilirken Dıranas'ın da görüşlerine yer verilecektir.

Ahmet Muhip Dıranas, Cumhuriyet Dönemi'nde Saf Şiir Anlayışı'nı hece ölçüsünde devam ettiren bir şairdir. Onun şiirinin ruh ırmaklarını, Türk şiirinden Ahmet Haşim, Yahya Kemal ve hocası Ahmet Hamdi Tanpınar oluştururken Batı şiirinden sembolizm akımına bağlı ve Saf Şiir temsilcileri olan Valery, Verlaine, Rimbaud, Mallarme, Nerval, Apollinaire ve özellikle Baudelaire oluşturur. Dıranas, Baudelaire'in şiir irmağına Ankara Taş Mektep'te derslerine giren hocası Tanpınar vasıtasıyla girer. Arkadaşları, ondan habersiz bir şiirini önce ortaokul bölümünde hocası Faruk Nafiz'e götürürler. Faruk Nafiz, şiiri beğenmeyip boş verin, şiirle uğraşmak yerine dersleriyle ilgilensin derken birkaç ay sonra arkadaşları aynı şiiri lise bölümünde Tanpınar'a götürürler. Tanpınar, Faruk Nafiz'den farklı olarak şiiri beğenir ve derhal Dıranas'ın yanına gelmesini ister. Dıranas'ın eline Baudelaire'in “Kötülük Çiçekleri” adlı şiir kitabını tutuşturur. Dıranas, kendisiyle yapılan bir konuşmada bu olaya değinir ve sırf Baudelaire'i okuyup anlamak için Fransızca öğrenmeye başladığından bahseder. (Öz, 2011, s. 27). Denilebilir ki Baudelaire, sadece Dıranas için değil, Türk şiirinde birçok şair için şiirin

piri olmuştur. Özellikle Cumhuriyet Dönemi Saf Şiir Anlayışı'na bağlı şairler, onun şiir dergâhına odun taşımak için uğraşmışlardır. Ancak kökü kendi topraklarından olan odunları seçmişlerdir. Dıranas da köklerini kendi mahallesinden, kendi toprağından aldığı şiir serüvenini Baudelaire ve tüm Fransız şiiriyle yoğurmaya çalışmıştır.

1. DIRANAS'IN ŞİİRE BAKIŞI VE ŞİİR KAYNAKLARI

Dıranas, Türk şiirine hâkim olan bir şairdir. Klasik şiiri ve halk şiirini iyi bilir, Çağdaş Türk şiirinden Haşim, Yahya Kemal ve Tanpınar'ın şiir dünyasına girer; kendi çağdaşlarından Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Orhan Veli ile de yakın arkadaşlıkları vardır. Tanpınar sayesinde de Batı şiirini özellikle Baudelaire ve Paul Valery sanatını öğrenir. Böylelikle onun şiirini oluşturan kültürel kaynaklar hayli zenginleşir.

Turgut Uyar, “Ahmet Muhip Dıranas bir rastlantıdır şiirimizde. Mutlu bir rastlantı. (...) Çeliğine kendi bildiğine göre su verişi ile mutlu bir anakronizm.” (Uyar, 2017, s. 62) der. Ona göre Dıranas'ın şiir kaynakları, Yahya Kemal, Haşim, Tanpınar, Divan ve Fransız şiirinin tüm mahsulleridir. O da büyük bir ustalık ve incelikle geçmişlerin deneylerinden yararlanmayı bilmiştir. “Denebilirse o, korkunç bir şiir gözlemcisidir. Objesi hayat değildir, şiirdir; bütün şairlerin geçmiştir, şiirleridir.” (Uyar, 2017, s. 63). Bunu kuru bir etkilenme olarak yapmaz. Kendinden katar, kendi ruhundan üfler, şiiri evirip çevirir, ortasında kendi durur. Kaçış duygusunda bile Fransız şairleri gibi kötümser değildir. Şiiri ve hayatı iyi tarafından görebilmiştir. Çiçek kuruysa da ona kelimeleriyle kokusunu vermiştir. Bulut kapkaranlık gözüküyorsa ona yağmur yağdıran bir bereket, rahmet yönüyle bakmıştır. Yaşadığı yere sığamayan bir adamdır. Türk şiirinde birileri Aşiyân'a, birileri O Belde'ye, birileri Simeranya hayaline, birileri Tarih'e sığınırken, kaçarken Ahmet Muhip Dıranas ise Saf Şiirin berrak sularında yüzerek hafızanın güzelliğinde bellek metaforlarına sarılarak “zamansızlığa ve mekânsızlığa” sığınmıştır.

Fransız şiirinden sembolizmi ve Saf Şiiri öğrenen Dıranas, bu şiirden bazen bir imge bazen bir mısra bazen de şiirlerine bakışını, temalarını alır. Baudelaire'in ilk şiiri “Sömürgeli Bir Kadına” başlığını taşıırken Dıranas'ın da ilk şiiri “Bir Kadına” başlığını taşır. Baudelaire “Pek Neşeli Kadına” adlı şiirinde sevdiği kadına “bacım” derken Dıranas “Fahriye Abla” şiirinde çocukluğunda kendisinden yaşça büyük duygular beslediği kadına “abla” der. Baudelaire “Pek Neşeli Kadına” isimli şiirinde detaylı bir şekilde betimlediği sevgiliye, şiirin son dördlüğünde;

“Ve böylece, oy benim tatlı bacım!

Aydınlanıp daha bir güzelleşen

Bu yepyeni dudakların içinden

Zehrimi sana da akıtacağım!” (Baudelaire, 1995, s. 229)

mısralarıyla hitap ederek ona “*Ve böylece, oy benim tatlı bacım!*” gibi bir yaklaşım tarzıyla Dıranas'ın “Fahriye Abla” şiirine ilham kaynağı olmuş gibi görünür. “Fahriye Abla” da bu şiire benzer. Kendisine aşk duygusu beslenen kadın, baştan ayağa tasvir edilir ve kadın cinsi duygularla verilir. Fahriye Abla şen şakrak, çılgın ve mahallenin bütün gençlerinin hayalini süsleyen bir kadındır. “Pek Neşeli Kadına”daki kadın da giysisiyle, güzelliğiyle şairlerin şiirlerinde imgeleşecek kadar güzeldir. Yine Ahmet Muhip, kendisinden yaşça büyük, âşık olduğu bu kadına “abla” derken Baudelaire de şiirinin son dördlüğünde “*Ve böylece, oy benim tatlı bacım!*” diyerek ona akrabalık bildiren bir kelimeyle (bacım-abla) hitap eder. Dıranas “Kezban” adlı şiiriyle de buna benzer bir tablo çizer. Cinsel boyutu ve somut şekliyle şiire dekor olmuş bir sevgili portresi var. Özellikle “*Uzanmış döşğine Kezban / Uyurdu saçlar darmadağın. / Yalnız uyku örterdi onu: / Çırçıplak, meme, karın, kalça. / Kır perilerinin oyunu.*” (Dıranas, 2006, s. 68) mısraları “Kezban” şiirini Orhan Veli'nin “Sere Serpe” şiiriyle akraba yapar. Orhan Veli de “Sere Serpe” isimli şiirinde, “*Uzanmış yatıvermiş, sere serpe; / Entarisi sıyrılmış, hafıftan; / Kolunu kaldırmış, koltuğu görünüyor; / Bir eliyle de göğsünü tutmuş. / İçinde kötülüğü yok, biliyorum; / Yok, benim de yok ama.../ Olmaz ki! / Böyle de yatılmaz ki!*” (Kanık, 2007, s. 106) aynı kelime ve kelime gruplarıyla cinsel yönü ağır basan bir sevgili portresi çizer. Hatta her iki şiirin bölüm başlangıçları bile aynı eylemle başlar: “Uzanmış”.

Bu tarz bir sevgili portresinin çizilmesi, yeni değildir. Divan şiirinden aldığı “*Yatmış uyumuş serpilip ol mâh-ı melâhat / Bilmem leb-i dîlcûsunu öpsem uyanır mı / Giysû dağınık sine açık dameni meşkûf / İnsaf ediniz bu yatışa can dayanır mı*” (Oral, 2016, s. 118) mısra örnekleriyle Asım Bezirci de ilginç bir şekilde “Sere Serpe” isimli şiiri çizilen portre bakımından bu mısralarla bir tutar. Divan şiirinden alınan bu mısralarla üç tane şiirin de sevgili portresini aynı kelime gruplarıyla verdikleri görülür.

Ahmet Muhip Dıranas birçok yönden, şiirini oluştururken Fransız şiirinden ve Türk şairlerinden etkilenmiş hatta alıntı mısralar veya imgeler de kullanmıştır. Ancak bir taklidin içine girerek bunu yapmamıştır. Geçmişin tecrübelerini, şiir kültürlerini kendi şiirinin leğeninde yoğurmayı bilmiştir. Bütün bir Batı şiiri ve Türk şiirine kendi rengini verebilmiştir. Şiirlerine bakıldığında sadece Batı ve Türk şairlerinden değil, kendi şiirleri içinden bile alıntı mısralar ve imgeler yaptığı görülür.

2. DIRANAS’IN SAF ŞİİR ANLAYIŞI

Ahmet Muhip Dıranas, Saf Şiir Anlayışı’na bağlı bir şair olduğu için şiirleri üzerinde sürekli çalışır. Paul Valery gibi şiirin bitmeyeceğine inanır. O yüzden bir ses, bir kelime, bir kafiye veya şiirine uygun bir mısra için yıllarca şiiri üzerinde durur. “Fikir, Sanat Üzerine” başlıklı yazısında Dıranas, “*Gençlik yıllarım gözlerimin önüne geliyor. Bazan bir kafiye peşinde bütün bir gün aç gezdiğim olurdu.*” (Dıranas, 2000, s. 349) der. Bir kafiye için bütün gün aç gezen bir şairin burada “şiir işçiliğine” verdiği önemi göze çarpar. Dıranas Erdal Öz ile 1962 yılında yaptığı bir konuşmada “*Ama ben ne kafiye düşünüyüm ne de vezin mutaassıbı. (...) Vezin ve kafiye üzerinde ayak direyişim, başladığım bir şeyi en iyi şekilde bitirme çabasından kendimi yoksun kılmamak içindir.*” (Öz, 2011, s. 30-31) der. Dıranas şiirin bir istifleme işi olduğunu bildiği için çamura şekil veren çömlekçinin sabırla, kuyumcunun el işçiliğindeki hassasiyetiyle şiirine yaklaşır. Onun şiiri, tabiatın ve belleğin şiiridir. Babasının memleketi olan Sinop tabiatı ile askerlik yaptığı Ağrı tabiatı, onun pastoral duyarlılığını oluşturur. Tabiatı; Cenap Şehabettin gibi insansız, duygusuz işlemez. İnsanı, insan duygusunu tabiatın içine alır ki şiirini kalıcı ve güzel yapan da bu tarafıdır. Tabiatta bir güzellik bulur. Sanatın özü de ona göre bu “güzellik”tir.

Ahmet Muhip, şiir anlayışını anlatan bir poetika yazmamıştır fakat onun bazı şiirlerinde, bazı yazılarında ve bazı kişilerle yaptığı röportajlarda şiir anlayışını bulmak mümkündür. Bu şiir, yazı ve röportajlarında savunduğu görüşler, birçok yönüyle onun Sembolizme ve dolayısıyla Saf Şiire bağlı olduğu görülür. Dıranas, uzun bir çalışmanın eseri, tek şiir kitabı olan “Şiirler” kitabının başına bir ön söz mahiyetinde olan “Son Bulut Sıyrılmınca...” isimli şiirini koymuştur. Bu şiiri, şiir kitabının ithaf kısmı ve “Bursa” başlıklı yazısı onun poetik görüşlerini ifade eden önemli yazılardır. “Bursa” başlıklı yazısında da “*Siz bana çirkini verin, onu elimden geldiğince güzelleştirmeye çalışayım ama siz bana Bursa’yı verirseniz yapacak işim kalmamıştır; sanatıma elveda.*” (Dıranas, 2000, s. 74) sözlerinde her ne kadar her çirkini güzelleştirebilme sanat yeteneğine sahip olduğunu dile getirirse de burada Bursa’nın güzelliğine iltifat ön plandadır. Bu bağlamda “Bursa” yazısı, adeta modern bir şehrengiz örneği olarak görülebilir. Sanat dünyası, hocası Tanpınar’ın eline tutuşturduğu bir kitapla oluşan Dıranas’ın Bursa için yazması ve Bursa denilince sanatına elveda demesi doğal karşılanmalıdır.

Dıranas’ın ayrıca “Her Günkü Şarkım” ve “Evreni Sevmek ki” şiirleri de bu konuda önemli bir yere sahiptirler. Özellikle “Evreni Sevmek ki” isimli şiirindeki;

“Güzellikleri alır satarım, gelişim bu.

Güzel tellahıym ben; alan var mı? neşem bu.

Güzel’le yüceltirim insanlığı, işim bu,

Çirkini, kabayı ve hamı kayıramam ki.” (Dıranas, 2006, s. 146)

mısralarıyla Dıranas, nasıl bir şiir istediğini açıkça belirtir. Sanatta aradığı şey güzelliktir. Bunu sağlamak için bir tellal gibi mahalle mahalle, sokak sokak dolaşarak güzellikleri dillendirir. Tabiatdaki hiçbir unsur arasında bir ayırım yapmaz. Bütün görevi, insanlığı güzelle yüceltmektir. Mevlâna ve Yunus Emre’nin hoşgörü kimliğine bürünmüş bir Dıranas şairliği göze çarpar. Tabiatı insana ilave etmek, insanı tabiatı ilave etmek olarak şiir anlayışını açıklayan Dıranas, sanatın bir doz meselesi olduğuna inanır. Onun şiir sözlüğünde kabaya, çirkine, kötülüğe yer yoktur. Realizme bağlı romancı gibi gerçeği olduğu şekliyle değil, Modernizme bağlı romancı gibi gerçeği kurmacaya dayalı verir.

“Dış dünyadan aldığı bütün unsurları, mesela Orhan Veli’nin yaptığı şekilde olduğu gibi değil, değiştirerek, güzelleştirerek ve yücelterek bize sunar. Bu bir süblimasyondur.” (Ercilasun, 1997, s. 204). Şiirin tellalı olan Dıranas, şiirin tüm insanlığa açık olan mekânlarında güzellikleri sattığının haberini verir. Davulu, tokmağı da şiiriyle yarattığı bu “güzellik” unsurudur.

Saf Şiir Anlayışı’na bağlı olan Dıranas, bu anlayıştaki şairler gibi şiirinin bitmeyeceğine inandığı için büyük bir şiir işçiliğine sahiptir. Şiirindeki mükemmeliyet fikrini de bu şiir işçiliği oluşturur. O yüzden şiirlerini sürekli değiştirmiş; şiirlerine kelimeler, mısralar ve hatta bentler eklemiş bazen de bunları, şiirinin kalıcılığı ve sanat değeri için çıkarmayı bilmiştir. Bu anlayışa bağlı şairler, çok şiir yazmadıkları gibi çok şiir kitapları da çıkarmamış hatta şiir kitapları çıkarmayanlar da olmuştur: Yahya Kemal sağlığında hiç şiir kitabı çıkarmamıştır. Tanpınar ömrünün son senesinde şiir kitabını çıkarmıştır. Yine Dıranas da ölmeden altı yıl önce 1974 yılında ve tek bir şiir kitabı çıkarmıştır. Şairlerin bu durumları, şiire verdikleri önem ve bağlı oldukları şiir anlayışları olan Saf Şiir ile ilgilidir. “Dıranas’a göre şiir sanatı, “malzemesi dil olan bir sanat” şubesidir. Şiir sanatı al-elâde konuşmaların mecmu’u demek değildir. Genel bir tarif olarak şair Dıranas’ta “sanat insan içindir, şiir ise kelimelerle dördüncü bir buud yaratma sanatıdır.” (Kırcı, 1997, s. 48). Dıranas kelimeleriyle dördüncü bir buud (boyut), yani dördüncü bir zaman bulana kadar şiirleri üzerinde çalışır. Zaman, rüya, bulut, sonsuzluk, dağ, deniz, tabiat, hafıza, bellek, hatırlama, unutuş gibi kelimeler; onun şiirinin temel unsurlarıdır. Dergilerde yayımlandığı bir şiiri, son haline gelinceye kadar sürekli değişikliklere uğramıştır. Özellikle “Beş Mevsim” ve “Şiirimizin Dört Ahmedi” adlı kitaplarında yer alan şiirleri ile kendi haberi doğrultusunda yayımlanan “Şiirler” adlı kitabındaki şiirleri arasında büyük farklar vardır. “Beş Mevsim” adlı şiir kitabında yer alan 16 tane şiirinin “Şiirler” adlı kitabındaki değişiklikleri ve Saf Şiir bağlamındaki tahlilleri için bkz². Bu çalışmada ise “Şiirimizin Dört Ahmedi” adlı kitapta yer alan “Olvido” şiirinin “Şiirler” adlı kitaptaki şekliyle karşılaştırılarak Saf Şiir bağlamında değerlendirilmesi ve tahlili yapılacaktır. Söz konusu iki kitaptaki “Olvido” şiirleri arasında “değişen, eklenen, çıkarılan unsurlar” üzerinde durulacaktır.

3. OLVIDO ŞİİRİNİN SAF ŞİİR BAĞLAMINDA TAHLİLİ

Şiirimizin Dört Ahmedi’nde (58-59) Olvido ³	Şiirler’de (37-38) Olvido
Hoyrattır bu akşamüstüler daima! Gün saltanatıyla gitti mi bir defa Yalnızlığımızla doldurup her yeri Bir renk çılgılığı içinde bahçemizden, Bir el çıkarmıya başlar bohçamızdan Lavanta çiçeği kokan kederleri; Hoyrattır bu akşamüstüler daima!	Hoyrattır bu akşamüstüler daima. Gün saltanatıyla gitti mi bir defa Yalnızlığımızla doldurup her yeri Bir renk çılgılığı içinde bahçemizden, Bir el çıkarmaya başlar bohçamızdan Lavanta çiçeği kokan kederleri; Hoyrattır bu akşamüstüler daima!
Dalga dalga hücum edip pişmanlıklar Unutuşun o tunç kapısını zorlar Ve ruh atılan oklarla delik deşik. İşte doğduğun eski evdesin birden, Yolunu gözlüyor lâmba ve merdiven Susmuş ninnilerle gıcırıyor beşik Ve cümle yitikler, mağlûplar, mahzunlar...	Dalga dalga hücum edip pişmanlıklar Unutuşun o tunç kapısını zorlar Ve ruh, atılan oklarla delik deşik; İşte, doğduğun eski evdesin birden, Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven, Susmuş ninnilerle gıcırıyor beşik Ve cümle yitikler, mağlûplar, mahzunlar...

Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir;
İnsan yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçtuğunu,
Çöküp peynir ekmek yediği bir taşı...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.

Aşklar uçup gitmiş olmalı bir yazla
Halay çeken kızlar misali kol kola.
Ya sizler! ey geçmiş zaman etekleri,
İhtiyar ağaçlı kuytu bahçelerden
Ayışığı gibi sürüklenip giden;
Geceye bırakıp yorgun etekleri
Salınan etekler fısıltıyla, nazla.

Ve sen ey, esen dallar arasından
Bir parıltı gibi görünüp kaybolan,
Ne istersin benden akşam saatinde
Bir gülüşü olsun görülmemiş kadın,
Nasıl ölümsüzsün aynasında aşkın;
Hatıraların bu uyanma vaktinde
Sensin hep sen, esen dallar arasından.

Ey unutuş! kapat artık pencereni.
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkmaz artık sular altında o dünya.
Bir duman yükselir gibidir kederden
Macerası çoktan bitmiş o şeylerden.
Amansız gecenle yayıl dört yanıma,
Ey unutuş! kurtar bu gamlardan beni.

(Yeni Türk Şiir Ant.den alınmıştır notu
yer alır.)

Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir;
İnsan, yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün bir camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçtuğunu,
Çöküp peynir ekmek yediği bir taşı...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.

Aşklar uçup gitmiş olmalı bir yazla
Halay çeken kızlar misali kolkola.
Ya sizler! ey geçmiş zaman etekleri,
İhtiyar ağaçlı, kuytu bahçelerden
Ayışığı gibi sürüklenip giden;
Geceye bırakıp yorgun erkekleri
Salınan etekler fısıltıyla, nazla.

Ebedî âşığın dönüşünü bekler
Yalan yeminlerin tanığı çiçekler
Artık olmayacak baharlar içinde.
Ey, ömrün en güzel türküsü aldansı!
Aldan, gelmiş olsa bile ümitsiz kış;
Her garipsi ayak izi kar içinde
Dönmeyen âşığın serptiği çiçekler.

Ya sen! ey sen! esen dallar arasından
Bir parıltı gibi görünüp kaybolan,
Ne istersin benden akşam saatinde?
Bir gülüşü olsun görülmemiş kadın,
Nasıl ölümsüzsün aynasında aşkın;
Hatıraların bu uyanma vaktinde
Sensin hep, sen, esen dallar arasından.

Ey unutuş! kapat artık pencereni,
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni;
Çıkmaz artık sular altından o dünya.
Bir duman yükselir gibidir kederden
Macerası çoktan bitmiş o şeylerden.

	Amansız gecenle yayıl dört yanıma, Ey unutuş! kurtar bu gamlardan beni.
--	--

Tablo 1. Olvido Şiirinin Saf Şiir Bağlamında Tahlili

<p>Eklenen Unsurlar:</p> <p>Ebedî âşığın dönüşünü bekler Yalan yeminlerin tanığı çiçekler Artık olmayacak baharlar içinde. Ey, ömrün en güzel türküsü aldaniş! Aldan, gelmiş olsa bile ümitsiz kış; Her garipsi ayak izi kar içinde Dönmeyen âşığın serptiği çiçekler.</p> <p>“Şiirimizin Dört Ahmedi” adlı şiir kitabında bu bende yer verilmemiştir. “Şiirler” kitabına 4. bentten sonra bu bent araya eklenmiştir.</p> <p>Yine 3. bendin 4. mısrasına “bir” kelimesi eklenmiştir.</p> <p>Değişen Unsurlar:</p> <p>1. bentte “saltanatıyla-saltanatıyla”, “çıkarmıya-çıkarmaya”, “Lavantaçiçeği-lavanta çiçeği”; 4. bentte “kolkola-kol kola”, “etekleri-erkekleri”; 5. bentte “Ve sen ey-6. bentte Ya sen! ey sen!”; 6. bentte “altında”-7. bentte “altından” şekline dönüşmüştür.</p> <p>Çıkarılan Unsurlar:</p> <p>“Şiirimizin Dört Ahmedi” adlı kitabında yer alan şiirin ilk halinden “Şiirler” kitabına alınan şekilde çıkarılan herhangi bir unsur olmamıştır.</p>
--

Tablo 1. Olvido Şiirinde Eklenen, Değişen, Çıkarılan Unsurlar

“Olvido” şiirinde “Şiirimizin Dört Ahmedi” isimli kitaptaki ilk halinden “Şiirler” isimli kitaptaki son haline gelene kadar büyük bir değişiklik olduğu görülür. Şiirin son haline 4. bentten sonra 34 kelimedenden oluşan 7 mısralık 1 bent ve 3. bendin 4. mısrasına 1 kelime eklenmiştir. 1. bentte 3 kelime, 4. bentte 2 kelime, 5. bentte 3 kelime ve 6. bentte 1 kelimedede değişikliğe gidilmiştir. 242 kelimedenden oluşan şiirin tümünde toplamda 44 kelimedede değişiklik gerçekleşmiştir. Bu sayısal verilere bakıldığında şiirin beşte birinde bir değişim olmuştur. Bu da Saf Şiir Anlayışı’na bağlı olan Ahmet Muhip Dıranas’ın şiiri üzerinde sürekli çalıştığını, şiirinde bir mükemmeliyet fikrini yakalamak için uğraş verdiğini gösterir. Bu doğrultuda şiir yazan şairler, şiirde sadece ilhama inanmazlar. Şiirin bir çalışma ve şuur işi olduğunu iyi bilirler. Ahmet Muhip Dıranas da şiir anlayışında bu yönde ilerler. Türk şiirinde Yahya Kemal, Ahmet Haşim ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairleri kendine üstat olarak kabul gördüğü için onların şiire olan hassasiyetlerini kendi şiirinde uygulamıştır.

“Olvido” şiiri, Saf Şiirin önem verdiği simbolizm, kafiye ve ölçü, ahenk unsurları (ses tekrarları, aliterasyon, asonans) bakımından zengin bir şiirdir denilebilir. Şiir, 7 mısralık 7 bentten oluşur. Şiir toplamda 49 mısradır. Mısralar 12’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Son bendin 2. mısraı diğerlerinden farklı olarak 13’lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiye şeması “A a b c c b A / d d e f f e d / g g h i i h g / i i j k k j ii / I II m n n m II / o o ö p p ö o / r r r s ş s r r” (Yivli, 2005, s. 55-56) şeklindedir. Saf Şiirin önem verdiği bellek metaforları ve mana kapalılığı bakımından “Olvido” şiiri tahlil edileceğinden şiirin yapısal özellikleri üzerinde fazla durulmayacaktır.⁴

“Olvido” şiiri, Dıranas’ın şiir anlayışını gösteren tipik şiirlerindedir. Olvido, İspanyolca bir kelimedir ve Türkçede “unutuş, unutmama, nisyana” gibi manalara gelir. “*Olvido sözcüğü İspanyolca “unutmak, unutulmuş” anlamlarına gelmesi dolayısıyla bellek ile doğrudan bir ilişki kurar.*” (Namlı, 2022, s. 51). Dıranas, “Olvido”yu şiirinde “unutuş” anlamının yanında “hatırlama” tezadıyla birlikte kullanarak onu bir metafor haline getirir. Onun şiiri, “hafızanın ve tabiatın şiiri” olduğundan bu şiir başlığı, başlı başına onun şiir anlayışını ifade eder. Ruhi buhranlar yaşayan, sıkıntılılarından bir yerlere -uzak iklimlere veya hayali mekânlara- kaçan sembolistler gibi Dıranas da “Olvido” şiirinde çocukluğuna, mazinin efsunlu rüyasına kaçarak bir an olsun mutluluğa ulaşmayı arzular. Şiirin genel izleğinden çıkarılan manadan hareketle mazi bohçasından “lavanta kokan kederler” çıkmıştır. O yüzden “hatırlama” ile başlayan şiir, sonunda bir “unutuşa” mecbur kalmıştır. Unutmama insan için bir ölüm, hatırlama ise yeniden doğuş olarak kabul edilebilir. İnsan sözcüğünün kökü de nisyandan (unutmama) gelir. İnsanın ömrü, doğum ve ölüm safhaları arasındaki sürecin içinde gelip giden, kaybolup görünen unutmama ve hatırlama üzerine kuruludur.

“Olvido”da hatıralar ormanında bir çınarın dört yaşama evresi işlenmiştir: Çocukluk, ilk gençlik, orta yaş ve yaşlılık. (Atlı, t.y., s. 328). Bu dört yaşama evresi üzerine kurulan hayat, bir çınar olan şiir öznesinin, Dıranas’ın kendi hayatıdır. Şiir öznesi, hatıralar ormanında uyanırken gördüğü bir rüya aleminde dolaşır. Şiir yedi bent, kırk dokuz mısradan oluşur. Fransız şiirinde de görülen alexandrin denilen ve Türk hecesinde 12’li hece ölçüsüne denk gelen bir ölçü birimiyle yazılmıştır. Şiirin son bendinin ikinci dizesi on üç heceden meydana gelmiştir. Şiirin genel izleği ve yapısında belli bir oran ve ahengin varlığından söz etmek mümkündür.

“Olvido”nun birinci bendinde “bahçe ve bohça” metaforları⁵ ön plana çıkarılmıştır. Şiirde bahçe ve bohça metaforlarıyla şiir öznesi; anılara gitmeyi, çocukluğa dönüş arzusunu verir. Vakit, akşamüstüdür. Akşamüstü, sembolist ve empresyonist şairlerin ilgisini çokça çeken bir zaman dilimidir. Dıranas da sembolizm ve empresyonizme bağlı bir şair olduğuna göre bu zaman dilimine kayıtsız kalmamıştır. “Olvido”da akşamüstü, yaşlılığı ifade eder ve belleği harekete geçirir. Gün doğumu da çocukluğa işaret eder ve anıların hatırlanmaya başlandığı zaman dilimidir. Şiir öznesi, hoyrat olan akşamüstlerinde karanlık bir köşeye çekilerek anılara ulaşmak amacıyla karanlığın, belleğin tunç kapısını kırmak ister. Şiir öznesi tunç kapıyı kırdığında bellek odasının içi, gün ışığıyla aydınlanır ve akşamın saltanatı son bulur. Böylece çocukluk günlerindeki mutlu anılar ve bunun tezadı olan lavanta kokan kederler, gündüzle beraber gün yüzüne çıkarlar. Bohça ve bahçe, şiirde anıları saklamaya yarayan önemli bellek metaforları olarak kullanılmıştır. Bahçe, açık mekanları ifade ederken bohça kapalı mekanları ifade eder ve saklı olan hazinelerin, hatıraların anahtarını kendinde tutar. Şiir öznesinin belleğinde karanlık, kapalı alanı ifade eden bohçanın açılması gerekir. Bohça, anıları saklaması bakımından evin küçük halidir. Evin penceresi ve bohça kapalıysa unutulmuş; pencere ve bohça açıksa hatırlamayı ifade eder. Bohça ve ev, şairi kolaylıkla çocukluğuna götürebilir. İkisi de anıların biriktiği belleklerdir. “*Kurduğumuz düşlerde evi her zaman bir büyük beşik olarak düşünürüz.*” (Bachelard, 1996, s. 35). Evin bir büyük beşik olarak düşünülmesi, çocukluğa dönüş ve anıların biriktiği yerin ifadesi olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Bellek adeta bir kale olmuştur ve kapısı da tunçtandır. Dalga dalga hücum eden pişmanlıkların ordusu tarafından korunmaktadır. Mücevherlerin, altınların saklandığı hazineler nasıl ki korumasız olmaz, kapısında yılanlar, ejderhalar bulunur. Mazinin kıymetli anılarını saklayan belleğin kapısı da sağlamdır ve hücum eden bir orduya sahiptir. O yüzden tunç kapıya ve korumalara sahip olan belleğin kapısının açılması biraz zor gibi görünür. Büyük uğraş ve mücadele gerektirir. Belleğin tunç kapısını zorlayan şiir öznesi, çetin uğraşlar sonucunda onu açmayı başarır. Kapı, aniden açılır. Kapının aniden açılması, “*İşte, doğduğun eski evdesin birden.*” dizesindeki “birden” sözcüğüyle verilir. Böylelikle anılara ulaşma ve hatırlama eyleminin gerçekleşmesi “birden-aniden” olmuştur. Şiir öznesi, tunç kapıyı açmaya zorladığı için “bile isteye” anılara gitmek ister ancak anıların uyanması, çocukluğa dönüş ani bir şekilde gerçekleşmiştir. “*Hatırlama edimi, bohçadan bir elin kederleri çıkarmasıyla, bohçaya düşmekle değil bohçadan çıkarmakla gerçekleşmiştir. Bu yönüyle hatırlamanın pasif bir şekilde gerçekleşmesi dikkat çekicidir.*” (Tunç, 2020, s. 131). Şaire aniden açılmış olan belleğin kapısı, onu çocukluğunda yaşadığı eski evine götürür. “Lamba, merdiven, ninnilerle beşiğin gıcırdaması” eski zamanların eski evlerin tablosunu göstermeye yarar. Lamba, elektriksiz hayata göndermedir. Bu da şairin çocukluğunun geçtiği Sinop tabiatında elektriksiz geçtiği günleri hatırlattığı gibi askerlik

yıllarının geçtiği Ağrı Doğu Beyazıt'taki Sürbehan'da elektriksiz geçen günleri de hatırlatır. Eşi Münire Dıranas, "Ağrı" şiirinin yazma hikâyesini anlatırken Ağrı'daki elektriksiz geçen bu zor yıllardan ve onun "Ağrı" şiirini gaz lambası ışığında yazdığından söz eder: "*Görülmekten korkulan yerde iki yıl yaşadım. Tezekle ekmek pişirip iki odalı toprak damlı kerpiç evde gaz lambası ışığında sabahlara kadar oturup Ağrı şiirinin nasıl yazıldığını gördüm. Büyük ozanla kader birliği ettim. Daha birçok olay ve serüvenle birlikte...*" (Çetin, 2011, s. 54). Ev ve oda da şiir metaforları bakımından hafızaya-belleğe tekabül eder. Ev ya da mağara, en ilkel toplumlardan beri korunak mekân ve barınma yeri olarak işlev görür. Ev, insanı dış tehlikelerden korur. Hafızaya tekabül eden ev ve oda da anıları unutmaya karşı korumaya ve hatırlanmaya yarar. Dıranas'ın birden gittiği bu eski evi; merdiven, lamba ve susmuş ninnilerle gıcırdayan beşiklerle adeta hafıza evinin odalarında saklı olan anıları bilince çıkarır. Mehmet Narlı da "Şiir ve Mekân" adlı kitabındaki "Şiirin Evleri Odaları" başlıklı yazısında hafızaya denk gelen ev ve oda üzerinde çeşitli şiir örnekleriyle ayrıntılı bilgiler verir. Narlı söz konusu yazısında; ev barınma ve korunma işlevi dışında hafızaya denk geldiğinde birçok özel manayı ifade eder. "*Bir şiir, evden, evin bölümlerinden veya eşyalarından söz ettiğinde, artık ev, sadece bir özel mülkiyet alanı değil; yalnızlığı ve çaresizliği barındıran bir kabuk; içerden dışarıya açılmayı öğreten/sağlayan bir eğitim alanı (...)*" (Narlı, 2014, s. 71) der. Bununla birlikte Gökhan Tunç, *Şiir ve Bellek* kitabında ev ve odaların modern Türk şiirinde bellek metaforları olarak kullanıldığını dile getirir. (Tunç, 2018,s.170-171) Dıranas'ın hafıza evi de içerden dışarıya doğru açılan bir kapıya sahiptir. Evin içindeki anılar, açılan bellek kapısıyla dış dünyaya yayılmıştır.

Şiirde beşiğin gıcırdaması metaforu, onun eski olduğunu ve tahtadan yapıldığı gösterir. Bu eski unsurların hepsi, şiir öznesini çocukluğuna, eskilere götürmüştür. Yine üçüncü bendin altıncı dizesi olan "*Çöküp peynir ekmek yediği bir taş.*" ile Sinop'ta babasıyla çobanlık yaptığı döneme giderek bir taşın üzerinde peynir ekmek yediği mutlu anılara ulaştığı görülür. Dıranas'ın Sinop Sah köyünde çocukluğunda çeşitli işlerde çalışan çalışkan bir çocuk portresine sahip olduğu görülür. Dokuz yaşındayken okula başlayan Ahmet Muhip, kahvede çıraklık, yaz aylarında sıgırtmaçlık yaparak çoban olan babasına yardım eder. "*Nitekim o, çocukluğunda çobanlık, çıraklık gibi işler yapmış, hatta gemilerin atıklarını bile toplamıştır.*" (Gür, 2007, s. 8). Bu üçüncü bentte şiir öznesi, muhatabına söylenmemiş bir aşkın güzelliğini ön plana alarak onun için yazdığı bir şiirinin yarım kaldığından söz eder. Tamamlanmamış, yarım kalmış şiirinin sebebini, hüsnitalil yaparak söylenmemiş bir aşkın güzelliğine bağlamıştır. Aslında Saf Şiir Anlayışı'na bağlı Dıranas'ın şiir anlayışına da uygun bir durumdur. Çünkü ona göre de Saf Şiir tamamlanamaz. Şair, şiirinin üzerinde devamlı çalışan bir şiir işçisidir. Saf şair, şiir işçiliğini namusu bilir. Bu namusu da mısralar, kelimeler ve seslerdir.

Dıranas şiirinin dördüncü bendinde söylenmemiş bu aşkın, bir yazla uçup gittiğinden söz eder: "*Aşklar uçup gitmiş olmalı bir yazla / Halay çeken kızlar misali kolkola.*" Aşkın bir yazla uçup gitmesi, mevsimlik-geçici belki de çocukluk duygularının eseri olduğunu düşünmekle ilgilidir. Uçup gitmiş "olmalı" eyleminde bir ihtimal anlamı söz konusudur. Aşkın bittiğinden tam da emin değildir. Ancak mısramın ilk kelimesi "aşklar" ifadesi de büyük mana taşır. Aşk sözcüğü, çokluk ekini alarak aşkın birden fazla oluşunu veya şiir öznesinin kesretten kurtulamadığını akla getirir. "*Ya sizler! Ey geçmiş zaman etekleri.*" dizesi, hocası ve şiir yolundaki kılavuzu olan Tanpınar'ı, onun vasıtasıyla da Marcel Proust'u hatırlatır. Tanpınar'ın Yönetmen Metin Erksan tarafından sinemaya çevrilen "Geçmiş Zaman Elbiseleri" başlıklı bir hikâyesi, Proust'un da "Kayıp Zamanın İzinde" roman serisi vardır. Dıranas da şiirindeki bu mısrayla Tanpınar hikâyesinin başlığından etkilenmiş gibidir. Ya da Kolcu'ya göre geçmiş zaman etekleri, "*Geride yorgun erkekleri geceye bırakan geçmiş zaman etekleri diye tasvir edilen yorucu aşklar kalmıştır.*" (Kolcu, 2014, s. 245) şeklinde şairin hafızasında geçmişe dayalı çok net hatırlanmayan cinsel hayatıyla da ilgili olabilir. "*Halay çeken kızlar misali kolkola. / Geceye bırakıp yorgun erkekleri / Salman etekler fısıltıyla, nazla.*" gibi mısralarla da Dıranas, "Fahriye Abla" şiirindeki çocukluk hayallerini besleyen şen şakrak ve şuh kadına tekrar gönderme yapar gibidir. Şair, başka şairlerin şiirleri arasında gezindiği gibi kendi şiirleri arasında da bir yolculuk yapar ve şiirleri arasında kardeş mısralar kullanır.

Dıranas ilk şiiri olan "Bir Kadına" adlı şiirindeki "*Kıvrılan, bükülen, şen, şuh çağlayan / Kimseye vefalı bir an olmadın / Vaktiyle kaç gencin gönlünü yakan.*" gibi mısralarıyla adeta "Fahriye Abla" isimli şiirine bir hazırlık yapar gibidir. Fahriye Abla da cilveli, şen şakrak, gördüğü gençlerin kalbini çalan bir kadındır. Fakat bu şiirdeki kadından farklı olarak şiir öznesine göre Fahriye Abla, vefalı bir

komşudur. Dıranas, bu bağlamda adeta kendi şiirleri arasında bir mısra ve duygu alışverişi yapar. (Kaya, 2023, s. 121).

“Olvido” şiirinin beşinci bendinde “belleğin unutmaya ve hatırlama metaforu”, kış ve bahar mevsimi üzerine kurulmuştur. Kış, unutmaya; bahar da hatırlamaya tekabül eder. Kış mevsiminde karlar yağar. Kar, her ne kadar renk itibarıyla beyaz olsa da bellek metaforunda karanlığı ifade eder. Çünkü kar, altında geçmişe ve çocukluğa dair sırlar bırakır. Bu sırların gün yüzüne çıkabilmesi için karların erimesi gerekir. Karların erimesi, bahar mevsimiyle olur. Bahar, karların karanlığında kalan sırların açığa çıkmasını sağlar. O yüzden bahar da hatırlama metaforudur. “*Yalan yeminlerin tanığı çiçekler / Artık olmayacak baharlar içinde. / Ey, ömrün en güzel türküsü aldaniş! / Aldan, gelmiş olsa bile ümitsiz kış; / Her garipsi ayak izi kar içinde*” mısralarında şiir öznesi, bahar ve kış mevsimi tezadıyla belleğin unutmaya-hatırlama metaforlarını ön plana çıkarmıştır. Gökhan Tunç *Şiir ve Bellek* kitabında “kar ve yağmur”u hatırlama metaforları olarak göstermiştir. Dıranas’ın şiirlerine uygulandığında “kar metaforunun” hem hatırlama hem unutmaya metaforu olduğu ortaya çıkar. “Kar” başlıklı şiirinde hatırlama metaforu (Tunç, 2018, s.106) “Olvido” şiirinde daha çok unutmaya metaforu olarak kendini gösterir. Kar, gökyüzünden yeryüzüne doğru düşmekle hatırlamayı oluştururken yeryüzünde birikmiş şekilde görünmekle de unutmaya oluşturur. Çünkü altında hatırlanmayı bekleyen anılar tutmuştur. Onları bırakması, hatırlatması için de karın erimesi yani bahar gelmesi gereklidir. O yüzden bahar mevsimi de hatırlama metaforu olarak kabul edilebilir.

Şiir öznesi aldanmaya da bir tanım getirmiştir. Ona göre aldanma, aldanış, ömrün en güzel türküsüdür. Yalan yeminlerin tanığı olan çiçekler, artık olmayacak baharlar içinde bile kendine yer bulamaz. Ancak şair böyle bir tablonun içinde de aldanışa bir güzellik atfetmiş, ona güzel bir neden bulmuştur. Aldanış, ömrün en güzel türküsüdür diyerek onu benimseyen ve ona duyulan samimi bir özlemi dile getirmiştir. “*O zaman aldanış bile bile bir gerçeğe teslim olma anlamına gelir. Fakat o bundan şikâyet etmez. Aldanmayı da hayatımızın bir güzelliği olarak görür.*” (Kolcu, 2014, s. 245).

“Olvido” şiirinin altıncı bendinde hatırlama edimi “ayna metaforuyla” gerçekleşmiştir. Bu bentte geçen “*Bir parıltı gibi görünüp kaybolan / Ne istersin benden akşam saatinde? / Nasıl ölümsüzsün aynasında aşkın; / Hatıraların bu uyanma vaktinde*” mısralarıyla hatırlama eylemi biraz da buğulu ve aralıklarla meydana gelmiştir. Süreklilik arz etmeyen bir hatırlamadır. Çünkü hatırlama, bir görünüp kaybolmaktadır. Akşam saatinde gelen bir hatırlama olduğu için “akşam”, bu mısralarda hatırlama metaforu olarak kullanılmıştır. Zaman dilimleri olarak akşam unutmaya, karanlıkta kalan anıları imlerken gündüz hatırlamayı, karanlıkta kalan anıların açığa çıkmasını imlemektedir. “Olvido”nun bu mısralarında ise akşam metaforu farklı olarak “hatırlama” yönüyle kullanılmıştır. Şiir öznesi, akşam olan bu hatırlama edimine, “Ne istersin benden?” şeklinde bir soru sorarak hatırlamanın kendi arzusu dışında gerçekleştiğini ifade eder. Bu bağlamda hatırlamak, yine pasif bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu bentte akşam metaforunun yanında “ayna” metaforu da göze çarpar. Ayna metaforu üstadı ve hocası Tanpınar tarafından da çokça ve genellikle su metaforuyla kullanılmıştır. (Tunç, 2018, s. 122) Dıranas da birçok şiirinde ve düz yazısında “ayna” metaforunu kullanmıştır. (Tunç, 2018, s. 122-123) 5 Haziran 1949 tarihli “Hatırlama” başlıklı yazısında Dıranas ayna için “*Hatırlamanın aynasında akseden döngü... Korkmadan söylemeliyim: İhtiyarlanmanın başlangıcıdır. Kırık dökük, acemi, gene acemi de olsa, şimdiden beni ziyaret etmeye başladılar, yaşadığı zaman görülmemiş, ayırt edilmemiş binlerce şey hafızamın aynasında boy verir oldu.*” (Dıranas, 2000, s. 105-106) ifadelerini kullanır. Şiir öznesi olan Dıranas bu yazısında “ayna metaforunu” doğrudan hafıza-bellekle birlikte kullanmıştır. Ayna sayesinde ihtiyarladığının farkına varmıştır. Ayna metaforunun “yaşlılığı” gösterdiği başka şiiri de “Aynalar” başlıklı şiiridir. “*Gençliğimi kaybettim birtakım odalarda; / Kaybolan gençliğimi aradığım aynalarda / Yalnız taze bir kadın yaşlılığı arıyor; / Yaşlılığım! yaşlılığım! diye yalvarıyor.*” (Dıranas, 2006, s. 106) mısralarıyla Dıranas, ayna metaforuna kaybolan gençliğinin sonu olan yaşlılığı anlatmak için başvurur. “Taze bir kadın” tamlaması Dıranas’ın bu mısrasını, üstatlarından Ahmet Haşim’in “O Belde” başlıklı şiirindeki “*Sana yalnız bir ince taze kadın*” mısrasıyla kardeş bir mısra yapar. Şiirde aynanın yaşlılık imgesi olarak kullanılması Dıranas’ın “Köpük” başlıklı şiirinde de vardır: “*Aynalara bakma, aynalar fenalık; / Denizi, sonsuz olanı düşün artık.*” mısralarında “ayna metaforunun” Dıranas’ta da su-deniz ile birlikte kullanıldığı görülür. Bu şiir, Ahmet Haşim ve Orhan Veli şiiri arasında bir yerde durur gibidir.

Dıranas'ın "Kar" başlıklı şiirinde de "Buğulandıkça yüzü her aynanın" mısrası geçer. Buğulu ayna, hatırlama edimini zorlaştırır. Anılar net bir şekilde hatırlanmaz. (Tunç, 2018, s. 122) Aynanın saf, temiz olması gerekir ki mısranın devamında Dıranas "Beyaz dokusunda bu saf rüyanın" mısrasını kullanır. Beyaz ve saf sözcükleri netliği göstermesi bakımından dikkate değerdir. "Olvido" şiirinde de "Nasıl ölümsüzsün aynasında aşkın" mısrasıyla hatırlama ediminin hiç yok olamayacağını ifade eder. Ayna buğulu da olsa, kırık dökük de olsa aşkın ölümsüzlüğünü hep gösterecek, hatırlatacaktır. Ayna, geçmişi gösteren bir ekran gibi şiir öznesinin anılarda kalan aşkını bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçirir.

"Olvido" şiirinin yedinci ve son bendinde hatırlama ve unutma metaforları "pencere, deniz, su ve duman" imgeleriyle sağlanmıştır. Pencerenin açık olması hatırlamayı, kapalı tutulması da unutmayı ifade eder. Pencere, ev olan hafızanın bir parçasıdır; evin aydınlanmasını sağlamanın yanında dış çevreden gelen olumsuzluklara karşı da evin içini ve içindekilerini korur. Anıların taze kalması, onlara bir şey olmaması hafızanın penceresi sayesinde. "Pencere evin dışarıya açılan öğesidir. Güneş, eve pencereden doğduğu gibi, evin içindeki bir sevgili de pencereden dışarı doğar. Birçok güzel, pencereden sevdiğine kaçmıştır; birçok âşık, pencereden sevdiğine haber ulaşmıştır." (Narlı, 2014, s. 128-129). Pencere, Batılı şiirde de önemli bir yere sahiptir. Şairlerin sevgilisine yaptığı serenatlar hep pencerenin önünde gerçekleşmiştir. Baudelaire ve Dıranas'ın "Serenad" başlıklı şiirlerinde pencere, bu işlevde kullanılmıştır. Pencere belleğin gönül evi, aşk duygusunun dışarıya yansımaları olarak işlev görmüştür.

Şiirin başlığı her ne kadar "Olvido" yani unutuş manasına gelse de şiir, hatırlama ve unutma tezadı üzerine kurulmuştur. İlk bentte hatırlama ön planda olurken bu son bentte şiir, unutma eylemiyle sonlandırılmak istenmiştir. Şiir öznesi, "Ey unutuş! kapat artık pencereni, / Çoktan derinliğe çekmiş deniz beni; / Çıkmaz artık sular altından o dünya. / Bir duman yükselir gibidir kederden" (Dıranas, 2006, s. 38) mısralarıyla pencereyi unutma metaforu olarak kullanmıştır. Hafıza-bellek bir odaya benzetilmiş, bu odanın unutma belleği ise kapalı tutulacak olan penceredir. Deniz ve su; hafızanın derinliklerinde, karanlık bölgelerinde kalan unutma alanlarıdır. (Tunç, 2018, s. 93) Şair o en derine inerek geçmişi, anıları hatırlamak ister. Deniz, suyun derin olması; anıların hatırlanmasındaki güçlükleri ifade etmeye yarar. Su ayrıca mitolojide (Lethe ırmağı) unutmanın sembolüdür. "Kar" şiirindeki buğulu aynanın yerini bu şiirde yükselen bir duman almıştır. Buğulu ayna da yükselen duman da hatırlamanın önündeki engellerdir. Hafıza hazinesinin korumaları olan yılanlar, ejderhalardır. Şiir öznesi hatırlamak için, hafıza hazinesine ulaşmak için mücadele eder ve bu engelleri aşar. Ancak derin sular altında hafıza hazinesinde bulunduğu şey, yükselen dumanlar içindeki kederlerdir. Hoş görmediği anılarla karşılaşınca onları unutmak ve onlardan kurtulmak ister. Bu bağlamda şiir öznesi, şiirini bir unutma metaforuyla "Ey unutuş! kurtar bu gamlardan beni." (Dıranas, 2006, s. 38) diyerek bitirir.

"Olvido"nun bu kapanış bendindeki "Ey unutuş! hitabı "Selam" adlı şiirinde yerini doğrudan doğruya belleğe bırakarak "Ey hafıza! Cömert memenden beni emzir." şekline dönüşür. "Olvido"da her şeyi unutmak isteyen şiir öznesi, "Selam" adlı şiirinde ise her şeyi hatırlamak arzusundadır. Unutma ve hatırlama şairin ruh haliyle ilgilidir. "Hüzünlüken yaşanan her şeyi unutmak isteyen şair "Selam" şiirinde her şeyi hatırlamak isteyen olumlu bir ruh hali içindedir." (Atlı, t.y., s. 335)

"Olvido" şiiri, daha başlığıyla bile dikkat çekmiş bir şiirdir. Kendinden sonra bazı düz yazılara da esin kaynağı olmuştur. Latife Tekin'in "Unutma Bahçesi" isimli eseri bunlardan bir tanesidir. Edip Cansever de "Olvido" başlıklı yazısında Dıranas'ın bu şiiri için "Bildiğim tek şey, yaşanmayan bir şiirdir Olvido, Türk şiirinin başyapıtlarından biridir." (Eroğlu, t.y., s. 73) der. Yazının devamında Edip Cansever, "Olvido şiiri, Dıranas'ın kısa şiirlerinden biridir. Kısa görünmesine karşın uzundur da. Burada bir çelişkiye düştüğümü sanmıyorum. Nedeni şu: Olvido'nun uzunluğu, benzersiz duyarlıklar üreten, doğurgan bir şiir olmasında aranmalıdır. Ustalarının inceliklerini görmezden gelmesek de, kendi öz anıtını aşan bir şiirdir, bence." (Cansever, 2000, s. 60) der. Cansever'in bu düşünceleri Dıranas'ın şiirde biçim-forma ne kadar önem verdiğini gösterir. Şiirini her tanımlayışında belli bir orandan, belli bir dozdan söz eden Dıranas vardır. Şiirin tüm unsurları belli ölçüde şiire dahil edildiğinde ne uzun ne kısa olan Saf Şiir ortaya çıkar. Saf Şiir lirik olduğu için uzun olamaz. Uzun şiir; daha çok destan şiiri, epik şiir olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda Kırıcı da Dıranas şiiri için, "Onun şiiri

ruh disiplini, icra mahareti ve tecrübe ister. Bu şiirde; mutlak surette bir nizam, bir oran ve ahenk vardır.” (Kırcı, 1997, s. 51) der.

Sonuç

Saf Şiir, şiirde mükemmeliyet fikrine önem veren bir şiirdir. Bu anlayıştaki şiirlerde şiir işçiliği ön planda olduğu için şairler; kelime kuyumculuğu yapmış, kafiye peşinde koşmuş, sembolizme bağlılıklarıyla ahenk unsurlarından yararlanarak önemli bir müzikalite yaratmışlardır. Tabiatın bir ruhu olduğuna inandıkları için de sembolizmin yanında parnasizmin göze hitap eden özelliklerini, resim gücünü kullanmışlardır. Ahmet Muhip Dıranas da Cumhuriyet Dönemi’nde Saf Şiire bağlı önemli bir şair olduğundan şiirlerinde mükemmeliyet fikrini ön plana çıkarmış, gözüne uyku girmeden gecelerce bir kafiye peşinde koşmuş, şiirlerinde büyük değişiklikler yapmıştır. Saf Şiire bağlı yazılmış “Olvido” şiiri de böyle bir çalışmanın ürünüdür. Her biri 7 mısradan oluşan 7 bentlik şiirde toplam 49 mısra vardır. Toplam 242 kelimededen oluşan şiirin ilk hali ile son hali arasında 44 kelimedede değişikliğe gidilmiştir. Bu da “Olvido”nun Saf Şiirin önem verdiği mükemmeliyet fikrine uygun yazıldığını gösterir.

Saf Şiir, şiirde mana kapalılığını savunduğu için edebi sanatlardan, bellek metaforlarından bolca yararlanır. Bu bağlamda da “Olvido” şiiri, tümüyle “bellek metaforları” üzerine kurulmuş bir şiirdir. Şiirin başlığı bile İspanyolcadan Türkçeye geçmiş şekliyle “unutuş-unutma” demektir ki bu da onun doğrudan bellek şiiri olduğunu gösterir. Şiirin, bellek metaforlarından “hatırlama-unutma” tezadı üzerine kurulduğu görülür. Hatırlama, mazinin mutlu anlarına gitme, bir yerlere kaçma; Saf Şiire bağlı sembolist ve empresyonist şairlerin de sıkça yaptıkları bir edimdir. Ahmet Muhip Dıranas da “Olvido” şiirinde “birden ve isteyerek” çocukluğundaki mutlu anlara gitmiştir. Ancak anılar bohçası açıldığında içinden sadece mutlu anılar çıkmaz. Anılar bohçasından Lavantaçiçeği kokan kederler de çıkmıştır. Ahmet Muhip Dıranas da karşısına çıkan bu Lavantaçiçeği kokan kederleri bir daha yaşamamak için onları unutmak ister. Bu yönüyle Dıranas, “Olvido” şiirinde hatırlama ile başladığı edimi unutma ile bitirir.

Kaynakça

- Atlı, F. (t.y.). Ahmet Muhip Dıranas’ın Olvido’su. *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (25), 328-339.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın poetikası* (A. Derman, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Baudelaire, C. (1995). *Karanlıklar prensi Baudelaire* (E. Alkan, Çev.) (1.Baskı). Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Cansever, E. (2000). Olvido. içinde *Gül Dönüyor Avucumda*. Adam Yayınları.
- Çetin, Ö. (2011). Büyük Bir şairle elli yıl, Münire Dıranas eşi Ahmet Muhip Dıranas’ı anlatıyor. içinde (ss. 45-68). *Türk Şiirine Adanmış Bir Yürek, Sinoplu Şair; Ahmet Muhip Dıranas*. Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çetişli, İ. (2003). *Batı edebiyatında edebî ekımlar*. (5. Baskı). Akçağ.
- Çıkla, S. (2015). *Türk Edebiyatında manzum poetikalar* (2. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Dıranas, A. M. (2000). *Ahmet Muhip Dıranas yazılar-toplu yazıları* (2. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Dıranas, A. M. (2006). *Şiirler* (10. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Ercilasun, B. (1997). Muhteva bakımından Ahmet Muhip Dıranas’ın şiirleri. İçinde *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1* (s. 200-205). Akçağ Yayınları.
- Eroğlu, M. (t.y.). Unutma bahçesi ve “Olvido” çerçevesinden bir bakış: kurtarıcı olarak unutulmuş. *Edu 7: Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(13), 70-81.
- Gür, Â. (2007). *Ahmet Muhip Dıranas hayatı-eserleri-sanatı* (1. Baskı). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Haşim, A. (2005). *Bütün şiirleri piyale / Göl Saatleri Diğer Şiirleri* (8. Baskı). Dergâh Yayınları.

- Kanık, O. V. (2007). *Bütün şiirleri* (22. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Kaya, A. (2023). *Ahmet Muhip Dıranas'ta saf şiir anlayışı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Kırcı, M. (1997). *Ahmet Muhip Dıranas hayatı, fikirleri, his dünyası* (1. Baskı). Akçağ.
- Kolcu, A. İ. (2014). *Modern Türk şiiri, Şiir tahlilleri, modern Türk şiirinin tematik panoraması* (2. Baskı). Salkımsöğüt Yayınları.
- Namlı, T. (2022). *Tabiatın şarkısı, hafızanın şiiri Ahmet Muhip Dıranas* (1. Baskı). Sonçağ Akademi.
- Narlı, M. (2014). *Şiirin evleri odaları. İçinde Şiir ve Mekân* (2. Baskı). Akçağ.
- Okay, O. (2018). *Poetika dersleri* (6. Baskı). Dergâh Yayınları.
- Oral, H. (2016). *Şiir hikâyeleri* (6. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öz, E. (2011). *Dıranas'la 1962 Yılında içinde Türk şiirine adanmış bir yürek, Sinoplu şair; Ahmet Muhip Dıranas* (ss. 21-44). Sinop: Sinop Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tunç, G. (2020). *Şiir ve bellek, modern Türk şiirinde bellek metaforları* (1. Baskı). Ötüken Yayınları.
- Uyar, T. (2017). *Bir şiirden* (1. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Yivli, O. (2005). *Ahmet Muhip Dıranas'ın şiiri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Osmangazi Üniversitesi.

Sonnotlar

¹ Bu bölüm “Ahmet Muhip Dıranas'ta Saf Şiir Anlayışı” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

² Kaya, A. (2023). Ahmet Muhip Dıranas'ta Saf Şiir Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi. Siirt: Siirt Üniversitesi.

³ Dıranas, A. M. (1959). *Şiirimizin Dört Ahmedî* (Püsküllüoğlu A. Haz. 1. Bs, s. 58-59). İstanbul: Çevre Yayınları.

⁴ Şiirin yapısal özellikleri için Oktay Yivli'nin tezine bkz. Yivli, O. (2005). *Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiiri* [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.

⁵ Bu makalede ele alınan bahçe, bohça, ev, oda, ayna, su gibi bellek metaforlarının modern Türk şiirinde kullanımlarını tartışan bir çalışma için bkz. Tunç, G. (2018). *Şiir ve Bellek: Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforları*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Enser YILMAZ

Diğer Yazarlar / Other Authors: Abdurrahman KAYA

Yazar Katkı Oranı Beyanı/Author Contribution Rate: Araştırmacılar çalışmaya eşit oranda katkı yapmışlardır.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazarlar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkilerinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmalarının olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazarlar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazarlar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmişlerdir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.